EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

50. ISTUNGJÄRK

23.–26. september 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 50. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

23. september 1991 4

Istungjärgu päevakorra kinnitamine 4

Eesti Panga presidendi nimetamine 6

Eesti Panga Nõukogu liikme nimetamine 15

EKP Keskkomitee endise hoone kohta 16

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimese lugemise jätkamine 19

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 50. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

24. september 1991 38

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund 38

Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine 42

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 50. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

25. september 1991 68

Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine 68

Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta 71

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks" eelnõu esimene lugemine 96

Arvo Kuddo nimetamisest Eesti Vabariigi tööministriks 99

Eesti Tehnika- ja Spordiliidu kohta 107

Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta 114

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 50. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

26. september 1991 120

Päevakorravälised avaldused 120

Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine 130

Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine 134

Eesti Vabariigi kalapüügiseaduse eelnõu esimene lugemine 139

Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta 145

Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu esimene lugemine 152

Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär.. 159

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
50. ISTUNGJÄRK
ESIMENE ISTUNG
23. september 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (M. Lauristin)
Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Täna on meil väike juubel: me alustame 50. istungjärku. Kohaloleku kontroll! Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 30. Teile on kätte jagatud 50. istungjärgu päevakorra projekt. Selle teises punktis on ette nähtud Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine. Juhatusel on palve, et me võtaksime selle punkti maha, kuna omandi- ja maareformi komisjon tegeleb otsuseprojekti teksti tehnilise ümbertöötamisega ning nad paluvad, et me arutaksime seda küsimust järgmisel istungjärgul. Nagu te näete, on meil väga tihe päevakord ja me peame üsna tugevasti pingutama, et sellega toime tulla. Ma arvan, et oleks õige, kui me leiaksime võimaluse oma tööaega pikendada, aga sellest me peame juba eraldi rääkima. Juhatusel on ettepanek, et me kolmapäeval alustaksime kell kaks, siis me saaksime oma tööplaani täidetud. Asume päevakorra kinnitamisele. Kes on selle poolt, et kinnitada esitatud päevakord, võttes arvesse tehtud parandusettepanekut? Palun hääletada! Selle poolt on 63 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 2. Päevakord on vastu võetud.
Järgnevalt ma panen hääletusele ettepaneku muuta kolmapäeval tööaega, alustades sel päeval istungit kell kaks. Kes on selle ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuid on 8. Niisiis oleme otsustanud, et kolmapäeval alustame plenaaristungit kell kaks.
Enne kui asume kinnitatud päevakorra juurde, on vaja läbi hääletada mõned menetluses olevad küsimused ja pärast seda kuulata ära, kas meil on ka uusi projekte ja kiireloomulisi küsimusi. Kõigepealt vaataksime menetluses olevaid asju. Ülemnõukogu juhatus võttis vastu otsuse selle kohta, et Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud otsuse "Saue alevivalitsusele tema halduses oleva riikliku elamufondi müügiloa andmise kohta" projekt suunata Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni ning kuulata ära nende arvamus 51. istungjärgul. Juhatuse otsuse motiveering oli see, et kuna meil kogu elamute erastamise eelnõu praegu seisab seoses sellega, et meil ei ole selge osakute metoodika, siis me ei peaks ka Saue

küsimust vaatama lahus üldise eramute erastamise seaduse eelnõust. Ja teatavasti on meil selles küsimuses ka arupärimine valitsusele. Selle tõttu teeb juhatus sellise ettepaneku. Kes on juhatuse ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle poolt on 53 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud.

Järgmisena vaatame Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni arupärimist Eesti Vabariigi Valitsusele omandireformi seaduse rakendamise kohta. Juhatus otsustas, et valitsus peaks vastama sellele küsimusele järgmisel, 51. istungjärgul. Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Selle poolt on 48 rahvasaadikut, vastu on 5, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud.

Meil on vaja langetada veel üks otsus. See puudutab Eesti Vabariigi seadust "Eesti Vabariigi rahvasaadiku, riigi kõrgeima seadusandliku esinduskogu liikme staatusest". Selle esimene lugemine on meil lõpetatud. Mäletate, meil oli kaks projekti, üks eetikakomisjonilt, teine rahvussuhete komisjonilt. Juhatus arutas seda küsimust ja leidis, et kuna me oleme otsustanud moodustada Eesti Vabariigi kõrgeima seadusandliku esinduskogu hoopis uutel alustel, siis tuleks anda see eelnõu üle juba uuele esinduskogule. Praegu me võiksime edasi töötada oma reglemendi alusel, nii hästi või halvasti, kui see meil välja tuleb. Kes on selle otsuse poolt, et mitte hakata praegu saadiku staatuse seadust vastu võtma? Palun hääletada! Selle otsuse poolt on 28 rahvasaadikut, vastu on 23, erapooletuid on 10. Otsus on vastu võetud.

Nüüd ma paluksin kõnetooli proua Kilveti, kellel on meile üle anda seaduste eelnõusid.

K. Kilvet

Austatud istungjärgu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kõigepealt lubage 50. istungjärgu juubeli puhul soovida teile õnne, jõudu ja tervet meelt edaspidiseks! Nüüd esitan teile paar eelnõu. Kõigepealt teeb Eesti Vabariigi Valitsus ettepaneku nimetada Eesti Vabariigi looduskaitse peainspektoriks härra Heiki Nurmsalu ja esitab sellekohase projekti. Teiseks palub Eesti Vabariigi Valitsus peatada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu menetluses oleva Eesti Vabariigi lennundusseaduse eelnõu arutelu. Ma tuletan meelde, et lennundusseaduse kohta on õiguskomisjoni arvamus võtta see seaduseelnõu arutusele käesoleva aasta oktoobrikuu jooksul. Kuid seoses Eesti Vabariigi iseseisvumisega vajab nimetatud seaduseelnõu põhjalikku ümbertöötamist. Menetluses olev eelnõu oli mõeldud üleminekuperioodi jaoks ning see ongi põhjuseks, miks vabariigi valitsus palub selle eelnõu arutelu praegu katkestada. Eesti Vabariigi lennundusseaduse uus redaktsioon on ettevalmistamisel ja see vaadatakse läbi valitsuse istungil 28. oktoobril 1991. aastal. See on praegu kõik. Aitäh!

Juhataja

Kas seda peab mõistma niiviisi, et valitsus võtab tagasi olemasoleva seaduseelnõu? Me ei ole alustanud veel selle arutelu. Nii et valitsus võtab tagasi lennundusseaduse eelnõu. Aitäh!

Eesti Panga presidendi nimetamine

Juhataja

Nüüd asume kiireloomuliste küsimuste juurde. Lugupeetud saadikud, Eesti Panga Nõukogu poolt on teile jagatud kaks projekti. Ma paluksin härra Veetõusmet esitada nende kohta ettepanekud.

A. Veetõusme

Lugupeetud esimees, juhataja ja kolleegid! Eesti Panga Nõukogu esitab teile kaks otsuseprojekti. Esiteks Eesti Panga presidendi nimetamise kohta ja teiseks Eesti Panga Nõukogu liikme nimetamise kohta. Mul on ettepanek võtta need kiireloomuliste küsimustena praegu arutusele. Te teate, et vaakum võimu juures, eriti kui on tegemist rahadega, on üks kõige halvemaid näitajaid ja seetõttu me tahaksime, et Ülemnõukogu need otsused täna teoks teeks.

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud saadikud, kes on Eesti Panga Nõukogu poolt esitatud kiireloomulise küsimuse Eesti Panga presidendi nimetamise kohta päevakorda võtmise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu on 1, 1 erapooletu. Küsimus on päevakorda võetud. Asume arutama Eesti Panga presidendi nimetamist. Sõna ettekandeks saab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees härra Arnold Rüütel.

A. Rüütel

Teatavasti arutas Ülemnõukogu Eesti Panga küsimust ja vabastas härra Otsasoni presidendi ametikohustustest. Nüüd on seda küsimust arutanud ka panga nõukogu ning eelarve-majanduskomisjon. Panga nõukogu poolt on tehtud ettepanek esitada presidendikandidaadiks härra Siim Kallas.

Lubage mul tutvustada teda teile. Siim Kallas on sündinud 2. oktoobril 1948. aastal Tallinnas, rahvuselt eestlane, omab kõrgemat haridust. Lõpetanud Tartu Ülikooli 1972. aastal rahanduse

ja krediidi erialal. Abielus, perekonnas on 2 last. Senine teenistuskäik: aastatel 1972–1975 oli ta Tartu Ülikooli aspirant. Alates 1975. aastast töötas rahandusministeeriumis peaspetsialistina. Aastatel 1979–1986 töötas Hoiukassade Peavalitsuse juhatajana, seejärel kuni 1989. aastani ajalehe "Rahva Hääl" toimetuses toimetaja asetäitjana. 1989. aastal valiti ta Eesti Ametiühingute Keskliidu esimeheks.
Nagu ma ütlesin, on Eesti Panga Nõukogu tema kandidatuuri presidendi kohale arutanud ja leidnud üksmeelselt, et esitada see teile läbivaatamiseks ja vastuvõtmiseks. Ka mina teen teile sellise ettepaneku. Tänan!

Juhataja
Tundub, et härra Rüütlile ei ole küsimusi. Panga nõukogu poolt saab sõna härra Veetõusme, palun!

A. Veetõusme
Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Teatavasti on viimased nädalad olnud Eesti Pangale küllaltki rasked seoses mitmete sündmustega, millest ma teile siin saalis eelmisel nädalal ka ette kandsin. Nagu ma eelnevalt ütlesin, on rahvamajanduses kõige halvem see variant, kui puudub konkreetne tegevvõim. Eelmisel nädalal me vabastasime härra Otsasoni Eesti Panga presidendi kohalt ja Eesti Panga Nõukogu arutas juba küsimust, keda soovitada Eesti Panga presidendiks. Me jõudsime ühisele seisukohale esitada teile Siim Kallase kandidatuur. Me lähtusime peale kõige muu ka sellest vajadusest, et uus panga president peaks olema kursis Eesti Panga tegevusega ja selles osas peab ütlema, et Siim Kallas on Eesti Panga Nõukogu liige ja ta on võimeline juhtima selle tööd. Praegusel momendil on tähtis ka see, et Eesti Panga president ei oleks konfliktne inimene ja oskaks esindada Eesti Panka nii Eestis kui ka Läänes ja Idas. Ma arvan, et Siim Kallasel on need eeldused kõik olemas ning seepärast ma soovitan Eesti Panga Nõukogu nimel Eesti Vabariigi Ülemnõukogul nimetada ta Eesti Panga presidendiks.

Juhataja
Aitäh! Tundub, et küsimusi ei ole. Ma paluksin kõnetooli härra Kallase. Palun, härra Kallas, kas teil on midagi öelda Ülemnõukogule?

S. Kallas

Lugupeetud härra esimees, lugupeetud Ülemnõukogu juhataja ja rahvasaadikud! Ma tahaksin rõhutada praeguses situatsioonis seda, et meie ees, kogu Eesti majanduse juhtimise ees seisab väga raske ülesanne: ümber kujundada meie majandus nii, et see hakkaks funktsioneerima rahvusvaheliselt aktsepteeritavates mõõdetes ning tuleks toime hoopis uue ja kõvema võitlusega maailma majandusareenidel. Keskseks osaks majandusreformis on kahtlemata rahareform. Selle teostamine ei ole mitte ainult uue raha trükkimine ja selle jagamine. Selle teostamine tähendab maksebilansi tasakaalustamist ning pärast uue rahaühiku sisseviimist nende abinõude rakendamist, mis hoiavad selle rahaühiku stabiilsena ja autoriteetsena. See on eluliselt tähtis mitte ainult meie oma rahvale, vaid ka rahvusvahelises mastaabis.

Pangasüsteem kujutab endast ühte instrumentaariumi selle ülesande täitmiseks. Praegusel hetkel see instrumentaarium logiseb nii mõnestki küljest ja uutes tingimustes funktsioneeriva pangasüsteemi ülesehitamine on meie kõige esmasemaid ja pakilisemaid ülesandeid. Kahtlemata on kõikide nende ülesannete lahendamiseks vajalik kõikide ühiskondlikult tähtsate institutsioonide omavaheline koostöö ja ka mõistmine. Ma tahaksin vihjata sellele, et meie kõikide institutsioonide, sealhulgas ka Ülemnõukogu ning loomulikult panga ja valitsuse ees seisvad nähtavasti väga rasked ja ebapopulaarsed otsused, kuid ma loodan, et me kõik mõistame nende otsuste tähtsust ja suudame need ka vastu võtta. Kõikides muudatuste protsessides on pank vaid üks lüli, mis neid muudatuste protsesse läbi viib ja on loomulik, et need lülid peavad omavahel tegema koostööd.

Alates eilsest on siin käimas kohtumine kõige tähtsamate rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide kõige tähtsamate meestega. Nähtavasti tuleb käia nendes institutsioonides tulevikus kaunis tihti. Nad annavad oma hinnangu meie käitumisele, meie projektidele ja ei saa olla niisugust olukorda, et nendes institutsioonides erinevad mehed räägivad erinevat juttu. Ei saa olla ka seda, et nendesse institutsioonidesse laekub erinevatelt institutsioonidelt erinevaid kirju või lihtsalt sama asja kohta kirju, mis mõningates nüanssides erinevad. Seetõttu on koostöö kõikide institutsioonide vahel väga tähtis. Ma loodan, et meie ammune koostöö ja isiklik tutvus nii rahandusministri, majandusministri, Eesti Panga Nõukogu esimehe kui ka teiste tähtsate seda ala mõjutavate inimestega annab meile võimaluse kujundada ladus ja hästi funktsioneeriv koostöö ning ühised seisukohad nende tähtsate probleemide lahendamiseks.

Ma loodan, et edaspidi me keskendame oma tähelepanu eelkõige just nendele küsimustele, nendele valdkondadele, millest ma praegu rääkisin. Ma oletan, et paljudel saadikutel on sõrm valmis, et vajutada nupule ja esitada mulle hulgaliselt küsimusi nende skandaalsete aspektide

kohta, mis praegu erutavad nii avalikkust, ajakirjandust kui ka nähtavasti tavalist inimest. Ma teeksin teile sellise ettepaneku, et võimaluse piires, kui see saadikutele sobib, lükata see küsimustele vastamine edasi, sest meie informatsioon on praegu puudulik. Ma ei tahaks esitada mitte mingil juhul läbikaalutlemata seisukohti, mis teenimatult võiksid varju heita ühele või teisele inimesele. Ma loodan, et me saame lähemal ajal teha panga nõukogu poolt üksikasjalise seletuse kõikidest nendest küsimustest ja esitada selle ka Ülemnõukogule.

Juhataja

Aitäh! Kas saadikutel on küsimusi? Palun, härra Mets!

T. Mets

Lugupeetud potentsiaalne Eesti Panga president! Mul on teile paar küsimust. Praegu te ütlesite, et lükkame mõned küsimused edasi, aga nagu te teate, on rahva hulgas väga palju juba ärevust seoses rahaga ja paljude teiste küsimustega, mis sellega seostuvad. Siit ka esimene küsimus. Teatavasti oli valitsuse ja Bo Kraghi seisukoht ühelt poolt hoiuste nullimine analoogselt Saksamaal toimunud 1949. aasta protsessile. Kas selle transformeerimine meie olukorda on õige? Kas teie kui tulevane Eesti Panga president säilitate Bo Kraghi ja valitsuse seisukoha? Või säilitate te siiamaani prevaleerinud Otsasoni seisukoha? Teine küsimus. Kuna me oleme tunnistajaks Vene raha kursi väga järsule muutumisele, siis mida peaks Eesti Pank omalt poolt ette võtma rubla kursi tugevdamiseks, et me ei peaks viima oma hoiuseid praktiliselt nulliks?

S. Kallas

Mis puudutab esimest küsimust, siis ma olen siin juba korra või isegi kaks sellele vastanud. Mina olen ja jään sellele seisukohale, et hoiuste nullistamine ei ole õige. Ja hoiuste nullistamise seisukoha pealt langesid tegelikult seoses viimaste aktsioonidega härra Kraghi ja härra Otsasoni seisukohad kokku ja selles mõttes lähtuvad mõlemad sellest asjaolust, et meil on nii Eesti kui ka Liidu asutused. Kui me lähtume sellest, missuguses asutuses on hoiused, siis need, kellel on need Liidu asutuses, jäävad omadega jänni. Teise grupi spetsialistide seisukoht, kuhu mina kuulun, on see, et need on Eesti inimeste hoiused ja me peame leidma võimaluse nende kaitsmiseks tulevase rahareformi käigus. Seda seisukohta kaitsen ma pidevalt. Kõik küsimused, mis puudutavad hoiuste võimalikku saatust, on praegu täiesti lahtised ning seetõttu me otsustasime panga nõukogus, et me ei esine avalikkuse ees eksitavate seisukohtadega. Selline on praegune seis. Ma hea meelega edastan oma seisukoha

võib-olla vähe laiemalt ja põhjalikumalt ka rahvale. Kui palju see nüüd asja mõjutab, seda ei oska ma öelda, sest tekitatud paanika traumeerib praegu äärmiselt tõsiselt Eesti raharinglust.
Mis puutub rubla kurssi, siis ei oska ma sellele vastata, mida meie saame teha rubla kursi tugevdamiseks. Meie osa rublaringluses on võrdlemisi tühine võrreldes Nõukogude Liidu omaga. Kuid nii, nagu me mõtleme selle peale, kuidas kaitsta hoiuseid, nii me mõtleme ka selle peale, kuidas kaitsta inimeste tulusid ja selle koha pealt on ideid. Üldiselt peab aga ütlema, et tulevik rubla saatuse osas on väga segane. Venemaa majandusjuhid on äkilise tegutsemisega ja ka nemad mõtlevad konventeeritava rahaühiku sisseviimisest. Kuid ütlen veel kord, et Eesti inimeste huvid peavad saama rahareformi käigus kaitstud, seda nii hoiuste kui tulude osas. Kuidas seda kõike teostada, see on juba omaette küsimus.

P. Grigorjev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud härra Kallas! Mind huvitab teie isiklik seisukoht ühe hiljuti siin saalis vastu võetud seaduse, investeerimisseaduse kohta. Tänan!

S. Kallas

Küsimus on nähtavasti selles, mis puudutab välispankade sisselubamist. Mina isiklikult olen olnud sellel seisukohal, et välispankade reglementeeritud osavõtt – ma kordan: reglementeeritud osavõtt! – Eesti majanduse ümberkujundamisest, nii nagu see on investeerimis- ja pangaseaduses tegelikult fikseeritud, on hädavajalik. Siin on mitmesuguseid põhjuseid. Esiteks, nende kui garantide esinemine väliskapitali operatsioonides. Teiseks, nende põhimõtteliselt uue teenindusstiili ja töökultuuri sissetoomine. Ma ei usu, et meie pangad kohe kapitaalselt välja sureksid pärast seda, kui siin avatakse mõne välispanga filiaal. Kuid on ka teisi arvamusi ja nähtavasti praegu fikseeritud lõplikku seisukohta Eesti Panga poolt fikseeritud ei ole. Me peame seda panga nõukogus arutama, sest Rootsi ja Soome poolt on väga tõsised kaalutlused, nende eksperdid on väga selle vastu, et siin tegutseksid välispangad. Ameeriklased seevastu arvavad, et see on nonsenss, et terve maailm on avatud ja need ajad on ammu möödas, kui õnnestub oma piiride kaitsmisega saavutada olulist majanduslikku efekti.
Üldiselt olen ma arvamusel, et välispangad tuleks sisse lubada, kuid tagada tuleb muidugi kontroll nende üle.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Kallas! Ma toetan meelsasti teie kandidatuuri, kuid sellegipoolest on mul üks küsimus, mis mind huvitab. Vabariigi pangasüsteemi ees seisavad suured ja mitmekesised probleemid. Millist te loete neist kõige tähtsamaks, prioriteetseks ja millest te alustate oma tegevust? Tänan!

S. Kallas

Vastan kohe ja kindlalt: praegu on mitu väga pakilist ülesannet. Esiteks tuleb viivitamatult alustada funktsioneeriva pangasüsteemi rajamist koos kõikide selle atribuutidega, vastastikuse mõjutamisega, Eesti Panga hoobade väljakujundamisega. Teine küsimus, millega tuleb kohe tegelda, on Eesti Panga ja Liidu riigipanga suhete selgitamine ja Eesti Panga ning Liidu riigipanga harukontori ühendamine Eesti Pangaga. See tähendab, et viivitamatult on vaja võtta ühendust Moskvaga ning selgitada, millised on vastastikused kohustused, vastastikused ettepanekud. Järgmine tähtis samm on viivitamatult töötada välja oma pangastruktuur ning tingimata jätkata koostööd nende tähtsate meeste ja institutsioonidega, kes siin on, kuna rahareformi läbiviimine peab olema seotud IMF-i ehk Rahvusvahelise Valuutafondi vastavate soovitustega ja vastava koostööga. Meil tuleb nähtavasti valida välja üks partner kas Soomes või Rootsis, kes võiks olla mingil määral vanemaks vennaks. Peab kaaluma, kumb variant on parem või kas saab neid hoopiski ühendada.

Umbes sellisena näen ma lähemate kuude tegevusplaani. Ja muidugi rahareform. Praegu on niiviisi, et rahareformi plaan on sisuliselt välja töötatud valitsuse poolt. Tõsi, ka mina võtsin eksperdina selle plaani koostamisest osa, kuid on tarvis pangapoolset tegevusprogrammi ja see on omakorda vaja kooskõlastada valitsuse omaga. Pangal saab olema väga keskne roll rahareformi läbiviimises ning seepärast on vaja kiiresti välja töötada ja heaks kiita oma plaan.

I. Raig

Härra Kallas, ma tahaksin jätkata härra Grigorjevi küsimust. Mis te arvate, kunas kujuneb Eesti Pangal seisukoht Ülemnõukogu poolt vastuvõetud välisinvesteeringut käsitlevasse seadusse? Miks teie arvates ei olnud seni Eesti Pangal seisukohta ja kuidas sai ainult panga presidendil olla see seisukoht, mis kujunes isegi motiiviks tema tagasiastumisel? Ja teine küsimus. Me teame, et te olete ülikoolis rahanduse lõpetanud, aga selle rahandusega, mida seal õpiti, ilmselt midagi oluliselt uues situatsioonis peale hakata ei ole. Millised on teie viimased kokkupuuted pangandussüsteemiga?

S. Kallas

Mis puutub investeeringute seadusesse, siis kevadel pärast Eesti Panga moodustamist oli välispankade tegevuse lubamine või mittelubamine arutusel panga nõukogus tugevate Soome otsemõjude toimel, kuid tookord etendas panga nõukogu ka vähe teistsugust funktsiooni. Avaldasime arvamust, et praegu ei ole selle arutamine otstarbekohane, rohkem pole panga nõukogu seda arutanud. Panga president on väljendanud oma seisukohta ja avaldanud just selle arvamuse, mis tugineb sellele panga nõukogu omaaegsele otsusele. Välisinvesteeringute seadus erineb sellest tolleaegsest käsitlusest, seal on siiski reglementeerimise alused sees ja see asi tuleb uuesti läbi vaadata. Ma arvan, et panga nõukogu võtab selle lähemal ajal päevakorda ja annab ka oma seisukoha. Ma arvan, et panga nõukogus valitseb siiski soodne suhtumine sellesse investeerimisproblemaatikasse.

Tõepoolest, ülikooli rahanduses on asju, mida ei ole võimalik kasutada, kuid üldteooria, põhiteooria rahanduse ja krediidi osas on siiski sama, tähendab üldine ettekujutus on vettpidav. Teiseks, ma olen olnud kogu aeg panga nõukogu liige, võtnud osa mitmesuguste ekspertgruppide tööst, mul on olnud lõputu hulk kohtumisi pangandustegelastega, samuti olen ma läbi lugenud uuemat ja värskemat kirjandust. Kõik see on olnud põhitöö kõrvalt.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Kallas! Viimasel ajal oli nii ajakirjanduses kui ka Ülemnõukogus välja öeldud küllaltki palju etteheiteid härra Otsasoni töö kohta. Nüüd, mil te võtate vastu selle ametikoha, kuidas te arvate, kas on küllaldane, kui koostatakse lihtsalt üleandmise akt või tekib vajadus viia läbi palju tõsisem panga revideerimine, sealhulgas Ülemnõukogu nõudmisel? Tänan!

S. Kallas

Vajadus on tõsise inventuuri järgi ja me oleme põhimõtteliselt panga nõukogus selle otsustanud. Eelkõige puudutab see välisarvelduste osakonda, selleks et teha kindlaks, mis kuulub meile ja mis ei kuulu meile. Nii et see töö käib juba väga tõsiselt.

V. Menšikov

Härra Kallas! Me näeme teid sellel tribüünil mitte esimest korda. Arvatavasti annab see tunnistust usaldusest teile kui professionaalile. Töötades Eesti Ametiühingute Keskliidu esimehena, rakendasite te väga palju jõudu ja ilmselt kohe sealt ära tulla te lihtsalt ei saa.

Kuidas te hakkate kujundama oma vastastikuseid vahekordi ja mis muutub teile prioriteetseks?

S. Kallas

Ma tänan teid selle küsimuse eest! Kõigepealt ma ütleksin, et töö Eesti ametiühingutes on olnud väga pingeline, rahvusvahelises mastaabis oleme me saanud hea vastuvõtu ja mulle on see tõesti olnud südamelähedane. Ma paluksin saadikuid mõista, et nähtavasti peab ühiskond üleval seisma mitmesuguste tasakaalude peal. Üks osa sellest tasakaalust on kahtlemata mõistlik ametiühinguliikumine. Ma olen üritanud luua just nimelt mõistlikku ametiühinguliikumist, mis autoriteetselt ja konstruktiivselt mõjutaks otsustamist ka parlamendis ja valitsuse tasemel nii-öelda vasakpoolse palgatöötajate huvide väljendajana. Ja ma paluksin Ülemnõukogu liikmeid seda tõesti arvestada, sest ees seisab terve rea seadusepakettide läbivaatamine. Eksperdid, kes on neid ette valmistanud, on paljuski üritanud maksku mis maksab ametiühingust mööda minna. Ma arvan, et see on vale, sest inimesed vajavad niisugust kanalit nagu ametiühing oma vaadete väljendajaks.

Homme on plaanis koguneda meie kitsamal aktiivil, et arutada, mis saab edasi. Meil on kavas tõsine reformi jätkamine ametiühinguliikumises ja ma võtan sellest protsessist osa kuni 31. oktoobrini, mil on planeeritud viia läbi ametiühingute korraline volikogu istung, kus ilmselt tuleb otsustamisele ka uue esimehe küsimus. Ma olen andnud lubaduse lähipäevil hakata juba tegelema ka pangaga, kui teie poolt saab olema heakskiit. Ameti ühinguliikumises aitan ma nii palju kaasa, et liidrite vahetus toimuks sujuvalt ja konstruktiivselt.

Juhataja

Aitäh, härra Kallas! Rohkem teile küsimusi ei ole. Oma arvamuse soovis välja öelda ka rahandusminister härra Miller ja ka härra Reinson soovib sõna võtta.

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Vabariigi valitsus toetab härra Siim Kallase nimetamist Eesti Panga presidendiks ja ma olen veendunud, et vabariigi valitsuse, sealhulgas ka rahandusministeeriumi ja Eesti Panga suhted saavad olema töised ja asjalikud. Tänan tähelepanu eest!

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei taha midagi öelda kandidaadi kohta, aga ma arvan, et me arutame praegu ikkagi Eesti Panga problemaatikat ja tahan juhtida teie tähelepanu ilmsele pealiskaudsusele Ülemnõukogu töös selles küsimuses. Kui me arutasime härra Otsasoni vabastamist, siis esitati meile Eesti Panga Nõukogu seisukohad ja härra Otsason esitas omapoolse versiooni. Ülemnõukogu ei püüdnudki nendesse süveneda, vaid vabastas härra Otsasoni. Kui me tahame, et edaspidi ei korduks Eesti Pangas midagi taolist, siis peame me ikkagi jõudma selgusele, kus on põhjus. See, mida me praegu kõrvaldame, on tagajärg. Selleks, et see tagajärg ei korduks, on mul ettepanek, et Eesti Panga Nõukogu, kelle Ülemnõukogu valis, esitaks Ülemnõukogule ikkagi analüüsi, millist seadusandlust oleks vaja ja kuidas seda käivitada.

Praegune Eesti Panga seaduse § 22, kui ma õieti mäletan, sätestab sõnaselgelt, et volitused Eesti Panga presidendile annab panga nõukogu. Tekib küsimus, kuidas siis sai panga president selliselt eksida? Tänan!

Juhataja

Aitäh! Sellega on Eesti Panga presidendi kandidatuuri arutelu lõppenud. Asume otsustama. Kohaloleku kontroll! Kohal on 82 rahvasaadikut, puudub 22. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Siim Kallase nimetamise kohta Eesti Panga presidendiks? Palun hääletada! Üks moment, härra Fjuk palub sõna.

I. Fjuk

Rahva-keskfraktsioon võtab enne hääletamist kolmeks minutiks vaheaja.

Juhataja

Vaheaeg kolm minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll! Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 24. Panen hääletusele otsuse Eesti Panga presidendi nimetamise kohta. Kes on selle poolt, et nimetada Eesti Panga presidendiks

Siim Kallas? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Siim Kallase nimetamise poolt on 63 rahvasaadikut, vastu on 10, erapooletuid 6. Otsus on vastu võetud. Õnnitleme Siim Kallast!

Eesti Panga Nõukogu liikme nimetamine

Juhataja

Eesti Panga Nõukogu esitas Ülemnõukogule ka teise kiireloomulise küsimuse: Eesti Panga Nõukogu liikme nimetamise kohta. Kõigepealt ma palun hääletada, kes on selle poolt, et võtta see küsimus päevakorda. Selle poolt on 62 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Päevakord on täiendatud. Ma palun ettekandeks kõnetooli härra Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud esimees, juhataja, kolleegid! Eelmisel nädalal otsustas Ülemnõukogu vabastada panga nõukogu liikme kohustest härra Otsasoni ja seetõttu panga nõukogu arutas, keda pakkuda Ülemnõukogule panga nõukogu uueks liikmeks. Me ei tahtnud lasta enam tekkida sellist olukorda, nagu kord juba tekkis, kus panga nõukogu liikmeid arvati välja panga nõukogust, kuid uusi juurde ei arvatud ning panga nõukogu koosseis jäi väikesearvuliseks. Selline olukord viis tulemuseni, kus otsused ei olnud võib-olla mitte alati läbi vaieldud ja arutatud nõukogus, vaid peale jäid presidendi seisukohad. Uue nõukogu liikme kandidaadi arutamisel leidis panga nõukogu, et me peaksime jätkama seda liini, et panga nõukogus oleks esindatud akadeemiline koolkond, ja seetõttu leidsid panga nõukogu liikmed ühehäälselt, et uueks panga nõukogu liikmeks esitatakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogule tehnikaülikooli professori härra Uno Mereste kandidatuur. Härra Mereste on tegelnud ka rahanduse küsimustega ja ta on kursis nende probleemidega, mis on seotud ettevõtlusega. Me arvame, et panga nõukogul saab olema temast kasu. Eesti Panga Nõukogu palub kinnitada ülalmainitud otsuseprojekt härra Mereste nimetamise kohta panga nõukogu liikmeks. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Veetõusme! Paistab, et teile küsimusi ei ole. Ma paluksin kõnetooli härra Mereste. Härra Mereste, kas te soovite Ülemnõukogule paar sõna öelda ja vastata küsimustele?

U. Mereste

Ma arvan, kui Eesti Panga Nõukogu on teinud ettepaneku minu liikmeksoleku kohta, siis ma olen selleks valmis. Ma olen lõpetanud Tallinna Rahandustehnikumi ning seejärel Tallinna Polütehnilise Instituudi rahanduse erialal, hiljem töötanud kümme aastat Tartu Ülikooli rahanduskateedris. Ma arvan, et ma suudan neid ülesandeid täita.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et härra Merestele küsimusi ei ole. Panen hääletusele otsuse Eesti Panga Nõukogu liikme nimetamise kohta. Kes on selle poolt, et nimetada Eesti Panga Nõukogu liikmeks Uno Mereste? Palun hääletada! Uno Mereste nimetamise poolt on 69 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 35. Otsus on vastu võetud.

EKP Keskkomitee endise hoone kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, asume nüüd oma päevakorra juurde. Mul on teile selline ettepanek, et me kõigepealt vaatleksime päevakorrapunkti nr. 17, kuna meil jäi pooleli küsimus EKP Keskkomitee endise hoone kohta. Kui me oleme selle küsimusega lõpetanud – ma loodan, et see toimub üsna kiiresti –, siis asuksime läbirääkimistele kodakondsuse küsimuses, mis jäi eelmisel istungjärgul pooleli.

Päevakorrapunkti nr. 17 kohta on meile saabunud küsimuse esitajatelt, EMKE fraktsioonilt järgmine kirjalik avaldus: "Võtame tagasi Ülemnõukogu otsuse projekti EKP Keskkomitee endise hoone kohta ja teeme ettepaneku lõpetada antud päevakorrapunkti arutelu." Kas saadikutel on soovi ära kuulata selles küsimuses projekti esitaja ja ka valitsuskomisjoni esimehe härra Vare informatsioon? Arutelu käigus meil tekkis selline nõudmine. Palun, härra Raig!

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Kuivõrd Eesti Vabariigi Valitsus ja tema komisjon on kõnesoleva küsimuse juba lahendanud, siis ei ole tõepoolest Ülemnõukogul enam vaja selle arutamise juurde tagasi tulla. See, et me võtsime tol korral selle küsimuse päevakorda, ongi ilmselt kiirendanud valitsuse vastavat otsust. Ma ei näe, et seda küsimust peaks kuidagi teistmoodi lahendama. Valitsus on praegu lahendanud selle vastavalt Ülemnõukogu otsusele.

Juhataja

Tänan väga! Meil oli selles küsimuses ka veel teine projekt, mille esitas väliskomisjoni poolt härra Toome, kuid teda ei ole praegu saalis. Kas väliskomisjoni poolt soovib keegi sõna võtta? Härra Maarend, palun!

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud juhataja ja kolleegid! Väliskomisjon esitas antud küsimuses oma otsuseprojekti ja oli seda meelt, et küsimust tuleks Ülemnõukogus arutada, lähtudes rohkem sellest seisukohast, kus peaks paiknema valitsuse residents, mitte niivõrd sellest aspektist, mida teha konkreetse EKP Keskkomitee hoonega. Väliskomisjon on seisukohal, et selle küsimuse arutamist tuleks jätkata.

Juhataja

Ma sain praegu härra Maarendist aru, et väliskomisjon sooviks arutada hoopiski teist teemat, mis on seotud valitsuse residentsi asukohaga, mitte aga EKP Keskkomitee hoonega. Kas ma sain õigesti aru?

A. Maarend

Praegu on väliskomisjoni otsuse projekt siiski sõnastatud järgmiselt: "EKP Keskkomitee endisest hoonest", nii nagu see küsimus meil ka päevakorras on.

Juhataja

Seega on meil kaks erinevat seisukohta. Ühe projekti esitaja tegi ettepaneku võtta küsimus päevakorrast maha, teise projekti esitaja aga nõuab selle küsimuse arutelu jätkamist.

A. Maarend

Selle küsimuse arutelu võib praegu ka katkestada.

Juhataja

Aitäh! Kas ollakse nõus ära kuulama ka härra Vare lühikese informatsiooni? Palun, härra Vare!

R. Vare

Lugupeetud spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu! Küsimus, mis on tõstatatud päevakorrapunkti nr. 17 all, on sisuliselt mitte vormiliselt kattuv selle küsimusega, mis tõstatati valitsuse möödunud infotunnis härra Telgmaa poolt. Minu arvates sai selle arutelu käigus, milline toimus küsimustele vastamise raames, selgelt välja toodud see põhimõte, mille alusel on valitsus oma otsuseid teinud. Need otsused puudutavad nii endist EKP Keskkomitee hoonet kui ka teisi selle organisatsiooni käsutuses olnud hooneid. Mul on raske siia veel midagi lisada. Kuid ma juhiksin rahvasaadikute tähelepanu veel kord vajadusele ümber vaadata siis ka oma 27. augusti 1991. aasta otsuse p. 1 lõige 2. Kui te olete sellisel seisukohal, siis tuleks need küsimused lahendada kompleksselt.

Juhataja

Aitäh! Kas härra Raig ja Volkov soovivad esitada küsimusi härra Varele? Ei soovi. Palun, härra Raig teist korda!

I. Raig

Ma tänan! Ma tahaksin rahvasaadikute tähelepanu juhtida asjaolule, et nii nagu esitas härra Maarend küsimuse, sellisel kujul peaks selle ka uuesti päevakorda võtma. Aga nii, nagu esitasin mina selle ülemöödunud esmaspäeval kiireloomulisena, sellisel kujul on ettepanek see maha võtta, kuivõrd küsimus on lahendatud.

S. Volkov

Lugupeetud esimees, lugupeetud proua spiiker! Asi on selles, et komisjoni istungil me saime sellest küsimusest nii aru, et see hoone antakse valitsuse käsutusse. Ma sain aru, et see küsimus on juba lahendatud ja seda ei ole vaja edasi arutada ning pakutava otsuse punkt 2 langeb samuti ära.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et ka härra Volkov on nõus, et lõpetada antud küsimuse arutelu. Asume otsustama. Lugupeetud saadikud, antud päevakorrapunkti kohta on esitatud kaks erinevat seisukohta. Härra Maarendilt ma ei ole saanud kirjalikku ettepanekut, kuidas ta formuleerib oma ettepaneku, mida me hääletame. Kas härra Maarendil on formuleeritud ettepanek? Niisiis esimene ettepanek on saadikurühmalt EMKE: võtta tagasi otsuseprojekt ja lõpetada antud päevakorrapunkti arutelu ilma otsust vastu võtmata. Palun, kes on antud seisukoha poolt? Kas

härra Pohla soovib protseduuri küsimuses? Hääletame kõigepealt selle seisukoha: kes on selle poolt? Selle poolt on 41 rahvasaadikut, vastu on 11, erapooletuid on 8. Päevakorrapunkti arutelu on lõpetatud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Jätkame meie päevakorrapunkti nr. 14 käsitlemisega, see on otsuseprojekti "Eesti Vabariigi kodakondsusest" arutamine, mis ühtlasi on ka Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumise eelnõu esimese lugemise jätkamine, nagu me leppisime kokku õiguskomisjoni ja autoritega. Ma paluksin nüüd uuesti registreerida kõiki neid, kes selles küsimuses soovivad sõna. Mul on olemas ka vastav nimekiri. Ma loen teile ette, kes on juba ennast kirja pannud: Sergei Petinov, Tiit Made, Liia Hänni, Arvo Sirendi, Peet Kask, Kaljo Ellik, Vladimir Lebedev, Nikolai Zahharov, Andres Ammas, Johannes Kass, Jüri Põld, Jaan Lippmaa, Ignar Fjuk, Viktor Andrejev, Arvo Junti, Priidu Priks, Ülle Aaskivi, Sergei Sovetnikov, Andres Tarand, Rein Veidemann, Heino Kostabi. Selline on mul praegu kirjalikult fikseeritud nimekiri. Ma paluksin kõne tooli härra Sovetnikovi!

Palun ennast registreerida ka kõikidel nendel, keda ma juba nimetasin, et uuesti jõuda tabloole, siis on kogu protseduur hästi jälgitav.

S. Sovetnikov

Lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus kodakondsusest peab oma olemuselt toetuma 3. märtsi referendumi tulemustele, kus teatavasti püstitati küsimus Eesti Vabariigi taastamisest. See tähendab, et peavad olema taastatud tema põhilised seadusandlikud aktid, sealhulgas ka 1938. aasta kodakondsusseadus. Meie arvates on katsed muuta selle seaduse nõudeid rangemaks vastuolus Ülemnõukogu poolt välja kuulutatud ühiskonna demokratiseerimise printsiipidega. Poliitiliste kirgede lõkkelepuhumine seoses Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse eelnõu arutamisega Ülemnõukogus, Eesti Komitees ja Eesti Rahvuslikus Iseseisvusparteis annavad tunnistust sellest, et kedagi Eesti riigi, ühiskonna, kultuuri ja keele säilitamise eest nn. erilistest hoolitsejatest ei rahulda see poliitiline stabiilsus ja suhteline rahu, mis kujunesid välja Eestimaal pärast Eesti iseseisvuse väljakuulutamist selle

aasta 20. augustil. Üha sagedamini kostavad hääled sellest, et kodakondsusseadust oleks vaja üksnes mitte-eestlastele, Kirde-Eestile, et Ülemnõukogu kodakondsuskomisjoni poolt pakutud seaduse vastuvõtmine on eesti rahva reetmine, et demokraatia Eesti moodi ei ole mitte demokraatia Lääne-Euroopa moodi ja nii edasi.

Elu on niivõrd kiireloomuline, et täna me ei räägi enam kodakondsuse nullvariandist selles arusaamises, mis läks pruukimisele kolm aastat tagasi. Eesti Vabariigi staatuse seaduse vastuvõtmisest Ülemnõukogu poolt on möödunud peaaegu poolteist aastat ja seepärast teeme me ettepaneku arutada küsimust kodakondsuse andmisest kõigile neile Eestimaa elanikele, kes elasid alaliselt meie vabariigis 30. märtsi 1990. aasta seisuga.

Eesti Vabariigi 1938. aasta kodakondsusseadus nägi ette väga liberaalse paiksus- ja keeletsensuse. Meie arvates on see mingil määral seletatav selle demograafilise olukorraga, mis kujunes välja Eestis 30-ndatel aastatel. Näiteks 1934. aastal elas Eestis ainult 12% mitte-eestlasi. Tallinnas elas neid ainult 5%, Narvas aga 29%. Tänane demograafiline situatsioon Eestis erineb aga järsult sellest, mis oli välja kujunenud 30-ndate aastate lõpuks. Kuid see ei tähenda mitte mingil juhul seda, et enam kui pool sajandit hiljem me peaksime suurendama paiksustsensust kolm või enam korda võrreldes 1938. aastaga. Kui me tõesti kavatseme üles ehitada iseseisvat, vaba ja demokraatlikku vabariiki, siis me peame, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, vastu võtma sellise kodakondsusseaduse, mis annaks õiguse igale Eestis alaliselt elavale inimesele iseseisvalt lahendada küsimus, kas ta võtab endale Eesti Vabariigi kodaniku kohustused. Minu arvates just nimelt sellele nõudmisele vastab mingil määral punkt 2, mida aga kahjuks härra Kaido Kama ja Illar Hallaste nõuavad otsuseprojektist välja lülitada. Kui me seda teeme, siis me laseme läbi andeksandmatu vea. Mulle tundub, et ajalooliselt, juriidiliselt ja inimlikkuse seisukohalt oleks õiglane, kui me lahendame järgmised küsimused: esiteks, loeme Eesti Vabariigi kodanikeks neid inimesi, kes omasid Eesti Vabariigi kodakondsust 16. juuni 1940. aasta seisuga ja nende otseseid järeltulijad; teiseks, mitte rakendada isikute suhtes, kes alaliselt elavad Eestis 30. märtsi 1990. aasta seisuga, kodakondsusesse astumise puhul Eestis elamise piirtähtaega ja eesti keele valdamise nõuet, kui nad annavad taotluse Eesti Vabariigi kodakondsuse saamiseks kahe kuu jooksul alates Eesti Vabariigi konstitutsiooni vastuvõtmise päevast; kolmandaks, pikendada isikutele, kes pärast seaduse jõustumist saabuvad alaliselt Eestisse elama, kodakondsuse saamise tähtaega kuni 10 aastani ning kehtestada neile eesti keele valdamise nõue.

Lugupeetud kolleegid! Põhiseadusliku Assamblee esimesel istungil kirjutasid selle liikmed alla vandele-tõotusele, kus on öeldud, et meie peale vaatavad tulevased põlvkonnad, et meie tööd põhiseaduse loomisel vajab mitte ainult kaasaeg, vaid ka ajalugu. Vandes on ka sellised

sõnad: "Astudes üle Põhiseadusliku Assamblee läve, jätan seljataha möödunud nädala poliitika, seisan silmitsi oma südametunnistusega ja püüan olla ajaloo vääriline." Just nimelt sellise vastutustundega Eestimaa tänaste ja tulevaste põlvkondade ees me peame lähenema Eesti Vabariigi kodakondsuse küsimusele. Selleks kohustab meid ÜRO Peaassamblee, kes võttis Eesti Vabariigi oma koosseisu. Samuti kohustab meid selleks härra Arnold Rüütli esinemine inimõigustest ÜRO Peaassamblee istungil.

Täna ei ole meil mingit alust tunda rahutust eesti põliselanikkonna tulevase saatuse pärast. Viimase kahe aasta praktika näitab, et eestlaste protsent meie vabariigis suureneb ja ka tulevikus hakkab jäävalt suurenema. Meie poolt vastuvõetud migratsiooniseadus hakkas juba tööle. Narva politseiprefektuuri andmetel lahkus selle aasta kaheksa kuuga linnast väljapoole vabariigi piire rohkem inimesi, kui sinna saabus. Kusjuures 49,5% saabujaist tuli tagasi oma endisesse elukohta pärast õpinguid, töölepingute lõppemist, aga samuti broneeritud korteritesse. Osa saabujaist olid Eesti põliselanike järeltulijad. Tahaks loota, et nimelt selle seaduseelnõu arutelu käigus me suudame jagu saada vastastikusest võõrdumusest ja hakata ustavateks koostööpartneriteks uue demokraatliku Eesti ülesehitamisel.

Järgnevalt rahvussuhete komisjoni konkreetsetest ettepanekutest Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kodakondsusest" projekti kohta. Punkti 2.5. asemele kirjutada sõna "märkus" ja jätta jõusse selle punkti tekst; punkt 2.6. kirjutada järgmises redaktsioonis: "Rakendada isikute suhtes, kes alaliselt elavad Eestis, lihtsustatud kodakondsuse andmise korda, jättes välja 1938. aasta kodakondsusseaduse § 6 punkt 3 sõnad "juhul, kui nad annavad avaldused kahe kuu jooksul alates Eesti Vabariigi konstitutsiooni vastuvõtmise päevast"; punkti 2.6. alapunktis "b" lühendada projektis pakutud tähtaega 25 aastalt 10 aastale. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Ma palun esitada kõik ettepanekud kirjalikult. Järgmisena saab sõna Rein Veidemann.

R. Veidemann

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me võtsime vastu väljakutse ja hakkasime tegelema 1938. aasta kodakondsusseaduse taasjõustumisega, sukeldusime kirglikult selle seaduse rüppe. Sel ajal aga, kui see seadus vastu võeti, oli juba Eesti iseseisvumist olnud 20 aastat ja sellise liberaalse seaduse vastuvõtmisele võis juhtida ka asjaolu, et eestlased moodustasid toona elanikkonnast peaaegu 90%. Seetõttu seisis kodakondsuskomisjoni ees otsemaid küsimus selle seaduse moderniseerimisest ja selles mõttes tuleb kodakondsuskomisjoni

pingutusi igati hinnata ja ka toetada. Isiklikult pooldaksin siiski seda, et me oleksime hakanud tegelema uue kodakondsusseadusega, mis arvestaks praegust kujunenud olukorda Eestis ja Eesti ümber. Nüüd on aga olukord läinud niimoodi, nagu ta on, ja me peaksime mõtlema, kuidas ühteaegu väljendada ja kaitsta rahvuslikke huvisid ja teiselt poolt siiski säilitada oma demokraatlik olemus või vähemasti demokraatlik tulevik.

Siinkohal tahaksin peatuda mõnel teesil. Kõigepealt levinud kujutlusel, nagu oleks kodakondsusküsimus üksnes riigi siseasi. Nüüd, Helsingi protsessi liikmena, ei ole ta seda enam mitte ja seepärast, kas me tahame või ei, aga oma seadusandluses peame nii või teisiti arvestama ka rahvusvahelist konteksti. Me peaksime meeles pidama ka seda, et oma vabaduse eest võlgneme paljuski tänu Vene demokraatidele, tervikuna Venemaale. Kui me nüüd keelduksime vähimalgi määral arvestamast nende hoiakuid või lootusi, siis peaksime mõtlema, mis mulje meist jääb või kujuneb. Kui me võtaksime puhtalt kodakondsuse praeguse lahendusvariandi, ilma et me teeksime seal mingisuguseid mööndusi või kompromisse, kui me selliselt ta läbi viiksime, võib meil tekkida kujutlus, et me sel viisil likvideerime vene opositsiooni. Mina oletan siiski vastupidist. Mõistliku opositsiooni asemel saame endale hoopis ekstremistlikuma opositsiooni.

Mind isiklikult hirmutab see äkitselt plahvatanud hüsteeria kõnesoleva seaduseelnõu ümber. Me ikkagi ei usu endasse, oma riiklusesse, demokraatiasse ega ka tulevikku. Ma märkan teatava kurbusega, kui ettevalmistatud me ikkagi oleme oma vabaduseks ja iseseisvuseks. Tegelikult on meil praegu olemas täiesti unikaalne võimalus luua kõik tingimused nii eesti rahvuse kestmiseks selles maanurgas kui ka siin demokraatliku riigi üles ehitamiseks. Me peaksime kulutama praegu väga palju energiat sellele, kuidas Eesti muuta kõikide tema institutsioonide, samuti ka regaalide poolest Eesti-kesksek, kuidas tegelikult ikkagi eestistada Eesti selleks, et tekiks sundmotivatsioon siin elavatele venelastele õppida ära eesti keel ja hakata ka aru saama sellest keelest. Me peaksime mõtlema sellele, et teatud osa välisabist realiseeriksime venelaste kiirele integreerimisele Eesti ühiskonda.

Ma usun, et kui me sellekohase projekti esitame, siis just nimelt Läänest võime seesugust abi ka loota. Ma tahaksin tuletada meelde meile kõigile seda, et me oleme võrreldes varasemaga praegu täiesti erinevas olukorras. Mitte kunagi ajaloos ei ole olnud niisugust olukorda, et meie oma riigis, oma ühiskonnas on väga märkimisväärne grupp venelasi. Ja meil ei tule nüüd leppida mitte ainult oma igavese naabri Venemaaga kõrvuti elamisega, vaid meil tuleb õppida ka elama nendega kõrvu omas riigis. Kui me ei suuda leida selle kogukonna integreerimiseks optimaalset, kompromisse hindavat teed, siis ootab meid tulevikus hirmust, usaldamatusest ja vihkamisest täidetud ühiskond. See aga ei saa olla kuidagi meie rahvuslik huvi. Ma arvan, et

meie rahvuslik huvi ei saa seisneda venelaste väljasuitsetamise ideoloogias, nagu see vaatab vastu mitme poliitilise jõu avaldustes, isegi tegevuses. Meie oleme osa saanud mitmest niisugusest käibemüüdist, mida tahetakse võimendada peaaegu et taevani. Küsimus on selles 600 000 omaaegses immigrandis ja nende siiajäämises ning eesti rahva vähemusse jäämises. Nüüd on ilmunud õnneks ka mitmeid teistsuguseid vastuavaldusi, mis näitavad, et tegemist on siiski kui mitte müüdiga, siis vähemalt üledramatiseeringuga, nii et mina igatahes toetaksin seda, et me praegu kulutaksime oma energiat rohkem mitte niivõrd võitluseks venelastega, vaid meie omariikluse tingimuste maksimaalseks kasutamiseks, oma rahvuskultuuri tugevdamiseks ja ka venelaste integreerimiseks Eesti ühiskonda.

Nii ongi kaks põhimõtet, millest ma kõnesoleva seaduseelnõu juures kuidagiviisi taganeda ei saa. Ja siin on mul hea meel tunnistada ka seda, et ühte neist põhimõtteist toetab ka Eesti Sotsiaaldemokraatlik Partei. See seisneb selles, et vähemasti nendel venelastel, kes on sündinud siin eelmises Eesti Vabariigis või Eesti NSV-s, nüüd aga sattunud oma sünni tõttu Eesti Vabariiki, oleks õigus valikule, see tähendab, et neil oleks õigus taotleda kodakondsust ja siis ka soodustatud korras see saada. Kuid ma ei välista siiski ka neile keeleoskuse nõude esitamist. Teine põhimõte, millest ma samuti ei saa taganeda, on see, et kodakondsus Eesti Vabariigis oleks siiski ainult üks ja ainuline ja siin ei saa teha eelistust kahekordse kodakondsuse omandamiseks mitte kellelegi mitte mingis geograafilises suunas.

Juhataja

Aitäh! Vahepeal ma tahaksin küsida nendelt, kes on pannud ennast eelnevalt kirja, kas nad loobuvad oma kirjapanekust või soovivad esineda. Sergei Petinov? Ei ole saalis. Tiit Made? Ei ole saalis. Liia Hänni? Liia Hänni loobub täna. Arvo Sirendi, minu vana nimekirja järgi olete te ülejärgmine esineja, ma paluksin teid vajutada nupule. Kaljo Ellik loobub. Vladimir Lebedev? Ei, homme me seda teemat ei jätka. Nikolai Zahharov? Andres Hammas? Ei ole saalis. Johannes Kass? Paluksin siis ka vajutada nupule. Kass ja Põld, palun registreerida, kui te olete huvitatud täna esinema. Jätkame praegu oma tööd. Sõna saab Peet Kask.

P. Kask

Kallid kolleegid, spiiker hajutas lõplikult mu lootused, et ma saan viimasena kõnelda. Ma plaanisin rääkida mitte niivõrd kodakondsusseadusest endast, selle tekstist, kuivõrd taustast. Me oleme iseseisvunud ja see tõi kaasa olulise muudatuse meie staatuses ka psühholoogilises plaanis. Seni olime me Euroopa pailapsed – rahvas, kellele kuulus sümpaatia ja kelle üritust tuli igati toetada. Nüüd me oleme oma tahtmise saavutanud ja kas me tahame seda või mitte,

aga mitmes küsimuses oleme sattunud sellesse ossa nagu aborigeen, kes esimest korda New Yorki sattub. Me ei ole harjunud nende reeglitega, mis vabas maailmas kehtivad, kuid me peame sellega ära harjuma, et lähitulevikus hakatakse meid päris kõvasti kritiseerima ühe kui teise otsuse ja käitumise eest.

Esimesed märgid selle kohta on juba ajakirjanduses ilmunud. Nädal tagasi kirjutasid "Päevaleht" ja "Rahva Hääl" sellest, kuidas Taani ajakirjanduses kritiseeritakse Balti natsionalismi, paar päeva tagasi aga kirjutati sellest, mida Kanada diplomaadid Balti kodakondsusküsimusest arvavad, ja ma usun, et tulevik toob lisa. Ja see kõik on normaalne.

Nüüd aga kodakondsusküsimuse juurde. Meie praegune niisugune hüsteeriataoline olukord kodakondsuse ümber on segi ajanud proportsioonid. Tähtsustatakse üle asju, mis on tegelikult küllaltki teisejärgulised, ega panda tähele neid momente, mida see kodakondsuslahend võib väga tugevasti mõjutada. Ma ei tea, kui palju on praeguse hüsteeria õhutajate hulgas provokaatoreid ja kui palju on ausameelset usku ja soovi, kuid tagajärg on sellistel liigsetel emotsioonidel üks: see ohustab Eesti iseseisvust, eesti rahvuse säilimist. Ehkki see on väga paradoksaalne, aga nii ta on.

Kodakondsusküsimuse lahendamine on tähtis riigi ülesehitamiseks. Me peame ennast väga kiiresti tugevdama. Ma ei tea, kui kaua kestab meie jaoks soodne olukord NSV Liidus ja Venemaal, seepärast peame kiirelt tegutsema, me ei tohi millessegi pikalt takerduda.

Arvatavasti ei saa me jätta seda küsimust ka Riigikogu otsustada, sest paljud asjad, nagu näiteks politsei ja kaitsejõudude loomine, konsulaartegevuse alustamine jne. seisavad kodakondsuse taga. Teatud määral on nende küsimustega seotud ka valijaskonna määratlemine järgmistel Riigikogu valimistel ja on vaja selgust ka privatiseerimises, eriti maareformis. Teiseks, optimaalne lahend on tähtis ka selleks, et me ei takistaks oma integreerumist Lääne ühiskonda, Euroopasse. Kui Eesti riikluse tugevdamine ja meie integreerumine demokraatlikku vabasse ühiskonda ebaõnnestub, siis on suured šansid, et langeme uuesti NSV Liidu mõjusfääri või koguni selle piiridesse.

Eriti ohtlik on oma poliitiline strateegia üles ehitada teesile, et eesti rahvuse säilimiseks on vaja muulastest mingil viisil lahti saada. Seda mõtteviisi tuntakse Euroopas hästi, seda tunnevad ajaloolased ja selle poliitika tagajärjed on ka kõigile hästi tuntavad, kes vähegi analüüsida tahavad ja argumentidega ka ratsionaalselt mõelda suudavad. Mida aga kodakondsus nõrgalt mõjutab, see on rikastumine, ettevõtlus ja majanduselu. Siin on väga palju ületähtsustamist. Euroopa ja muu maailma standardite järgi ei tehta nendes valdkondades vahet alaliste elanike ja kodanike vahel, neil on tavaliselt võrdsed õigused. Ja

teiseks, inimene, kes on ettevõtlik ja võimeline rikastuma, rikastub niikuinii, on ta kodanik või ei ole.

Teine valdkond, mida kodakondsus nõrgalt mõjutab – nõrgemini, kui kogu aeg nagu õhus kõlama jääb –, on migratsioon ja immigratsioon. Kõige lihtsam ettekujutus: ärme anname muulastele kodakondsust, ja siis nad haihtuvad kuhugi. Nad ei haihtu kuhugi ja kui mingi osa neist kavatsebki lahkuda, siis nad lahkuvad niikuinii, sõltumata sellest passist, mis neil taskus on. Neil on palju kergem lahkuda isegi sel juhul, kui nad on meie riigi kaitse all. Samuti immigratsioon. Arvatakse, et lähedaste sugulaste immigratsioon hakkab väga tugevasti sõltuma sellest, kes saavad kodakondsuse, kes mitte. Minu väide on, et need, kes tahavad oma lähedasi sugulasi siia Eestisse tuua ja kes siin juba alaliselt elavad ...

Juhataja

Härra Kask, teie aeg on läbi, aitäh! Palun kõnetooli härra Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetavad kolleegid! Kodakondsusküsimuse algusest on sedavõrd palju aega möödunud, et suurem osa sellealaseid mõtteid on paljude inimeste poolt avalikkuse ees juba välja öeldud. Härra Kask nimetas üht osa neist väljaütlemistest hüsteeriaks ja teist osa arukateks, kaineteks väljaütlemisteks. Ma ei suuda nii jagada nende inimeste arvamusi, kes ühe või teise asja eest muret tunnevad ja kes tunnevad end vastutavad olevat eesti rahva tuleviku pärast.

Me märkasime suure rahuldustundega, kuidas Rahvarinne ja Interrinne muutusid päev-päevalt üksteisele palju lähedasemaks, ja tundsime rõõmu, et see võib suure vastasseisu Eesti ühiskonnas ükskord lõpetada. Täpselt samamoodi on väga hea tulemus see, et Töökollektiivide Ühendnõukogu on keelatud ja Töökollektiivide Liit ilmselt kaotab vastasseisu mõttes oma tarviduse. Kuid kodakondsuse puhul on selline lähenemine ohtlik. Me võime ajaloost vaadata, mis on saanud meie hõimurahvastest: vadjalastest ja vepslastest, maridest ja mordvalastest jne. Paljud hõimurahvad on ajaloo jooksul välja surnud terve rea põhjuste tõttu ja arvestage seda, et me oleme viimane idapoolne soome-ugri hõim, kelle käes on järjekord.

Praegu me tahame kergekäeliselt võtta vastu otsuse. Me tahame, et selle otsuse teeks seesama kogu, kelle kohta hiljem öeldakse, et see oli viimane okupatsioonivõimu kandja Eestis, viimane võimuorgan, kes on valitud kõigi elanike poolt, kõigi täiskasvanud elanike poolt ja just selletõttu ei ole tema otsustel kaalu.

Me võime lugeda Matthias Eisenilt, et piirkond Laadoga järvest Peipsi järveni kuulus vadjalastele. 1907. aastal ta ütles, et sajandivahetuseks ei kuule me seal enam vadjakeelset juttu. Nüüd teame, et nad ei surnud välja mitte sellepärast, et keegi oleks neid füüsiliselt hävitanud, vaid vadja emad hakkasid sünnitama vene lapsi, kuna see oli ainus võimalus, et nende lapsed saaksid osa maailmakultuurist ja jõuaksid elus edasi. Sealjuures oli ka selge, et kui nad ei oleks oma lapsi saatnud venekeelsesse ja venemeelsesse kooli, siis nad oleksid hävinud rahvusena selle tõttu, et nad oleksid kaotanud oma kultuuri. Nad valisid kahest halvast parema: säilitasid end kui isiksusi, hävitasid aga rahvuse, ent seda ilma individuaalse tragöödiata.

Nüüd on meie otsustada eesti rahva tulevik ja selles ei tohi me suuri vigu teha. Me teame, et Lääne maailm ei pea eriti tähtsaks, kas siin on eestlased või keegi teine. Lääne maailmale on tähtis, et siin kehtiksid mingisugused printsiibid. Nemad kaitsevad end nende printsiipidega ja see on nende eetiliste tõekspidamistega kooskõlas. Meil on omad ülesanded ja me ei tohi oma ülesandeid mitte kellelegi anda.

Mis puutub sellesse, et meie demograafiline situatsioon aina halveneb, et eestlaste juurdekasv on väga aeglane, siis selles ei ole meil küll kedagi võimalik süüdistada peale iseenda ja selles ei saa ka keegi teine meid aidata peale meie endi.

Sellest lähtudes on mul ettepanek küsimuse otsustamise lükata edasi ning jätta see lahendada Riigivolikogule. Praegu tuleks meil leida vajalikud ajutised lahendused selleks, et praegune elanikkond saaks osaleda Riigivolikogu valimistel ja kõigi nende otsuste tegemisel, mis praegu on vajalikud. Teen ettepaneku lõpetada tarbetu vastasseis ja minna nende probleemide lahendamisega edasi, mis meile kõigile on ühised. Tänan tähelepanu eest!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Minu kaaslased ütlesid juba välja meie arvamuse selle väga tähtsa ja vastutusrikka momendi kohta. Ma arvan, et kogu Eestimaa rahvas on huvitatud aasta jooksul ülesnäidatud rahulikkuse hoidmisest ning ei luba mingite konfliktide teravnemist rahvuste vahel. Siin peab märkimisväärset osa etendama kodakondsusseadus. Olukord sunnib mõnevõrra teisiti heitma pilku möödunud ja eelseisvatele protsessidele. Mind hämmastas, et pärast 20. augustit olukord kodakondsuse küsimuses omandas äärmise rahvuslik-radikaalse vormi, kuigi tundus, et peaks olema vastupidi. Eestist sai sõltumatu riik, ta võeti vastu ÜRO liikmeks – tähendab, siin peaksid olema käivitunud juba palju demokraatlikumad protsessid, kuid meil täheldatakse taandumist äärmisse konservatismi ja natsionalismi.

Lugupeetud kolleegid, möödunud nädalal olin ma Moskvas Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise raames toimunud inimõigustealasel konverentsil. Me saime mõned seal vastu võetud dokumendid. Ma palusin need paljundada ja kantselei ülem lubas seda ka teha ning seejärel need materjalid saadikutele välja jagada. Sellel konverentsil märgiti ära neli momenti. Rõhutati, et Euroopa julgeoleku ja inimõiguste küsimus on omavahel tihedalt seotud. Teine moment: kõik Euroopa riigid peavad olema inimõigusi, vabadusi ja demokraatiat puudutavate lepingute osalised. Kolmas moment: kõik riigid peavad jälgima terviklikku lähenemist õigustele, ei tohi eristada ainult ühte väikest õigust või heita väike õigus kõrvale. Peab olema üksnes terviklik lähenemine. Järgmine moment, sisemiste normide ja rahvusvaheliste lepingute vahelistest kokkupõrke juhustest. Kõik rõhutasid rahvusvaheliste normide prioriteeti ühe või teise riigi sisemiste seaduste ees. ÜRO kaasabi assotsiatsiooni konverentsi soovitustes Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osa võtvatele riikidele on väga huvipakkuv kuues punkt: "Aidata kaasa, et Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osa võtvad uued riigid, enne nende astumist üleeuroopalisse protsessi, täidaksid omakorda kohustusi inimõiguste rahvusvahelise konventsiooni ratifitseerimisel ja nende ellurakendamisel." Seega vähe on sellest, kui me ratifitseerime konventsiooni, seda on vaja ka täita.

Kui me võtame vastu selle kodakondsusseaduse, mille pakkus välja kolleeg Hallaste, siis ma arvan, et küsimus lülitamisest Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osa võtvate riikide hulka võtab meil aega. Muide rõhutati, et isegi Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osa võtvate riikide hulka astumine hakkab nüüd palju rangemalt sõltuma sellest, kuidas jälgitakse inimõigusi. Ja muidugi ei tohi esineda diskrimineerimist. Ma tahaksin teile ette lugeda veel ühe momendi konverentsi dokumendist vähemuse ja pagulaste õiguste kohta Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osa võtvates riikides: "Vähemusrahvusi puudutavad probleemid, aga samuti rahvusvaheliste kohustuste järgimine on küsimused, mis kutsuvad esile põhjendatud mure rahvusvahelisel pinnal ja seepärast ei ole see üksnes vastava riigi siseasi." Tähendab, see ei ole mitte ainult riigi sise-, vaid ka Euroopa Ühenduse asi. Arvatavasti peab olema valmis selleks, et Euroopa Ühendus võib esitada meile ka arve inimõiguste valdkonnas.

Ja veel ühest nõupidamisel äramärgitud huvitavast momendist. Öeldi välja arvamus selle kohta, et kodaniku- ja poliitilised õigused, aga samuti majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused on need minimaalsed normid, mis puudutavad Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise tegevuse arengut inimlikkuse mõõtmise valdkonnas. Uutel riikidel ei ole mõtet lülituda Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise protsessi seni, kuni nad ei ole

deklareerinud oma otsustavust ratifitseerida inimõiguste rahvusvahelist konventsiooni ja täielikult seda ka täita.
Ma loodan, et kolleegid saavad homme selle dokumendi, tutvuvad sellega tähelepanelikult ning teevad oma järeldused.
Lugupeetud kolleegid! Mida me taotleme Eestile, tema rahvale? Me tahame, et vabariik elaks paremini. Selleks, et vabariigis edeneks kõik hästi, on vaja sisemist stabiilsust ja kodurahu. Ma arvan, et kodakondsusküsimuse õiglane lahendamine annab kõigile meile võimaluse minna palju rahulikumalt edasi. Kui aga kodakondsusküsimus lahendatakse selliselt, nagu pakub välja härra Hallaste, siis ma arvan, et rahulikkusest ei saa juttugi olla. Ma ei ähvarda. Lugege rahvusvahelisi dokumente, ja te näete, et teid ei ähvarda mitte Lebedev, vaid demokraatlik üldsus, maailma riikide valitsused. Tänan!

Juhataja

Aitäh, härra Lebedev, teie aeg on läbi. Palun, härra Kass!

J. Kass

Austatud juhataja, kolleegid! Eelmisel nädalavahetusel olid mul mitmed kohtumised valijatega, kus põhiteemaks oli ikka kodakondsus ja teemaks number üks, millistel tsensustel ikkagi lubada kodakondsust ja millistel mitte. Kõik – ma rõhutan, kõik! –, kellega mul oli juttu, ütlesid, et keeletsensusest ei tohi taganeda. Ükskõik kui kaua siin elanud või siin sündinud inimesele ei tohi lubada kodakondsust, kui ta "maakeelt", seda riigikeelt ei mõista. Nad ei soostunud isegi selle reegliga, et paljudes maades on sünnikohaõigus kodakondsuse aluseks ja siinsetele muulastele, sõltumata nende keeleoskusest, tuleks see siiski anda. Ma leidsin väga kategoorilist vastuseisu ka sellele kompromissile. Aktsepteeritakse ainult seda osa, kus keeletsensusest ei lähtuta, see on § 7 p. 2, mis lähtub üksikisikutest erandjuhtumitest ja mitte rohkem.
Lähtudes sellest pean ütlema, et ma võtan oma eelmised ettepanekud tagasi ja hääletan ainult selle poolt, et jätta välja p. 2.6. Need on naturaliseerimise kergendavad osad. Tegin ka ettepaneku suurendada ajatsensust 15 aastani, nii nagu see on väikeses Šveitsi riigis. Ma leian, et see on tõepoolest hädavajalik, sest Eesti läheb avatud riigi, avatud maailma suunas ja kuna meie kõrval on idanaaber, kelle rännuhimu meie maale kunagi ei katke, siis me peame minema seda teed, et ajatsensust suurendada. Keeletsensuse osas oli hädavajalik selle oskus. Paljudes meie seaduse punktides saab olema mõiste "Eesti Vabariigi kodanik". Kas me peame siis uuesti hakkama tagasi minema keeleseaduse juurde, et need isikud peavad oskama eesti

keelt? Kui kodanik oskab eesti keelt, kaob see vajadus ära. Tegin ka mitmeid ettepanekuid selles osas, mis käsitleb antud eelnõus p. 1.6, mille puhul teatud isikutele ei tohi anda kodakondsust. Aja kokkuhoiu mõttes ma ei hakka lahkama neid põhjalikumalt, kuid palun kasutada neid ettepanekuid rakendava otsuse või isegi parlamendi valimise seaduse puhul.

Nüüd mõningatest arvamustest, mis siin on kõlanud ja kuidas mina neid näen. Siin on kõlanud juba sellised mõtted, et meie ettepanekud on arvamuste tasandil ja puudub põhjalik matemaatiline analüüs, mida üks või teine tsensuse osa annab või mitte. Kallid kolleegid, vaadake, Eesti rahva põhiõigused, põhinõuded ei ole kauplemise objekt nagu hobusenahk Vene turul. Need kas on või mitte. Ja mõningatest põhimõtetest me lihtsalt ei saa loobuda, sealt midagi tükkhaaval ära anda kauplemise eesmärgina.

Teine väide on, et suure hulga mittekodanike tekkimine ohustab meie riigi niigi nõrka julgeolekut. Eriti väidab seda Peet Kask. Mina leian, et hulga ohtlikum on meile see, kui me võtame inimesi formaalselt kodanikeks. See on tunduvalt ohtlikum, sest oma koloniaalpoliitikat või meiega mittenõustumise poliitikat hakkavad nad siis ajama juba Eesti Vabariigi kodanikena. Tähendab, me oleme loovutanud ise neile seaduslikult suured õigused. Hoopis teine küsimus on, kui nad hakkavad oma seisukohti, mis meie riiklusega ei ühine, ajama teise riigi kodanikena. Sellisel juhul on see Eesti Vabariigi ja naaberriigi küsimus. Vastasel juhul me võtame nende koloniaalpoliitika oma siseküsimuseks, mida me ei suuda lahendada oma nõrga riikluse tõttu.

Kallid kolleegid, loobuge sellest positsioonist, et vene kogukonna küsimus on Eesti Vabariigi ja selle kogukonna vaheline küsimus. See ei ole nii. Me teame, mis põhjusel nad siia on sattunud. See on kahe riigi, Eesti Vabariigi ja Venemaa küsimus. Ärgem võtkem enda peale rohkem, kui me suudame kanda.

On veel üks väide, et maailm ei mõista meid, kui me hakkame oma õigusi kasutama rangemal kujul. Vaadake, nendele, sellele maailmale võib vastata nõnda: 50 aastat on see maailm vaikinud, kui eesti rahvast kõige julmemal kombel rõhuti, kui tuhandeid heideti vanglatesse, saadeti koonduslaagritesse, kümned tuhanded küüditati. Kus oli selle maailma hääl siis, kui eesti rahvas muudeti kõige tühisemaks olevuseks, teisejärguliseks, kui mitte kolmandajärguliseks olevuseks oma põlisel kodumaal? Kuid maailm vaatab meid ka teisest küljest. Nüüd, kus Eesti kodanikkond on saanud kätte vabaduse ja kui ta seda väga kergelt loovutab oma õigustes, siis tähendab, et ta ei oska ennast kaitsta. Ja sellele rahvale ei olegi vaja abi anda, ta on maha mänginud oma šansid. Jälgigem neid šansse hoolega ja olgem kindlad oma õiguste kasutamises! Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Härra Kass, kui teil on muudatusi oma eelmistes ettepanekutes, siis ma palun esitada need kirjalikult, muidu on meil väga raske orienteeruda. Palun, härra Põld!

J. Põld

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kodakondsusküsimus on tõesti valus ja keeruline probleem. Mulle näib, et teatud osa kolleege püüab sellest probleemist üle saada seeläbi, et vaikida maha kogu see 50 aasta pikkune sund ja vaev, mis eesti rahvale on osaks saanud. Terve rida kolleege – ma pean silmas valdavalt neid, kes kasutavad siin saalis viibides kõrvaklappe ja kes meie jutust tõenäoliselt üsna raskesti aru saavad – räägivad täna inimõigustest. Jah, tõepoolest, inimõigused on olemas igal inimesel, kuid ärgem neid siiski ajagem segamini kodanikuõigustega. Need kaks mõistet ei ole täielikult kattuvad ja loomulikult on neid võimalik ja ka vajalik segi ajada, kui tahetakse inimestes tekitada vastuseisu. Ma ei kujuta ette Eesti Vabariigi kodanikest koosnevat kaitseväge, kui seal hakkab kõlama käsklustena taas vene keel. Ma kardan, et täna kiirustades vastu võetav kodakondsusseaduse taasjõustumine, kui ta läheb seda rada, et Eesti Vabariigi kodanik võib olla iga Eestimaa elanik, saab olema just nimelt sellise kaitseväega. Eesti Vabariigi politseis on juba kahjuks küllalt päris umbkeelseid politseinikke.

Mõni kolleeg väidab, et Eesti Vabariigis tuleb kaitsta vähemusrahvuste õigusi. Sellega võib täiesti nõustuda ja kui me räägime siin mustlastest või iirlastest, siis ma saan ka sellest väitest täielikult aru. Kuid kui me räägime oma suurest ja sõbralikust naaberrahvast, vene rahvast, siis ma arvan, et vene rahvas küll Eestimaal vähemusrahvus ei ole. Nad on asjaolude sunnil, kas siis omal vabal tahtel või sunniviisiliselt sattunud elama Baltikumi. Ja kolm Balti riiki maadlevad praegu väga tõsiselt sarnaste probleemidega. Leedulastel on asi muidugi kergem, kuid meil lätlastega on olukord üsna raske. Ja ma tahaksin vene kolleegidele, lihtsalt nendele, kes on tõesti venelased, südamele panna, et nad ei unustaks ära, et nad ei ole siiski eestlaste kodumaal vähemusrahvus, vaid nad on sattunud oma emamaalt eemale.

Seetõttu ma hea meelega ühineksin kolleeg Lebedevi ettepanekuga: mitte äratada kirgi, neid üles puhuda, vaid tõesti rahulikult ja kainelt analüüsida seda probleemi. Ma teeksin austatud Ülemnõukogule ettepaneku kõik läbi töötatud ja veel laekuvad ettepanekud edastada tulevasele Riigivolikogule, kes siis otsustab tulevase Eesti Vabariigi kodanikkonna seaduse. Seega teen ma ettepaneku lõpetada otsuse projekti arutelu Ülemnõukogus ning anda kõik materjalid üle juba Riigivolikogule. Ma tahaksin lugeda ette vaid kodakondsusseaduse esimese paragrahvi: "Eesti kodanikuks saadakse sündimisega või hilisema seadusliku

toiminguga." Kallid kolleegid, need, kes te räägite täna seaduslikkusest, ärge unustage 1939. aastat ja Molotovi-Ribbentropi pakti! Aitäh!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kogu kodakondsusküsimuse jutt kannab meil siin juba paar nädalat väga tugevat hetke sisepoliitilist pitserit. Oma sõnavõtus tahaksin ma jõuda ühe niisuguse sisulise näiteni, mille kohta ma ka parandusettepaneku esitasin. Minu arvates näitavad ka tänased sõnavõtud, et tegelikult on meie riigi laevuke selles asjas Ida ja Lääne vahel sellises press-seisus, nagu kunagi oli üks kuulus reisimees Skylla ja Charybdise vahel, see oli Odysseus. Kui me võtame selle Ida Skyllaks, kellel oli kuus pead, ja Lääne Charybdiseks, kes ajas hirmsat mürinat ja auru välja (praegu peaasjalikult propagandaauru), siis Odysseus oli ilmselt palju targem laevajuht kui meie tänasel riigilaevukesel. Tema, kartes seda propagandat ehk kõva auru ja mürinat, läks liiga ligidale Skyllale ehk Idale ja see oma kuue peaga nilpsas ära kuus meest Odysseuse laeva meeskonnast ja nii kandis Odysseuse laev teatud ohvreid.

Selle jutuga tahan ma öelda seda, et see on õige vana ajalooline analoogia: ka meie laevuke ei pääse ilma ohvriteta. Selle asemel, et kirgesid üles paisutada, peaksid eesti poliitikud eestlastele selgeks tegema, et tuleb välja tulla romantilisest udust ehk sellest romantilisest ajaloost, kus meil eksisteeris natuke aega rahvusriik ja kus maarahvas oli üsna ühemõtteliselt eestlased. See võhm on meist väljas ja ajalugu on teinud nii, et me peame demokraatlikumalt vastu võtma oma suure vene kogukonna. See oleks eestlaste peaülesanne.

Situatsioon, mis on Eestis ja Lätis, on võrreldes Läänega absoluutselt teine. Meil on 1 : 1, neil kõige halvemal juhul 1 : 15 rahvuste vahekorrad või isegi 1 : 50, kuid isegi seal tekib niisuguseid ekstremaalseid parteikesi ja rahulolematust võõrtööliste suhtes. Nende identiteet ei ole mingil määral olnud ohus. See on see, mida meie ei saa anda lihtsalt järele Lääne sellistele propagandistlikele seisukohtadele.

Ja nüüd vene vendadest, kes siin elavad. Väga paljud neist on teatavasti olnud hirmsasti ja kõvasti selle Eesti riigi vastu ja nüüd mäletavad needsamad ja ka teised, nagu kõik sotsialistlikud rahvad ainult oma õigusi. Aga sellega, et kodanikel tekib ka terve rida kohustusi, ei taha meie vene vennad sugugi veel leppida. Kõik, kes siin sõna on võtnud, on rääkinud ainult nendest õigustest ja iseäranis inimõigustest. See on õudselt meeldiv, et niisugust asja propageeritakse, sellega saab ise endale suurepäraselt selgeks teha need inimõiguste asjad. Aga mis ma tahan öelda venelaste kohustustest siin, on üks asi, et natukene saab ikka mäletada ka sisuliselt tõepoolest seda 50 aastat. Mitte selles mõttes, et nüüd üks

pisike riik nagu Eesti ja ka Läti hakkab vastama sama mõõduga – see on mõeldamatu. Kui meil niisugused mõtted pähe tulevad, mis meist siis järele jääb – märg plekk! Mitte Lääne avaliku arvamuse survel, vaid sellesama vägeva Ida survel, mis on varsti jällegi väga vägev. Nii et see on meie jaoks mõeldamatu ja venelased kardavad ilmaasjata seda, et me saaksime küüditada kedagi näiteks Siberisse, meil ei olegi niisugust kohta. Tagasi teha seda 50 aastat ei saa mitte mingil moel.

Aga samal ajal on ka muud dokumendid peale inimõiguste deklaratsiooni. Viimases muide ei ole mingit kodakondsuse nõuet. Seal on paragrahvis 15 sõna *nationality* ja see tähendab, nagu Eerik Kross eelmine aasta ajakirjas "Vikerkaar" selgelt näitas – võib-olla on see ka septembrikuu "Radugas" tõlgitud –, riikidevahelist suhtlemist ja riiklikku kuuluvust. Sõna *citizenship* tähendab seda kodakondsust, millest meie räägime, ja see näitab, et inimene saab kõik poliitilised õigused. Ja vaat see oleks meie vene vendade kohus, et selle agiteerimise asemel teha tõepoolest selgeks vene inimestele, oma siin elavatele sõpradele, tuttavatele ja nii-öelda valijatele, et poliitilisest õigusest ilmajäämine ei tähenda veel inimõigustest ilmajäämist. See on see vahe, mida nagu ei taheta kuidagi tunnistada, ja hirmutatakse siiamaani ikka veel, et te jääte täiesti rentslis käijaks, kolmanda, neljanda või ei tea mis järgu inimesteks. See oleks esimene kohustus.

Teine kohustus oleks endale ikkagi aru anda ka sellest, et päris kogemata ja süütute tallekestena te paraku Eestisse, Lätisse või Leedusse selle 50 aasta jooksul ikkagi ei ilmunud. Oli terve sõjatööstuslik kompleks, mis immigratsiooni pumbana väga edukalt töötas ja mis kõikidele neile, kes siia ennast lasid värvata, kohe kiirelt ka korteri andis, kusjuures päris rahvas ja teised, normaalsetel töökohtadel töötavad venelased pidid kõigepealt elama kaheksa aastat ühes ja samas linnas ning alles seejärel võisid nad hakata korterit taotlema. See on genotsiidi tunnustega asi, mis rahvusvahelises õiguses on umbes samaväärne kui inimõiguste deklaratsioon. Võimatute elutingimuste loomine ei võimaldanud ju korterit mitte evides tittesid teha, paljud seda ometi ka ei saanud.

Minu ettepanek, mille ma ka üle andsin, on järgmine: kes on tulnud siia selliste välkkiirete korterisoodustustega ja läbi selle sõjatööstusliku kompleksi, kes siin ka seda putši organiseeris, nendele mitte küll keelduda kodakondsuse andmisest, aga nende asi tuleb läbi vaadata iga kandi pealt. (Hääl saalist.)

Juhataja

Aitäh, härra Tarand, teie esinemisaeg on tõesti läbi. Lugupeetud saadikud, vaatame korraks tablood. Meil on jäänud veel neli inimest, kes on avaldanud soovi sõnavõtuks. Kas me oleme

nõus täna ära kuulama need neli inimest? (Hääl saalist.) Oleme. Sel juhul panen ma selle ettepaneku hääletusele. Kes on nõus pikendama täna tööaega nii kaua, et me kuulaksime ära veel nelja saadiku sõnavõtud? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 41 rahvasaadikut, vastu on 6, erapooletuid on 8. Ülemnõukogu on nõus täna kõned ära kuulama. Järgmisena saab sõna härra Zahharov.

N. Zahharov

Lugupeetud kolleegid! Täna on raske rääkida, sellepärast et kodakondsuse seadus on läbinud mitmeid arutelu etappe nii vabariigis kui ka meie parlamendis. Diskussioon antud küsimuses näitas, et põhilistes seisukohtades läksid arvamused lahku. Täna on meile pakutud võtta aluseks 1938. aasta seaduse projekt, mis põhimõtteliselt võiks olla vastuvõetav, kuid siiski tuleks arvestada kõiki neid suuri ajaloolisi sündmusi, mis on toimunud selle aja jooksul maailmas. Maailma üldsus on liikunud kaugele edasi. Selleks andis tõuke ka tragöödia, mis juhtus pärast Teist maailmasõda, mille tõttu sajad tuhanded inimesed olid sunnitud maha jätma oma kodumaa.

Ma pöördun uuesti tagasi nende seaduste, inimõiguste, kodakondsuse, rahvusvaheliste dokumentide ja konventsioonide juurde. Taolise tähelepanu osutamine nendele probleemidele on tingitud sellest, et pagulaste ja kodakondsuseta inimeste saatused vapustasid kogu maailma, sundisid inimkonda mõtlema nii poliitilise kui ka majandusliku ja humanitaarse arengu stabiilsuse kindlustamisest.

Täna me elame Eesti Vabariigi taastamise staadiumis. Milliseks ta kujuneb? Milline saab olema tema ajalugu? Kas ta kindlustab poliitilise ja majandusliku arengu stabiilsuse? Paljuski sõltub see täna käsitletava seaduse redaktsioonist.

Mõtleme koos, kas inimene hakkab rahulikult, tootlikult ja viljakalt töötama, kui ta jäetakse ilma mingitest õigustest. Täna enne mind esinenud kolleegid rääkisid, et kodakondsuse seadus puudutab ainult kodanikuõigusi. Paraku see nii ei ole. Seadused, mida me käsitleme, tungivad ka varanduslike õiguste valdkonda. Järelikult suur osa inimestest, kes jäävad ilma kodakondsusest, jäävad ilma ka inimõigustest.

Kui pöörduda pärast sõda läbitud tsivilisatsiooni ajalukku, siis võib meenutada, mis juhtus Angoolas, Marokos ja Alžeerias. Need riigid, saades iseseisvuse, jätsid suure hulga oma elanikest kodakondsusest ilma. See sundis paljusid inimesi lahkuma nendest riikidest. Selle tulemusena langes nende riikide majandus sügavasse kriisi ja kuni tänase päevani elavad nad üle tõsiseid raskusi selles valdkonnas.

Täna elame meie üle uut etappi, mis iseloomustab Liidu lagunemist. Kui me jätame osa vabariigi territooriumil elavatest inimestest ilma kodakondsusest, siis viib see suure hulga apatriidide tekkimisele. Maailma üldsus suhtub eitavalt taolisse situatsiooni. Liitu praktiliselt enam ei eksisteeri ja jättes inimesed kodakondsusest ilma, loome me seega olukorra, kus seadus omandab kümnete tuhandete inimeste suhtes tagasiulatava jõu.

Kui rääkida rahvusvahelistest inimõigusdokumentidest, siis ilmselt üheks peamiseks dokumendiks selles valdkonnas on inimõiguste ülddeklaratsioon. Selle dokumendi artikkel 15 sätestab, et igal inimesel on õigus kodakondsusele. Kelleltki ei saa tema kodakondsust või kodakondsuse muutmise õigust meelevaldselt ära võtta.

Apatriidide staatuse konventsioon 28. septembrist 1954. aastast ütleb, et lepinguosalised riigid rakendavad apatriidide suhtes käesoleva konventsiooni seisukohti olenemata inimeste rassist, usulistest veendumustest või sellest, millisest riigist nad põlvnevad. Kuid täna kutsub rida autoreid ajakirjanduse veergudel üles ühtedele inimestele andma kodakondsust, teistele aga mitte. Paljuski seostatakse seda mitte ainult elukohaga, vaid ka sünnikohaga või vabariigi territooriumil elavate inimeste rahvusega. Kodakondsusetust keelav konventsioon 30. augustist 1961. aastast sätestab, et riik, kellele antakse territoorium või kes omandab selle mingil teisel teel, annab kodakondsuse nendele inimestele, kes muidu jääksid kodakondsuseta isikuteks seoses selle territooriumi üleandmisega või omandamisega. Artikkel 8 aga sätestab, et lepinguosalised riigid ei jäta oma kodakondsusest ilma inimesi, kui see toob kaasa kodakondsuseta isikute tekkimise. Selle konventsiooni artiklis 7 on öeldud, et isik ei kaota lepinguosalise riigi kodakondsust, kui see põhjustab tema kodakondsusetust, vaatamata sellele, et taolist kaotust otseselt ei keelata mingite teiste käesoleva konventsiooni sätetega.

Need seisukohad kodakondsuse ja inimõiguste alusdokumentidest räägivad sellest, et meie kui noore riigi, kes on äsja astunud ÜRO liikmeks, esindajad, võttes vastu kodakondsusseaduse, peame täna kontrollima ka oma samme ja positsioone, lähtudes rahvusvahelistest inimõiguste dokumentidest.

Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et lähtudes vabatahtlikkuse printsiipidest ja soovist kiiremini taastada Eesti Vabariik, oleks õige, kui me annaksime igale Eestimaal alaliselt elavale inimesele vaba valiku kodakondsuse suhtes, arvestades elatud aega vabariigis kui aega, mis on vajalik teise maa kodakondsusesse astumiseks. Kui me aga ei ole valmis sellise otsuse vastuvõtmiseks, siis oleks ilmselt õigem võtta kodakondsuse seadus vastu pärast Eesti Vabariigi konstitutsiooni kinnitamist. Tänan!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuulates siin saadikuid, kes ei räägi eesti keelt ja kes ei ole Eesti Vabariigi seaduslikud kodanikud, tekib küsimus, kas nad teavad, mida nad tahavad. Minul tekkis endale selline vastus, et nad ei tea, mida nad tahavad. Püüame koos mõelda. Kodakondsus on kui leping ühe isiku ja ühiskonna vahel, kus pannakse paika suhted lepingulises vormis õiguste ja kohustustega. Te räägite pidevalt õigustest, kuid kohustused jätate ikka alati märkimata, kuid kohustus on ju õiguse jaoks garantiiks. Õigus juhtida riiki, see tähendab võtta osa valimistest, moodustada võimuorganid. On ka kohustus juhtida riiki, kuid et juhtida riiki, peab valdama seda objekti, tundma seda objekti. Selleks ongi naturalisatsiooni vaja, et inimene, kes taotleb selle objekti suhtes juhtimisõigust, peab õppima selle objekti selgeks. Kuulates Panfilovit, Zahharovit või Lebedevi ei jäänud mul iialgi sellist muljet, et nad tahaksid õppida seda objekti tundma. Selleks, et õppida objekti tundma, tundma Eestimaad, eesti rahvast ja tema vajadusi, on vaja kõigepealt õppida selgeks eesti keel. Eesti keel võimaldab teil aru saada, mis toimub Eestimaal, saada osa tema kultuurist ja arengust. On vaja elada siin pikemat aega, et tunnetada, kuhu te olete sattunud, kas omal tahtel või kellegi sunnil.

Mina olen rangelt selle poolt, et peavad olema naturalisatsiooni tingimused, ja üsnagi ranged. Tuleb selgeks õppida eesti keel ja elada siin pikemat aega, teisiti lihtsalt ei ole võimalik seda riiki hakata juhtima. Kui niisama saadakse kodakondsus, siis ei juhi seda riiki enam mitte keegi, tekib täielik vastutamatus. Aitäh!

H. Kostabi

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on natukene imelik ja häbi kõigepealt oma eesti rahva ees, et me põhilise aega räägime sellest, kuidas teha reeglist erandeid ja need erandid muuta reegliks. Ja just selles valdkonnas, mis näib olevat normaalne. Probleem on nimelt selles, et me oleme kogu aeg siit saalist ja ka siit tribüünilt ikka öelnud, et me taastame Eesti Vabariiki õigusliku järjepidevuse alusel. Viimasel ajal muidugi hakkab tulema ka mõtteid, et oleme kuulutanud välja iseseisva Eesti Vabariigi, unustame ära kõik muu ja nüüd koos edasi. Selle üheks ilusaks näiteks on ka täna meie lauale ilmunud *obraštšenije* vene keeles, kus siis öeldakse, et me oleme kuulutanud välja sõltumatuse. See häirib natuke. Põhiliselt me oleme selgitanud, mida tähendab kodakondsus, kuid millegipärast on siiski jäänud arusaamine, et juhul, kui seda kodakondsust ei saa, siis on tegemist mingisuguse katastroofiga. Olgem ausad. Me kõik elasime ju viimased mitukümmend aastat üldse ilma mingisuguse kodakondsuseta. Meilt ainult nõuti, kuid meil ei olnud ju õigusi, mida õige kodanik peaks omama. Ja seepärast

võib-olla ei ole õige seda pendlit nüüd liigutada ühest äärmusest teise, vaid püüame ikka otsida kuldse kesktee ja lähtuda nendest põhimõtetest, mis kodanikule ja kodanikkonnale omistatakse.

Kommunaaltasandil probleeme ei ole, inimesed saavad võtta osa poliitikast, mida tehakse esmatasandil. Probleemid muidugi tekivad kõrgtasandil ja selge see, et kõrgtasandil on ka erinõuded. Ma tahaksin peatuda Eesti Vabariigi maakondade ja vabariiklike linnade volikogude esimeeste ühisavaldusel ja pöörata teie tähelepanu ühele punktile või õigemini ühele lõigule ja see lõik kõlab nii: "Seejuures peame vältimatuks, et kodakondsuse taotlemise põhieelduseks on eesti keele kui riigikeele oskus." See tähendab seda, et p. 2.6. seaduseelnõust välja viia. Aitäh!

V. Andrejev

Lugupeetud kolleegid! Antud momendi olukorda Eestis võib hinnata kui iseseisva riigi, tähendab ka sõltumatu Eesti Vabariigi kodakondsuse institutsiooni taastamise aktiivset perioodi. Sel juhul on seaduspärane rääkida õigusest kodakondsusele, mis realiseeritakse kodakondsuse vaba valiku, aga mitte selle automaatse saamise teel. Kodakondsuskomisjoni liikmena võtsin ma osa seaduseelnõu mitmete variantide arutelust. Ma ei hakka peatuma selle töö kõikidel detailidel, vaid tahan suunata teie tähelepanu mõnedele kodakondsuse staatuse määramise ja saamise printsipiaalsetele momentidele. Pärast Eesti Vabariigi reaalse iseseisvuse saavutamist peab kodakondsuse seaduse vastu võtma vabariigi kõrgeim organ, s.o. Ülemnõukogu. Kodakondsuse probleem on erakordselt tähtis probleem kogu vabariigi elanikkonnale ja selle peab lahendama juba lähemal ajal seadusandlikul teel. Seda enam, et ilma kodakondsuse instituudita ei saa juriidiliselt eksisteerida valimisseadus, Eesti Vabariigi põhiseadus ning ei saa läbi viia referendumit. Lähtudes sellest ma ei toeta linnade ja maakondade volikogude esimeeste ühisavaldust, millest siin äsja rääkis härra Kostabi, ning olen kategooriliselt vastu Eesti Komitee juhatuse protestile.

Kodakondsuse probleem ei tohi piirduda ühe seaduseelnõuga või 1938. aasta kodakondsusseaduse otsesesse kehtivusse viimisega, vaid peab kujutama endast tervet küsimuste kompleksi, kaasa arvatud ka teatud järjepidevus poliitiliste otsuste vastuvõtmisel. Antud juhul määras kodakondsuskomisjon kindlaks täiesti õigesti Ülemnõukogu otsuse kui poliitilise otsuse vastuvõtmise järjepidevuse ja teatud aja jooksul selle otsuse alusel Ülemnõukogule kodakondsuse seaduse esitamise. Poliitilises otsuses me peame täpselt fikseerima, kas me kaasame või kõrvaldame demokraatliku ühiskonna kujundamise protsessist sotsiaalselt kõige aktiivsema mittepõliselanikkonna vanusegrupi, eeskätt vabariigi

kirdeosas. Kodakondsuskomisjoni liikmena ei kutsu minus esile printsipiaalseid vastuväiteid vajadus kinnitada Eestis alalise elamise aja tähtajaks kodakondsuse saamiseks 10 aastat neile, kes tulevad siia alaliselt elama pärast kodakondsuse seaduse jõustumist. Mind häirib rohkem venekeelse elanikkonna saatus, kes seaduse vastuvõtmise momendil omavad alalist sissekirjutust, ning see, millistel tingimustel ühendatakse see osa elanikkonnast Eesti Vabariigi poliitilisse ja sotsiaalsesse ellu. Kõige jämedam arvutus näitab, et 350 000 venekeelsest töövõimelisest elanikust (sellest on välja arvatud pensionärid) umbes 130 000 – 150 000 ei saa vastavalt arutatavale otsuseprojektile aasta jooksul Eesti Vabariigi kodakondsust kõigi siit tulenevate tagajärgedega. See aga moodustab peaaegu 15% vabariigi töövõimelisest elanikkonnast ning muutub Eesti Vabariigi ühiskondliku elu destabiliseerimise võimsaks faktoriks, mis omakorda võib põhjustada Eesti Vabariigi teatud majandusliku ja poliitilise isolatsiooni rahvusvahelises ühenduses.

Sellises valulises ja kergelt haavatavas küsimuses nagu kodakondsus- ja rahvusküsimuses ei ole äärmiselt radikaalsed otsused üldse lubatavad. Väga tähtis on antud otsuses kinnistada sotsiaal-majanduslikud õigused sellele osale elanikkonnast, kes ei hakka taotlema Eesti Vabariigi kodakondsust. Viimane küsitlus Kirde-Eestis näitas, et keskmiselt ainult 14% venekeelsest elanikkonnast ei ole lõplikult otsustanud, kas siduda oma tulevik Eesti Vabariigiga või mitte, kuid 86% soovib jääda elama Eesti Vabariiki. Vaatamata sellele peavad Venemaa ja Eesti Vabariik sõlmima lähemal ajal pärast lepingu ratifitseerimist omaette kahepoolse kokkuleppe oma riigi kodanike õiguste kaitseks, kes elavad teise riigi, kas Venemaa või Eesti Vabariigi territooriumil, aga samuti ühe või teise riigi kodakondsuse valiku laiendamise võimalustest. Taolise kokkuleppe kodakondsuse küsimuses peab sõlmima ka Ukraina ja Valgevenega.

Minus tekitab mõningast kahtlust otsuse punkti 2.5. juriidiline külg, kuid siin peab viimase sõna ütlema Ülemnõukogu. Ma arvan, et kongress ei ole seadusandlik organ, poliitiline liikumine ei saa kindlaks määrata kodakondsust.

Lugupeetud kolleegid! Nagu ma juba ütlesin, viidi sellel nädalal Kirde-Eestis läbi küsitlus. See näitas, et iga teine venekeelsest kogukonnast on valmis kohe esitama avalduse Eesti kodakondsuse saamiseks, kusjuures nad kõik – ma rõhutan: 100-protsendiliselt! – toetavad Eesti Vabariigi taastamist ja tema iseseisvust. 80% sellest grupist soovib osaleda referendumil Eesti Vabariigi konstitutsiooni kohta. Arvestagem siis seda Kirde-Eesti venekeelse elanikkonna head tahet ja soovi! 37% küsitletuist ei ole veel lõplikult otsustanud oma kodakondsuse valiku üle. Põhiliseks takistuseks loevad nad eesti keele äraõppimist ja selles osas oleks vaja luua eesti keele õpetamise täpne riiklik programm.

Lõpetuseks tahan ma rõhutada, et Eesti Vabariigi tulevase kodanike kontingendi kindlaksmääramine on rahvusvahelise üldsuse terava tähelepanu all, kuna kodakondsuse ja inimõiguste probleemid väljuvad ühe riigi piiridest. Mõistes ja jagades eesti rahva soovi tugevdada riiklust kodakondsusseaduse kaudu, kutsun ma teid, lugupeetud kolleegid, seadma end ka vabariigi mitteeestlaste olukorda. Vaatame kodakondsuse probleemile siiski tänapäeva reaalsusest, mitte aga 1938. aastast lähtudes! Karm kodakondsuse seadus lõhestab eesti ja mitte-eesti kogukonda, on vabariigi elu destabiliseerimise võimsaks faktoriks. On seda meile ikka vaja, samal ajal kui Eestis püütakse saavutada kodurahu ja üksmeelt? Lähtudes sellest, et iga kodanik, kes elas alaliselt Eesti territooriumil iseseisvuse väljakuulutamise momendil, peab omama seaduslikku õigust kodakondsuse valikul, kutsun ma lugupeetud Ülemnõukogu pöörduma tagasi Eesti Vabariigi kodakondsusseaduse eelnõu juurde, mille on ette valmistanud Ülemnõukogu kodakondsuskomisjon ja Eesti Vabariigi justiitsministri Jüri Raidla poolt juhendatud kuueliikmeline ekspertgrupp. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Sellega on tänased kõnesoovid ammendatud. Teen ettepaneku praegu ka seoses aja lõppemisega katkestada selle päevakorrapunkti arutelu ning võimaluse korral jätkata seda veel samal istungjärgul, kui meie päevakord seda võimaldab. Kas me peame katkestamist ka hääletama? Ei pea. Aitäh ja head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
50. ISTUNGJÄRK
TEINE ISTUNG
24. september 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (M. Lauristin)

Lugupeetud rahvasaadikud, asuge palun kohtadele ning teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 30.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kõigepealt on meil täna kavas traditsiooniline Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. Päevakorra küsimustest on kavas arutada

valimissüsteemide küsimust, aktsiate müüki ja kui jõuame, siis ka NLKP territoriaalorganisatsioonide probleemi.

Alustame oma istungit Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotunniga. Siin on ainult üks küsimus, mis jäi eelmine kord vastamata. Nimelt härra Aksinin on esitanud küsimuse Viljandi KGB töötajatele korteri eraldamise kohta ja sellele vastab kommunaalameti peadirektor härra Toivo Lippmaa.

T. Lippmaa

Lugupeetud Ülemnõukogu! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadiku härra Aksinini arupärimine puudutab Riikliku Julgeoleku Komitee Viljandi jaoskonna töötaja Andrei Gustovi korteri probleemi, kes suunati sinna tööle 1989. aastal. Ma ei hakkaks Ülemnõukogu koormama Viljandi julgeolekukaadri paigutustest tulenevate korteriprobleemide keerdkäikudega, kuna sellel perioodil on vahetunud seal ka jaoskonna ülem. Loogiliselt oleks pidanud uus KGB Viljandi jaoskonna ülem Albert Hektor saama ka endise ülema korteri, kuid mingite telefonikorralduste tulemusena eraldati uuele ülemale uus korter ja endise ülema korter anti Viljandi Linna Rahvasaadikute Nõukogu otsusega 2. juulist 1990. a. Viljandi rajooni kultuuriametile. Faktiliselt oli sellesse korterisse aga elama asunud julgeolekuspetsialist Andrei Gustov.

Julgeolekuametkond protestis selle otsuse suhtes, lähtudes ENSV Ministrite Nõukogu 4. juuli 1979. a. määrusest nr. 293, milles on öeldud, et ametkondadel ja täitevkomiteedel võtta teadmiseks ja juhindumiseks NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus, mille alusel on NSV Liidu julgeolekukomiteedele ja nende kohalikele organitele ning sõjaväeosadele antud õigus kasutada edasi nende töötajate poolt vabanevat elamispinda olenemata selle pinna ametkondlikust kuuluvusest. Kuigi juriidiliselt oli selle määruse alusel sel ajal julgeolekul õigus jätta vabanenud korter oma käsutusse, lähtus Viljandi Linna Rahvasaadikute Nõukogu asjaolust, et julgeolekule oli antud uus korter ja vabanev elamispind kuulub majutamisele linnavõimude poolt. Seisukoha andmisel selles küsimuses lähtusid riiklik kommunaalamet ja Eesti justiitsministeerium asjaolust, et oma haldusterritooriumil elanike kindlustamine elamispinnaga on kohalike omavalitsuste pädevuses olev küsimus ning nende otsus on käesoleval juhul loogiline. Viljandi Linnanõukogu on seda küsimust arutanud juba neljal korral. Esmalt 2. juulil 1990. aastal, siis võeti vastu otsus selle korteri eraldamiseks kultuuriametile. Seda küsimust arutati veel eelmise aasta 6. augustil, 15. oktoobril ja selle aasta 13. veebruaril. Kõigil kolmel korral on jäetud jõusse esimene otsus, mille kohaselt Loode tn. 10 krt. 34 eraldati kultuuriametile. Ühtlasi nõuti julgeolekuspetsialist Gustovilt

nimetatud korteri vabastamist. Seejuures on viimases otsuses 13. veebruarist k.a. fikseeritud, et arvestades julgeolekuorganite perspektiivitust, mitte pakkuda Gustovi perekonnale teist elamispinda. Viljandi linnavõimud tõlgendavad Gustovi elama asumist Loode tn. 10 korterisse 34 kui omavolilist korteri hõivamist, kuna elamispinnale asumiseks ei ole talle väljastatud orderit ega sõlmitud temaga üürilepingut eluruumi üürimiseks. Kohaliku omavalitsuse aluste seaduse § 17 lg 3 kohaselt on üksikisikutel õigus kaevata volikogude otsuste peale Eesti Vabariigi Ülemnõukogule ja antud juhul ei ole valitsus ning tema institutsioonid pädevad volikogu otsust antud küsimuses muutma. Aitäh!

Juhataja

Kas härra Lippmaale on küsimusi? Kõigepealt härra Aksinin soovib ise täiendavalt küsida. Palun!

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja! Gustovi küsimus on veninud liialt pikale. Korrektsuse mõttes ma kandsin sellest ette ka selle rajooni rahvasaadikule Allikule ja täna me vahetasime temaga paar sõna sellel teemal. Asi on selles, et tuleb selgelt välja öelda, kas teda ei kirjutata sisse sellepärast, et ta on endine KGB ohvitser, või sellepärast, et tal ei ole seal midagi teha, nagu oli lugupeetud Alliku repliik. Aga see kõik on üks asi, kuid seadus on ikkagi tema poolt. Mul on kõik väljavõtted kogu sellest protseduurist, mis kestab juba üle aasta, ja siin on olemas kõik põhjendused selleks, et teda kirjutataks sisse. Ma võin need materjalid teile üle anda ja palun võtta vastu siiski otsus või siis öelda talle, et sõitku siit ära. Tänan!

T. Lippmaa

Sellele küsimusele ma vastaksin niimoodi, et volikogu otsust, mis on leidnud mitmekordset kinnitust, saab muuta ainult Ülemnõukogu. Kommunaalametil ja riigivõimuorganil ei ole mingisugust juriidilist alust muuta või tühistada Viljandi Linnavolikogu otsust.

N. Zahharov

Lugupeetud ettekandja, mul on mõnevõrra üldine küsimus. Nagu teada, toimub vastavalt Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu kokkuleppele vabariigi territooriumil üksikute sõjaväeosade laialisaatmine, nende üleandmine Eesti Vabariigile. Paljud ohvitserid lähevad erru. Kas neil on Eesti Vabariigis õigus kirjutada end sisse sellele elamispinnale, kus nad täna elavad?

T. Lippmaa

Küsimus on üldist laadi ja käsitleb Eesti Vabariigi elamuseadusandlust. Vastavalt Ülemnõukogu otsusele peab olema NSV Liidu Kaitseministeeriumist ja sõjaväeosade isikkoosseisust demobiliseerunud isikute elamispinna lahendamise nagu ka kogu vara lahendamise küsimus sõlmitud riikidevaheliste kokkulepetega. Täna sellist kokkulepet ilmselt veel ei ole ning minu arusaamise järgi on see küsimus seaduslikult veel reguleerimata. See on puhtalt minu arvamus, kuid ma võin ka eksida.

H. Kostabi

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on üks küsimus. Minu teada töötas kodanik Gustov Petseris pikka aega partei- ja nõukogude organites. Mulle jääb arusaamatuks, kuidas ta sattus Viljandisse tööle?

T. Lippmaa

Ma ei ole pidanud vajalikuks võtta midagi erilist ette kodanik Gustovi eluloo uurimiseks, kuid minu käes olevatest materjalidest selgub, et kodanik Gustov suunati Viljandisse tööle Tallinnast, kus ta oli kindlustatud elamispinnaga Fedjuninski tänaval, ka aadress on siin kuskil kirjas. Ilmselt jäi tema Tallinna korter vastavalt sellele eelnimetatud Liidu määrusele julgeolekuorganite käsutusse.

J. Allik

Lugupeetud härra ettekandja, kui te lubate, siis ma ütleksin paar sõna selgituseks ning seejärel oleks mul teile üks ettepanek. Tähendab, ka mina olen selle asjaga kursis ja see kestab juba umbes kaks aastat. Küsimus on selles, et Viljandi volikogu on langetanud korduvalt otsuse anda see elamispind kultuuritöötajale, kuid kahjuks on see otsus realiseerimata, sest kodanik Gustov elab siiamaani selles korteris. Tol ajal, kui ta suunati Viljandisse, kehtisid veel need liidulised määrused ja majavalitsus ilmselt andis ka vastava veksli ning ta kirjutas ennast Tallinnast välja ja jäi sellest korterist ilma ning elab praegu Viljandis, omamata sissekirjutust. Seoses kogu KGB süsteemi likvideerimisega saab minu meelest seda küsimust lahendada ainult ühtemoodi ja nimelt: kas te ei oleks nõus koos härra Aksininiga, kes selle küsimuse siin üles tõstis, pöörduma kirjalikult KGB likvideerimise komisjoni poole, sest selle küsimuse peab lahendama KGB süsteem ise. Ma ei tea, kas nad viivad selle inimese Tallinnasse, kus tal midagi teha ei ole, Moskvasse või Tšeljabinskisse. Probleem on ju selles, et praegu ei ole tal ka Viljandis enam tööd, samuti pole elamispinda ja see küsimus tuleks nüüd KGB

likvideerimise komisjoni ees täie selgusega üles tõsta. Ma saan nii aru, et selle komisjoni ülesandeks on ju ka kõigi nende töötajate konkreetsete olmeprobleemide lahendamine, mitte ainult süsteemi likvideerimine Eestis. Aitäh!

T. Lippmaa

Mina omalt poolt olen valmis koostööks härra Aksininiga selle ettepaneku tegemiseks. Täpsustuseks ma ütleksin nii palju, et eile ma vestlesin Viljandi linnapeaga ja tema seisukoht antud küsimuses on endine ja nemad jäävad oma otsuse juurde. Nagu härra Allik siin eelnevalt pakkus, olen ma nõus oma kaasabi osutama.

E. Leisson

Lugupeetud Marju Lauristin! Reglemendi järgi ei peaks meil täna infotundi olema. Kas see on nii või olen ma reglementi valesti mõistnud?

Juhataja

Juhatus mõistis reglementi valesti. Just täna peab meil olema infotund. Järgmise vaba tribüüni võimalus on sellel neljapäeval.

Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Läheme nüüd meie 10. päevakorrapunkti juurde. See on Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi valimisseaduse koostamise alustest" projekt. Mäletatavasti me alustasime selle käsitlemist juba enne suvevaheaega ja vahepeal pidid kõik saadikud ja fraktsioonid jõudma selgusele, missugust valimissüsteemi nad õigemaks peavad. Meeldetuletuseks anname veel kord sõna eelnõude autoritele. Ma palun kõnetooli kõigepealt härra Hallaste.

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker, austatud kolleegid! Need neli valimissüsteemi varianti, mis teile on otsuseprojektis esitatud, on erinevad ja annavad mingil määral ka erineva tulemuse valimiste seisukohalt. Kuid samas see erinevus ei ole nii tohutult suur. See tähendab, et iga varianti on

võimalik töötada edasi, selleks et saaks optimaalse tulemuse ja sellise valimisseaduse, mille poolt võiks enamik Ülemnõukogu saadikuist hääletada.

Teile on esitatud kaks seletuskirja. Ühe autoriks on Peet Kask ja te saite selle kätte juba juunis, kui see küsimus esimest korda päevakorras oli. Teise seletuskirja saite te alles nüüd. Selles olen ma püüdnud lähtuda kriteeriumidest, millistele peab vastama hea valimisseadus, ning kui saadikud on nõus selle viie kriteeriumiga, siis sellisel juhul peaks olema kõige eelistatumaks variandiks 1a. Esiteks, valimisseadus peab aitama kaasa poliitika koondumisele erakondadesse, erakondade tugevnemisele mõttekaaslaste leidmise teel, kindlapiiriliste fraktsioonide tekkimisele parlamendis. Teiseks, see peab tagama poliitiliste jõudude enam-vähem proportsionaalse esindatuse parlamendis. Kolmandaks, soodustama parlamendi professionaalsuse kasvu. Neljandaks, olema arusaadav valijaile nii hääletamise kui ka selle tulemuste osas, võimaldama suhteliselt lihtsalt kontrollida valimistulemuste õigsust. Ja viiendaks, tagama parlamendi poliitiliste jõudude tasakaalu säilimise.

Kõige vähem on valijatele arusaadav hääletustulemuste selgitamise osas üksik ülekantav hääl. See tähendab variandid 1b ja 2a. Ma kaldun arvama, et seda koefitsientide süsteemi, kuidas hääled üle kanduvad, ei tea ka mitte kõik Ülemnõukogu saadikud, kuigi me oleme ise selle süsteemi alusel siia valitud. Veel vähem on põhjust arvata, et seda mehhanismi teavad valijad, kes tulevad hääletama.

Selle süsteemi kõige suuremaks puuduseks on see, et hääletustulemused selguvad väga pika aja jooksul. Komisjon peab kolm-neli päeva neid sedeleid lappama ühest pakist teise, arvutama koefitsiendiga ülekantavate häälte väärtust ning sellisel juhul ei ole reaalne neid valimistulemusi üleüldse kontrollida. Teoreetiliselt on see küll võimalik, kuid sellisel juhul tuleb need sedelid uuesti üle lapata ja teha ära seesama töö, mida näiteks 10-liikmeline komisjon teeb kolm-neli päeva. Kui seda tahaks teha aga üks inimene, siis läheks aega mitu nädalat ja see välistab reaalse kontrolli võimaluse. Samuti ei ole avastatavad nii juhuslikud eksimused kui ka tahtlikud võltsimised.

Kui valimistulemused selguvad aga mõne tunni jooksul, see on võimalik nii variandi 2b kui ka 1a puhul, siis saavad ka häälte lugejad teostada kergesti kontrolli ning kui tekib mingisuguseid kahtlusi, siis on võimalik mõne tunni jooksul ka väljaspool olijatel või protesti esitajatel need andmed kontrollida. See tähendab, et neist variantidest on 1a ja 2b selles suhtes kindlasti eelistatumad.

Täna enne istungi algust me arutasime härra Peet Kasega otsuseprojekti teksti ja leidsime, et võib-olla ei oleks mõistlik praegu seada sisse kindlaid piiranguid ja mõned asjad jätta valimisseadusesse. Praeguses tekstis on variantide 1a ja 1b puhul öeldud, et pooled saadikud

valitakse erakondade suletud nimekirjade alusel ja üle-eestiliselt künnisega 5%. Me teeme ettepaneku asendada sõna "pooled" sõnaga "osa", s.t. osa saadikuid. Kui suur on see osa, mis läheb suletud nimekirjade kaudu ja kui suur on see osa, mis läheb territoriaalsete ringkondade kaudu, seda me otsustame siis, kui me hakkame valimisseadust hääletama.

Samuti teeme ettepaneku jätta välja künnise numbrilised väärtused. See on selge, et künnis tuleb valimisseadusesse, selles suhtes valitseb Eesti ühiskonna poliitiliste jõudude vahel kokkuleppe. Kas see künnis on aga 4 või 5%, võib-olla seda pole mõtet praegu ette kirjutada, selleks et see ei hakkaks hääletamisel häirima. Praegu me hääletaksime ainult valimissüsteemi kui sellist.

Avatud nimekirjasid ja valimisi viimasel ajal Eestis kasutatud ei ole, välja arvatud üks kord, kui Eesti Kongressil valiti Eesti Komitee avatud nimekirjade meetodil. Ma ei tahaks praegu laskuda vaidlusse, kas Eesti Kongressil kedagi üldse valida saab või ei saa või kui hea on Eesti Kongress, vaid lihtsalt natuke analüüsin kõrvaltvaatajana neid tulemusi. Eesti Kongress koosneb juba valitud isikutest, kelle poliitiline teadlikkus ja arusaam peaksid olema kõrgemad kui rahva enamusel. Sellest hoolimata olid valimistulemused väga üllatavad selles mõttes, et avatud nimekirja etteotsa sattusid isikud väga juhuslike kriteeriumide alusel. Näiteks tekkis kurioosne olukord, kus ERSP avatud nime kirja etteotsa ei saanud mitte sugugi Lagle Parek või Tunne Kelam või keegi ERSP liidritest, vaid inimene, kes ei olnud üldse ERSP liige, sellepärast et Pärnu saadikud otsustasid anda kõik oma hääled sellele inimesele. Või näiteks selles nimekirjas, kus kandideerisid kristlikud demokraadid, jäi nimekirjast välja seoses sellega, et need isikud vahetasid avatud nimekirja puhul kohti vastavalt saadud häälte arvule, Andres Ammas, kellest oleks olnud kristlikel demokraatidel Eesti Komitees võrratult rohkem kasu kui nendest inimestest, kes sinna tegelikult valiti.

Tähendab, meie inimeste teadlikkus selles osas ei ole veel nii kõrgel, et uus parlament saaks valitud kõige paremas koosseisus. Suletud nime kiri annaks kindlasti parema tulemuse. Avatud nimekirja puhul, kui erakonnal on üks väljapaistev liider, näiteks sotsiaaldemokraatidel Marju Lauristin, siis ta tõenäoliselt kogub suurema osa sotsiaaldemokraatidele antud häältest endale ja järgmiste inimeste järjekord osutub juba suhteliselt juhuslikuks, lähtudes mingitest asjaoludest, mis ei näita inimese tegelikku populaarsust. See pärast pooldan ma ise kindlalt varianti 1a.

Sisuliselt me oleme alles alustanud demokraatia rajamisega ning seepärast võiks olla kõige optimaalsem see, kui territoriaalsed ringkonnad oleksid mitmemandaadilised. Näiteks selles eelnõus, mis on teile esitatud, on nad neljamandaadilised. Sellisel juhul tekib olukord, kus mitte ükski nimekiri, mitte ükski erakond ei saa absoluutset häälteenamust. Tähendab, ka

tulevases parlamendis peavad tekkima koalitsioonid. See välistab võimaluse, et tekkiks mingi ühe nimekirja, ühe erakonna liigne domineerimine. Ma pean seda praeguses Eesti arengus ülimalt oluliseks, et ka järgmised valitsused oleksid koalitsioonivalitsused. Reaalselt jaguneb Eestis 80% mandaate nelja nimekirja vahel ja need peavad omavahel kokku leppima, kuidas valitsust moodustada, milliseid otsuseid teha.

Demokraatia arengule oleks see igal juhul soodus. Usun, et kõik fraktsioonid on need variandid läbi arutanud, kaasanud nende arutamisse spetsialiste, et teha endale selgeks, milline variant võiks olla Eestile kasulik. Ma teengi ettepaneku lähtuda eelkõige sellest, milline variant võiks kindlustada Eesti Vabariigis demokraatliku ühiskonna, mida me nii väga vajame. Aitäh!

Juhataja

Kas härra Hallastele on küsimusi? Palun, härra Koha!

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minu küsimus koosneb kahest osast. Nendes variantides sisalduvad ju sisuliselt tulemid. Tähendab, kui me valime ühe või teise variandi, siis me peame nägema ka seda, milline on siis tulevase parlamendi koosseis, tulem. Ja ma loen nendest variantidest välja seda, et meil tulevad parlamenti tinglikult öeldes kahte sorti saadikud. Ühed, kes on kindlate poliitiliste vaadetega, kellel on oma nägemus Eesti ühiskonna arengu mudelitest, ja teised nii-öelda sõltumatud saadikud territoriaalsetest ringkondadest. Igal juhul niimoodi ma loen sellest dokumendist praegu välja. Öelge, milliseks kujuneb siis parlamendi töö, kui üks osa saadikuist töötab sihikindlalt, kuid teine pool ei määratle ära, kelle poole nad tegelikult hoiduvad?

Küsimuse teine pool kõlab järgmiselt. Kuidas te arvate, milline variant oleks Eesti ühiskonnale kõige meelepärasem? Kas on läbi viidud ka selliseid küsitlusi? Aitäh!

I. Hallaste

Ma hakkaksin lõpust vastama. Ma ei tea, et keegi oleks läbi viinud küsitlust, millist valimissüsteemi eelistaks rahvas. Ja ma kardan, et see ei annaks ka tulemusi. Selle peaksid paika panema spetsialistid, sest rahval ei ole lihtsalt ettekujutust, mida üks või teine süsteem tegelikult tähendab. Hääletamise seisukohalt on kõik need variandid valijatele piisavalt lihtsad. Avatud nimekiri, variant 2b, on ilmselt kõige lihtsam, sest inimene annab ainult ühe hääle ühes konkreetses nimekirjas. Kuid variant 1a ei ole sugugi raskem, inimene annab siin

sisuliselt kaks häält: ühe nimekirjale, teise saadikule. Selline valimise nn. segasüsteem, kus valitakse nii konkreetset isikut territoriaalses ringkonnas kui ka mingi erakonna nimekirja, on kasutusel näiteks Lääne-Saksamaal ja funktsioneerib seal väga hästi. Inimesed teavad täpselt, mida nad teevad.

Mis puutub kahte sorti saadikutesse, siis see probleem on tõepoolest olemas, kuid mitte kõik territoriaalsetest ringkondadest valitud saadikud ei ole erakondadevälised saadikud.

Saadikutele esitatud valimisseaduse eelnõu, mis lähtub variandist 1a, lubab nendel isikutel, kes kandideerivad mingi erakonna nimekirjas, kandideerida ka territoriaalses ringkonnas. Juhul, kui nad osutuvad territoriaalses ringkonnas valituks, siis läheb erakonna valimisnimekirjast sisse järgmine isik ja muid probleeme siin ei ole. Olukorras, kus erakonnad tegelikult veel ei ole lõplikult välja kujunenud, pean ma vajalikuks sellist võimalust, et saaksid kandideerida ka sõltumatud saadikud, s.t. inimesed, kes ei kuulu ühtegi erakonda. Nende osakaal parlamendis ei saa olema suur, ma olen kindel, et see tuleb alla 10%. Inimestel, kes ei taha ühineda ühegi erakonnaga, peaks siiski olema võimalus osaleda valimistel. See võimalus on inimestel olemas väga paljudes riikides ja see on täiesti demokraatlik. Nende isikute osakaal ei saa olla nii suur, et see hakkaks takistama parlamendi tegevust, järelikult ma ei näe siin probleemi.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Te väidate, et valijad orienteeruvad kergemini parteide programmides kui konkreetsetes isikutes. Sellega seoses on mul ka küsimus. Kas teile ei tundu, et mitte eriti populaarne inimene tahab peituda selle suletud nimekirja taha? Teine küsimus: variant 2b ei ole vist päris õigesti tõlgitud vene keelde, ma pean silmas künnist 4%. Venekeelses tõlkes ei ole samuti ära näidatud, kas see on avatud nimekiri või on üldse kõik kandidaadid üle Eesti kantud ühte nimekirja. Ma ei saanud sellest täielikult aru, ilmselt on siin üks sõna vahele jäetud.

I. Hallaste

Mis puudutab nimekirjas olemist, siis see ei ole isiku jaoks, kes kandideerib erakonna nimekirjas, oma nime varjamine. Valimisseaduse eelnõu, mis on kätte jagatud, näeb ette, et inimene saab iga erakonna nimekirja tervikuna kätte. Ta saab kätte kõik need nimed, kes on kantud nimekirja, ja on tõenäoline, et ei hääletata mitte niivõrd erakonna programmi järgi, kuigi see peaks olema eesmärk, vaid hääletamisel vaadatakse kindlasti ka neid isikuid, kes on nimekirja kantud. Avatud ja suletud nimekirjade erinevus on selles, et suletud nimekiri on

ettemääratud kohtadega, nii nagu ta esitatud on. Selle nimekirja järjekorra määrab see valimisliit või erakond, kes selle nimekirja esitab. Avatud nimekiri on selline, kus valijad annavad hääle konkreetsele isikule nimekirjas ning isikute järjekord nimekirjas paigutub pärast valimisi ümber vastavalt isikutele antud häälte arvule. Mis puudutab varianti 2b, siis kõik künnise arvulised väärtused, s.t. 4 ja 5%, nii nagu ma oma ettekandes ütlesin, tõmbame maha. Protsendi täpsest suurusest saame me konkreetselt rääkida juba valimisseaduse juures. Variandi 2b puhul osutub võtmeküsimuseks see, kui suured tulevad valimisringkonnad. Kui valimisringkonnad on näiteks kolme- kuni viiemandaadilised, siis toimuvad sisuliselt isiku-, mitte erakonna valimised. Sellisel juhul on ka väga raske saada asendussaadikut isiku asemele, kui ta näiteks peaks minema valitsusse ja seoses sellega astuma Riigikogust välja. Need puudused võiksid olla kõrvaldatud, kui Eesti oleks jagatud neljaks või viieks valimisringkonnaks.

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud härra Hallaste! Ma sain teie ettekandest teada suure ja lihtsa tõe: rahvas on rumal, ei tea midagi. Nähtavasti tuleb meil siis edaspidi sellega arvestada ja võtta revideerimisele seni Eesti Vabariigi põhiseaduste aluseks olnud ja ka Põhiseaduslikku Assambleesse suunatud eelnõude aluseks olev säte, et kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvas. Aga see selleks. Praegu on mul küsimus, kas me saame enne langetada otsust selle kohta, millist valimissüsteemi me hakkame kasutama, kui on vastu võtmata põhiseadus, kui me ei tea, kas me hakkame valima Riigikogu, Riigivolikogu ja ka -nõukogu. Kas sellise otsuse langetamine enne, kui põhiseaduses on fikseeritud ka valimiste kord ja parlamendi struktuur, on arukas? Ja kas me saame seda praegu lahendada?

I. Hallaste

Aitäh küsimuse eest! Ma ei saa teie järeldusega nõus olla, selliseks järelduseks ei ole alust. Ma rääkisin Eesti Kongressi valimistest ja kui te saate üldse mingeid järeldusi teha, siis võite teha, et Eesti Kongressi saadikud on rumalad, aga et rahvas on rumal, seda ma pole öelnud.

Mis puutub sellesse, millist kogu me valima hakkame, siis see ei ole konstitutsiooniga veel tõesti otsustatud. See valimisseadus, mis teile on välja jagatud, on parlamendi valimise seadus. Ma usun, et selles me oleme kokku, leppinud, et Eesti Vabariigis saab tulevikus olema parlament. Seda, et Eesti on vabariik, on otsustanud ka rahvas 3. märtsi rahvaküsitlusel. Järelikult parlament tuleb ja teda on vaja ka valida. Usun, et see küsimus on vaja praegu ära

lahendada, selleks et me saaksime edasi töötada selle valimisseadusega. Kui valimised on otsustatud, siis tuleb ka valimisseadusega edasi töötada.
Meie tänase põhimõttelise otsuse taga seisab ka valimisseaduse rahvusvaheline ekspertiis. Euroopa Kristlik-Demokraatlik Liit on lubanud organiseerida sellise ekspertiisi ning kui me otsustame, et näiteks variant 1a jääb aluseks, siis me võiksime selle valimisseaduse kohe saata Brüsselisse ja me saaksime sealt korraliku, põhjendatud selgituse selle dokumendi kohta. Sellepärast tuleks meil täna otsus vastu võtta. Ma usun, et Ülemnõukogu on piisavalt tark seda otsustama.

Juhataja
Aitäh! Ma tuletan meelde, et küsimuse esitamiseks ja sellele vastamiseks on aega kaks minutit. Samuti tuletan meelde, et meil on veel teine kaasettekanne härra Kaselt. Võib-olla me jätame osa küsimusi ka temale vastamiseks. Palun, Ignar Fjuk!

I. Fjuk
Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul oleks üks täpsustav küsimus. Kas ma olen saanud õigesti aru, et variantide 1a ja 1b puhul on võimalik kandideerida kahes kohas? Kas üks saadik võib valimiste ajal olla üles seatud kahes eri süsteemis? Tähendab, olla mingis erakonna nimekirjas ja samaaegselt kandideerida ka territoriaalses ringkonnas. Kas see on nii võimalik? Teine küsimus: kas variantide 1a ja 1b puhul võivad territoriaalsetes ringkondades kandideerida ainult parteitud või ka parteide üksikliikmed?

I. Hallaste
Esimesele küsimusele vastan ma jaatavalt. Isik võib kandideerida nii territoriaalses ringkonnas kui ka erakonna nimekirjas ja territoriaalsetes ringkondades võivad kandideerida ka nende erakondade esindajad, kes nimekirjas näiteks on asetatud liiga madalale. Siin võib tekkida omamoodi protest oma erakonna vastu: isik loodab saada nimekirja sisse, hoolimata sellest, et erakond on teda madalalt hinnanud. Kui see isik osutub aga valituks, siis on asi korras.

L. Hänni
Austatud juhatus, lugupeetud ettekandja! Te olete ilmselt väga põhjalikult uurinud Saksamaa valimiskogemusi, aga mind huvitab, kuivõrd te pidasite ka silmas Eesti Vabariigi aegset

valimissüsteemi, sest Eesti oli vähemalt alguspäevil siiski demokraatlik riik. See on esimene küsimus.

Teine küsimus. Avatud nimekirja meetodil on teil nähtavasti väga mitmeid modifikatsioone ja hääle andmine ühele inimesele on ainult üks nendest. Kas ei ole võimalik näiteks selline kompromiss, et erakond siiski pakub välja oma järjestuse ja valija muudab seda ainult sel juhul, kui talle see ei meeldi. Kas see ei oleks avatud nimekirja meetod ja kompromiss suletud ja avatud nimekirja niisuguse väljaarendatud vormi vahel? Aitäh!

I. Hallaste

Selle väljapakutud ideega me jõuame praktiliselt suletud nimekirja juurde, kui valija annab hääle tervele nimekirjale, aga mitte konkreetsele isikule antud nimekirjas. Kui ma õigesti mäletan, siis sai selle aasta veebruaris taoline seaduseelnõu ette valmistatud. See on võimalik, kuid ma kaldun arvama, et selline valimisseaduse eelnõu ei saaks siin saalis 55 häält, kuna see välistab tõepoolest nende isikute kandideerimise, kes ei kuulu ühtegi erakonda või ei taha minna ühtegi valimisnimekirja. Ma arvan, et segasüsteem on parem.

A. Sirendi

Austatud ettekandja, ma saan aru muidugi süsteemide osatähtsusest, kuid eelmiste valimiste kogemus näitas, et kümned inimesed käisid pärast valimisi rääkimas, et valimiste päeval olid nendele ette antud spikrid, mille järgi nad pidid hääletama. Ja vanade inimeste eest hääletasid noored aktivistid liikumistest, kes tundsid ennast kõrgemal olevat igasugustest seadustest. Kuidas on garanteeritud selliste asjade vältimine tulevases valimises, kui ei saa enam jagada inimesi headeks ja halbadeks, nagu eelmisel valimisel tehti?

I. Hallaste

Ma arvan, et valimisseaduste rikkumisi tuleb karistada seaduse alusel. Igal juhul tuleb välistada, et keegi valib kellegi teise eest, kuid see ei sõltu valimissüsteemist. Muidugi, mida keerulisem on valimissüsteem hääletajale ja selleks on näiteks üksik ülekantav hääl, seda enam vajab inimene spikrit. Kui ta hääletab kas konkreetse isiku või siis kogu nimekirja poolt, siis ei ole spikrit vaja.

Ma vastaksin veel Liia Hänni küsimusele. Kui ma õigesti mäletan, siis Eesti Vabariigi algusaastail oli Eesti üks ringkond ja valiti erakondi ning Eesti Vabariigi lõpuaastatel toimusid majoritaarsed valimised ühemandaadilistes ringkondades. Kahjuks ma ei ole kuigi põhjalikult tuttav nende Eesti valimissüsteemidega ja ka selle valimisseaduse

ettevalmistamisel ei lähtutud mitte Eesti omaaegsetest valimissüsteemidest, vaid nendest süsteemidest, mis on praegu Euroopas kasutusel ja mis võiksid anda meile parima soovitud tulemuse.

K. Sergij

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Illar Hallaste! Te väidate, et te püüdlete üles ehitada demokraatlikku riiki. Kas see on teie isiklik arvamus või te esinete Eesti Komitee nimel? Mina isiklikult näiteks ei ole veendunud, et Eesti Kongress püüdleb demokraatliku riigi ülesehitamise poole, ja ka paljud teie ettepanekud räägivad sellest. Kui nii, siis öelge palun, millised on demokraatliku riigi ülesehitamise põhiprintsiibid ja milliste valimistega võib kindlustada demokraatliku parlamendi, kes rajaks demokraatliku riigi?

I. Hallaste

Lugupeetud proua Sergij, te küsisite, kas ma esinesin Eesti Komitee nimel. Ei, ma ei esine Eesti Komitee nimel, ma esinen praegu kristlik-demokraatliku saadikurühma nimel, kes on valmistanud ette selle eelnõu koos teiste saadikurühmadega. Lisaks kristlikele demokraatidele võtsid sellest tööst osa veel sotsiaaldemokraadid, vabariiklased ja liberaaldemokraadid. Mis puudutab demokraatliku ühiskonna ülesehitamist, siis see sõltub mitmetest asjaoludest. Üks asi on demokraatlik valimisseadus, mis annab tõepoolest rahva enamuse tahet väljendava kogu, kuid kõiki probleeme korraga ühes eelnõus lahendada ei saa. Praegu me lahendame konkreetselt valimissüsteemi ja ma väidan, et variant 1a annab kõige parema tulemuse, välistades ühe, ükskõik millise, kas radikaalide või vasakpoolsete muutumise enamusparteiks või enamusnimekirjaks. Ükski nimekiri ei saa enamust, mis võimaldaks otsuse tegemise viia siit saalist välja mingisuguse erakonna peakorterisse. Seda garanteerib variant 1a, juhul kui on territoriaalsed nelja-, viiemandaadilised ringkonnad.

J. Lippmaa

Proua spiiker, lugupeetud kolleeg! Te hiilisite kolleeg Järliku küsimusest kõrvale. Nimelt tema küsimuse sisu peitus selles, et kas me saame enne seda teha valimissüsteemi valikut, kui me ei tea, kas meil tuleb valida ühe- või kahekojaline parlament. Teine küsimus. Teie kaitsete suletud nimekirjade meetodit, pluss osa saadikute individuaalset valimist. Meie väikese riigi puhul praktiliselt see osa saadikutest kattub ära meie parteide liidritega, seega parteide liidrid saavad kaks korda koguda hääli. Võttes arvesse, et meil on üsna autoritaarsete liidritega parteid, siis parteide nimekiri kujuneb suurelt jaolt parteide liidrite tahte või suva järgi. Nii et

kokkuvõttes ma tõmban kriipsu alla ja väidan, et teie poolt pakutud variantide järgi valitud tulevane parlament tuleb puhtalt Tallinna-keskne, kuigi suur protsent ka Tartust. Kus ma teen loogikavea, parandage mind, palun!

I. Hallaste

Ma ei usu seda, et valitakse kõik need, kes elavad Tallinnas. Et territoriaalsetes ringkondades valitakse ainult neid inimesi, kes on tulnud väljastpoolt ja kohalikke ei valita. Kindlasti valitakse kohapeal ka kohalikke inimesi. Mis puutub parteide liidrite autokraatiasse, siis ma ei oska selles suhtes midagi öelda. Ma ei pea näiteks proua Lauristini sugugi autokraatseks inimeseks, vaid väga meeldivaks kolleegiks, kes suudab demokraatlikult mõtelda, ning ma arvan, et tema kohta selline etteheide ei ole õigustatud.

Mis puutub härra Järliku küsimusse, siis tõepoolest kahekojalise parlamendi puhul tuleb meil ära otsustada, kuidas valitakse üks ja teine koda. Tõenäoliselt saab see valimissüsteem olema ühe koja valimissüsteem ja ma ei näe praegu mingit põhjust, mispärast peaks Eestis olema teine koda. Mingisugune osa parlamendist valitakse kindlasti ka üldrahvalikel valimistel. Ja seda, millise meetodi järgi valida, seda me hakkamegi täna otsustama. See aga ei sõltu otsusest, mis võetakse vastu Põhiseaduslikus Assamblees, s.t. kas tuleb ühe-või kahekojaline parlament.

Juhataja

Aitäh! Sellega on küsimused härra Hallastele ammendatud. Nüüd palun lühikeseks kaasettekandeks kõnepulti härra Peet Kase.

P. Kask

Tänan, proua eesistuja! Nagu härra Hallaste siin juba ütles, annavad valimised tihtilugu väga ootamatuid tulemusi. Mida vähem on valimissüsteem kasutusel olnud ja mida keerulisem see on, seda ootamatumad on tulemused, seda rohkem esineb selliseid kõrvalefekte, mida ei osata ette näha. Ja sel põhjusel ma ei eelistaks neid segasüsteeme. Näitena tuletan ma meelde Põhiseadusliku Assamblee valimist. Sätestati üksik mitteülekantav hääl kogu juhatuse valimiseks, kaasa arvatud juhataja ja asejuhatajad, ning hääletuse tulemus oli kõigile, sealhulgas ka härra Rein Taageperale, kes on ometi spetsialist selles küsimuses, võrdlemisi ootamatu. Minule ta igatahes väljendas oma üllatust. Mida keerulisem on süsteem, seda raskem on isegi tagantjärele selgitada kõiki neid ootamatusi. Selle tõttu ma eelistaksin selliseid süsteeme, mis on palju kordi läbi proovitud ja ennast õigustanud, ja sellised

süsteemid proportsionaalsete valimissüsteemide hulgas on nimekirjameetodid ja puhtad nimekirjameetodid. Võib kasutada kompensatsioonikohti täiendavaks jaotamiseks, nagu paljudes Euroopa riikides tehakse selleks, et proportsionaalsust täpselt tagada, aga see on kõik järgmise sammu küsimus.

See, et osa saadikuid valitakse teisel viisil ja isikuvalimistega, arvan, ei ole enam põhjendatud. Osa poliitikuid toetab seda, arvates, et teistmoodi ei ole sõltumatutel saadikutel või mitteparteilistel ühendustel võimalik parlamenti pääseda. See on vale seisukoht ja nimekirja meetod, sel juhul kui rakendatakse ülemaalist künnist, võimaldab sõltumatutel saadikutel, eriti aga mitteparteilistel organisatsioonidel ja ühendustel osaleda valimistel, ja küllaltki edukalt.

Illar Hallaste tõi välja siin viis kriteeriumi. Ma olen täiesti nõus tema seletuskirjaga, aga loomulikult ei ole selline loetelu ammendav. Valimisseaduse headuse kriteeriume on väga palju ja ma võin mõningaid neist lisada. Näiteks valimisseadus peab tagama demokraatliku tagasimõju, ta peab tagama selle, et rahva tahe mõjutab poliitikute otsuseid, ta peab tagama poliitilise süsteemi stabiilsuse, sealhulgas valitsuse stabiilsuse. Ta peab tagama parlamendi töö hea korraldamise, ta peab andma valijale rahulduse ja loomulikult ta ei tohiks tuua endaga kaasa ootamatuid tulemusi. Lisaks sellele, mis ma ütlesin, on veel viis Hallaste väljaöeldud kriteeriumi, mis kõik on õiged.

Nagu te näete, on neid kriteeriume väga palju, ning seepärast ei ole ka ühte kõige paremat valimismeetodit. Iga meetod on ühest küljest hea, teisest küljest aga halb. Ja teatud mõttes on see maitse küsimus, millise meetodi me valime.

Ma tuletan veel meelde, et härra Taagepera on avaldanud oma seisukoha arutatava otsuseprojekti suhtes "Postimehes". Ta pidas kõiki variante vastuvõetavaks ja demokraatlikuks ning arvas, et kõik need variandid annavad põhiliselt ja statistiliselt umbes ühesuguse tulemuse, kuid ta esitas siiski oma eelistuse loetelu järjekorra ja see oli tagantpoolt ettepoole. Ta pidas kõige paremaks varianti 2b, järgmisena 2a ja seejärel segameetodeid 1b ja 1a. Mina ühinen täielikult tema sellise järjestusega ja see ei ole mitte minu erakondlik positsioon või seisukoht, vaid see on Eesti tuleviku huvides, et meil oleks lihtne ja hästi töötav valimismeetod. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Teile on küsimusi. Palun, härra Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma esitaksin teile täpselt samasuguse küsimuse nagu eelnevale ettekandjale. Tähendab, teie mõttekäik selle kohta, milliseks konkreetseks vastutuseks on üks või teine valimissüsteem valmis. Kui suure vastutusvõimega see parlament oma rahva ees üldse on? Ja küsimuse teine pool: mida suudab meie rahvas läbi seedida? Aitäh!

P. Kask

Üldse mulle meeldib see mõte, et samad küsimused, mis härra Hallastele esitati, esitatakse ka mulle. Ma ei tea aga, kuidas proua Lauristin seda mõtet hindab?

Juhataja

Võiks vähem olla.

P. Kask

Ma alustan vastusest teisele küsimusele. Kuidas seedib rahvas erinevaid variante? Ma arvan, et see variant, mida variantideks pole kirjutatud, nimelt puhas kinnine nimekirjade süsteem, nimekirjade meetod, on talle kõige vähem vastuvõetav. Ma ei pea seda ebademokraatlikuks, aga praegu ei ole meie valijad harjunud sellega, et nad ei saa teha valikut isikute tasandil, et nad peavad valima ainult parteide vahel. Seda hinnatakse koguni ebademokraatlikuks ja ma arvan, et esmalt me peaksime oma parteide süsteemiga tunduvalt tugevnema. See on võimalik tulevikus, aga mitte praegusel hetkel.

Milline on parlamendi vastutusvõime erinevate skeemide kasutamisel? Ma ei nimetaks seda kõige olulisemat omadust vastutusvõimeks, vaid töövõimeks. Mida tugevamad fraktsioonid parlamendis tekivad, mida varem on valijal ette teada, millised fraktsioonid tekivad ja kes millisesse fraktsiooni kuuluvad ning kes hakkavad koos töötama, seda demokraatlikum on süsteem. Ja selle tõttu kõik need isiksuse tasemel valikut rõhutavad süsteemid ei ole head. On ühiskondi, kus parteid on juba liiga tugevad ja kus püütakse nende parteide osatähtsust nagu vähendada, rõhutades neid isikuvalimisi, aga meie ei ole veel sinna jõudnud ja minu arvates me ei tarvitse neid isikuvalimisi isegi mitte osaliselt sisse tuua.

L. Hänni

Lugupeetud juhatus ja ettekandja! Eelistades varianti 2b, tekivad kohe järgmised küsimused. Nimelt, kuidas mõista avatud nimekirja meetodit? Kuidas see täpselt peaks meie puhul välja

nägema? Ja teiseks, ringkondade suurus, sest ka see mõjutab oluliselt valimiste kulgu. Millised on praegu sinu arvamused nendes punktides?

P. Kask

See ei ole küll antud otsuse küsimus, kuid ma võin väljendada oma seisukohad. Kui me oleme leppinud selles suhtes kokku, et on olemas künnis, siis võivad ringkonnad olla küllaltki suured. Ma väidan, et mingi ebaproportsionaalsuse element peab olema, et tõkestada liigset fraktsioneerimist, stabiliseerida poliitilist süsteemi. Kas siis valimissüsteemi majoritaarsus, mida meil ei ole soovitatav liiga rõhutatult kasutada, või teine võimalus on siis künnis. Künnis lõikab ära ka need liiga väikesed erakonnad ja selletõttu ringkonna suurus minu arust ei ole väga oluline. Kui künnis on vastu võetud, siis võib ta olla 5 või 10%. Ma arvan, et 10 oleks optimaalne, s.t. paar maakonda koos.

Kuidas mõista avatud nimekirja meetodit? Kas me ei võiks kasutada formaalselt avatud nimekirja, nagu näiteks Rootsis, kus erakondadel on valimissedelid juba valmis trükitud koos järjestamisega ning enamus valijaid võtavad sellise nimekirja ja lasevad selle valimiskasti? Ma olen nõus, et see on oma tulemustelt sisuliselt suletud nimekiri, formaalselt on see aga avatud nimekiri.

Isiklikult ma arvan, et esimestel valimistel võiks olla ikkagi puhas avatud nimekiri. Kui erakondade süsteem tugevneb ja areneb, siis järgmistel valimistel me võime väga väikese tehnilise muudatusega muuta kogu süsteemi sisulist omadust.

A. Mölder

Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Juba teist korda ahvatleb mind küsimust esitama Kalju Koha. Ma arvan, et uued valimised pole mõeldud praeguse Ülemnõukogu puhastamiseks. Kuidas te sellest tulenevalt hindate erakondade väljakujunemist kogu vabariigis? Kas ei eelda see nimekirjadega valimine ka seadust erakondadest?

P. Kask

Ma alustan vastusest teisele küsimusele. Loomulikult eeldab see seadust erakondadest. Kui valimisseaduses esineb selline mõiste nagu erakond, siis tuleks see ka lahti mõtestada, defineerida ja seadusega sätestada, kuidas nad tekivad, kuidas kujunevad välja nende õigused. Milline on meie praegune erakondade süsteemi seis? See on nii nõrk, nagu ta on. Ma arvan, et just nimelt valimiste eelne periood on see aeg, kus erakonnad ülemaalisel tasandil tugevnevad. Valimiste järgne periood on aga see periood, millal tugevnevad parlamendi

erakonnad, kujunevad välja fraktsioonid, tekib koostöö ja vastastikuste lepete süsteem. Ülemnõukogu on teatud mõttes oma stabiilsuse saavutanud ja praegu me areneme aeglaselt edasi. Ma loodan, et järgmine parlament teeb ka selles osas võrdlemisi suure hüppe.

Juhataja

Aitäh! Rohkem teile, härra Kask, küsimusi ei ole.

P. Kask

Härra Allik tõi mulle kirjaliku küsimuse. Ma loen selle teile ette. "Palun selgitada, kuidas on teie arvates nimekirjameetodil 4% üleriigilise künnise juures sõltumatul saadikul võimalik parlamenti pääseda?" Minu ettekujutuse kohaselt ei rakendu künnis mitte kõigile, näiteks neile kandidaatidele, kes on oma ringkonnas juba kvoodi kätte saanud. Künnist ei rakendata kuskil selles mõttes, et neilt võetakse ära see mandaat, mille nad juba oma kvoodiga kätte said. Eelistus antakse muidugi neile, kelle koostöövõime on suurem ja kes siia parlamenti pääsedes hakkavad oluliselt mõjutama Eesti poliitikaelu võrreldes nendega, kelle koostöövõime on väiksem ja kes siia tulles on raskustes ühe või teise fraktsiooni moodustamisega.

Juhataja

Aitäh! Küsimused on ammendatud, asume arutelu juurde. Palun, härra Mets!

T. Mets

Ma teeksin ühe väikese ekskursiooni Eesti Vabariigi algpäevadesse. 1919. aasta maareformi järgi tekkis Eestis väga arvukas asunikepartei. Välja olid kujunenud majaomanikud, terved sotsiaalsed kihid ja nende sotsiaalsete kihtide esindajad moodustasidki Eesti Riigivolikogu. Kui me vaatame tänapäeval välja kujunenud parteisid, siis need on ikkagi pisiparteid, kusjuures nende registreerimiseks on tarvis ainult 200 nime. On ilmne, et 200 nime kokkusaamine on väga kerge, kusjuures nende hulgas peaks olema 10 kuni 20 tegevaktivisti, kellel oleks legaalne tegevus riiklikul tasandil, partei nime all. Praegu ei ole meil veel välja kujunenud sotsiaalseid kihte, kellele saaks toetuda üks või teine partei. Kui ma praegu küsiksin, kellele toetub liberaaldemokraatlik partei, siis ma võin öelda seda, et see on suhteliselt väike kitsas ring intellektuaalseid inimesi ja sugugi mitte rohkem. Omal ajal, kui sotsiaaldemokraadid olid Eestis üheks tugevamaks parteiks, siis võis öelda, et nende baasiks oli küllaltki arvukas tööliskond, ühesõnaga madala astme ametnikud. Tänapäeval ei ole ka

seda olemas. Ja kui me alates järgmisest koosseisust anname riigi saatuse ja käekäigu otsustada neile vähemuse esindajaile, siis ma ei pea seda sugugi korrektseks, rahva huvidele vastavaks. Sellega tekiks ka näiteks olukord, kus 50% praegustest saadikutest peaksid läbima väga tiheda konkurentsi parlamendikohtade pärast, kuid ülejäänud 50% võivad rahumeeli panna praktiliselt käed taskusse ja ilma igasuguse pingeta astuda sisse Toompea väravatest.
Ma peatuksin veel ühel seisukohal. Võib-olla on praegu toodud eelduseks, et selline valimissüsteem erakondade tasandil võimaldaks tuua riigivõimuorganitesse asjalikke isiksusi, kes üldise konkurentsi korras sinna ei pääseks. Ma tahan öelda, võttes aluseks meie praegust koosseisu, et tulevane parlament tuleb välja ikkagi selline, nagu ta valitakse, mitte selline, nagu meie teda ette prognoosime või vähemalt tahaksimegi seda. Me võime prognoosida küll sooviga, et uues koosseisus oleksid juristid, majandusteadlased, eksperdid rahvusvahelise õiguse küsimustes jne., kuid uus koosseis kujuneb ikkagi isiku tuntuse või üldise populaarsuse tasandil. Vaatamata sellele on uues rahvaesinduses ikkagi oma spetsialistid, kes on kohustatud järgmisele koosseisule vastavaid juhendeid ja õpetusi andma. Ühesõnaga, ma peaksin praktiliseks, et järgmine koosseis saaks valitud ikkagi territoriaalsetel alustel, jättes kõrvale praeguse paiksustsensuse, mis oli omane praegusele Ülemnõukogu koosseisule. Sel juhul oleme andnud kõigile võrdsed võimalused ja las siis linnainimene tuleb maale või maainimene linna, sellega oleks garanteeritud kõigile võrdne ja vaba juurdepääs tulevasse rahvaesindusse. Aga sellist mitmeastmelist valimissüsteemi ei pea ma õigeks ega demokraatlikuks.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud kolleegid! Meil tuleb täna või mõni aeg hiljem langetada otsus, kas minna Eestis isikuvalimistelt üle parteide nimekirjade põhjal valimistele või mitte ja kuidas seda teha. Minu eelkõneleja härra Mets, nagu ma aru sain, pooldab põhimõtteliselt isikuvalimisi. Ma tahaksin üsna lihtsalt ära selgitada esitatud neli varianti, lähtudes kriteeriumidest ja öelda välja omapoolsed arvamused, sest mulle tundub, et nii härra Hallaste kui ka härra Kask rääkisid pisut teoreetilist juttu ja ähmastasid neid valikuid, mis meil tegelikult tuleb teha.
Minu meelest tuleks valiku tegemisel lähtuda sellest, et valimisseadus ei tohi olla tegeliku poliitilise süsteemi arengust ees ega ei tohi ka muidugi sellest maha jääda. Valimisseadus ei ole kasvatus- või propagandavahend ja siin ma ei ole härra Kasega nõus, kes lähtub pigem sellest teadmisest, et meie teame, mis on rahvale hea, ja rahvas ise seda veel ei tea. Me peame rahvast forsseerima, piitsutama taga erakondade moodustamisel – see on pisut bolševistlik

mõttelaad. Valimisseadus ja valimised on siiski antud hetke poliitilise süsteemi arengu peegeldus ja poliitilise eneseteadvuse peegeldus rahva hulgas ja nad peavad olema selles mõttes üsna täpselt kohandatud ja ajastatud selle poliitilise süsteemi arengumomendiga. Kui valimised toimuvad, ei tohiks valimisseadus olla ajast ees ja nagu ma ütlesin, ei tohiks ka ajast maha jääda.

Variant 2a kujutab tegelikult isikuvalimisi: kõik saadikud valitakse otse. Mõningate iluvigadega on see sisuliselt see variant, mis meil praegu on käibel. See ei ole ilmselt vastuvõetav, sest tekib küsimus, mille nimel on siis kaks aastat pingutatud ja erakondi loodud, kusjuures neid on varsti ligi 20. Teatud mõttes on see kõik siis tühi töö. See oleks juhtum, kus valimissüsteem on poliitilisest arengust maha jäänud. Variant 2b kujutab endast tegelikult valimisi parteide nimekirjade järgi. Väga hea, et ei ole esitatud seda puhast varianti, mis oli Eesti Vabariigi algusaastail, tähendab, et üks üle-eestiline valimisringkond ja nimekirjad. Mul oli väga meeldiv kuulda, kui härra Kask ütles, et see oleks rahva teadvuses praegu tegelikult antidemokraatlik. See tähendaks puhtalt parteiliidritevahelisi valimisi. Ja kui härra Koha on siin korduvalt küsinud, mida rahvas seediks kõige enam või kõige vähem, siis kõige vähem seediks ta sellist süsteemi, kui tuleks äkki valida härra Rüütli, härra Savisaare, proua Lauristini, härra Nugise, härra Hallaste, härra Made ja nii edasi vahel. Praegu on ta toetanud ju neid kõiki *in corpore* ja see oleks rahvale tõeline šokk.

Erakondade juhid on seda taibanud, selle peale ei ole mindud, kuid on esitatud selle olukorra ärapeidetud variant 2b. Kui lähtuda sellest, et selle variandi järgi on ringkonnad veel hästi suured, nagu arvas härra Kask, ütleme neli ringkonda Eestis, siis neli liidrit jagatakse lihtsalt ära ringkondade vahel. Kui need ringkonnad on aga praegused maakonnad, siis ma julgeksin öelda, et momendi poliitilise arengu seisukohalt on see rahva mõnitamine. Seetõttu tuleks minu meelest variandid 2a ja 2b kui äärmused kõrvale jätta ja mul on hea meel, et erakonnad oma nõupidamisel leppisid kokku kompromissi suhtes. Kui me vaatame variante 2a ja 1b, siis nende vahe on selles, et 1b annab eelise suurematele erakondadele, parlamenti tuleb 3–4 erakonda, 1a aga ei anna eelist ühelegi erakonnale, kõik on võrdses seisus ja parlamenti tuleb 7–8 erakonda. Minu meelest on variant 1a õiglasem. Need erakonnad võiksid parlamendis ka liituda. Muidu juhtub see, et need erakonnad, kes jäävad parlamendist välja, hakkavad sõimama ja kiruma seda parlamenti, nii nagu seda teevad praegu meile tuntud poliitilised jõud ja liidrid, kes on parlamendist välja jäänud. Ja võib juhtuda see, mis juhtus praegu Rootsis: tekib uus demokraatia, tekib nn. *show*-meeste partei, kes kirub ainult parlamenti ja saab rahva hääled järgmistel valimistel. Seetõttu oleks õigem, kui parlamenti tuleks praegu 7–8 parteid. Las nad koalitsioneeruvad parlamendis.

Ja ma kordan ka seda mõtet, et minu meelest see, et ükski partei ei oma absoluutset enamust parlamendis, on olnud ja jääb Eesti rahuliku arengu, konsensusliku arengu peamiseks pandiks. Ma arvan, et meil oleks vaja valimisseadusi, mis selle tagaks, ja selles mõttes on variant 1a praegu kirik keset küla. See on kompromiss kõigi jõudude vahel ja jällegi selline, mis ühelegi jõule ei meeldi, nii nagu kõik meie kompromissid.

Lõpetuseks tahaksin ma puudutada härra Lippmaa esitatud küsimusi. Härra Lippmaa esitas väga õiged küsimused. Parlament võib tõesti kujuneda Tallinna või Tartu keskuseks. Mina olen samuti sellele vastu, et inimene võib kandideerida nii partei nimekirjas kui ringkonnas. Kandidaadile on see muidugi õudselt mugav. Kui ma tahaksin kandideerida, siis ma hääletaksin kahe käega selle poolt, kuskil ma läheksin ikka läbi. Tegelikult on see aga ebaaus. Tuleb valida, kas sa oled partei nimekirjas või kandideerid kohapeal. Teine asi, mis härra Lippmaa kartusi või ohtu võib välistada, on see, kas rakendada elu- ja töökohajärgset paiksustsensust nagu praegu. See on vaieldav. Mulle tundub, et kui partei nimekirjades on 50 inimest ja kui me võtame ära võimaluse kandideerida kahel kohal, siis pole vaja seda rakendada, aga see on ka üks abinõu, mis võib olla selle ohu vältimiseks, mille härra Lippmaa välja tõi.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma püüan olla võimalikult vähe subjektiivne. Kõigepealt ma tahaksin öelda välja mõningad seisukohad variantide 1a ja 1b suhtes. Nimelt, kui me oleme suletud nimekirjade poolt, siis see on veidikene enesepettus. Ma arvan, et ka suletud nimekirjadesse lülitatakse niikuinii populaarsed isikud. Teiselt poolt ma arvan, et avatud nimekirjade puhul ei pea paika kartus selle kohta, et härra Metsa parteilased sammuvad, käed taskus, lossiväravast sisse. Avatud nimekirja puhul saab valija teha ikkagi oma valiku ja kes tõesti oskab ainult käsi taskus hoida, sellele kandidaadile valija oma eelistust ei anna. Variantide 1a ja 1b puhul ei ole ma selle poolt, et valitakse saadikuid kahel viisil ja et tekib kahte sorti saadikuid, kusjuures see viib küllaltki raskeks ka tulevases Riigikogus asendussaadikute küsimuse, kuna selle peale me oma põhiseaduses tõenäoliselt kindlasti läheme. Nimekirjades on asendamine lihtne, kuid üksiksaadikute puhul on see keeruline protsess.

Järgmine moment. Mulle tundub, et variantide 1a ja 1b puhul on künnis 5% formaalne, kuivõrd seal on ju selgelt öeldud, et nimekirjade puhul seda künnist arvestatakse, aga territoriaalsetes ringkondades mitte. See tähendab seda, et tegelikult saavad parlamenti ikkagi need, kes ei ületa seda künnist, seetõttu on see künnis formaalne ja mittearvestatav. Ma saan

aru, et see on ainult selleks, et parlamenti saaksid väikeerakonnad ja kildkonnad. Seetõttu, kui me räägiksime variantidest 1a ja 1b, siis seda järgmistel tingimustel. Esiteks, see esimene grupp peaks olema avatud nimekirjaga, mitte suletud nimekirjaga; teiseks, üks kandidaat võib kandideerida ainult ühes nimekirjas või ühes kohas. Kui ta juba kandideerib kuskil nimekirjas, siis territoriaalses ringkonnas ta enam kandideerida ei saa.

Kolmandaks, juhul kui on selline kaheviisiline valimissüsteem, siis peaks olema niimoodi, et territoriaalsetes ringkondades võivad kandideerida ainult sõltumatud saadikud või siis need erakonna saadikud, kes ei söanda oma erakonnaga minna nimekirjaga valima, kartes, et ei saa valituks. Sel juhul nende erakond ei esita üldse oma nimekirja mitte kuskil ja esitab ainult üksiksaadiku.

Nüüd ma tahaksin öelda, mille poolt ma olen. Kindlalt olen ma variandi 2b poolt, kusjuures ma leian, et see peaks olema üles ehitatud selliselt, et Eestis on 6–8 ringkonda, see tähendab, on 13–17-mandaadilised ringkonnad, kui aluseks jääb praegu ettepanek, et Riigikogusse valitakse 99 liiget. Kindlasti peaks olema üle-eestiline künnis, kuid mitte 5, vaid kuskil 3%. See on vastutulek Jaak Allikule, et parlamenti pääseks tõesti 6–7, mitte aga 3–4 erakonda. Muidugi kõige tähtsam on siin see, et valimised peavad toimuma avatud nimekirjadega, kuid need nimekirjad ei peaks olema ainult erakondade nimekirjad. Kui tekib mingisugune ühendus, liikumine või poliitiline grupp, kes tahab olemata erakond kandideerida ja arvab, et ta saab üle-eestilist künnist 3%, siis ta võiks oma nimekirja seada nii, et mitte siduda seda konkreetselt erakondadega, vaid avatud nimekirjadega. See oleks variant 2b, mis on tänasele Eesti süsteemile minu meelest adekvaatne vastus. Aitäh!

V. Kois

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kõigepealt ma tahaksin pöörata teie tähelepanu sellele, et vaevalt tasub sellises tõsises poleemikas kasutada ebaõigeid argumente. Selliste argumentidena tahaksin ma nimetada härra Järliku ja härra Metsa argumente. Üks küsis, kas Eesti rahvas on küllalt rumal, et talle kaela määrida varianti 1a. Härra Mets aga ütles, et see variant ei ole demokraatlik. Asi on selles, et kui nii püstitada küsimust, siis kõige rumalamaks ja mittedemokraatlikumaks rahvaks Euroopas on Saksamaa rahvas, kes kasutab faktiliselt seda süsteemi, muidugi mõningate muudatustega.

Ma kutsun teid üles rohkem mitte kasutama selliseid argumente, räägime parem asja sisust. Demokraatia on väga keeruline instrument, tunduvalt keerulisem kui miiting või totalitaarne riik, seepärast peavad tõelise demokraatia puhul kehtima küllaltki keerulised mängureeglid. Siin räägiti sellest, kas tasub kaasa tõmmata rahvast, kui ta veel ei mõista, ja kas tasub teda

õpetada. Kahjuks tasub, kui me tõesti tahame elada normaalses demokraatlikus riigis. Seda tasub teha ja seda peaksid tegema just nimelt poliitikud ja parlamendiliikmed ning eriti on see meie kohustus. Nii imelik kui see ka ei ole, on härra Järliku ja härra Kase argumendid omavahel mõnevõrra vastuolus. Üks räägib, et variant 1a eeldab seda, et eesti rahvas on rumal ja sellega ühtlasi solvab teda, teine aga ütleb, et variandid 1a ja 1b ei ole Eesti rahvale arusaadavad, kuna nad ei ole nendega harjunud.

Nähtavasti ei tasu agiteerida teiste variantide poolt, õigustades sellega, et neid ei ole katsetatud Eesti ühiskonnas. Meile on selge, et me loobume sotsialistlikust ühiskonnast, kus meid valiti samuti absoluutselt nõukogude standardite järgi. Me peame sellest eemalduma ja eelkõige eemalduma täpselt fikseeritud territoriaalsetest ringkondadest, kus valitakse konkreetseid isikuid. Vabandage, kõik siin istujad on isiksused – ühed helged ja andekad, teised helged, kuid rumalad. Siin on praegu 104 fraktsiooni, kes mitte kuidagi ei jõua mingis mõistlikus asjas kokkuleppele. Nende kahe aasta jooksul, mis me siin oleme veetnud, ei ole me suutnud ära teha kõige põhilisemat: võtta vastu piisavat seaduste kogu, et läbi viia vabariigis majandusreform. Me jääme praktiliselt maha kõigist vabariikidest.

Kui me jätkame sellist poliitikat ka tulevikus, siis me asetame tulevase parlamendi täpselt samasugusesse olukorda. Siin hakkavad istuma kõik helged ja andekad isiksused, kes omavahel hakkavad täpselt samuti vaidlema. Tahame me seda või ei, kuid kogu inimkonna kogemused näitavad, et ilma parteilisuseta ja fraktsioonideta parlamendis läbi ei saa. See on norm. Tähendab, ka meie peame oma valimispraktikas sellele üle minema.

Mina isiklikult arvan, et kõige eelistatum on variant 1a, võib-olla muidugi vastavate korrigeerimiste ja parandustega. Iseäranis ei ole mulle ka päris selge see, kuidas võib üks ja seesama kandidaat olla kahes nimekirjas: partei nimekirjas ja territoriaalses ringkonnas. Minu arvates ei ole see õige. Kuid nimekirjad peavad olema just nimelt suletud. Asi on selles, et inimesed hakkavad nagunii valima mitte parteide programmide järgi, vaid nad vaatavad nimekirju, millised inimesed on sinna kantud. Hääletama ei hakata sotsiaaldemokraatliku partei poolt tema nime tõttu, vaid üksnes siis, kui teatakse tema liidrit. Tähendab, need kartused on täiesti ülearused. Ma tahaksin öelda, et parandused, mida tegi näiteks härra Fjuk, faktiliselt täiesti neutraliseerivad variandi 1a. Üldse mulle näib, et täna on veel vara hääletada nende nelja variandi poolt. Sellepärast, et härra Kask tõi isegi näite, kuidas võib varianti 2b ümber kujundada täiesti vastandlikuks variandiks.

Ma teen ettepaneku täna mitte langetada otsust nende nelja variandi kohta, mis meil käes on, vaid teha valimisseaduse eelnõu koostajatele ülesandeks arendada oma põhimõtted lõpuni kaheks eraldiseisvaks valimisseaduse eelnõuks. Üks eelnõu on meil olemas ja kui ilmub

alternatiivvariant, siis hakkame otsustama. Praegu võiksime katkestada selle lugemise ja hakata arutama härra Hallaste seaduseelnõu või oodata seni, kuni ilmub alternatiivvariant. Tänan!

A. Tähiste

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Kui kasutada vene kirjandusklassikast pärit kangelase Ostap Benderi määratlust, siis mina olen parteitu suli ja ainuüksi juba seetõttu loomulikult toetan ma varianti 1b, mis annab suuremad šansid nn. vabadele kandidaatidele. Aga omaenda mina tasemelt kõrgemale tõustes püüaksin leida sellele ka mõningaid põhjendusi. Hiiumaa, koht, kus mina elan, oma 11 000 moodustab umbes 1% Eestimaast ja peegeldab küllaltki hästi üldist demokraafilist Eesti olukorda. Umbes 45% inimestest elab linnades. Vaatame, kuidas on siis parteid Hiiumaal esindatud. Kevadiste andmete järgi oli Hiiumaal umbes 40 iseseisva EKP liiget ja üks Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei liige. See on siis parteide personaalne esindatus Hiiumaal. Ilmselt on seda vähevõitu ja ma arvan, et ülejäänud Eestimaal on olukord ligikaudu samasugune. Parteid on ju meil ikkagi võrdlemisi väikesed ja minu meelest ei ole see päris aus mäng, et praegu püütakse saada endale juhtivat positsiooni parlamendis.

Ma väidan, et parteid ei kanna välja kogu seda vastutust, mis selline tõsine mandaat neile annab. Ma küsiksin näiteks oma fraktsiooni parteilt EMKE-lt, milliseid sotsiaalseid ja majanduslikke resonantse maal võiks tuua kaasa palga ja pensioni osaline väljamaksmine valuutas ja millal seda rakendada. Samuti võiks küsida näiteks kristlikelt demokraatidelt, kuidas nad suhtuvad kliiringusüsteemi arveldustes Venemaaga. Vastake kohe konkreetselt, kas teie programmis on see olemas? Või näiteks: mida arvavad liberaaldemokraadid kohustusest sõita talviti naelkummidega ja ettepanekust kolme aasta jooksul kehtestada pliivaba bensiini pruukimine Eestis? Kas te suudaksite kohe vastata? Kuidas finantseerida kultuuri, kas ainult riiklikult, andmata firmadele võimalust mingisugustele sponsorsummadele, või kasutada näiteks riiklikku finantseerimist 5% ulatuses brutokasumi maksumusest, nagu see on praegu või jätta ära riiklik finantseerimine ja anda 20% määr? Mida arvab selle kohta ERSP? Kas see on teie programmides? Kahjuks mitte. Mida arvavad sotsiaaldemokraadid: kas näiteks lubada TV-s reklaame uudiste, filmide ja kõikvõimalike saadete vahele? Kuidas see sotsiaalselt mõjub rahvale? Kas me oleme selleks valmis? Ma kardan, et ei ole.

Vaadake, neid küsimusi esitan ma sellepärast, et ma viibisin Rootsi Keskpartei noortekongressil ja pean ütlema, et noored suutsid kahe päevaga vastu võtta üle saja resolutsiooni kõikides väga konkreetsetes küsimustes. See noorteorganisatsioon omas

määratut tagasisidet, määratut sotsioloogilist baasi, ka rakendussotsioloogiat. Nad teadsid, kuidas üks või teine otsus hakkab ühiskonnas tegelikult toimima.

Ma suhtun küll sümpaatiaga meie parteide tekkesse, aga ma ütlen, et selliseks sotsioloogiliseks analüüsiks ja tagasiside mehhanismiks ei ole meil ükski partei veel valmis. Kui parteid tahavad aga võtta endale tugevat vastutust ühiskonna juhtimise eest, siis peab neil kindlasti olema selline tagasiside. Teisest küljest ma muidugi ei ütle, et n.-ö. üksiksaadikutel, nagu mina ja mõned teised, on see vastutus olemas, kuid ma tahan öelda, et tekkivad parteid ei pea saama mingisugust eelistust. Ma kutsun teid üles hääletama variandi 1b poolt.

L. Hänni

Austatud juhataja, kallid kolleegid! Kõigepealt ma tahaksin vastata oma erakonnakaaslase Ain Tähiste küsimusele, kas EMKE toetab, et osa pensioni ja töötasust maksta valuutas. Ma arvan, et me peame võimalikult kiiresti jõudma olukorrani, kus mitte osa, vaid kogu töötasu ja kõik pensionid makstakse kindlas rahas: Eesti kroonides. Me arutame täna valimissüsteemi kujundamise nelja varianti. Lähtealuseks saab olla seisukoht, et me tahame luua ühiskonda, kus vastavalt Eesti põhiseadusele oleks kõrgema riigivõimu kandja rahvas. Seda seisukohta ei sea ilmselt keegi kahtluse alla. Kuid see jääb tühipaljaks loosungiks, kui me Eesti ühiskonnas ei suuda luua adekvaatset mehhanismi, kuidas rahvas saaks teostada riigivõimu, kuidas ta saaks olla suveräänsuse kandjaks. Võimu teostamine ei saa olla eesmärk omaette. Võimu teostatakse alati kellegi huvides ja mingite konkreetsete eesmärkide saavutamiseks. Demokraatia toimemehhanismi ei pea praegu siin saalis hakkama uuesti leiutama, ehkki jalgratta leiutamine on ka armas tegevus. Maailm on meile näidanud demokraatia eeskuju. Demokraatia toimeks on vajalik, et ühiskonnas oleks poliitiline pluralism, et oleksid omavahel konkureerivad poliitilised grupid, kes püüavad kujundada rahva arvamust ja võistlevad häälte pärast valimistel. Niisiis, meie praegune valimissüsteem peaks ühe eesmärgina kandma endas soovi kujundada Eesti demokraatlikuks ühiskonnaks, aidata kaasa pluralistliku poliitilise süsteemi väljakujunemisele. Praegu käib vaidlus kahe rõhuasetuse vahel, kuivõrd meie valimissüsteem peaks lähtuma Eesti ühiskonna praeguse hetke seisundist ja kuivõrd ta peaks olema suunatud tulevikku.

Minu seisukoht on, et me peaksime oma valimisseadusega võimalikult soodustama valimissüsteemi, mis loob aluse erakondade kujunemiseks. Võimu enda toimemehhanism on alati kollektiivne. Kuigi praegusel hetkel ei ole erakonnad ühiskonnas avalikult võimul, teostavad võimu siiski isikud, kes on omavahelistes sidemetes. Meil on tegemist varjatud erakondadega ja valimised peaksid tooma need varjatud erakonnad selgelt rahva ette.

Inimestel peab juba valimistel olema selge, millised saadikud ja millisel platvormil hakkavad hiljem Riigikogus koos tööle. Nii paradoksaalne, kui see ka ei ole, on demokraatlik poliitiline mehhanism iseenesest väga lihtne, sest ta taandub aritmeetikale. Me oleme seda äsja kogenud Soome valimiste põhjal ja nüüd ka Rootsis valitsuse moodustamisel. Nimelt loetakse kokku hääled, mis on antud erinevatele poliitilistele jõududele, ja selle alusel toimubki valitsuse moodustamine, nii et parlamendis oleks valitsusele vajalik toetus.

Nendest põhimõtetest lähtudes jõuan ka mina seisukohale, et praegu võiks meile olla kasulik jääda peatuma variandile 2b. Võttes Eesti põhiseadusesse sätte, et saadikud ei ole seotud mandaadiga, saame ühtlasi süsteemi, kus erakond ei saa saadikut otseselt kontrollida, suruda temale peale ainult erakondlikke seisukohti. Valitud rahvaesindaja põhiliseks kompassiks jääb ikkagi tema enda südametunnistus, aga samal ajal säilib ka vastutus erakonna poolt esitatud valimisplatvormi täitmise eest. Sest ainult selle läbi, et viiakse ellu poliitikat, mida on lubatud enne valimisi, saame Eestis luua olukorra, kus rahva suveräänne tahe saab tõeliselt avalduda. Ma kutsun teid hääletama variandi 2b poolt. Aitäh!

A. Paju

Austatud proua spiiker ja kallid kolleegid! Ilmselt te olete tajunud seda evolutsiooni, mis on toimunud meie saalis. Me ei ole ammu lugenud eesti luulet, oleme jõudnud vene klassikute juurde. Härra Tähiste, olles põlishiidlane, alustas täna väga huvitavalt vene klassika tsiteerimist, unustades või unustamata, mis meiega toimub, ja öeldes välja, mis on tegelikult püsiv.

Kuulates eespool kõnelejaid, hakkasime me koos kolleegiga, kellega oleme valitud Jõgeva maakonnast, äkki nägema kõnelejate ja praeguseks hetkeks nende taga olevate liikumiste või parteide suurust ja võimu. Head kohalolijad, mina püüaksin natukeseks ajaks abstraheerida ennast siit saalist välja ja mõelda nendele, kes elasid koos meiega üle selle hapra sõna "vabadus". Sellega seonduvalt peaksime me kõigepealt käivitama ilmselt hoopiski uued arusaamad, sest senini oli meil peamiseks kriteeriumiks, läbi mille meid põhiliselt valiti, vaprus. Me oleme olnud vaprad ja maailm on meid vastu võtnud vabadena. Vapruseta tõesti läbi ei saa, kuid kujundades järeltulijaid, peaksime andma võimaluse, et valitaks neid, kellel on kaalukausil elu. Liidrite tinglik võitlus oma tulevase partei eest, see väga intensiivne iseenda treening ja harimine, see on loonud kummalise suhtlemise iseendaga.

Ma tahaksin härra Tähistele öelda, et ma olen kindel, et need küsimused, mis ta esitas, on programmides olemas, aga meil on olnud ju siiamaani elu kõik programmides paganama hästi lahti kirjutatud, kuid elu ennast ei ole olnud. Ja sellepärast on minu jaoks üks arusaam selge.

Seesama vabadus, millest ma siin püüdsin rääkida, muutub poliitilise tegevuse eesmärgiks, see ongi tegelikult põhjus, miks inimesed koos poliitilises ühenduses elavad. Nüüd oleks vaja meil sellessamas valimisseaduses määratleda ära ka inimese arusaam, kuidas tema ära ei kaoks ja kuidas teda ei tüssataks, sest see poliitika ju iseenesest ongi ainult vabadus ja selle kogemusväljaks on tegutsemine.
Kui nüüd minna meile esitatud variantide juurde, siis mina olen millegipärast variandi 2b poolt. Aitäh teile!

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, lugupeetavad kolleegid! Isiklikult mina ei ole astunud ühessegi parteisse. Põhjuseks on olnud see, et ma ei ole tahtnud jääda valijate ees petjaks, sest ma ei tea, kuidas nad minu peale lootsid. Kas nad lootsid minust sotsiaaldemokraati, mingit keskerakondlast või hoopis konservatiivi. Ma ei tea, kas mind valisid agrolinnakute inimesed või tekkinud talupidajad, kes lootsid, et ma midagi nende heaks teen.
Ma usun siiski, et minu valijate hulgas olid ka agrolinnakute esindajad ja nad võisid olla arvuliselt isegi ülekaalus ning seetõttu ei saa ma lüüa jalaga ühelegi elanikkonna kihile või kategooriale, ükskõik kus nad elaksid või millega tegeleksid. See on muidugi raske ülesanne: seista kõigi eest. Sisuliselt kõiki muidugi täielikult rahuldada ei saagi ning seega pean alati leidma kompromissi. Palju kergem oleks mul olla ainult ühes erakonnas, näiteks võidelda ainult talupidajate eest (ma ise olen ka talupidaja), kuid paraku on meil siiski laiemad ülesanded. Härra Tähiste tõi siin näiteid Hiiumaast, mis on Eestimaa läänepoolseimaid ja omapäraseimaid alasid. Mina võiksin tuua ühe näite, kui me proua Liia Hänniga käisime mõni aeg tagasi Elva Keskkoolis. Uues koolimaja saalis oli üle 200 inimese. Ma küsisin inimeste käest, palju neist on ühes või teises parteis. Esimesena tõstis käe proua Liia Hänni, kes on Eesti Maa-Keskerakonnast, teisena Nõo vallavanem Kalle Jürgens, kes on kristlik demokraat või kristlikust liidust, kolmas käetõstja oli üks sotsiaaldemokraat. Läks natukene aega, ja siis tõusis üks arglik käsi ning ma sain teada, et tema on veel EKP liige. Ainult et tal oli ümberregistreerimisega raskusi. Nagu te näete, isegi niisuguses kohas nagu Elva, kus on Tartu ja Tõravere mõju, kus on ajupotentsiaali, ei ole inimesed tegelikult nii parteistunud, nagu me siin saalis arvame. Ja arvestada tuleb ka sellega, et kohtumisele tulevad siiski piirkonna aktiivsemad kodanikud.
Inimestel takistab parteistumist praegu see, et nad ei ole veel aru saanud, kas partei on inimese jaoks või peavad inimesed teenima juhti. Oleme kuulnud parlamendis pidevalt seisukohti, et üks või teine partei arvab nii või teisiti. Aga kui me seda parteid tunneme, siis teame, et

tegelikult üks või kaks meest räägivad partei nimel. See on umbes nii, nagu oli vanas Eesti rahvatraditsioonis: karu asemel öeldi mesikäpp, sest kardeti otse välja öelda. Nii on ka meil: üks või kaks inimest räägivad terve seltskonna nimel, seltskond aga ei vastuta öeldud lubaduste eest.

Mis peaks siiski parteil olema aluseks? Igal parteil peaks olema oma seaduseelnõu või vähemalt selgelt välja öeldud nägemus. Mina näiteks otsustan, kolleegid, teie ja teie silmaringi üle praktilise elutundmise järgi. Teie suhtumisest ja nägemusest näiteks maareformi teen ma järelduse, kas te olete eluga kursis või ei ole. Samamoodi ma suhtun ka parteisse. Ja ei ole kuidagi loogiline, et näiteks sotsiaaldemokraadid tuleksid välja ühise maareformi eelnõuga koos liberaalidega, kristlastega või EMKE-ga. Kui 1919. aastal viisid sotsiaaldemokraadid ellu väga radikaalse maareformi, tekitasid omaniku, s.t. peremehe, siis nüüd taheti nn. Tartu maareformi variandiga umbes 3/4 Eestimaast muuta rentnikeks, aga mitte peremeesteks. Seetõttu ei kujune välja ka tööandja ja töövõtja suhted.

Tegelikult on ühest asjast väga vähe räägitud, s.o. omandireformi hääletamisest, mille järgi võiks oletada ühe või teise saadiku teadlikku parteisse kuulumist. Täiesti imelik oli vaadata inimest, kes ei tahtnud tagasi anda pärijatele esivanemate maja, kuid samal ajal tuli välja n.-ö. radikaalsema maareformi kavaga. See oli lihtsalt silmakirjalik pete. Olles küll parempoolsed, peame olema küllaldaselt pragmaatikud olukorras, kus taastame ja rajame uusi omandisuhteid. Praegused parteid aga paraku ei vastuta eilsete sõnade ja lubaduste eest, niivõrd kitsas on nende tootjate ring – see minimaalselt 200 inimest.

Arvestades asjaoludega, pooldan ma isikuvalimisi teatud üleminekuvariandiga parteide suunas. Ega parteidest targemat kokkuvõtteks me välja ei mõtle. Parteide süsteemi on maailmas praktiseeritud juba aastasadu. See on demokraatia alus, see on konkurents, see on vastastikune kontroll jne. Siiski on huvitav tendents, et viimase 2–3 nädala jooksul astusid mitmed praeguse parlamendi liikmed välja fraktsioonidest ja parteidest. Tähendab, midagi neid ikkagi ei rahulda. Meie koosseisus on siia tuldud omavahelise lävimise, sõprusringkonna järgi, mitte aga sotsiaalse kuuluvuse järgi.

Kokkuvõtteks ma pooldaks üleminekuvarianti, sest parteidest pääsu ei ole. Sotsiaalne kihistumine võtab veel aega ning "demokraatia mängimine" ei tohiks olla omaette eesmärgiks.

Juhataja

Lugupeetud saadikud, on ettepanek kuulata ära veel härra Koha ning sellega lõpetada sõnavõtud antud küsimuses. Tundub, et kõik variandid on saanud oma hinnangu.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma esitasin siin kahele ettekandjale küsimused kindla eesmärgiga. Meie ühiskond hakkab diferentseeruma nii majanduslike kui ka muude oluliste tunnuste põhjal. Igal grupil saab olema kindlasti see organisatsioon, kes hakkab tema huvisid esindama. Ühesõnaga, parteistumine on instrumentaariumiks inimeste käes, mille abil üksteisega suhelda ja püüda ühiskonda arendada. Iga see seltskond püüab seda siis ka propageerida teistele ühiskonnaliikmetele ja seda tehakse tavaliselt valimiseelsetes võistlustes. Sellega tagatakse ka see, et üks või teine grupp, ütleme partei, saavutab iseseisva valimisvõidu või nad saavutavad selle koalitsioonis. Seejärel peavad nad hakkama oma deklareeritud poliitikat ka ellu viima. Tähendab, nad peavad ka vastutama ühiskonna ees.

Tavaliselt on erakond siiski ka selline organisatsioon, kus valitseb sisene distsipliin, eelnevad kaklused peetakse omavahel ära, jõutakse ühistele seisukohtadele ja siis käitutakse ka vastavalt distsipliinile – see loobki eeldused ühiskonna vastutustundlikuks arenguks. Seetõttu võiks ju olla puhtalt selline variant, et on ainult suletud nimekirjad ja valimistel osalevad võitluses platvormid, ühiskonna nägemused, kuid täna seda meie ühiskond vist ära ei seedi. Meie inimesed tahavad siiski valida konkreetseid inimesi. Seetõttu pooldan ma isiklikult varianti 2b. See variant ühendab endas kahte poolt. Kõigepealt toob ta parlamenti ikkagi need grupid, kes esindavad üht või teist ühiskonna nägemust, ja samas on valijal ka võimalus tunda seda konkreetset isikut, kes parlamenti tuleb. Selles mõttes on teine tee meie valijatele vastuvõetavam ja ka meie ühiskonna arengu tänasele tasemele vastav. Teised variandid loovad ühiskonnas vastutamatuse, parlamenti tulevad tinglikult öeldes kahte liiki saadikuid. Ma ei tahaks öelda, et tuleb esimene ja teine sort. Tuleb lihtsalt grupp inimesi, kellel on kindlad nägemused ja kindel arengumõte, kuid teine osa inimesi ei tea, kuhu nad kuuluvad. Nad räägivad iseenda eest, kuid nad ei suuda meeskonnana mängida. Kuid ühiskonna juhtimine on siiski meeskonnamäng ja demokraatia nende meeskondade omavaheline võistlus. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Sellega kuulutan läbirääkimised antud päevakorrapunktis lõppenuks. Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd peame natukene nõu pidama. Ettekandjad tegid ettepaneku, et kui me asume seda otsust hääletama, siis me teeksime n.-ö. olümpiasüsteemis paarisvalikud. Esmalt valiksime, kas me eelistame esimese variandi a-d või b-d, seejärel valiksime teise variandi a ja b vahel ja siis teeksime võitjate vahel veel paarisvaliku. Siis jõuaksime lõpliku eelistuseni. See on niisugune kahekihiline hääletussüsteem. Peale selle tegi härra Kois ettepaneku üldse

mitte hääletada neid printsiipe, vaid võtta ette konkreetsed valimisseaduste projektid ja hakata neid analüüsima. Me peaksimegi kõigepealt otsustama selle, kas me järgime härra Koisi nõuannet või mitte. Siis me teame, kuidas meil töö edasi läheb.
Kohaloleku kontroll! Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 32. Lugupeetud Ülemnõukogu, hääletame läbi kõigepealt härra Koisi ettepaneku mitte hääletada neid põhimõtteid, vaid minna kohe erinevate seaduseelnõude arutamisele, s.t. katkestada sisuliselt selle otsuse arutamine. Kas härra Fjuk soovib protseduuriliselt midagi öelda? Palun!

I. Fjuk
Lugupeetud juhataja, kasutades reglemendis ette nähtud võimalusi, võtaksin ma praegu 10-minutilise vaheaja, kuid siis on meie aeg juba läbi ja seetõttu teen ma ettepaneku katkestada täna selle küsimuse arutamine ning jätkata seda homme.

Juhataja
Härra Fjuk, ma siiski väga paluksin, et te võtaksite oma ettepaneku tagasi, kuna me peaksime täna siiski selgusele jõudma, kas me üldse jätkame antud küsimuse arutamist või ei, muidu on meil homme väga raske töötada. Ma väga paluksin see põhimõtteline otsus siiski praegu ära teha. Härra Fjuk, kas te olete minuga nõus?

I. Fjuk
Ma olen nõus läbi tegema ühe hääletuse.

Juhataja
Just seda ma tahaksingi teha. Kas härra Antonil on protseduuriküsimus? Palun!

T. Anton
Õiguskomisjon palub enne variantide hääletamist vaheaega komisjoni arvamuse avaldamiseks.

Juhataja
Minu kava oli selline, et me hääletame praegu läbi põhimõtte, kas me üleüldse läheme edasi selles liinis. Ja kui me läheme, siis tegeliku variantide hääletuse teeksime homme istungi alguses. Ma paneksin hääletusele härra Koisi ettepaneku. Härra Kois tegi ettepaneku katkestada selle otsuse arutamine ja minna kohe seaduseelnõu juurde. Kes on härra Koisi

ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 20 rahvasaadikut, vastu on 45, erapooletuid 2. Härra Koisi ettepanek ei leidnud toetust.

Niisiis homme, kohe istungi alguses, see on kell 14.00, me viime läbi variantide hääletuse. Kõigil fraktsioonidel ja ka õiguskomisjonil on täna veel aega, et neid arutada. Mina omalt poolt paluksin homme kell 9.00 kodakondsuskomisjoni koguneda ruumi 263. Täna kell 12.20 toimub ruumis 262 kohtumine minister Arvo Kuddoga, kus jätkatakse valitsuse infotunnis jutuks olnud teemat. Ülemnõukogu juhatuse koosolek toimub täna kell 14.30 ruumis 111. Nägemiseni homseni!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
50. ISTUNGJÄRK
KOLMAS ISTUNG
25. september 1991

Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 50. istungjärgu kolmandat istungit. Kohaloleku kontroll! Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 25.

Jätkame täna oma tööd sealt, kus meil eile pooleli jäi, ja nimelt valimisseaduse põhialuste arutelust, see on päevakorrapunkt nr. 10. Vahepealt on projekti oma koosolekul arutanud ka õiguskomisjon ja ma paluksin Peet Kasel kui ühel projekti autoril ja õiguskomisjoni liikmel tulla kõnepulti ja teha teatavaks meile õiguskomisjoni seisukoht. Üks hetk, härra Kask palub siiski, et tema esineks autorite poole seisukohaga, ta tahaks hoida rollid lahus ja õiguskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees härra Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Arutades õiguskomisjonis Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse koostamise alustest, sõlmus otsuse projekti autorite Illar Hallaste ja Peet Kase vahel järgmine kokkulepe. Autorid teevad ettepaneku jätta valimissüsteemi käsitlevast otsuseprojektist välja enne hääletamist variandid 1b ja 2a. Seega

jääksid konkureerima omavahel variandid 1a ja 2b. Õiguskomisjoni istungil viidi läbi komisjoni liikmete vahel hääletamine, selgitamaks välja, kes komisjoni liikmetest toetab varianti 1a ja kes varianti 2b. Varianti 1a toetas 2 komisjoni liiget ja varianti 2b 6 komisjoni liiget. Seega õiguskomisjon toetab variantide 1a ja 2b konkurentsis varianti 2b. Õiguskomisjon teeb Ülemnõukogu juhatusele ettepaneku pannagi vastavalt autorite soovile konkureerivatena hääletusele variandid 1a ja 2b. Tänan!

Juhataja

Tänan teid! Ma paluksin nüüd autorite poolt härra Kasel öelda oma seisukoht ja peale selle on tulnud vahepeal veel kirjalik ettepanek härra Allikult jätta kõigist variantidest välja künnise protsent kui praegusesse valikusse mittepuutuv ja otsustada see küsimus valimisseaduse vastuvõtmisel. Ma tahaksin ka selles osas autorite seisukohta.

P. Kask

See otsus oli juba enne tehtud. Autorid palusid välja jätta otsuseprojektist kõik numbrilised väärtused. Variandis 1a valitakse mitte pooled saadikud, vaid osa saadikuid ühel meetodil ja osa saadikuid teisel meetodil. Künniseväärtused jäävad mõlemal puhul välja. Kui neid variante arutati nii komisjonis kui ka saadikurühmades, siis kaldusid vaidlused ka sellele, kui suured peaksid olema valimisringkonnad. See on küsimus, mida otsuseprojekti autorid tahavad lahendada pärast seda, kui oleme ühe põhimõttelise küsimuse ära lahendanud. Minu arvates on selles küsimuses konsensus täiesti saavutatav ja üldine taotlus on teha suhteliselt suured ringkonnad. Mitte 5-mandaadilised, vaid tunduvalt suuremad.

Ma ei tahaks nüüd kasutada juhust, et härra Hallaste puudub, ja hakata propageerima varianti 2b, mis mulle isiklikult rohkem meeldib. Härra Tõnu Anton juba ütles, milline oli eilse õiguskomisjoni istungi lõppresultaat. See, et autorid otsustasid kaks varianti tagasi võtta, tulenes sellest, et mitte ühegi õiguskomisjoni liikme esimeseks eelistuseks ei olnud variant 1b ja 2a.

Kuna varianti 2a kui võimalikku kompromissi ei toetanud mitte keegi, siis selle variandi tagasivõtmine oli ka täiesti loogiline. Seega on meil järele jäänud ainult kaks varianti. Üks on siis segavariant ja teine variant on 2b. See on puhas avatud nimekirjade variant.

Siia juurde veel üks märkus. Ei maksa vastandada üksteisele avatud ja suletud nimekirju. Maailma praktikas on nende rakendamine oma tulemuse ja sisu poolest väga sarnane. Nendes riikides, kus formaalselt on avatud nimekiri, sõltub tegelik häälte jaotus kandidaatide vahel väga suuresti sellest, kuidas soovitavad erakonnad oma kandidaatidele hääli anda või mõnel

puhul koguni tehniliselt, kuidas erakonnad on oma kandikaadid hääletusbülletäänile reastanud. Küsimus on rohkem selles, kas me anname valijaile põhimõttelise võimaluse minna ka erakondade nimekirjade sisse ja esitada oma eelistusi seal või me ei jäta neile seda võimalust üleüldse. Varem või hiljem tekib minu ennustusel niikuinii olukord, kus seda võimalust kasutatakse vähe, kus rahvas mõistab, et see ei ole tähtis. Tähtis on proportsioonid parlamendis.
Seega on meil valida kahe variandi vahel ja ma palungi need variandid hääletusele panna. Ma arvan, et meil on olnud nüüd küllalt aega mõelda ja kaaluda. Mitu korda on seda küsimust edasi lükatud, kuid valimisseadust on meile vaja niikuinii. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Ei, küsimusi enam ei esitata. See ei olnud ettekanne. See oli lõppsõna. Enne, kui me teeme kohaloleku kontrolli, ma veel kord selgitan, mida me siis hääletame. Autorite tahtel on jäetud mõlemast variandist välja künnise protsendid, nii et meie ei hääleta künnise protsenti. Samuti on autorite tahtel esimesest variandist jäetud välja sõna "pooled" ja asendatud see sõnaga "osa". Niisiis osa saadikuid valitakse erakondade suletud nimekirjade alusel ja teine osa jne. Kuna on kaks varianti, siis toimub n.-ö. lihtkonkurss, arvesse lähevad mõlema variandi puhul poolthääled, võidab see variant, mis sai rohkem poolthääli. Kas härra Kois soovib küsida protseduuri kohta? Palun!

V. Kois

Lugupeetud juhataja, mina palun meie saadiku rühma poolt 10 minutit vaheaega.

Juhataja

Saadikurühm "Kodanikuleppimus" palub 10 minutit vaheaega. Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll! Kohal on 77 rahvasaadikut, puudub 27. Asume hääletama. Panen kõigepealt hääletusele variandi 1a. Tuletan meelde, et variante 1b ja 2a me ei hääleta, need võeti projekti autorite poolt maha. Kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu koostamisel lähtuda valimissüsteemist, kus osa saadikuid valitakse

erakondade suletud nimekirjade alusel üle-eestiliselt ja teine osa saadikuid territoriaalsetes valimisringkondades üksiku mitteülekantava hääle meetodil? Palun hääletada! See on variant 1a. Variandi 1a poolt on 35 rahvasaadikut, vastu 29, erapooletuid 6.
Panen hääletusele variandi 2b. Kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse eelnõu koostamisel lähtuda valimissüsteemist, kus kõik saadikud valitakse territoriaalsetes ringkondades avatud nimekirjade meetodil üle-eestilise künnisega? Nagu esimenegi, ilma protsendita. Paistab, et härra Käbinil on protest. Palun!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Võib-olla sain ma valesti aru, aga mulle jäi mulje, et künnis läheb üldse välja ja need küsimused lahendatakse valimisseadusega. Aga võib-olla ma sain valesti aru.

Juhataja

Ma saan autoritest ja härra Alliku ettepanekust nii aru, et künnise suurus läheb välja, aga põhimõte, et valimised on künnisega, on mõlemas sama, see ei erista variante. Kas härra Käbin nõuab ümberhääletamist? Ei nõua. Seega on hääletustulemused sellised: variandi 1a poolt hääletas 35 rahvasaadikut, variandi 2b poolt 40 rahvasaadikut. Konkurentsis võitis variant 2b.
Nüüd oleks meil tarvis need hääletustulemused kinnitada otsusena. Kes on selle poolt, et võtta vastu Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi parlamendi valimise seaduse koostamise alustest"? Palun hääletada! Otsuse poolt on 44 rahvasaadikut, vastu 19, erapooletuid 12. Otsus jääb vastu võtmata. Kuna selline võimalus oli meil eelnevalt arutlusel ka õiguskomisjoni esimehega, siis tõlgendus praegusele olukorrale peaks olema selline, et valimisseaduse koostamisel võetakse arvesse seda konkurentsi tulemust, kuid ilmselt seaduse arutelul on veel võimalikud alternatiivid, kuid põhivariandina valimisseaduse koostamisel arvestatakse konkurentsil võitnud varianti.

Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta

Juhataja

Järgnevalt asume arutama päevakorrapunkti nr. 18. See puudutab riiklike aktsiaseltside aktsiate müüki. Me oleme selle küsimusega juba alustanud, kuid siis lükkasime ta edasi,

niisiis täna jätkame arutelu. Kas ettekandjal on soovi tuletada meelde meie arutelu objekti, samuti kaasettekandjail? Palun, härra Terk!

E. Terk

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ma tuletaksin hästi lühidalt meelde vaatluse all olevat projekti, mille sisu seisneb selles, et anda võimalus alustada riiklike aktsiaseltside aktsiate piiratud müügiga esitatud otsuseprojektis kirja pandud limiitide või protsentide raames. See Ülemnõukogu otsuse projekt põhineb juba vastuvõetud seadustele, tähendab, siin tuginetakse omandireformi aluste seaduses olevatele formuleeringutele ja väikeprivatiseerimise seaduses vastuvõetud formuleeringutele. Nii et põhimõtteliselt uut, seadusandliku kaalukusega sisu see projekt välja ei too, küll aga võimaldab olemasolevate põhimõtteliste otsuste baasil avada uue privatiseerimissuuna. Ta on koostatud selliselt, et vältida võimalikke põhimõttelisi vastuolusid ehk lahkhelisid, mis praeguseks on veel seoses suurettevõtete privatiseerimisega selgeks vaidlemata. Sellest tulenevalt on siis ka need protsendid suhteliselt madalad, et ei tekiks olukorda, kus aktsiate müügi käivitamine lõikab ära teised võimalikud omandireformi variandid, mille elluviimine omandireformi aluste seadusega on ette nähtud.

Lõpetuseks ma tahaksin toonitada, et selle aktsiate müügi käivitamisega on lisaks muudele teguritele suhteliselt kiire sellepärast, et praegu on meil Eestis ligi 200 ettevõtet suhteliselt kunstlikus vahevormis, see on riikliku aktsiaseltsi vormis, kus 100% aktsiatest kuulub riigile ja direktoritel on pea kohal riigi poolt koostatud aktsiaseltsi juhatus. Sellise olukorra pikaajaline jätkumine demoleerib majandust, sellepärast et aktsiaselts on ikkagi vorm, mis on mõeldud selliseks olukorraks, kus on tegemist reaalsete aktsiate omanikega, mitte niimoodi, et 100% aktsiaid on riigi käes. Pärast aktsiate müügi käivitumist oleks võimalik hakata uute eraaktsionäride esindajaid viima juba aktsiaseltside juhatusse ja sellega tõuseks märgatavalt motivatsioon meie ettevõtetes ja me saaksime hakata liikuma selles suunas, kuhu me tegelikult peame niikuinii välja jõudma, see on siis eraomandi suunas.

Teie käes olev projekt on laekunud suhteliselt ammu ning ta sisaldab kahte kuupäeva, mis praeguseks on juba aegunud. Kõigepealt punktis 1 on öeldud, et lubada alustada aktsiate märkimist ja müüki alates 1. juulist. Meie kui autorite ettepanek on jätta need viimased sõnad "alates 1. juulist 1991. aastal" lihtsalt välja. Ja teine koht on punktis 6, kus on öeldud, mis kuupäevaks on vaja ette valmistada käesolevast otsusest lähtuv konkreetne müügi üksikküsimusi lahendav juhend. Me pakume asendada see kuupäev sõnaühendiga "kahe nädala jooksul peale käesoleva otsuse vastuvõtmist". Nende parandustega oleks see otsuseprojekt viidud juba ajaga kooskõlla. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Paistab, et härra Tergile tahetakse esitada küsimusi. Palun, Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Eelmine kord ma juba esitasin selle küsimuse, kuid ei saanud konkreetset vastust. Praegu on põllumajandus reorganiseerimisel, selle käigus on avaldatud mitmeid mõtteid. Need mõtted peaks ka teoks saama, et hakkaksid tekkima põllumajanduslikud tootmisühistud, millesse kuuluksid ka ümbertöötlemise tsehhid, samuti võiks sellega integreeruda kaubandus. Nüüd tekib küsimus, kas selle seaduse järgi on võimalik muuta aktsiaseltsideks ka riiklikke ettevõtteid, ma mõtlen just piima- ja lihakombinaate, nende tsehhe, mis asuvad rajoonides. Või kuidas teie arvate, võib-olla tuleks sellesse otsusesse sisse viia, et see ei kehti riiklike piima- ja lihakombinaatide ja nende tsehhide kohta? Aitäh!

E. Terk

Antud otsuse alusel ei saa teha mingisuguseid aktsiaseltse. Aktsiaseltse moodustatakse hoopis teiste dokumentide alusel. Antud otsus ainult võimaldab juba loodud või loodavates riiklikes aktsiaseltsides teatud protsendi aktsiate müügi alustamist. Eelmine kord seisnes minu vastus selles, et liha- ja piimatootmise ning põllumajandustoodangut ümbertöötlevate ettevõtete osas on käimas suured diskussioonid ja seetõttu valitsus lihtsalt ei esita neid ettevõtteid kinnitamiseks sellesse nimekirja, mille järgi seda aktsiate müüki alustatakse. Ma juhin Ülemnõukogu tähelepanu sellele, et praegu kehtiva seadusandluse järgi tuleb nende ettevõtete nimekirjad, kus aktsiad müüki lähevad, kinnitada Ülemnõukogu Presiidiumis. Ülemnõukogu Presiidium on praegu see filter, mis ilmselt ka sel juhul, kui valitsus tõesti millegipärast tahakski neid ette võtteid kohe esitada, tõenäoliselt ei laseks neid sellest nimekirjast läbi. Ta lihtsalt ei aktsepteeriks seda otsust, aga majandusministeeriumi nimel julgen ma seda väita, et diskussiooni all olevaid ettevõtteid esimeses järjekorras müügiobjektideks lihtsalt ei valita. Tähendab, on olemas ka valitsuse spetsiaalne otsus liha ja piima töötlevate ettevõtete kohta, nii et ma ei näe põhjust, miks seda oleks vaja praegu dubleerida veel selles dokumendis. Küsimus on põhimõtteliselt selge, kuid samas on ta ka vaieldav ja lahtine.

J. Reinson

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Öelge palun, millise ettevõttega on tegemist pärast 20% aktsiate müümist? Milliste dokumentide alusel see ettevõte edasi tegutseb? Teiseks, miks

ei täideta valitsuse otsust, kus on kirjas, et enne aktsiate eraomandusse müügi alustamist on nõutav riikliku aktsiaseltsi kõigi varade hinna täpsustamine Eesti Vabariigi Riigivaraameti poolt?

E. Terk

Valitsuse määruses nr. 264 on öeldud, et riiklikeks aktsiaseltsideks peetakse ajutiselt kuni aktsiate müügi alguseni neid aktsiaseltse, kus 100% aktsiatest kuulub riigile. Ka pärast aktsiate müüki on tegemist aktsiaseltsiga, kus domineerib riiklik omand. Ma ei näe siin mingeid probleeme. Hinna täpsustamise küsimustest rääkisin ma eelmine kord natukene pikemalt. Loomulikult on iga ettevõtte puhul enne aktsiate müügi alustamist vajalik hinna täpsustamine, ilma selleta ei näe ma üldse mingit võimalust seda teha. Eelmine kord ma rääkisin natukene pikemalt sellest, et osade ettevõtete puhul me kavatseme rakendada sellist protseduuri, kus kõigepealt lastakse müüki elanikkonnale suhteliselt väike arv ettevõtte aktsiaid ja selle väikese paki aktsiate keskmise müügihinna baasil määratakse siis juba hind nendele aktsiatele, mis lähevad pärast müüki töökollektiividele. Tähendab, see on täpselt sama hinna määramise protseduur, mida paljudes maades väga edukalt kasutatakse.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas te peate normaalseks, et me alustame sellises suures ulatuses aktsiate müüki, omamata aktsiaseltside seadust? Ja kui kaugel on aktsiaseltside seaduse ettevalmistamine, millel see esitatakse Ülemnõukogule? Tänan!

E. Terk

Aktsiaseltside seaduse väljatöötamine koos Rootsi ja Rootsis elavate välisekspertidega käib ning aasta lõpuks saab ta kindlasti ka valmis, kuid ma pean võimalikuks juba praegu aktsiate müügi alustamist. Meil on olemas aktsiaseltside põhimäärus ja see vastab täielikult aktsiate müügi ja aktsiaseltside juhtimise minimaalnõuetele. Uus aktsiaseltside seadus saab olema detailsem ja loomulikult mõnedes üksiklahendites ka parem. Aga põhimõtteline alus on praegu meil olemas.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Öelge palun, millises otsuse punktis kajastub teie poolt välja pakutud aktsiate hinna määramine. Ja teiseks, kas aktsionär, ostes aktsia, saab kaasomanikuks?

E. Terk

Inimene, ostes aktsia, saab kaheldamatult kaasomanikuks, siin ei ole mingit teistmoodi tõlgendamise võimalust. See hinnaprotseduur, millest me rääkisime, kajastub kaudselt punktis 6, kus on öeldud, et antud interpretatsioonis kahe nädala jooksul peale selle otsuse vastuvõtmist täpsustatakse lõplikult vastav aktsiate müügi üksikküsimusi sätestav kord ja selle alusel hakkab see toimuma. Nii nagu ma eelmine kord ütlesin, on selle korra algvariant juba olemas ja seda on arutatud ka majanduskomisjonis. Ta kinnitatakse riigivaraameti nõukogu poolt, kuhu kuuluvad ka rahvasaadikud.

Juhataja

Tänan, härra Terk, küsimusi teile rohkem ei ole. Kas härra Kois soovib korrata oma mõtteid kaasettekandest? Palun!

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tuletan teile väga lühidalt meelde, millised olid põhilised vastuolud selle seaduseelnõu arutamisel, kuid ma ei lasku üksikasjadesse, sest Kalju Koha, kes arvatavasti tahab samuti esineda, räägib teile omandireformi komisjoni seisukohtadest. Põhilised vastuolud esinesid just nimelt seal.

Ma ütlen ainult nii palju, et üldse selle protsessi käivitamise üheks puuduseks on tõesti see, et puuduvad paljud seadusandlikud aktid, mis oleksid pidanud eeskätt seaduste tasemel, aga mitte valitsuse instruktsioonide tasandil reguleerima seda protsessi ja kindlustama sellest osavõtjatele kindlad garantiid. Eelkõige pean ma silmas aktsiaseltside seadust, pankrotiseadust, samuti seadusi, mis reguleerivad väärtpaberite ostu-müüki jne. Nende seaduste puudumine on nii valitsuse kui ka Ülemnõukogu süü.

Me pöörame liiga palju tähelepanu üldistele deklaratiivsetele asjadele, kuid ei tegele majandusega. Ausõna, mitte miski ei aita meid, ka mitte ükski Lääne krediit või mis see ka ei oleks, kui me ikkagi ei loo omal korda seadusandlikul tasemel. Kuid isegi nende seaduste puudumisel loodan ma sellele, et nad sõna tõsises mõttes lähemate kuude jooksul välja töötataks ja me võime nad vastu võtta. Samal ajal peame me arvestama ka teist asjaolu, ja nimelt majanduse olukorda. Asi on selles, et Ülemnõukogu Presiidiumi ja valitsuse otsustega me faktiliselt külmutasime kinni kapitali ümberpaigutamise ühest sfäärist teise, ühest ettevõttest teise. Sel ajal, kui kogu meie majandus nõuab struktuurilist ümberkorraldamist, see aga tähendab kapitali ja tööjõu üleminekut vabale voolamisele ühest kohast teise, kehtestame meie sellised ranged raamid, mis ei luba seda eesmärki teoks teha.

Kui aga rääkida aktsiatest, tekib küsimus: mis siis ikkagi sünnib? Näiteks me ei luba investeerida kapitali mingisse tootmisse aktsiate ostu teel. Tähendab, sellel ettevõttel tuleb otsida kõrvalisi teid, võtta seda krediidi ettekäändel. See aga on väga ebasoovitav, kuna lõppude lõpuks suurendab selle ettevõtte põhifonde ja tõstab nende aktsiate hinda, mis tuleb välja osta. Isegi osaline aktsiate müük aitaks lahendada mitmeid küsimusi. Ma ei räägigi nendest puhtinimlikest probleemidest, kui inimene saab ettevõtte kaasosaliseks kõigi siit tulenevate tagajärgedega.

Ja lõpuks: mis meil toimub pankadega, elanikkonna hoiustega? Minge ja vaadake, millised on järjekorrad! Ja kui inimesed võtavadki raha pangast, siis tekib küsimus, kuhu nad selle pärast paigutavad? Kaupa meil ju ei ole. Üksnes aktsiad on see kaup, mis meil reaalselt olemas on.

Ärgem siis hakakem mingite teoreetiliste põhimõtete nimel laostama normaalset majanduslikku elu ja kahjustama oma kaaskodanike huve. Seepärast ma kutsuksin teid üles hääletama selle seaduseelnõu poolt, ainult ühe omapoolse täpsustusega. Nimelt, selle otsuse teises punktis viidatakse riiklike teenindus-, kaubandus- ja ühiskondliku toitlustuse ettevõtete privatiseerimise seadusele, mille me võtsime vastu möödunud saata detsembris. See on ka loomulik, sest antud otsuseprojekt sai esitatud meile minu arvates mais. Pärast seda me võtsime ise vastu omandireformi aluste seaduse, kus aktsiate ostu-müügi subjekt määratakse kindlaks natuke teisiti, teises formuleeringus. Asja tuum aga jääb faktiliselt samaks. Valitsusel näiteks jääb võimalus mingil viisil piirata neid subjekte, kellele on võimalik aktsiaid müüa. Seepärast teeksin ma ettepaneku sõnastada punkt 2 järgmises redaktsioonis: "Aktsiate registreerimine ja müük teostatakse omandireformi aluste seaduse §-s 34 kindlaks määratud subjekti poolt." Tänan!

Juhataja

Tänan, härra Kois! Paistab et küsimusi ei ole. Palun kõnetooli Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me arutame Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta. Me peame langetama otsuse, kas lubada alustada Eesti Vabariigi riiklike aktsiaseltside aktsiate osalist märkimist ja müüki. Kas me lubame müüa eespool nimetatud aktsiaid väikeprivatiseerimise seaduse § 2 määratletud subjektidele? Me peame otsustama, kas me lubame Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada piiratud arvul – kuni 8 – teist tüüpi riiklikes aktsiaseltsides aktsiate müüki või täiendavat märkimist suuremas ulatuses, kuni 40% ulatuses. Me peame otsustama, kas me

lubame märkida ja müüa täiendavaid aktsiaid nende riiklike aktsiaseltside osas, mis on asutatud või asutatakse riiklikus omandis olevate ettevõtete, koondiste, tsehhide või filiaalide reorganiseerimisega juriidilisteks isikuteks seisuga 1. jaanuar 1989. Nendele küsimustele peame me vastama antud otsuseprojekti vastuvõtmisega.

Kõigepealt peaksime uurima, milline on meil normatiivne baas vastava otsuse langetamiseks, sest me ei saa vastu võtta otsuseid ainult enda suveräänsest tahtest, vaid me peame toetuma varem kokkulepitud reeglitele. Mis puudutavad omandit, siis meil on viis akti. Kõigepealt omandiseadus 1990. aasta 13. juulist, omandireformi aluste seadus 1991. aasta 30. juunist, väikeprivatiseerimise seadus 1990. aasta 13. detsembrist, millele on ka viide otsuseprojektis, kuid kahjuks on seal vastuolu omandireformi aluste seaduse §-ga 34. Erastamise subjektide ringid on erinevalt defineeritud. Omandireformi aluste seaduse rakendusotsus sätestab, et Eesti Vabariigi Valitsus peab tegema ettepanekuid Ülemnõukogule viia kooskõlla seaduseelnõud aluste seadusega. Siit ka järeldus, me peame jälgima, et otsuseprojekt oleks kooskõlas aluste seadusega, mis on põhidokumendiks kõikidele järgnevatele privatiseerimist, erastamist või muud omandi delegeerimist reguleerivatele dokumentidele. Samuti on olemas Ülemnõukogu Presiidiumi otsus 1990. aasta 17. juulist.

Omandiseaduse § 37 lõige 1 ütleb järgmist: "Eesti Vabariigile kuulub võõrandamatu õigus otsustada Eesti Vabariigi omandi valdamise, kasutamise ja käsutamise korralduse üle kõrgeima võimuorgani kaudu", see tähendab hetkel Ülemnõukogu kaudu, kuid Ülemnõukogu ei otsusta konkreetse vara saatust, vaid ta otsustab korralduse üle. Omandiseaduse § 38 lõige 2 märgib järgmist: "Eesti Vabariigi seadusega kindlaksmääratud alustel ja korras võib toimuda riigiettevõtetele, asutustele ja muudele riigiorganisatsioonidele eraldatud vara osaline või täielik üleminek teisele omanikule kas väljaostmise või muul teel koos nimetatud organisatsioonide reorganiseerimise, likvideerimise või ilma selleta."

Täna tuleb meil kindlasti vaadelda, kas otsuseprojekt on omandiseadusega vastavuses. Omandiseadus ütleb, et omandiküsimusi peame reguleerima Eesti Vabariigi seadustega. Hetkel ilmneb täielik vastuolu. Ülemnõukogul ei ole õigust langetada otsust nii, nagu ta meile on lauale pandud, sest me läheme vastuollu omandiseaduse §-ga 38, ja mina isiklikult olen seisukohal, et Ülemnõukogul ei ole sellist suveräänset õigust rikkuda enda poolt kehtestatud reegleid.

Lugupeetud kolleegid, vaatleme nüüd omandireformi aluste seadust, mis põhimõtteliselt on omandireformi läbiviimise alusdokumendiks. Me oleme selles dokumendis leppinud kokku põhilistes reeglites, millistel viisidel me viime läbi omandireformi. Aluste § 33 lõikes 1 on kirjas, et erastamise objekt on riigi- või munitsipaalomanduses olev vara, mida ei ole vaja

Eesti Vabariigi või kohaliku omavalitsuste üksuste sotsiaalse ja majandusliku arengu tagamiseks jätta riigi või munitsipaalomandusse. Siit saab teha järelduse, et riik on kohustatud määratlema oma osa, mille ta jätab enda kätte, mida ta iialgi ei müü, või kui ta seda teeb, siis hästi kauges tulevikus.

Aluste rakendusotsuse punkt 6.5 nõuab, et Eesti Vabariigi Valitsus määraks 1. augustiks k.a. ära vara, mis on vajalik riigivarana, ning samuti ka selle vara, mis on vaja erastada riiklike erastamisprogrammide alusel. Nüüd me peame küsima, millisena me arutatavat otsuseprojekti, mis meil täna laual on, vaatleme: kas ta on riiklik erastamisprogramm või on ta mingil muul alusel koostatud dokument. Mulle jääb mulje, et me saame seda käsitleda riikliku erastamisprogrammina. Aluste § 21 väidab, et selle vara nimekirjad, mille riik jätab endale, privatiseerib või erastab riiklike programmide alusel, kinnitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium. Senini puudub omandi- ja maareformi komisjonil ja mul isiklikult informatsioon sellest, kas selline nõue, mis on rakendusotsuses fikseeritud, on ka täidetud.

Aluste § 36 määrab ära erastamise peamised viisid. Põhimõtteliselt tähendab see seda, et NSV Liidu rubla, mis meil täna on maksevahendina käibel, ei ole erastamise peamine maksevahend. Maksevahendiks on vara kompensatsiooni väärtpaberid ja rahvakapitali obligatsioonid. Kui me kiidame Ülemnõukogu otsuse projekti heaks, ei saa võimalike aktsiate ostmisel osaleda need isikud, kes oleksid soovinud kasutada eelnimetatud väärtpabereid maksevahenditena. Tähendab, ostjad ei ole ühetaolised pakutavate objektide ostmise suhtes. On tulnud proteste nendelt inimestelt, kes ei tahaks vara füüsiliselt tagasi, vaid tahaksid selle eest väärtpaberitena kompensatsiooni. Nad tahaksid ka osaleda selles protsessis, kuid jäävad antud otsuseprojekti heakskiitmisel sellest võimalusest kõrvale. Nende probleemid on senini lahendamata. Ja samas meeldetuletuseks, et valitsuse pikaaegne nõunik härra Bo Kragh ka ei poolda erastamist Nõukogude rubla eest.

Samuti on meil senini lahendamata, mida me teeme rahaga, mis laekub sellest müügist. Viidatakse väikeprivatiseerimise seaduse §-le 7, kuid seal öeldakse, et selle summa kasutamise otsustab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja et seda raha ei kasutata eelarve defitsiidi katmiseks.

Nüüd ma püüaksin lahti rääkida, millisel viisil näeb omandireformi omandi- ja maareformi ajutine komisjon, õigemini Ülemnõukogu liikmed selles komisjonis. Meie nägemuse kohaselt peaks riik määratlema kogu oma rahvusliku vara väärtuse, mis tal on olemas. Seda on põhimõtteliselt võimalik läbi viia. Need andmed peaksid olema majandusministeeriumis. Hinna küsimuses on ekvivalendi määramine teisejärguline, kuid kogusumma tervikuna

saaksime määratleda. Riik peab ära määratlema samuti selle vara osa, mida ta ei müü, mis kuulub riigile ja oleks garantiiks kodanike sotsiaalsele kaitstusele.

Me peame kokku koguma informatsiooni varaliste pretensioonide osas, mis tulevad endistelt omanikelt aluste seaduse II peatüki kohaselt. Selles osas me saame võrrelda, palju meil on vara olemas, palju meil on nõudlust, ning siis me saame teha ka vahe nende varade osades, mida me võiksime tegelikult müüa kokkulepitud viisidel. Senini on see töö tegemata, kuigi rakendusotsuse punktid seda nõuavad, aga see on juba eraldi päevakorrateema.

Samas on ka probleemid nende riiklike aktsiaseltside aktsiate hoidmisega. Kes ikkagi tegelikult neid aktsiaid peaks hoidma: kas Eesti Vabariigi Valitsus või Eesti Pank? Isiklikult olen pika järelemõtlemise tulemusena jõudnud arusaamisele, et riigi aktsiaseltside aktsiad kui aktivad peaksid olema hoiul Eesti Pangas, sest Eesti Pank peab garanteerima rahvuslikku valuutat. Me oleme kinni külmutanud Eestis kapitali liikumise. See on tehtud selleks, et korrastada oma seadusandlus, s.t. panna paika normatiivdokumendid ja selle alusel kohe ka reform lahti lasta. Miskipärast püütakse järjekindlalt Ülemnõukogule ette sööta seaduseprojekte, mis ei ole kooskõlas aluste seadusega, ja viia läbi oma loogikat. Samuti ei taheta alluda riigi poolt kehtestatud ideoloogiale, see on omandireformi aluste seadusele. Kui vastav töö oleks juba tehtud, siis oleks ka üleskerkivaid probleeme palju vähem. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Härra Koha, teie kõnet ma enne teadustasin kui kaasettekannet ning sellepärast on teile ka küsimusi. Palun, härra Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuna tegemist oli kaasettekandega, siis ma tahaksingi härra Koha käest küsida, kas see on omandi- ja maareformi ajutise komisjoni ametlik seisukoht, mida komisjon palus teil edastada, või on see teie isiklik seisukoht, nagu te vahepeal ka mainisite, või on see midagi vahepealset? Aitäh!

K. Koha

Antud Ülemnõukogu otsuse projekti on arutatud kahel korral meie komisjonis. Ühel komisjoni koosolekul oli praktiliselt kaks saadikut ja valitsuse liikmed, sest meie komisjon koosneb kolmest osast: Ülemnõukogu liikmetest, valitsuse esindajatest ja sõltumatutest ekspertidest. Tookord komisjon seisukohta ei formeerinud. Teisel koosolekul olid kohal

Ülemnõukogu saadikud ja eksperdid, kuid puudusid valitsuse esindajad. Nii et põhimõtteliselt on see, mida ma ette kandsin, komisjonis olevate Ülemnõukogu liikmete ühisarvamus. Kui ma olen eksinud, siis need saadikud võivad mind parandada.

Juhataja

Aitäh! Ma võin lisada nii palju, et härra Kama, kes ei saa viibida selle istungjärgul, helistas mulle ja komisjoni esimehena volitas härra Koha esitama omandi- ja maareformi ajutise komisjoni seisukoha. Palun, härra Kois!

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleeg! Teie ja härra Koha mainisite korduvalt sõna "ideoloogia". Mulle näib, et see komisjon, mille me moodustasime ainult antud otsuseprojekti väljatöötamiseks, on mõnevõrra oma volitusi laiendanud ja on võtnud endale riikliku poliitika ja majandusideoloogia tõlgendaja rolli. Öelge palun, kas meil ei oleks aeg muuta see komisjon Ülemnõukogu alatiseks komisjoniks, kes siis juba täie õigusega võib rääkida mingist kooskõlastatud majanduspoliitikast. Minu arvates praegu te selleks õigust ei oma.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud härra Kois! Ma tuletaksin teile meelde Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust k.a. 25. aprillist. Punkt 2 kõlab selliselt: "Teha komisjonile ülesandeks omandi- ja maareformiga seotud projektide ja seaduseelnõude arutamisel ühtsete seisukohtade väljatöötamine ning arutelu käigus laekuvate ettepanekute läbitöötamine." See punkt on väga lai ning vastavalt sellele punktile on komisjon kohustatud läbi arutama kõik projektid, mis puudutavad omandi muutmist riigi omandusest teisele subjektile. See puudutab ka antud otsuseprojekti, mille me arutasime läbi, ja ma kandsin teile ette komisjoni liikmete arvamuse.
Vastus teisele küsimusele. Praegusel hetkel on tõesti selline situatsioon, kus me peaksime ära määratlema reformikomisjoni moodustamise otstarbekuse parlamendis. See komisjon võiks tegelda reformi küsimustega ja tal oleksid kõik alatise komisjoni õigused ja kohustused. Mis puudutab aga ideoloogiat, siis võib-olla see väljend ise ei ole kõige parem, kuid see seadus on üles ehitatud kontseptuaalsetel alustel ja omandireformi komisjon on aluste seaduseelnõu koostamisel osalenud aktiivselt, sisuliselt koos valitsusega seda kirjutanud ja meil on see n.-ö. kodeeritud kontseptsioon teada. Võib-olla et alati ei loe seda välja, me siis püüame seda välja rääkida.

Juhataja

Aitäh, härra Koha! Paistab, et rohkem küsimusi ei ole. Asume arutelu juurde. Ants Veetõusme, palun!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me oleme jõudnud jällegi ühe sellise otsuse juurde, mis puudutab mitte ainult meid, kes me siin saalis viibime, vaid ilmselt ka absoluutset enamikku nendest inimestest, kes elavad Eestis. Ja sel puhul on huvid ja eesmärgid eri gruppidel erinevad. Seda valusam on tänane väitlus ja seda kiivamalt kaitseb igaüks oma seisukohti. Minu eelkõneleja tõi välja väga palju neid seadusandlikke akte, nende üksikuid punkte, mis Ülemnõukogu on vastu võtnud ja mida peab järgima. Tõepoolest, Ülemnõukogu on seoses omandireformi ja privatiseerimisega vastu võtnud erinevaid akte ja peab ütlema, et mitte kõik need aktid ei ole ka omavahel täielikus kooskõlas.

Täna me arutame järjekordselt ühte akti, mis on pakutud Ülemnõukogule vastuvõtmiseks. Ei saa öelda, et käesolev akt oleks otse vastuolus ühe või teise varem vastuvõetud seadusega. Võib tekkida küsimusi sellest, kas üks või teine seadus on ikka üheselt mõistetav või mitte. Kuid olles alles kujunev riik, siis me peame täna nentima, et enamik vastuvõetud seadusi on sellised, mis annavad tõlgendamisvõimalusi. See on ka loomulik. Sellest tõlgendamisvõimaluse vabadusest ilmselt ei pääse me veel nii pea, selleks läheb vaja aastakümneid, mille jooksul me saaksime neid seadusi tõepoolest pidevalt täpsustada, täiendada ja pikendada ning mille tulemusena kaoksid sellised eriarvamused ära. Nii et vaadates neid üksikuid otsuseid ja seadusi, ei saa siiski täie veendumusega öelda, et need on tänase otsuseprojektiga vastuolus. Ma püüaksin mõne sõnaga põhjendada oma seisukohta selles suhtes, et me peaksime hakkama tegelema tegeliku majandusega, üleminekuga turumajandusele, omanikustamisega, et välja viia meid sellest viletsusest, kus me oleme.

Mitte kaua aega tagasi võeti siin saalis vastu välisinvesteeringute seadus. Ühelt poolt anti selles roheline tee välisinvesteeringutele, kuid täna ei taha kahjuks välisinvesteerija tulla siia Eestisse paljudel põhjustel. Ja üks põhjus on ka selles, et meie omand, mis täna on nii ebamäärane, on tegelikult külmutatud. Me ei saa seda omandit muuta mõnede nende jõudude soovi tõttu, kes tahaksid alustada turumajandust sellest, et hakkame tagastama ja siis vaatame, mis edasi saab. Praeguses olukorras, kus me oleme keelanud privatiseerimise, kus me ei tahagi asuda privatiseerimise juurde, on loomulik, et ükski välisfirma ei taha kellegagi hakata rääkima, kuna ta ütleb, et kahe, kolme, veel hullem 12 kuu pärast muutub nagunii omanik. Olles kohtunud viimastel päevadel mitmete välispangandus- ja -finantsorganisatsioonide

esindajatega, kuulsin ma ikka ja jälle küsimust, kuidas on teil lood privatiseerimisega, kuidas on lood omanikustamisega. Ma arvan, et siin ongi hea koht minna üle järgmisele probleemile, omanikustamisele.

Mul on tunne, et mu hea sõber ja kolleeg Kalju Koha on kindlasti ka antud küsimuses kahestunud, sest tema oli ju viimase ajani üks selle idee eest võitleja. Tema oli alati selle poolt, et hakata omanikustama, sest enne me majandust edasi ei vii, kui me ei leia igale asjale konkreetset omanikku. Nüüd järsku, seoses selle omandireformi aluste seadusega me leiame, et omanikustamine on hea asi küll, kuid me ei saa seda teha. Me ei ole küll keelanud selles seaduses omanikustamist, aga me oleme öelnud, et järjekord on teine. Kuid selleks, et viia majandust uuele teele, on omanikustamine hädavajalik. Kui me tahame 3–6 kuu pärast saada selliste rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks, nagu on Rahvusvaheline Valuutafond või Maailmapank, siis peame omanikustamise kiiresti läbi viima, muidu meid seal jutule ei võeta. Või kui võetaksegi meid liikmeks, siis muidugi laene ei taheta anda.

Tänase otsuse juures me peame mõtlema ka inimestele. Miks on meil vaja keelata nendel inimestel oma raha paigutamist, kes seda soovivad? Me ei käsi ju kedagi osta neid aktsiaid, kuid tõepoolest anname võimaluse. See võimalus on vaja anda.

Teiselt poolt on ju küsimus selles, nagu siin ka härra Koha mainis, et me omandireformi seaduse eelnõusse kirjutasime sisse, et privatiseerimise peamine viis on müük rahvaobligatsioonide kaudu. Antud otsusega tegelikult me seda ei riku. Esiteks me müüme ainult teatud osa sellest riigivarast, mille me tegelikult ju selle otsusega määratleme. Järelikult Ülemnõukogu kui vabariigi kõrgeima seadusandliku organi tahe ju väljendubki tema otsustes. Keegi ei saa enam kellegi teise poole pöörduda – ei saa me Moskva ega kellegi teise poolt pöörduda, kes annaks selle loa. Me peame ise selle loa andma. Kui meil ükskord on valmis see rahvakapitali osak, need summad, siis on ju võimalik viia need kaks asja kokku: ühelt poolt see osa, millele inimene on juba kulutanud oma raha, ostes aktsiaid, ja teiselt poolt see osa, mis talle obligatsiooniga antakse. Ühesõnaga, me võime kas suurendada selle summa võrra obligatsiooni suurust või vähendada, kui ta on midagi üle kulutanud. Seega on probleem täiesti lahendatav. Mille tõttu on minu arvates kõige tähtsam just see, et me siiski käivitaksime privatiseerimise protsessi, et me lubaksime inimestel, kellel selleks on võimalust ja tahtmist, ikkagi oma vahendeid kulutada. See oleks üks konkreetne samm turumajanduse elluviimiseks, aga ilma selleta me jäämegi siia viletsusse elama. Aitäh!

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin kõigepealt avaldada täielikku toetust härra Koha väljendatud seisukohtadele ja kinnitada teile, et see oli teie endi poolt valitud ja väga erinevate fraktsioonide esindajatest koosneva omandi- ja maareformi ajutise komisjoni täiesti üksmeelne seisukoht.

Ma tahaksin lisada mõned omapoolsed kommentaarid. Täna arutataval eelnõul on kaks külge, mida me peame selgelt nägema. See eelnõu on otseses vastuolus nii omandireformi aluste seaduse vaimu kui kirjatähega. Omandireformi aluste seaduses on öeldud, et erastamise peamiseks viisiks on rahvakapitali osakud ja kompensatsiooni obligatsioonid. See ei tähenda, et raha eest müüki ei tule. Kuid see tähendab täiesti üheselt, et kõigepealt tuleb selgeks teha erastamisele kuuluva vara kogu maksumus, bilanss, ja seejärel otsustada, mis ja mil moel kuulub erastamisele rahvakapitali kaudu, milline summa läheb kompenseerimisfondi, ja seejärel alustada müüki.

Ei koondbilanssi ega rahvaosakute eelnõusid meile esitatud ei ole. Küll aga tahetakse piruka otsast tükke lõikama hakata. Küsimus pole selles, kas müüa 3 või 300 miljoni rubla eest, küsimus on põhimõttes, millest meil pole õigust taganeda. Valitsus soovib müüma hakata ja see on täiesti mõistetav, et ta seda soovib, ja argumendid, mida härra Terk tõi, et seda tuleks kiiresti teha, on täiesti aktsepteeritavad. Kõigepealt tuleks meile aga esitada koondbilanss ja rahvaosakute eelnõu, siis me võime puhta südametunnistusega müügi üle otsustada. Siis me võime ausalt alustada seda omanikustamist, mida ei oota mitte ainult härra Veetõusme, vaid ka härra Koha ja kõik meie teised ka.

Selle asemel aga esitatakse müümise eelnõu ja kui see läbi läheb, järgnevad sellele teised. Ning kui me järgmisel kevadel jõuame kompensatsioonide ja rahvaosakute arvutamiseni, on meil nendest jagada piltlikult öeldes 10 kopikat. Asi on selles, et nende obligatsioonide eest saavad inimesed omandada kas pankrotis ettevõtteid, mille aktsiaidki praegu ei taha keegi osta, või lihtsalt rämpsu. Kui selline eelnõu peaks Ülemnõukogus läbi minema, tähendab see kõigi nende inimeste petmist, kes loodavad oma töö ja vaeva ning kunagise ebaõigluse eest kompensatsiooni saada. Olgu see siin siis selge sõnaga öeldud, et me petame siis inimesi, kes kuni 27. detsembrini kirjutavad avaldusi ja loodavad mingile õigusele.

Teine aspekt selles eelnõus on 5–20% aktsiate müük rublade eest. Ühelt poolt on see kogus nii väike, et töökollektiivideni see nüüd küll ei jõua, vaid maandub direktorite ja nende lähikondlaste taskusse, muutes senise või uue nomenklatuuri Eesti jõukamateks inimesteks. Teine kategooria inimesi, kes oma käed ligi ajavad, on need, kes üleeile oksjonil 218 000

rubla eest ostsid Lasnamäel 3-toalise korteri, n.-ö. elamisloa. Kindlasti on nii jõukate kaaskodanike selja taga rahamehed mujalt.

Mõni kuu tagasi me arutasime Suurupis härra Tergiga, kas 50 Nõukogude aasta jooksul ausa tööga teenitud raha peab osalema erastamisel või mitte. Loomulikult peab. Siin meil ei ole härra Tergiga mingisuguseid eriarvamusi. Minu arvates aga alles siiski siis, kui ausa tööga teenitud raha on ausalt kroonide vastu vahetatud. Ma arvan, et täna ei julge ka härra Terk väita, et keegi oleks ausa tööga olnud võimeline teenima 100 000 rubla ühetoalise korteri omandamiseks. Härra Veetõusme ütles, et selle otsuse juures põrkavad kokku erinevate gruppide huvid. See on kindlasti nii, aga mulle tundub, et põrkuvad kokku kaks põhihuvi: nende oma, kellel on selle otsusega seoses lootus midagi saada, ja nende oma, kellel seda lootust pole. Ehk hääletusel peaks igaüks otsustama, kelle huvisid ta kaitseb. Aitäh!

A. Junti

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Meie ees olev otsuseprojekt oli meile välja jagatud juba kevadel enne meie suvepuhkusele minekut ja tõepoolest, nagu siin täna on juba öeldud, põhineb ta meie varasematel aktidel. Selle dokumendi vastuvõtmisel, selle poolt või vastu hääletamisel me peaksime minu arvates tähelepanu osutama järgmistele momentidele. Kõigepealt on meil tegemist olukorraga, kus ettevõtete administratsioonid ja ka loodud juhatused, ma pean silmas riiklikke aktsiaseltse, on oma kompetentsi ja suhete määratlemisel mitte lihtsalt suurtes raskustes, vaid praktiliselt lihtsalt ummikusse jooksnud.

Praeguses situatsioonis ei ole riiklikes aktsiaseltsides selle direktor enam kõikvõimas käskija, nagu ta on teistes riigiettevõtetes, ja samal ajal juhatus ei esinda praktiliselt mitte kedagi, sest ta on sisuliselt delegeeritud liikmetest koosnev grupp. Praeguses situatsioonis nii omandireformi aluste seadusega kui ka mõningate teiste dokumentidega, pean silmas siin Ülemnõukogu Presiidiumi otsust 17. juulist, oleme peatanud kogu omandireformi käigu. Ma tahan rõhutada, et me oleme ise sisuliselt peatanud omandireformi käigu. Ja kuna me oleme selle peatanud, siis toimub loomulikult kõik iseenesest ja tänu sellele, et mingi riigistruktuur, rääkimata mingitest muudest vormidest, ei taga kontrolli protsessi üle. Kõik toimub nii, nagu härra Allik siin praegu hirmutas, õigemini mitte hirmutas, vaid hoiatas.

Kuid teisest küljest, mida rohkem me hoiame kinni omandireformi protsessi kulgu, selle alustamist, seda rohkem needsamad direktorid just praegu enda kaukasse kõike kahmavadki. Oht ei ole mitte selles, et me anname võimaluse antud erastamisprotsessiga kellelgi midagi saada, kes on praegu pumba juures, vaid vastupidi: oht on selles, et praegusel hetkel toimub varade, eelkõige riigivarade ümberkantimine, ja seda täiesti karistamatult, täiesti legaalselt.

Antud dokumendiga, kui me selle vastu võtaksime, me annaksime minu arvates võimaluse riigile kuuluvate ettevõtete osas üldiste ettevõtlusalaste dokumentide kehtestamiseks. Nende suhtes ei ole Eestis praktiliselt olemas normatiivset akti, mis sisuliselt reguleeriks nende tegevust. Vastava otsuse vastuvõtmise järel hakkaks nende tegevust reguleerima aktsiaseltside põhimäärus. Järgmise sammuna ma saaksime edasi minna lahtiriigistamise protsessis, mille oleme ise peatanud, ja loomulikult vältida situatsiooni, mille eest härra Allik meid hoiatas. See situatsioon järjest süveneb ja ühel hetkel tekib tõepoolest selline moment, kus meil ei ole enam nendele, kellele oleks vaja, midagi tagasi anda, sellepärast et kõik on juba ümber kanditud.

Järgmine küsimus, mida siin on ka juba puudutatud, seisneb selles, kas tõesti me peame vara maha müüma rublade eest. Ma olen täiesti veendunud, et privatiseerimise protsessi me peame alustama just nimelt nendesamade rublade eest kahel lihtsal põhjusel. Esiteks, kuhu panevad need inimesed oma raha, kes praegu hoiavad seda kodus ja kellel pole midagi selle eest osta? Teiseks, kas tõesti Eesti Vabariik, kui ta saab oma raha, peab hakkama väga raskelt saadud ja ei ole veel selge, millise tugevusega kroone ümber vahetama nendesamade rublade vastu, mille väärtus iga päevaga ainult väheneb? Kumb siin võidab? Minu arvates, vastupidi, sel juhul kaotaks nii inimene kui Eesti riik tervikuna.

Ja lõpuks ma tahaksin veel öelda kahe siin kasutatud termini kohta. Siin on räägitud "omandireformi vaimust" ja "omandireformi ideoloogiast". Mul oleks selline küsimus: millises Ülemnõukogu, valitsuse või ka mingis muus dokumendis on määratletud nende mõistete sisu? Millise normatiivse aktiga või otsusega on öeldud, mis asi on "seaduse vaim" ja mis asi on "seaduse ideoloogia"? Kui härra Koha või härra Allik suudavad vastata, siis palun.

Käesoleva otsuseprojekti kohta on mul täiendusi ning koos nende täiendustega ma sisuliselt pooldan selle vastuvõtmist. Kõigepealt peaks loomulikult asendama punktis 1 kuupäeva 1. juulist 1991. aastal ja uus tähtaeg võiks olla 1. oktoober 1991. Teiseks, punktis 3 oleks ettepanek muuta protsendimäära 20%-lt 30%-le. Punkt 3.4 tuleks sõnastada järgmiselt: "Aktsiate müük toimub vabalt kujuneva hinna alusel, aktsiate müügil ei rakendata soodustusi." Punktis 5 tuleks esimeses reas jätta välja sõna "täiendavalt". Samas punktis oleks vaja muuta protsendimäär 30%-lt 40%-le ning jätta välja sõnad "riiklikus omanduses olevate", samuti asendada viimane rida järgmise tekstiga: "Käesolevas punktis nimetatud ettevõtetes on lubatud aktsiakapitali suurendamine kuni 10% põhikirjas fikseeritud aktsiakapitalist." Punkt 6 tuleks formuleerida järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel töötada välja ja kinnitada käesolevast otsusest lähtuv riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi ja nende aktsiaseltside edasise juhtimise kord." Punkt 7 tuleks formuleerida järgmiselt: "Käesoleva otsuse alusel

aktsiate müügist laekuvate summade kasutamine toimub vastavalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 15. augusti otsusega kinnitatud "Varade erastamisest Eesti Vabariigi erastamise reservfondi laekuvate summade kasutamise põhimõtete kord" punktile 8."

Ma tänan, lugupeetud kolleegid, ja loodan, et Ülemnõukogu otsustab siiski ka omandireformi käimapaneku.

Juhataja

Ma paluksin parandusettepanekud esitada härra Tergile, sest tema peab kõigepealt ütlema, kas ta nõustub nendega. Palun, Ivar Raig!

I. Raig

Austatud spiiker, austatud kolleegid! Loomulikult olen ma nõus nende seisukohtadega, mida väljendasid härrad Koha ja Allik ja mis on kirjas Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses, et peamiseks erastamise mehhanismiks peab olema osastamine ja kompenseerimine ning seejärel alles müümine. Siin meie ees laual on ettepanekud, kuidas jätkata vabariigi territooriumil olevate varade müüki, ja see puudutab eelkõige suurte ettevõtete aktsiate müüki. Me võiksime küsida vabariigi valitsuse esindajate käest, miks ei täideta seda seadust, mille Ülemnõukogu võttis vastu, miks rohkem kui kuu aega peale seaduse vastuvõtmist pannakse meie lauale müügiga seoses olevaid otsuseprojekte ja miks meile ei ole veel esitatud otsuseprojekte, mis käsitlevad omandiõiguse taastamist, kompenseerimist ning rahvakapitalide osastamist.

Minu arvates on tegemist sellega, et majandusministeeriumi senine tegevus privatiseerimisel on üles ehitatud kontseptsioonile, et peamine erastamise tee peab olema müük. Ma tean, et vabariigi majandusministeeriumil on ettevalmistamisel alles järgmiste töödena kompenseerimist ja rahvakapitali osakuid käsitlevad otsuseprojektid. Kui vaadata sisuliselt küsimust, siis praegu antud eelnõuga võiks kaasneda varade erastamine aktsiate näol 300 miljoni rubla ulatuses ja tingimustel, et ainult 20% riiklike aktsiaseltside varast läheb erakätesse. Kokku hakkab see seaduseelnõu siis puudutama vaid 200 ettevõtet, sealhulgas oleks teist tüüpi aktsiaseltse 170.

Üldse on meil vaja erastada vara umbes 23 miljardi rubla ulatuses. Võrreldes sellega ei ole 300 miljonit muidugi nimetamisväärne summa. 300 miljonit rubla on protsendi piires ja seetõttu ma ei leia, et ta oleks väga ohtlik meie omandireformi aluste seaduse põhimõtetest lähtuva omandireformi realiseerimisele, selle seaduseelnõu sätete järgmisele.

Kuivõrd me oleme leppinud ka põhimõttega, et kõrvuti kompenseerimise ning rahvakapitali kaudu osastamisega on vaja viia läbi erastamist ka müügi teel, siis ma leian, et me võiksime toetada sellise seaduseelnõu vastuvõtmist peale paranduste sisseviimist, millest rääkisid härra Junti ja teised esinejad. Me võiksime leppida majandusministeeriumi esindajatega – siin viibivad härrad Leimann, Terk ja Tõnisson –, et tõepoolest need järgmised otsuseprojektid, mis nad esitavad Ülemnõukogule läbivaatamiseks, puudutaksid juba erastamist ja kompenseerimist nende põhimõtete alusel, mis sisalduvad meie poolt vastuvõetud seaduses. Siis me saaksime ka edasi minna.

Ma leian, et praegune konflikt majandusministeeriumi ja Ülemnõukogu vahel osastamispoliitika elluviimisel on tarbetu. Usun, et majandusministeerium võtab väga kiiresti kasutusele abinõud, et minna nimetatud seaduse täitmise juurde. Me peaksime hoopiski pöörama tähelepanu sellele, et meie poolt vastuvõetud otsuses omandireformi aluste seaduse elluviimise kohta on mõned tähtpäevad vaja tuua lähemale. Ma pean silmas, et meil oleks juba detsembrikuus võimalik rahvale teatada, milliseks kujuneb kompenseerimise mehhanism, kui endist vara pole võimalik omanikele tagastada. Ja kui me praegu saaksime käivitada nende riigiettevõtete erastamise aktsiate müümise kaudu, siis see ei lähe vastuollu meie poolt aktsepteeritavate erastamise põhimõtetega. Ma kutsun teid hääletama selle otsuseprojekti poolt. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Junti soovib veel kord sõna võtta.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, kolleegid! Ma kasutan võimalust esineda kaks korda omal valikul, kas puldist või kohalt. Ma tahaksin lühidalt peatuda kahel momendil. Meie ülesanne ei ole mitte selles, et praegu lahendada tõepoolest konflikti, mis on tekkinud või tekkimas majandusministeeriumi ja võib-olla teatud osa Ülemnõukogu saadikute vahel. Selles osas ma toetan täielikult ka härra Raigi. Oluline on meie otsuseprojekti ja ka meie endi tegevuse vastavus vastuvõetud dokumentidele. Nendele momentidele me peaksime pöörama tõsist tähelepanu. Esiteks, me oleme oma seadusloomes senini olnud sellises seisundis, kus meil on tulnud vastu võtta palju hädaakte ning mitmeid akte poliitilise surve õhkkonnas. Me peame nende varasemate aktide tõlgendamisel täpselt seda kõike arvestama. Seda aga ei taha ma öelda selleks, et antud projektis on mindud otsesesse vastuollu nii omandiseaduse kui omandireformi aluste seadusega. Ma ei näe absoluutselt ühtki vastuolu omandireformi aluste

seaduse paragrahvidega 21, 33 ja 36, millele viitas härra Koha. Ja samuti ei näe ma otsest vastuolu omandiseadusega. Ma tahan veel kord rõhutada, et me oleme seniseid akte võtnud vastu võrdlemisi keerulises situatsioonis. Seepärast nõuavad nad vajalikul määral tõlgendamist.

Teiseks, meil on vaja siiski üles ehitada riik ning me ka peame vastava tõlgenduse vaidlustatavale aktile andma, ja sellise tõlgenduse, mis meid edasi viib. Kolmandaks, kui tõepoolest tekib probleem, kas mingi dokument või ütleme projekt on varasemaga kooskõlas, siis on meil olemas kaks institutsiooni, kus me saame need küsimused lahendada. Need on Ülemnõukogu Presiidiumi ekspertseltskonnad – ma nimetaksin neid niimoodi – ja Ülemnõukogu õiguskomisjon, kes on siiani operatiivselt asju lahendanud.

Juhataja

Aitäh! Kas härra Koha soovib vastata kõnetoolist? Palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin nüüd esineda kui Ülemnõukogu liige nr. 87, nii nagu tavatseb öelda härra Made. Ma alustaksin härra Junti viimastest lausetest. See tähendab siis seda, et me võime tõlgendada 1990. aasta 30. märtsi, 16. mai ja 7. augusti otsust tehtuna surve all. Samas me tõlgendame 1991. aasta 20. augusti otsust ka tehtuna surve all. Sellise loogikaga kaugele ei jõua. Ülemnõukogu võttis vastu omandiseaduse ja omandireformi aluste seaduse täie teadmisega, neid seadusi arutati kaua ja mingisugusest poliitilisest survest me siin rääkida ei saa.

Teiseks, siin räägiti, et Kalju Koha on kahestunud. Ei, ma ei ole kahestunud. Ma võitlen lõpuni omanikustamise eest, kuid küsimus on selles, millistel viisidel. Ja siin on tõepoolest olemas konflikt kontseptuaalsetes lähenemistes. Majandusministeerium on võtnud algusest peale suuna müüa vara maha, see on täiesti loomulik viis. Kuid on olemas ka teised võimalikud viisid, mida majandusministeerium siiani aga ei ole tahtnud tunnustada. Siin saalis on korduvalt räägitud, millisel viisil delegeerida riiklik omand erakätesse. On olemas ka teine tee, mille eest me pidime võitlema terve aasta, ja see oli, et me taastame endiste omanike õigused. Seda püüti kogu aeg maha suruda, aga see oleks ka üks viis anda vara erakätesse tagasi. Ja siis need omanikud otsustavad oma vara üle, kuid meie ülesanne, riigi ülesanne on luua majandusmudelid ja mehhanism, et need omanikud kasutaksid oma vara heaperemehelikult. Sest vaadakem ka maailmas ringi – ükski ainult lausmüümisega erakätesse

privatiseerimise viis ei ole olnud kiire. Proua Thatcher teostas seda seitsme aasta jooksul ja lõpuks hakkas kinkima. Nii et küsimus on nendes viisides ja vahendeis.
Kolmandaks, omandiseaduse § 38 ütleb väga täpselt eesti keeles: need protsessid toimuvad seadustega kehtestatud korras ja § 37 ütleb, et Ülemnõukogu annab välja seadusi vara ülemineku korraldamise kohta. Meile arutamiseks antud eelnõu ei ole Ülemnõukogu poolt vastu võetav Eesti Vabariigi seadus, vaid on otsuseprojekt.
Neljandaks, selles otsuseprojektis ei ole midagi konkreetset. Me lubame 20%, kuid millest? Kui suurest osast? Härra Tergile ma seletasin eraviisiliselt, mismoodi oleks põhimõtteliselt võimalik asi läbi viia. Ma jään sellele seisukohale, et antud otsuseprojekti peab vaatama ikkagi omandiseaduse ja omandireformi aluste seaduse kohaselt ja sellest tulenevalt ka käituma. Mitte midagi pole selles tekstis muudetud. Seda aga oleks võinud vabalt teha, selleks oli piisavalt aega: 20. juunist siiani. Aitäh!

A. Tähiste

Lugupeetud eesistuja, kallid kolleegid! Üpris raske on pärast härra Koha väga tuliseid sõnu midagi öelda ja pinget kuidagi maha võtta. Minu sõnavõtu eesmärk on kutsuda teid üles otsustamisel mitte lähtuma kriteeriumist, et inimene, kes on teeninud 100 000 rubla näiteks kuue kuu jooksul, on tingimata teeninud selle ebaausalt.
Kõnelema ajendas mind härra Alliku sõnavõtt, kes ütles, et sellist summat ei ole võimalik ausa tööga teenida. Ma väidan vastupidist: on küll võimalik, näiteks kui ollakse tegev maaklerluses, teenuste osutamises valuuta eest. 100 000 rubla, see on ainult 2500 dollarit. Selle võib teenida kolme kuuga ning seejärel oksjonil maha müüa. Loobume ikkagi sellest vaatevinklist, et ausa tööga teenimise vahend on ainult labidas. Ka mõistusega on võimalik teenida ja uusettevõtja kriteeriumiks, musternäidiseks ei ole Paldiski maantee täikal äritseja. Enamik uusettevõtjaid on oma raha ausalt saanud ja miljoni teenimine ei ole suur probleem. Seda võib teha ausalt. Aitäh!

K. Sergij

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud, lugupeetud härra Allik! Omandireformi komisjoni liikmena ei toetanud ma selle komisjoni seisukohta antud otsuse suhtes. Ma ei taha siin korrata, kuid ütlen ainult nii palju, et väga õigesti rääkis eelarve-majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme. Tal on väga tõsised argumendid ja ma toetan nende töökollektiivide initsiatiivi, kes on juba majanduslikult küpsed privatiseerimist läbi viima. Ma arvan, et meil nende vaidluste juures on vaja veel väga palju aega selleks, et olla valmis privatiseerimisega

seotud küsimuste lahendamiseks. Protsess kulgeb ja seda on vaja kindlustada seadusandlusega. Ma teen ettepaneku otsuseprojekt koos parandustega vastu võtta ja arvan, et see ei sega omandi kompenseerimist endistele omanikele. Praegu me räägime omandireformi aluste seaduse täitmisest, kuid meie istungjärgu päevakorras on maaseaduse eelnõu ja ka see läheb vastuollu omandireformi aluste seadusega. Omandireformi komisjon võtab seda vastu isegi väga rahulikult, seepärast ma arvan, et me peame siiski läbi vaatama kõik seadused riigi ja kogu vabariigi elanikkonna huvidest lähtudes ning see on ka peamine küsimus. Ei tohi arvestada ainult elanikkonna ühe kihi huvidega. Seepärast ma siiski toetan antud otsuseprojekti. Privatiseerimise protsessi on vaja tingimata alustada.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Haakudes Kalvdia Sergij viimastesse sõnadesse, tahaksin ma küll öelda, et pole päris korrektne võrrelda juba vastuvõetud omandireformi seadust maareformi seadusega, mis on praegu projekti staadiumis ja mille lõplikku kuju me lihtsalt veel ei tea. Sealt vastuolude otsimine on igal juhul kunstlik. Nüüd aga asja põhituuma juurde. Ma ei taha üle rääkida kõike, mida siin on juba räägitud, kuid võin lühidalt öelda, et ka mina olen omandi- ja maareformi komisjoni liige ja seetõttu nende vastuoludega üksjagu siiski kursis. Ma olen praegu sama meelt, mida siin on kõige täpsemini ja põhjalikumalt väljendanud Kalju Koha.

Selgitaksin probleemi kahte tuuma. Olen täiesti nõus, et me ei tohi jalgu jääda elule ja erastamisele ning mullegi teeb see kohutavalt muret, et protsessid jõuavad elus dokumentidest ette. Ma ei ole erastamise vastu, jumal hoidku selle eest! Kalju Koha põhjendas pikalt, see on meie komisjonis mitu korda läbi arutatud, millistes positsioonides on praegune otsuseprojekt vastuolus omandireformi aluste seadusega, mis on juba seadusena vastu võetud.

Ma ütleksin niimoodi: kui keegi tõestab homseks või tulevaks nädalaks või hiljem, et projekti parandades on võimalik neid vastuolusid vältida, siis näidake mulle seda tõestust. Seni ei saa kuidagi nõus olla sellega, et me need vastuolud teadlikult aktsepteerime. Ma kasutan Ivar Raigi poolt arendatud mõtet. Hea küll, olen täiesti nõus, et mingi 300 miljonit paarikümne miljardi juures on tegelikult majandusliku mõtlemise jaoks niivõrd tühine summa, et majanduslikku erandit oleksin mina kas või eksperimendi huvides iga hetk nõus tegema. Seadusandja jaoks on see siiski natukene teine asi. See protsent, millele Ivar Raig viitas, on meie kui seadusandja ees küsimusena: kas me oleme nõus tegema 1% ulatuses seaduserikkumisi seadusandja poolt? Ja sealt lähebki veelahe. Kui me oleme 1% ulatuses nõus

tegema seadusandja poolt seaduserikkumist teadlikult, siis mina küll sellega nõus olla ei saa. Tänan tähelepanu eest!

I. Raig

Ma tahaksin kohalt vastata härradele Jõerüüdile ja Kohale, niipalju kui ma suudan. Kõigepealt ma viitaksin sellele, et omandireformi aluste seadus ei keela erastamist müügi kaudu ja me peame Ülemnõukogu kaudu avaldama tugevamat survet majandusministeeriumile, et ta viiks ellu neid prioriteete, mis on kirjas omandireformi aluste seaduses, ja asuks kiiremini läbi viima reformi omandiõiguste taastamise ja osastamise kaudu. Võttes arvesse meie ühiskonnas kujunenud sotsiaalset struktuuri – siin eksisteerivad veel nn. kommunistid, sotsiaaldemokraadid, liberaalid, konservatiivid –, on aktsiate kaudu tehaste vara osaline mahamüümine 20% ulatuses täiesti loomulik. Ma nimetan seda sotsiaaldemokraatlikuks ideoloogia mõttes, mitte erastamise teeks. Kui me võtame täna selle otsuse vastu, siis me võtame ka pinged maha, mis on kujunenud selle tõttu, et meie töölised tahavad saada seda vara. See protsess on juba alanud. Kui me seda otsust aga vastu ei võta, siis läheb protsess omaalgatuslikult edasi. Praegu on meil võimalus panna see protsess veel teatud raamidesse ja piirata seda näiteks 20%-ga, aga mida me teeme tehastega Sillamäel või Narvas, kui hakkab aktsiate massiline müük ja see võib jätkuda ilma seadust järgimata?

Lõpetuseks ma rõhutaksin veel kord, et meie, ütleme mingil määral sotsiaaldemokraatlik majandusministeerium jõuab lõpuks sinna konservatiivsesse tiiba, kus on praegu meie otsused vastu võetud, ja läheb erastamise teele, nagu seadused seda ette näevad. Aitäh!

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Võib-olla see vaidlus, mis siin toimub, tuleneb sellest, et omandireformi aluste seaduses me ei määranud täpselt kindlaks, kui palju me siis müüme ja kui palju erastame osakute teel. Seal on öeldud, et erastamise peamiseks viisiks on rahvakapitali osakud. Kuid sõna "peamine" on nii umbmäärane, et see ei ütle meile midagi. Ja nüüd olekski vaja valitsusel siiski välja öelda, kas see 20% jääb praegu esmakordseks ja viimaseks või tuleb valitsus natukese aja pärast välja uue kavaga, kus ta räägib 30 või 40%-st. Me peaksime enda jaoks täpsustama seda sõna "peamine". Võimalik, et me ei saa seda täna siin saalis teha, aga omandireformi komisjonis peaksime küll seda asja uuesti koos valitsuse ekspertidega arutama, et me pärast ei hakkaks siin vaidlema. See on väga põhimõtteline küsimus. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Sellega on sõnavõtud lõppenud. Lõppsõnaks palume kõnetooli härra Tergi, kes ühtlasi ütleb välja oma seisukoha esitatud parandusettepanekute suhtes.

E. Terk

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma alustaksin sellest, et lühidalt kommenteerida neid punkte, mille kohta esines väiteid, et nad on vastuolus juba vastuvõetud seadustega. Ausalt öeldes, me oleme selle kallal päris palju töötanud ja kui me oleksime neid vastuolusid näinud, siis oleksime üritanud nad kõrvaldada. Minu seisukoht on, et selles otsuses selliseid vastuolusid ei ole. Kõigepealt esimene väide selle kohta, et omandiseaduse § 38 ütleb seda, et Ülemnõukogu otsustab eraomanikustamise ja privatiseerimise korraldamise üle ja otsustab seda enda poolt vastuvõetud seadustega. Selle punktiga vastuolu ei ole. Nii nagu ma oma tänases sõnavõtus ja eelnevalt mitu korda rõhutasin, selle otsusega ainult rakendatakse või kasutatakse olemasolevates seadustes juba olemasolevaid põhiseisukohti.

Edasi väideti, et see Ülemnõukogu otsus on vastuolus omandireformi aluste seaduse selle punktiga, kus on öeldud, et privatiseerimise idee on osakud. Eelmine kord ma tõin siin päris põhjalikke näiteid selle kohta, kui suuri summasid see umbes puudutab. Nende protsentide puhul, mis olid valitsuse poolt pakutud variandis, ei puuduta see enamikku privatiseeritavat omandit ja enamikku muuseas ei suuda see puudutada ka sel juhul, kui neid protsente tõsta, nagu pakub härra Junti oma parandusettepanekus.

Härra Koha vastuväide seostub sellega, et valitsusele on tehtud ülesanne määratleda, millised ettevõtted jäävad riigi kätte ja milliste privatiseerimist taotletakse riiklike erastamisprogrammide kaudu. Kuna see otsus puudutab praegu aktsiate müüki ainult 20% ulatuses, siis tegelikult see, kuidas seda ühe või teise ettevõtte puhul rakendatakse või ei rakendata, ei määra veel, kas ettevõte tervikuna läheb privatiseerimisele valitsusprogrammi kaudu, mingil mul teel või jääb riigi omandusse, sest omandi määrab sisuliselt aktsiate kontrollpakk. 20% on sedavõrd kaugel aktsiate kontrollpakist, et sisuliselt ei ole siin selle problemaatikaga haakumist.

Väite kohta, et Nõukogude Liidu käiberubla ei ole erastamise põhitee, võib öelda, et loomulikult ta ei tohi olla põhitee ja nende summade juures kahtlematult ta selleks kujuneda lihtsalt ei saa. Siin oli veel selline ettepanek, et valitsus määratleks oma seisukoha, kas see dokument jääb nüüd viimaseks ostu-müüki puudutavaks dokumendiks või taotletakse müüki veel mingisuguse protsendi ulatuses. Omandireformi aluste seaduse rakendusotsuses näeb vastav punkt ette, et valitsus peab Ülemnõukogule esitama erastamiskontseptsiooni.

Erastamiskontseptsioonis näidatakse valitsuse seisukoht, millises ulatuses ja millise mehhanismiga kasutada kõiki kõne alla tulevaid privatiseerimise kanaleid, nii müüki kui ka rahvakapitali ja kompensatsiooni osakuid jne. Teiste sõnadega see järgmine otsus tuleb ikkagi sellise dokumendina, mis haarab kõiki privatiseerimise kanaleid.

Minu viimane kommentaar puudutab härra Alliku väidet selle kohta, et kui see otsus vastu võtta, siis tähendab see seda, et erastamine läheb direktorite ja nende lähikondlaste kontrolli alla. Ma tahaksin öelda otse vastupidist. Selle otsuse vastuvõtmine viib privatiseerimise tegelikult kontrolli alla. Ta jääb riigivaraameti nõukogu kontrolli alla, kuhu kuuluvad ka Ülemnõukogu saadikud. Samal ajal privatiseerimise pidurdamine tähendab seda, et omandi muutumine ei ole kontrolli all ja seetõttu on oht, et midagi läheb vasakule tunduvalt rohkem, kui riigi kontrolli all toimuva privatiseerimise puhul.

Nüüd konkreetsetest parandusettepanekutest. Kui võib, siis ma alustaksin nendest, mida ma pean sisuliselt kaalukamateks. Kõigepealt küsimus härra Koisi parandusettepaneku kohta, millist subjektide ringi määratlust tarvitada: kas seda, mis on fikseeritud omandireformi aluste seaduses, või seda, mis on fikseeritud väikeprivatiseerimise seaduses? Need kaks subjekti määratlust ei ole omavahel mingis vastuolus, sellepärast et omandireformi aluste seaduses on spetsiaalselt öeldud, et teatud objektide ringile võidakse rakendada ka teatud piiranguid. Samuti on seal öeldud, et neid piiranguid tuleb rakendada sel juhul seaduse kaudu või seaduse raames. Nii et praktiliselt on siis probleem selles, et valitsuse poolt esitatud variant, mis on vastavuses mõlema seadusega, tähendab, ta põhineb omandireformi aluste seadusele ja konkretiseerib seda täiesti lubataval kujul väikeprivatiseerimise seaduse kaudu. Kui rakendada seda mehhanismi, siis see tähendaks 10-aastast pideva elamise tsensust Eestis. Härra Koisi poolt pakutud variant tähendaks seda, et sisuliselt jäetakse subjekti piirang lahtiseks. Tähendab, ei öelda, et rakendatakse mingisuguseid piiranguid ja põhimõtteliselt on sel juhul võimalik see piirang mingi muu seadusega sisse tuua, kui Ülemnõukogu peab seda vajalikuks. Ma arvan, et see on puhtalt poliitiline otsus, ja seetõttu majandusministeeriumi esindajana ei tahaks ma sellesse problemaatikasse tikkuda ja pakuksin enda poolt panna need variandid hääletusele eraldi variantidena.

Nüüd härra Junti parandusettepanekust protsentide tõstmise kohta. Ausalt öeldes, kui ma praegu ütleksin, et projekti esitaja poolt ma võtan maha need vanad protsendid, mis praegu siin kirjas on, ja nõustun härra Junti ettepanekuga, siis tähendaks see seda, et tõenäoliselt päris paljud oponendid ründaksid mind ja ütleksid, et majandusministeerium ja valitsus mängivad kahepoolset mängu, tulles algul välja madalate protsentidega ning öeldes, et see on poliitilise kompromissi alus, selleks et hiljem sisse suruda kõrgemad protsendid. Ma arvan, et on õigem,

kui me valitsuse poolt jätame praegu selle oma variandi ja juhul, kui protseduur lubab, oleks õigem, kui algul hääletatakse see punkt läbi põhimõtteliselt ja hiljem, juba järgmise hääletusega otsustatakse, kui kõrge see protsent siis peaks olema. Sel juhul oleksid mõlemad variandid hääletusel.

Juhataja

Protseduur on vastupidine.

E. Terk

Edasi, esimeses punktis küsimus sellest, kas jätta kuupäev lahtiseks või kanda sinna härra Junti poolt märgitud kuupäev. Ma pean seda täiesti redaktsiooniliseks ja olen nõus võtma oma eelmise ettepaneku maha. Tähendab, sel juhul jääks jõusse härra Junti ettepanek ja ka teised redaktsioonilist laadi parandusettepanekud. Need täpsustavad ja aitavad siin välja toodud sisu lihtsalt paremini esile tuua. Niisiis, projekti esitajate poolt ma nõustun härra Junti ettepanekutega, välja arvatud ainult üks moment, mille suhtes ma paluksin proua spiikeri arvamust. See on puhtalt juriidiline küsimus. Härra Junti pakkus summade kasutamise korra kohta tuua sisse punkti, kus oleks öeldud, et neid kasutataks Ülemnõukogu Presiidiumi k.a. 15. augusti otsusega kindlaks määratud korras. See on kaheldamatult õige, aga ma ei tea, kas puhttehniliselt on mõtet seda asja kirja panna, mis kehtib niikuinii. Tähendab, kui juriidiliselt on mingisugune põhjus, et seda selles dokumendis veel kord korrata, siis projekti esitajate poolt mul ei ole mingisuguseid vastuväiteid.

Ma väga vabandan, kuid lõpetuseks on mul palve Ülemnõukogule või Ülemnõukogu juhatusele, et edaspidi kontrollitaks seda, kas mingisugune seisukoht on komisjoni seisukoht või ei ole. Küsimus on nimelt selles, kas omandireformi aluste komisjoni koosolekul oli kvoorum olemas, kas nende otsus on protokollitud? Ka mina olen härra Kama komisjoni liige, kuid ei mind ega proua Tõnissoni ega härra Kamratovitki kutsutud sellele väidetavale komisjoni istungile. Aitäh!

Juhataja

Ma paluksin anda mulle need kirjalikud parandusettepanekud, mida ettekandja ei aktsepteerinud.

Vastavalt reglemendile on meil nüüd ette nähtud vaheaeg 20 minutit. Me koguneme saali kell 16.25.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll! Kohal on 78 rahvasaadikut, puudub 26. Asume otsustama. Kõigepealt vaatame üle parandusettepanekud. Nagu me kuulsime, nõustus ettekandja härra Junti parandusettepanekuga otsuse punkti 1 kohta. Härra Kois teeb ettepaneku asendada punkt 2 järgmise tekstiga: "Aktsiate registreerimine ja müük toimub subjektidele, mis on määratud kindlaks omandireformi aluste seaduse §-ga 34." Panen härra Koisi parandusettepaneku hääletusele. Kes on selle poolt, et sõnastada punkt 2 härra Koisi parandusettepaneku kohaselt? Palun hääletada! Üks hetk, härra Koha soovib midagi öelda. Palun!

K. Koha

Lubage korraks täpsustada. Omandireformi aluste seaduses on erastamise subjekt väga täpselt määratletud. Väikeprivatiseerimise seaduses on tõesti olemas kitsendused, kuid on ka olemas üks laiendus: võimalikud ostjad võivad olla ka kooperatiivsed organisatsioonid. Kuid see on vastuolus aluste seaduse sättega ja selle peaks sealt kindlasti välja hääletama. Seda härra Terk ei märkinud.

Juhataja

Paistab, et härra Terk on nõus teie ettepanekuga. Niisiis läheme edasi. Kes on härra Koisi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle parandusettepaneku poolt on 33 rahvasaadikut, vastu on 17, erapooletuid on 7. Ettepanek on vastu võetud.

Punktis 3.1 jääb ettekandja algselt määratletud protsendimäärade juurde, need on 5 ja 20%. Härra Junti pakkus 10 ja 30%. Kas härra Junti nõuab oma parandusettepaneku hääletamist? Palun, härra Junti!

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Arvestades sõnavõttudes esitatud seisukohti ja ka ettekandja motivatsiooni, võtan ma oma parandusettepaneku tagasi.

Juhataja

Aitäh! Punktis 3.4 nõustus ettekandja härra Junti parandusettepanekuga, samuti punktis 5. Kuid samal ajal, nagu ma aru saan, protsendimäärade suhtes ettekandja nõus ei olnud. Härra Junti, kas te nõuate siin hääletamist? Ei nõua. Seega jäävad protsendimäärad endisteks, nii nagu oli algses redaktsioonis.

Punktis 7 on härra Junti teinud ettepaneku lisada järgmine tekst: "Käesoleva otsuse alusel aktsiate müügist laekuvate summade kasutamine toimub vastavalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 15. augusti 1991. aasta otsuse "Varade erastamisest Eesti Vabariigi erastamise reservfondi laekuvate summade kasutamise põhimõtete kord" punktile 8". Härra Terk on nõus seda lisama, kuigi leiab, et sellel ei ole sisulist tähendust, kuna nagunii toimub kõik kindlaksmääratud korra järgi. Seega on kõik parandusettepanekud läbi vaadatud ja me võime asuda otsuseprojekti hääletamisele tervikuna. Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta"? Palun hääletada! Selle poolt on 45 rahvasaadikut, vastu on 15, erapooletuid on 4. Otsus jääb vastu võtmata.

Lugupeetud saadikud, ma usun, et kõik said aru, millal hääletamine algas. Kas oli keegi, kes ei mõistnud või kelle pult ei töötanud? Paistab, et ei olnud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Edasi asume vaatlema päevakorrapunkti nr. 9: Eesti Vabariigi seadus Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks. Tekst on teile laiali jagatud, samuti kaasneb sellega otsus sotsiaalministri ümbernimetamise kohta tööministriks. Ettekandeks on sõna härra Leimannil.

J. Leimann

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Iga riigi valitsemise üheks funktsioonide valdkonnaks on töö- ja sotsiaalprobleemaatika edendamine ning vastava poliitika väljatöötamine, mille järgi valitsus saaks tegutseda. Nii on olnud ka meil ning sedalaadi funktsioone püüti täita ka juba varasemates Eesti NSV valitsustes. Esitangi kõigepealt mõned faktid ajaloost. Nimelt 1967. aastal moodustati Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Tööjõuressursside Kasutamise Komitee. 1976. aastal sai sellest Riiklik Töökomitee, 1987. aastal Riiklik Töö- ja Sotsiaalküsimuste Komitee. Esimene tõsisem tänapäevases stiilis otsus tehti 1989. aastal. Eelmise valitsuse ettepanekul moodustati parlamendi poolt 1989. aastal Eesti NSV Sotsiaalministeerium. Sellest sai möödunud aasta kevadel Eesti

Vabariigi Sotsiaalministeerium, mis eksisteerib tänase päevani. Selle moodustamine oli seotud eeskätt sooviga tsentraliseerida kogu sotsiaalpoliitika kavandamine ühe riikliku organi kätte. Tookord, kui me tegime valitsusreformi, oli kavas ühendada töö- ja sotsiaalküsimuste komitee, sotsiaalhooldusministeerium ja tervishoiuministeerium ühte sellisesse tugevasse laiahaardelisse ministeeriumi. Nii see päris ei läinud ja tulemuseks oli see, et tekkis sotsiaalministeerium.

Käesoleval ajal ei ole enam mõeldav tervikliku sotsiaalpoliitika kavandamine ühe riikliku haldusasutuse poolt. Sotsiaalküsimuste lahendamine on paljuski kohalike organite otsene ülesanne. Valitsuse tasandil on vaja selles osas mitme valitsusorgani koostegevust ja ikkagi valitsus tervikuna edendab sotsiaalpoliitikat. Valitsuse tasandil on vaja selles osas riigiasutuste funktsioone konkretiseerida, pidades silmas kujuneva turumajanduse tingimusi. Nüüd me teemegi ettepaneku, et sotsiaalministeerium formeerida ümber tööministeeriumiks. Ma tahaksin öelda, et see nimetus on teada ja tuntud ka maailmas. Tulevane tööminister saab igal pool esineda selgema sildi all. Ta leiab samanimelisi kolleege paljude maade valitsustest. Meie arvates tuleks sotsiaalministeeriumi osas vähendada ka üldisi sotsiaalpoliitilisi ülesandeid ja tugevdada mõningaid töösuundi.

Esiteks, tööhõivepoliitika väljatöötamine, tööturu ja tööhõive küsimused. Nii et märksõna on ikkagi tööturg selle sõna kõige tõsisemas mõttes. Ma julgen prognoosida, et see tekib meil ootamatult kiiresti, kui mitte selle, siis järgmise aastanumbri sees kindlasti.

Edasi, välisriikides töötamise küsimused. Seda ma tahaksin eriti rõhutada, nähtavasti on sellest palju räägitud ka siin selles saalis ja see on reaalsus. Ministeeriumi töösuundade hulka kuuluvad kindlasti töölitsentside väljaandmine, tööjõu ümberjaotamise korraldamine tööpuuduse tingimustes, töötute ümberõppe korraldamine, täienduskoolituse ja abirahade maksmise küsimused, riikliku immigratsioonipoliitika elluviimine ja riikidevaheliste kokkulepete sõlmimine kvootide osas, riikliku palgapoliitika väljatöötamine ja ellurakendamisele kaasaaitamine, palkade korrigeerimine vastavalt elukalliduse ja elatusmiinimumi muutusele, töötasu alammäärade korrigeerimine, töölepingute sõlmimisega seotud küsimused, töökaitse, puhkuse, töö- ja puhkeaja küsimused.

Suur töö seisab ees muidugi Eesti Vabariigi tööseadusandluse eelnõude ettevalmistamise organiseerimisel ja sidemete loomisel rahvusvahelise tööorganisatsiooniga ning vabariigi tööseadusandluse vastavusse viimisel rahvusvaheliste konventsioonidega.

Niisiis, seoses tööfunktsioonide muutmisega on ettepanek Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium nimetada ümber Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks ja valitsus on

arvamusel, et Arvo Kuddo, praegune sotsiaalminister, on väärikas kandidaat töötamaks tööministrina ja esindamaks seda valdkonda nii meil kui ka rahvusvahelisel areenil. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Näib, et küsimusi ei ole. Vabandust, siiski, härra Pajul on küsimus. Palun!

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Teie nimetasite praegu ühe ministeeriumi evolutsiooni, mis seda tingis ja kuidas ta kujunes. Kas valitsusel on praegu kogu see pilt endal selge või hakkab tulema meile tükati niimoodi?

J. Leimann

Valitsusel on kogu pilt, ütleme nii, rahuldavalt selge. Meil on pilt selge esiteks lähtudes valitsuse tööpraktikast ja teiseks lähtudes naabermaade, paljude taoliste väikeriikide valitsuse organisatsioonist ja selle arengust aastate jooksul. Kolmandaks, valitsusel on asi selge ka nii-öelda organisatsioonilis-teoreetiliselt. Valitsusel ei ole see asi võib-olla piisavalt läbi arutatud maavanemate, linnapeadega nii mõneski küsimuses. Ma arvan, et ei ole midagi halba, kui me lähemal ajal tuleme järgmise konkreetse ettepanekuga välja. Ja kui te soovite, siis ma olen alati valmis rääkima teile ka asja taustast. Nii et üks viis on mitte teha nii-öelda korraga kõike, vaid niimoodi evolutsiooniliselt, üksikute plokkide lõikes, kuid tervikpilt on valitsusel siiski olemas.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Asume otsustama. Kohaloleku kontroll! Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 30. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks? Palun hääletada! Selle poolt on 68 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Seadus on vastu võetud.

Arvo Kuddo nimetamisest Eesti Vabariigi tööministriks

Juhataja

Meile on esitatud ka otsuseprojekt Arvo Kuddo nimetamise kohta Eesti Vabariigi tööministriks. Palun, härra Leimann, teil on taas sõna!

J. Leimann

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Arvo Kuddo on vabariigis tuntud majandusteadlane, stažeerinud pikemat aega oma teaduskarjääri jooksul Rootsis ja seetõttu on ta minu arvates üks neist valitsuse liikmetest, kellel on hea teoreetiline, aga ka praktiline ettevalmistus ja arusaamad, missugune peaks välja nägema meie ühiskond, meie majanduselu lähemal ajal. Arvo Kuddo on tuntud ka realistina ja ma julgen nimetada, ka pragmaatikuna. Me vajame neid praegusel karmil ajal. Härra Kuddo valdab piisavalt problemaatikat, tunneb võõrkeeli ja on kõva töömees. Lubage valitsuse nimel kolleeg Kuddot soovitada vabariigi tööministriks.

Juhataja

Aitäh! Küsimusi ei ole. Palun, härra Kuddo, teil on võimalik öelda Ülemnõukogule mõned sõnad oma kavade kohta tööministrina ja ka vastata küsimustele.

A. Kuddo

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud! Ma olen teie ees päris tihti esinenud. Sotsiaalministeeriumil on tõesti võib-olla viimasel ajal mõnevõrra tänamatu roll olnud. Kuna elatustase langeb ja peabki langema ning ka majandus läheb allamäge, on paratamatult meie üheks peafunktsiooniks olnud elanikkonnale mitmesuguste kompensatsioonimehhanismi vormide väljatöötamine. Me oleme nüüd jõudnud enam-vähem arusaamadele ja ka oma töödega nii kaugele, et see kompensatsioonimehhanism muutub järgmisest aastast universaalsemaks. Me tahame lülitada kompensatsioonid olemasolevatesse pensionidesse, lastetoetustesse, stipendiumidesse ning seoses sellega kaldub mõnevõrra ka raskuspunkt meie töös uuele, väga teravale sotsiaalprobleemile: tööpuudusele, tööturu reguleerimisele.

Võib-olla me täna ühiskonna tasandil ei tunneta veel seda probleemi, kuid vaadates probleemi ettevõtete tasandil, oleme ka selle sotsiaalse plahvatuse ees lisaks küllaltki kiirele inflatsioonile. Ma arvan, et see probleem muutub meil varsti sotsiaalseks probleemiks nr. 1. Me oleme juba täna alustanud ettevalmistamist, et tõesti tööturuga hakkama saada. Sellel

eesmärgil on uuritud Ida-Euroopa kogemusi. Me oleme põhimõtteliselt võtnud suuna seadusandliku baasi ettevalmistamiseks. Ma mõtlen siin tervet paketti tööseadusandlikke akte, millega me praegu põhiliselt tegeleme. Ja ma arvangi, et tööturu reguleerimine igal tasandil peaks jääma uue nimega ministeeriumi põhifunktsiooniks. Sellele me püüamegi oma jõupingutused suunata. See on võib-olla minu poolt väikene sissejuhatus.

Juhataja

Aitäh! Kas saadikutel on küsimusi? Palun, härra Kass!

J. Kass

Härra minister, kuidas te kommenteeriksite sellist teavet, et Moskvas on kehtestatud minimaalpalgad, aga Eesti Vabariigis ei ole? Kusjuures Moskvas kehtestatud minimaalpalk kehtib ka eraettevõtetes töötajatele. Teine küsimus. Mul oli kohtumine ametiühingu liidritega ja nemad rääkisid mulle, et Eesti Vabariigi Valitsuse ja ametiühingu liidrite läbirääkimistel on härra Kuddo võtnud positsiooni mitte keskele, ametiühingu ja ettevõtjate vahele, vaid ettevõtjate poolele. Tänan!

A. Kuddo

Alates 1. juulist 1991 kehtib Eestis miinimumpalk 200 rubla. Liidus oli see kuni viimase ajani 70 rbl., kuid praegu ma ei tea, kui palju nad on seda tõstnud. Küll aga võin ma Liidu sotsiaalprogrammide kohta öelda nii palju, et näiteks Vene Föderatsioonis vastu võetud sotsiaalprogramm on rahaliselt katmata 65 milj. rbl. ulatuses. Seal on võetud vastu väga palju häid otsuseid, kuid neid ei realiseerita. Meie seda teed ei ole läinud. Nüüd konkreetselt palgamiinimumi reguleerimisest. Seda me oleme teinud regulaarselt, viimase aasta jooksul oleme tõstnud palgamiinimumi kolm korda. Lähtudes kinnitatud eelarvest, saame seda järjekordselt tehniliselt teostada alles uue finantsaasta alguses. Vastavad ettepanekud me oleme ka juba teinud.

Mis puudutab läbirääkimisi, siis siin on teatud vastuolu. Tähendab, valitsuses ma tõesti esindan ja kaitsen sotsiaalpoolt, kuid kui ma pean esindama valitsust nii-öelda väljaspool, siis ma pean muidugi võtma valitsuse seisukoha. Ametiühingutega on meil tõesti teatud vastuolud. Küsimus on selles, et me peame vastutama sotsiaalprogrammide reaalsuse eest, kaasa arvatud vastutama ka teie, Ülemnõukogu ees. Me ei saa ületada volitusi, mis on meile ette antud vabariigis kehtivate seadustega. Ja minu arvates konflikti taust ongi selles, et

ametiühingud kas ei tunneta või ei taha tunnetada, et meil ei ole volitusi ületada kehtivaid seadusi, kaasa arvatud eelarveseadus. Siin peitubki võib-olla teatud konflikti allikas.

L. Annus

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Härra Kuddo, mul on teile kaks küsimust. Esiteks, milline on teie prognoos töötute osas Eestis 1. jaanuariks 1992 ja ütleme kevadeks? Teiseks, kui kaugel on töötu abiraha maksmise seaduse välja töötamine ja millal on kavatsetud sellealane seaduseelnõu esitada Ülemnõukogule? Tänan tähelepanu eest!

A. Kuddo

Tööpuuduse prognoosimine on äärmiselt tänamatu ülesanne ja ausalt öeldes ma ei tahaks siin erinevaid prognoosivariante teha, kuid ma arvan, et lähemalt ajal siin veel mingeid kardinaalseid muutusi ei toimu. Potentsiaalne tööpuuduse oht on aga olemas. Seda me tunnetame eriti ettevõtluse tasandil. Ma arvan, et võib-olla tänases situatsioonis on meil vajalik teatud tööpuuduse tase, sest kahjuks ilma tööpuuduseta ei realiseeru ka tööturg ja me ei suuda saavutada teatud optimaalseid proportsioone palkades, elanikkonna tuludes. Nii et majanduslikult on isegi teatud tööpuudus vajalik, sest see puudutab väga spetsiifilist kontingenti, keda oleks vaja ka tõesti mõnevõrra natukene raputada. Meie sotsiaalpoliitika suund on võetud n.-ö. prääniku le, stimuleerimisele, kuid puudub piitsapool, puudub hirm tööpuuduse ja pankroti ees ning see kahjuks ei stimuleeri ei töötajaid ega ettevõtjaid võtma majanduses ette kardinaalseid muutusi.

Nüüd teise küsimuse osas. Ma ei tea, võib-olla informatsioon ei ole päris täpselt siia jõudnud, kuid alates maikuust makstakse meie vabariigis töötu abiraha ja see on reguleeritud valitsuse määrusega. Alates 1. aprillist me hakkasime registreerima töö otsijaid. Täna on neid inimesi väga vähe, umbes 500 inimest, sellepärast et vakantseid töökohti, vähemalt ametlike andmete põhjal, on umbes 20 korda rohkem. See näitab, kui tasakaalust ära on tegelikult meie tööturg. Ühtlasi näitab see, et mingeid kvalitatiivseid muutusi täna tootmises tõesti veel toimunud ei ole. Ma arvan, et taolisi abirahasid ilmselt seadusega ei saa reguleerida, siin piisab täiesti valitsuse vastavatest otsustest. Pahatihti tuleb väga kiiresti neid muuta, sõltuvalt sellest, millised muutused toimuvad tööturul. Töötute abiraha allikaks on sotsiaalfond. Sotsiaalfondi vahenditest me maksame töötute abiraha.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ministrikandidaat! Meie algelises poliitikataevas puudub niisugune erakond nagu leiboristid, tööerakondlased, mis on igas riigis väga suur ja arvukas töövõtjate partei. Kui see meil tekib, kui suurt kasu on teil sellest loota või kui suuri probleeme võib teil sellega tulla, töötades tööministrina? Teine küsimus. Näiteks kui see tekib, tööerakondlik partei, mis koht siis jääb ametiühingutele ja kas ei oleks tulnud need monopolistlikud ametiühingud likvideerida koos selle monopolistliku NLKP-ga? Kolmas küsimus. Te juba vihjasite, et mõõdukas tööpuudus oleks muidugi vajalik. Kuidas te arvate, missuguse sotsiaalse tellimuse selles osas või üldse tellimuse annab teile valitsus? Kui suur peaks olema praegu optimaalne tööpuudus meie majanduses, et saaksime kiiremini kohalt liikuma?

A. Kuddo

Kahe esimese küsimusega ma olen teiega sajaprotsendiliselt nõus. Meil on tõesti vaja kutsealade või töövõtjate ametite liitusid, ametiühinguid. Kahjuks tänased ametiühingud ei suuda seda rolli veel täita. Siin on tõesti teatud stagnavaim väga tugevasti sees, kuigi ma ei eita ka seda, et tänased ametiühingud mängivad küllaltki olulist rolli töövõtjate huvide kaitsel. Kuid tõesti oleks vaja kvalitatiivseid muutusi. Ametiühingute reform, mis võiks välja minna kuni omaette partei moodustamiseni, peaks hakkama peale ikkagi alt, töövõtjatelt endilt, aga mitte ülevalt. Kahjuks seda täna veel toimunud ei ole. Meil on juba olemas ka iseseisvad ametiühingud, on olemas nende konföderatsioon, kuid see on küllaltki nõrgal organisatsioonilisel järjel. Ma olen teiega täiesti nõus, et töövõtjate liitudest, ametiühingute liitudest kasvab välja ka vastav analoogne tööerakondlik partei. Ametiühingud peaksid siin ka ise võib-olla teatud initsiatiivi ja aktiivsust üles näitama. Kahjuks ollakse liiga palju kinni veel vanas. Ametiühingud muidugi väidavad, et nende reform ongi nüüd see töölepete või kokkulepete sõlmimine, kuid minu arvates ei ole siin asi ikkagi päris korras. Need töölepped ei suuda asendada sotsiaalseid garantiisid, mida töövõtjad täna vajavad.

Milline peab olema mõõdukas tööpuudus? Ma arvan, et väga paljuski antakse meile tööpuuduse määr ette ka välistegurite mõjul. Ma mõtlen siin meie majanduse väga tugevat sõltuvust Liidu majandusest ja siin on juba teatud mõttes ette prognoositud või programmeeritud, et majanduslik olukord pingestub. See toob kaasa ka küllaltki märgatava tööpuuduse meie vabariigis, lähtudes küllaltki suurest sõltuvusest tooraineturul ja paljustki muust. Kuid ma arvan, et 5–10% tööpuudus on täiesti talutav meie majandusele. Kui see läheb suuremaks, siis tekivad muidugi väga teravad sotsiaalsed pinged, kuid samaaegselt peavad toimuma ka reformid majanduses, vastasel juhul me neid pingeid ei reguleeri.

P. Lutt

Lugupeetav härra tööminister! Põllumajandus on praegu Eestimaal väga halvas olukorras ja ilmselt läheb olukord lähemal ajal veelgi hullemaks. Kui see oleks teie teha, kas te annaksite praegu valuuta maksusoodustusi põllumeestele, kui see valuuta läheks endise Saksa DV tehnika tagavaraosade ostmiseks. Aitäh!

A. Kuddo

Ma võin teile vastata ka väga konkreetselt. Täna me andsime valuuta sundmüügi vabastuse Kuusiku katsesovhoosile endise Saksa DV seadmete ostmiseks viljakuivati jaoks. Valitsus on neid samme juba teinud ja põllumajandus on üks selliseid valdkondi, mis tuleb vabastada valuuta sundmüügist, sest olukord on siin tõesti kriitiline. Siin saalis viibib ka härra majandusminister ja tema üteluste kohaselt kasutas meie põllumajandus 1990. aastal umbes 160 miljoni dollari eest importseadmeid, kuid eksporttulem on praktiliselt nullilähedane, nii-öelda utreeritud. Kuid ma arvan, et tänases situatsioonis on põllumajandus üks neid valdkondi, mille me kindlasti vabastame valuuta sundmüügist. Me peame põllumajandust stimuleerima, et ta hakkaks ka valuutat tooma, mitte ainult seda kulutama.

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud saadikud! Ma olen sunnitud katkestama praegu küsimuste esitamise selle tõttu, et neid on palju ja härra Kuddo on meil peaaegu et pressikonverentsil. Samas me tegime teiega, muidugi minu algatusel, ühe vea: me nimelt eksisime reglemendi vastu. Meil oli sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta seaduseelnõu, mitte otsuseprojekt. Seaduseelnõud tuleb meil aga teatavasti läbi arutada vähemalt kahel lugemisel. Nii et täna oli meil tegelikult selle seaduseelnõu esimene lugemine ja paratamatult me peame tegema veel teise lugemise, kuigi asi on sisuliselt kõikidele selge. Kuid reglement on reglement, meil ei ole kinnitatud sellist korda, mis lubaks nii lihtsaid seadusi vastu võtta ühe lugemisega. Ma paluksin reglemendikomisjonil see asi kõrva taha panna, sest nähtavasti tuleb tulevikuski ette olukordi, kus me ei tarvitse seaduse vastuvõtmiseks teha mitut lugemist. Praegu meil sellist võimalust ei ole. Seega me peame tulema paratamatult selle asja juurde tagasi.

Me võime muidugi leppida kokku, et härra Kuddo vastab täna küsimustele ära ja kui on seaduseelnõu teine lugemine, siis võtame vastu otsuse, ilma et härra Kuddo peaks uuesti küsimustele vastama. Kas selline lähenemine oleks Ülemnõukogule sobiv? Paistab, et sellega ollakse nõus. Seega jätkame küsimuste esitamist härra Kuddole. Palun, härra Jõerüüt!

J. Jõerüüt

Tänan! Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Kuddo! Ma paluksin teid kommenteerida teie ministeeriumi poolt käiku lastud ja siin-seal esinevat, teooriale pretendeerivat väljendit "sotsiaalsfääri ja kultuurisfääri majandusliku efektiivsuse tõstmine".

A. Kuddo

Ma võin seda konkreetsetel näidetel esitada, mida tähendab väljend "sotsiaalsfääri efektiivsuse tõstmine". Selles osas on käivitatud juba terve rida vastavaid reforme. Esimene nendest käivitus 1. jaanuarist 1991, kui me ühitasime kõik erinevad sotsiaalkindlustuse vormid ühtsesse riikliku sotsiaalkindlustuse süsteemi. See oli esimene etapp, mille käigus me lõpetasime ära selle killustatuse. Teine reform, mis on sellel aastal käivitunud, on kutsehariduse reform. Siin on ette valmistamisel terve pakett vastavaid seadusandlikke akte alates üldharidusest kuni kõrghariduse ja täienduskoolituseni välja. Kolmas sotsiaalsfääri efektiivsuse tõstmisele suunatud reform, mida võiks siin nimetada, on ravikindlustuse sisseviimine, mis loob ka täiesti uued kvalitatiivsed suhted nii töövõtjatele, arstidele, meditsiinilisele personalile kui ka patsientidele. Siin võib nimetada ka seda, et järk-järgult oleme me püüdnud viia sotsiaalküsimusi alltasandile, kohaliku omavalitsuse tasandile, suurendades vastavalt nende majanduslikke võimalusi, andes neile üle funktsioone. Näiteks konkreetselt meie osas puudutab see töötu abiraha väljamaksmist. Selle konkreetse väljamakse teostab kohalik tööhõivetalitus vastavalt nendele eeskirjadele, mida meie oleme kehtestanud.

K. Sergij

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Kuddo! Kas te võiksite informeerida, kuidas lahendatakse 1992. aastal elukalliduse kompenseerimise küsimus? Te ütlesite, et see küsimus lahendatakse universaalselt. Milles see universaalsus seisneb ja kellele antakse need funktsioonid? Tänan!

A. Kuddo

Seda probleemi me püüame lahendada seadusandlikult. Üks seaduseelnõu, mis on juba valmis, on lastetoetuste seadus, kus me seostame kõik põhilised lastetoetused miinimumpalgaga. Edaspidi me ei tahaks neid korrigeerida igakvartaalselt, vaid kehtestada suhtarvuna miinimumpalgast. Täpselt sama süsteemi me tahaksime kasutada ka pensionäride osas. Kuid siin on natukene keerulisem olukord, sest pensioniseadus on vastu võetud. Meie

ministeeriumi arvates on aga pensionide tase suhteliselt liiga madal. Siin on vaja mõnevõrra vaadata ümber sotsiaalmaksu määr. Valitsus võttis vastu otsuse viia ka üliõpilaste stipendium sõltuvusse miinimumpalgast. Nii nagu teie otsustasite, me tõstsime seda ja tudengid hakkavad saama stipendiumi kahes osas: ühe osa moodustab sotsiaalstipendium, mis on pool miinimumpalka, ja teise osa õppestipendium, mis on sõltuvalt õppeedukusest 0,2 või 0,8 miinimumpalka. Me püüame luua niisugust universaalset süsteemi, mis muutub automaatselt sõltuvalt miinimumpalga muutusest, mis omakorda on sõltuvuses hinnaindeksist ja teistest teguritest.

A. Novohatski

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Kuddo! Mul on kaks küsimust. Esimene küsimus: kas teie ministeerium võttis osa täienduste ja muudatuste väljatöötamisest varem avaldatud valitsuse määrusele "Tšernobõli aatomielektrijaama avarii tagajärgede likvideerimistöödest osavõtjate sotsiaalsetest garantiidest"? Need täiendused viidi sisse umbes kuu aega tagasi. Teine küsimus. Venemaa, Läti, Valgevene, Ukraina ja teised vabariigid võtsid vastu otsuse, et 1986. aastal Tšernobõli aatomielektrijaama avarii tagajärgede likvideerimistöödest osavõtjad saavad pensioni alates 50. eluaastast, nad vabastatakse tulumaksust, korteriüürist 50% ulatuses jne. Miks neid otsuseid ei ole aktsepteeritud meie valitsuse määrusega? Selgitage palun. Tänan!

A. Kuddo

Meie ministeerium ei võtnud otseselt osa selle määruse ettevalmistamisest, aga ma püüan natukene selgitada, miks neid sotsiaalseid tagatisi ei lülitatud määrusesse. Probleem on siin selles, et tegelikult ju kogu Eesti elanikkond on suuremal või vähemalt määral represseeritud, on kahju kannatanud kõikvõimalike aktsioonide all. Aatomikiirituse tagajärjel ei ole kannatanud mitte ainult need mehed, kes käisid Tšernobõlis. Neid avariisid on NSV Liidus väga palju olnud ja asi on selles, et sotsiaalselt ei ole nendele ettepanekutele lihtsalt katet. Mis puudutab nüüd konkreetseid määrusi, siis need inimesed, kes on tunnistatud invaliididekс, saavad täieliku sotsiaalse kaitse, kaasa arvatud ka majanduslikud toetused ja soodustused. Mis puutub pensionidesse, siis see nõuab muudatusi pensioniseaduse osas. Seda ei saa valitsus otsustada, see tuleb lahendada pensioniseaduse muutmise teel.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua spiiker, lugupeetud härra Kuddo! Minu küsimus puudutab kodakondsust ja tööhõivet. Ajalehele "Estonija" antud intervjuus, mis on täna avaldatud, ütles härra Made, et Eesti kodakondsust mitteomavaid kodanikke ei kindlustata vabariigi poolt tööga. Aga nende ees, kes seaduse järgi saavad kodakondsuse, on vabariigil kohustused. Selline on see mõte. Ma oleksin tahtnud teada teie arvamust selles küsimuses. Tänan!

A. Kuddo

Jah, see kodakondsuse küsimus on minu arvates üleliia ülepolitiseeritud. Ma tahaksin kõigepealt demograafina tuua paar fakti. Siin on räägitud 600 000 muulasest, migrandist või kolonistist jne. Kõigepealt, see termin on äärmiselt ebakorrektne ja ebaõige. Ma tahaksin kõigepealt öelda seda, et kõige suurem migratsioonilaine Eestisse oli vahetult pärast sõda. Esimese kuue aastaga oli migratsioonisaldo kusagil 250 000 inimest. Need inimesed on täna jõudnud valdavalt pensioniikka. Mingite limiitide ja tsensustega hakata siin piirama või reguleerima, see ei ole minu arvates korrektne ega inimlik. Teine suurem kontingent muulasi või mitte-eestlasi on juba Eestis sündinud. See osa muulaste kontingendist, kes on siia viimastel aastatel või isegi aastakümnetel sisse sõitnud ja vabariiki jäänud, on suhteliselt väike. Nii et tegemist on ikkagi valdavalt juba püsielanikkonnaga. Mis puudutab õigusi ja kohustusi, siis konkreetselt tuleb siin ilmselt eristada poliitilisi õigusi ja kohustusi sotsiaalmajanduslikest. Kodanikkonna määratlemine puudutab eelkõige õigust valida ja olla valitud, samuti armeeteenistust ja ilmselt teatud määral ka omandiküsimusi, kinnisvara omandamist. Mis aga puudutab tööle võtmist ja siin töötamist, siis see reguleeritakse hoopis teiste seaduste ja normatiivaktidega. Siin ei ole kodakondsusel mingit rolli. Seda võidakse lahendada elamis- ja töölubade kaudu, kuid see ei oma kodakondsusega mitte mingit seost. Siin aetakse kahjuks need mõisted segi.

L. Annus

Lugupeetud juhataja, austatud härra Kuddo! Kui ei ole range saladus, siis ehk täpsustaksite, kui suur on praegu töötu abiraha Eestis ja NSV Liidus. Aitäh!

A. Kuddo

Eestis on töötu abiraha 0,8 miinimumpalka ja lisaks kompenseeritakse elatusmiinimumi ja töötu abiraha vahe kohaliku omavalitsuse kaudu. Nii et minimaalselt on võimalik saada 200 rbl. kuus. Töötu ümberõppestipendiumi arvestatakse koefitsiendiga 1,5 töötu abirahast. Meie

oleme praeguses situatsioonis teadlikult läinud töötu abiraha küllaltki madalal tasemel hoidmisele. Eesmärk on selline, et stimuleerida inimesi võimalikult kiiresti tagasi tulema tööle, sest kahjuks on töötute kontingent küllaltki spetsiifiline, seal on ka teatud osa neid, kes ei soovigi tööd teha, kuid tahavad riigilt saada sotsiaalseid toetusi.
Mis puudutab NSV Liitu, siis seal ei ole töötu abiraha rangelt fikseeritud. Tähendab, seal on see seatud sõltuvusse keskmisest palgast eelmises töökohas. Kuna keskmise palga erinevused on kogu Liidus ning Liidu ja Eesti vahel väga suured, siis tervikuna on seal töötu abiraha küllaltki väikene. Ma ei mäleta seda peast, kuna seal ei ole täpselt fikseeritud see summa, vaid see on viidud sõltuvusse keskmisest palgast eelmises töökohas.

Juhataja

Aitäh, härra Kuddo, rohkem teile küsimusi ei ole.
Lugupeetud saadikud, kes on selle poolt, et katkestada antud päevakorrapunkti arutamine kuni vastava seaduse vastuvõtmiseni teisel lugemisel? Palun hääletada! Selle poolt on 65 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Küsimus on katkestatud.

Eesti Tehnika- ja Spordiliidu kohta

Juhataja

Asume vaatama Ülemnõukogu otsuse projekti, mis on teile vahepeal laiali jagatud. See on valitsuse poolt kiireloomulisena esitatud projekt Eesti Tehnika- ja Spordiliidu kohta ehk sisuliselt ALMAVÜ ümberformeerimisest. Ettekandjaks pakutakse härra Raidlat. Kes on selle poolt, et võtta antud küsimus päevakorda kiireloomulisena? Palun hääletada! Selle poolt on 52 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on 2. Päevakord on täiendatud. Palun, härra Raidla!

J. Raidla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Vabariigi valitsus esitas teile Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Tehnika- ja Spordiliidu kohta 3 x 3 programmi raames ning lähtudes Ülemnõukogu 3. septembri 1991. aasta otsusest "Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta", täpsemalt küll mitte lähtudes sellest, vaid ühe osana selle otsuse täitmise raames.
Käesolev otsuseprojekt näeks ette olemasoleval kujul riigistada Eesti Tehnika- ja Spordiliidu vara kui ALMAVÜ Eesti Vabariigi organisatsiooni õigusjärglase vara. Nõnda seisab kirjas

see põhimõte praegu Eesti Tehnika- ja Spordiliidu põhikirja esimeses artiklis. Arvestades seda, et aega on küllalt palju mööda läinud võrreldes päevaga, mil valitsus antud küsimuse läbi vaatas ja selle ettepanekuga otsustas välja tulla, on selge, et ka esimeses punktis tähendatud kuupäev peaks loomulikult saama muudetud ja lubage mul teha ettepanek muuta see kuupäev ettepaneku korras 1. oktoobriks 1991. Vabariigi valitsus peab silmas sellise ettepaneku tegemisel tõsiasja, et endise ALMAVÜ õigusjärglase, Eesti Tehnika- ja Spordiliidu valduses, kasutuses ja käsutuses on küllaltki suur hulk spetsiifilist sisseseadet ja varandust, mille kasutamine Eesti riigi kui terviku huvides on otstarbekas viia kaitsejõudude teenistusse.

Samal ajal peab valitsus silmas, et taolise otsuse langetamisega ei peaks mitte Eesti Tehnika- ja Spordiliidule kui organisatsioonile saama mingil määralgi kriips peale tõmmatud. Sellist spordiliitu on kahtlemata Eestile vaja, kas või ainult meie väga suurte tehnika- ja sporditraditsioonide jätkamiseks ja edendamiseks. Seetõttu tehakse ka projektis ettepanek Eesti Tehnika- ja Spordiliidule reorganiseerida end tehnikaspordi erialaliiduks. Ning kolmanda punktiga nähakse ette tõsiasi, et kuivõrd esimeses punktis toimus riigistamine, siis kolmanda punktiga seatakse valitsusele ülesanne näha ette abinõud ka tehnika- ja spordiliidu tegevuse materiaalseks toetamiseks. Sealhulgas ei välistata hoopiski mitte võimalust, et mõningane osa endise ALMAVÜ varadest, mis riigikaitselisel otstarbel ei ole vajalik vabariigi riigi- ja piirikaitseametile, peakski saama siis valitsuse otsuse kaudu sellele liidule tagastatud tema spordialase tegevuse jätkamiseks. Aitäh!

Juhataja

Paistab, et härra Raidlale tahetakse esitada küsimusi. Palun, Peeter Lutt!

P. Lutt

Härra Raidla, mul on teile kaks küsimust. Esiteks, kelle alla jääb kuuluma "Vihur"? Teiseks, endine Pärnu ALMAVÜ on kindlatel andmetel Tori sovhoosile Pärnumaal võlgu 16 000 rubla. Kuidas saada kätte see võlasumma? Aitäh!

J. Raidla

"Vihur" jääb samuti sel juhul alluma riigi- ja piirikaitseametile, vähemasti niikaua, kuni ei ole peetud vajalikuks otsustada teisiti, nimelt selle spordiliidu tegevuse jätkamise ja edendamise eesmärgil. Mis puudutab teie poolt tõstetud küsimust võlgadest, siis see on kohtulugu. Kui kohus tunnistab selle võla selliseks, mis kuulub hüvitamisele, siis loomulik, et seda teeb tema

õigusjärglane. Kui enne oli ALMAVÜ, siis Eesti Tehnika- ja Spordiliit. Ja järgmine õigusjärglane on sel juhul riik.

T. Mets

Lugupeetud minister, omal ajal me väga kiirustasime rahvakontrolli laialisaatmisega koos tema kaadri ja muude institutsioonidega. Tähendab, kas meil ei teki praegu sama oht, kui me viime selle organisatsiooni teise alluvusse? Kas me säilitame tema endise juhtkonna, mis on küllaltki Eesti-meelne ja asjadega kursis? Oht on praegu selles, et me võtame üle ainult varad ja võib-olla saab likvideeritud juhtkond, mille uuesti loomine läheb küllaltki keeruliseks.

J. Raidla

Sellist likvideerimist antud otsuseprojekt ette ei näe. Ma ei julge täna küll kinnitada, kas reorganiseerimise käigus kaadrivahetust ühes või teises osas toimub või mitte, kuid ma usun kindlalt sellesse, et nii valitsus kui ka riigi- ja piirikaitseamet on huvitatud sellest, et tugev organisatsiooniline alge säiliks, mitte aga ei kaoks.

E. Tupp

Härra Raidla, ma pean normaalseks, et valitsus informeerib jooksvalt kõikidest probleemidest vastavaid komisjone, kuid praegu näiteks puudub minul info, kas töögrupp Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi loomiseks on loodud? See ongi esimene küsimus. Teine küsimus. Kas on otstarbekas teostada enne mingeid jaotamisi, kui ei ole määratud kindlaks struktuuride omavahelised alluvused? Tänan!

J. Raidla

Kaitseministeeriumi loomise ettevalmistamisega tegeldakse. Ma ei või praegu kinnitada, kas organisatsiooniline vorm on täpselt fikseeritud töögrupina või mitte. Valitsuse poolt tegeleb sellega nii Riigikantselei härra Raivo Vare juhtimisel kui ka riigi- ja piirikaitseamet eesotsas härra Puuraga. Minu teada on toimunud üsna mitmeid tõsiseid arupidamisi ka saadikutega kaitse ja üldse julgeoleku doktriini osas, mille üheks organisatsiooniliseks aspektiks on kahtlemata ka küsimus kaitseministeeriumist. Teine moment, mida ma saan vastusena küsimusele lisada, on see, et antud probleemiga tegeldakse ka seoses valitsusele pandud ülesandega, mis pärineb samuti Ülemnõukogu otsusest vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta. Vastates teisele küsimusele, pean märkima, et ilmselt on siin tegemist vaieldava probleemiga, kuid minu arvates ei tohiks sellise otsuse vastuvõtmine enne kaitseministeeriumi

loomist täiendavaid komplikatsioone tekitada. On vist üsna selge ja tõenäoline, et riigi- ja piirikaitseamet nii oma sisult kui vormilt saab olema tulevikus arvatavasti täielikult hõlmatud kaitseministeeriumiga.

J. Lippmaa

Lugupeetud proua spiiker, lugupeetud härra Raidla! Otsuseprojekti punktis 1 on esimene sõna "riigistada". Mul tekkis kohe küsimus, kellele see spordiliidu vara siis praegu kuulub, kas kolhoosile, sovhoosile, eraomanikule või siiski riigile? Edasi, minu arvates on 1. ja 2. punkt vastuolus. Kui me anname selle asja üle Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseametile, nagu on kirjas 1. punktis, miks me teeme siis Eesti Tehnika- ja Spordiliidule ettepaneku ennast reorganiseerida? Otsuseprojekti esimese punktiga me allutame juba kogu selle asja riigi- ja piirikaitseametile. Kolmandaks, mis vahe on terminitel tehnika- ja spordiliit ning tehnikaspordi erialaliit? Kas te mõtestaksite mulle need terminid lahti.

Otsuseprojekti kolmandas punktis on abinõud tegevuse materiaalseks toetamiseks. Ma ei saa aru, mida meilt sellega tahetakse. Kui valitsus tahab, siis ta võib oma reservfondist eraldada 10 miljonit rubla ja meid mitte tülitada. Kolleeg Mets tõstis siin üles väga õige küsimuse. Niipalju kui mina tean, on riigi- ja piirikaitseamet praegu väga hädas oma piiripunktide ja kordonite loomisega, nende ehitamisega, samuti väljaõppega. Ja neile selle asja allutamine on riskantne samm. Ma väidan, et ei ole inimest, kes sellega üldse tegelema hakkaks. Miks on valitud selleks šefiks riigi- ja piirikaitseamet? Aitäh!

J. Raidla

Minu arvestuste järgi oli esitatud viis küsimust. Kellele praegu see vara kuulub? Tõtt-öelda juristina kummitab mind täpselt sama küsimus mis teid. Ja see on seesama viide, millele ma eelnevalt vihjasin: artikkel 1, mille kohaselt Eesti Tehnika- ja Spordiliit on ALMAVÜ Eesti Vabariikliku Organisatsiooni õigusjärglane. ALMAVÜ omand, kuigi see ei lähe traditsioonilise nõukogudeaegse omandi- ja õigusteooriaga kokku, oli tegelikult riiklik-ühiskondliku organisatsiooni kokkukasvanud omand. Ühelt poolt läks sellele organisatsioonile riigi vahendeid, teiselt poolt oli olemas ka liikmemaks, mis oli mõneti sümboolne ja mida me oleme kõik erineva edukusega ka maksnud. Kui me muud ei ole teinud, siis me oleme sealt poolkohustuslikus korras loteriipileteid ostnud. Taoline on olnud selle organisatsiooni omandiõiguslik staatus, mille kohta selgust majja tuua on üsna raske. Tegelikult saab selguse tuua tõepoolest selle otsusega, kus ta lõplikult siis kuulutatakse riigi omandiks, mida ta paljuski sisuliselt nagunii on olnud.

Teiseks, otsuseprojekti 1. ja 2. punkt ei ole sugugi vastuolus, kuna esimeses punktis räägitakse ju vara riigistamisest, mitte aga organisatsiooni kaotamisest, keelustamisest või likvideerimisest. Mis vahe on terminitel tehnika- ja spordiliit ning tehnikaspordi erialaliit? Mina näen siin vahet selles, et erineva liiduna hakkab ta tõepoolest tegelema ainult spordi edendamisega ja ainult sellega. Mis puudutab otsuseprojekti kolmandat punkti, siis ma usun, et valitsusel oleks antud küsimusi oluliselt kergem lahendada, kui Ülemnõukogu aktsepteeriks sellist lähenemist, mis on kirjas. Ning lõpuks viimane küsimus sellest, kas riigi- ja piirikaitseamet praegusel kujul on nõnda palju usaldatav, et vahekäiguna neile seda vara üle anda? Ma loodan, et on, sest ta töötab valitsuse kontrolli all ja see on valitsuse ülesanne tagada ka tema kui riigiorgani usaldatavus.

J. Liim

Austatud ettekandja! Teatavasti oli ALMAVÜ-l teatud kogus relvi ja transpordivahendeid. Kui palju neil on sellist vara ja kas need sobivad piirikaitsele kasutamiseks piiril? Kas neid hakatakse kasutama ka mainitud eesmärgil? Tänan!

J. Raidla

Täpset inventuuri ja ülevaadet varade olemasolust kahjuks minu käes praegu ei ole. Kuid just nimelt riigistamise kaudu saab neid vahendeid sel eesmärgil kasutama hakata. Ma julgen väita, et see on selle otsuse kesksemaid eesmärke.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Esiteks ma tahaksin teada, kes on selle projekti autor? ALMAVÜ on ikkagi ühiskondlik organisatsioon. Teine asi, et ta oli armee tiiva all. Võib-olla oleks otstarbekas ta ümber nimetada, kuid jätta tegutsema ühiskondliku organisatsioonina. Ja see organisatsioon annab juba ise ära selle vara, mida tal vaja ei lähe, õigemini müüb selle valitsusele. Ja tegelikult, kuidas jääb valitsuse käitumise õiguspädevusega? Tähendab, võtta algul ühiskondliku organisatsiooni käest vara ära ja pärast aidata teda nagu lahke onu.

J. Raidla

Vastus esimesele küsimusele: otsene autor on valitsuse 3 x 3 programm kogu tema terviklikkuses ja teine autorluse lähtepunkt tuleneb Ülemnõukogu otsusest kaitsejõudude moodustamise kohta. Teise küsimuse suhtes on tõepoolest probleem olemas, mida ka härra Lippmaa oma küsimuses puudutas. Nimelt Eesti Tehnika- ja Spordiliidu põhikirja

vastuvõtmisega ja selle kinnitamisega on toimunud veelgi kummalisem juriidiline metamorfoos ja see ühiskondlik alge, mis oli osaliselt omane ALMAVÜ-le, võrreldes tollase olukorraga, on paljuski juba päevakorrast taandunud.

N. Aksinin

Lugupeetud Marju Lauristin, lugupeetud ettekandja! Nagu teada, on ALMAVÜ sõjaväelise ettevalmistuse üheks astmeks. Teda finantseeriti relvajõudude kaudu ning kogu vara on soetatud kaitseministeeriumi arvel. Niisiis, meil tuleb lahendada küsimus: kellele allutada see organisatsioon? Ma arvan, et kõige parem oleks ta allutada tulevasele kaitseministeeriumile. Kuidas teie sellele vaatate? Miks peab ta allutama piirikaitseametile? Tänan!

J. Raidla

Ma olen teie lähenemisega päri ja toetan sellist lähenemist. Ma usun ka, et pärast seda, kui kaitseministeerium on moodustatud, peaks tõepoolest minema see vara kaitseministeeriumi valdusse, kasutusse ja käsutusse. Praegu on tegu vahepealse käiguga, mida meil ei ole võimalik vältida lihtsalt seepärast, et kaitseministeeriumi praegu veel ei ole.

J. Põld

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Ma võib-olla täpsustaksin kolleeg Lippmaa küsimust. Ilmselt saite te asjast veidikene valesti aru. Nimelt härra Lippmaa tahtis teada, kas praegune riigi- ja piirikaitseamet on suutlik endise ALMAVÜ või loodava tehnikaspordi liidu probleeme lahendama, sest tal on omi probleeme tõenäoliselt väga palju ja teatavasti endine ALMAVÜ valmistas suuresti ette eeskätt autojuhte Balti sõjaväeringkonnale ja muudele Nõukogude Liidu regioonidele. Mujal valmistati ette selles liinis tankiste, langevarjureid, radiste jne. Need funktsioonid kaovad tõenäoliselt ära. Ja on täiesti loomulik, et sellest organisatsioonist saab tõesti tehnikaspordi erialaliit, kuid kas see peab alluma just nimelt riigi- ja piirikaitseametile? Miks ei võiks ta olla vahetult seotud spordiorganisatsioonidega? See küsimus jääb minule kuidagi arusaamatuks. Aitäh!

J. Raidla

Valitsuse täiskogu arvas, et riigi- ja piirikaitseamet peab olema võimeline tulema sellega toime, ja eeldas, et võib-olla mitmetes küsimustes on sellise otsuse järgi tema potentsiaal oma ülesannete täitmiseks mõnevõrra isegi kõrgem. Mis puudutab seda, et see spordiliit ei peaks

üldse riigi- ja piirikaitseametile alluma, siis seda ma täiesti aktsepteerin. Selline arenguloogika ongi käesoleva otsuse punkti 2 sisse ju programmeeritud.

H. Kostabi

Austatud proua juhataja, lugupeetud härra justiitsminister! Esimeses punktis on kirjas, et anda üle see vara riigi- ja piirikaitseametile 19. septembriks. Teatavasti 19. september on juba möödas. Siia peaks sisse tooma uue kuupäeva, näiteks 5. oktoober. Või on see vara üle antud ja me võime tagantjärgi konstateerida, et see protsess on juba käivitunud?

J. Raidla

Oma lühikeses sissejuhatavas ettekandes ma ütlesin, et otsuseprojekti esitamisest on mõnevõrra aega mööda läinud ja 19. september on minevikuks saanud. Seetõttu tegin ma ettepaneku muuta kuupäev 1. oktoobriks. Ka 5. oktoober on mõeldav variant.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Kas teile ei tundu, härra Raidla, et kogu otsus, eriti selle esimene punkt, oleks parem, kui sõnastada ta nii: "Riigistada Eesti Tehnika- ja Spordiliidu vara" ja jätta ülejäänud teine pool ära. Nimelt ma sain teie jutust aru, et valitsus kavatseb edaspidi neid varasid, mis ta praegu annab riigi- ja piirikaitseametile, võib-olla anda siis sellele liidule, mis teises punktis on kirjas. Kui nüüd Ülemnõukogu otsustab need varad anda sellele ametile, siis tuleb kohe konflikt, kui valitsus omavoliliselt annab sellelt ametilt kellelegi teisele edasi, ma saan nii aru. Siis läheb valitsus vastuollu Ülemnõukogu otsusega. Aga võib-olla jätame selle üldse otsusest välja?

J. Raidla

See on mõeldav kompromissvariant, kuid sel juhul veel ühe täiendusega. Nimelt tuleb valitsusele teha ülesandeks korraldada nende varade valdamine, kasutamine ja käsutamine. Sellise lähenemisega ma aktsepteeriksin seda parandusettepanekut.

Juhataja

Tänan, härra Raidla, rohkem küsimusi ei ole. Tundub, et arutelu järele ei ole vajadust, küll aga on tehtud parandusettepanekuid. Palun, härra Raidla, öelge välja seisukohad parandusettepanekute suhtes.

J. Raidla

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Härra Korgi poolt esitatud parandusettepanekuga näeks otsuseprojekti esimese punkti redaktsioon välja selline: "Riigistada Eesti Tehnika- ja Spordiliidu vara. Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada nimetatud vara valdamine, kasutamine ja käsutamine."

Juhataja

Nii, kõik muu jääb endiseks. Asume otsustama. Kohaloleku kontroll! Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 35. Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Tehnika- ja Spordiliidu kohta parandatud redaktsioonis? Palun hääletada! Selle poolt on 58 rahvasaadikut, vastu on 4, erapooletuid on 1. Otsus on vastu võetud.

Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta

Juhataja

Järgnevalt asume arutama päevakorrapunkti nr. 8, mis puudutab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta. Palume kõnepulti uuesti härra Raidla!

J. Raidla

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Valitsus on 3 x 3 programmi raames esitanud otsuseprojekti Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta. Selline otsuseprojekt tuleneb otseselt meie riigiõigusliku staatuse muutumisest, Eesti riigi iseseisvuse taastamisest ja lähtub kahest juriidiliselt dokumendist. Ühelt poolt lähtub see Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 20. augusti 1991 otsusest ning toetub ka NSV Liidu Riiginõukogu otsusele 6. septembrist, millega tunnustati Eesti Vabariiki kui iseseisvat riiki. On üsna selge, et ühe riigi varasemal territooriumil valitud saadikud ei saa enam uues riigiõiguslikus staatuses täita selliselt oma ülesandeid, nagu see on siiamaani toimunud. Kuna on tekkinud kaks eri riiki, siis teeb valitsus ettepaneku taoline otsus vastu võtta. Praegu on teile välja jagatud otsuseprojekt, mille suhtes on toimunud mitmeid arutelusid, eeskätt Ülemnõukogu õiguskomisjonis, kus tehti rida ettepanekuid, mida ma sooviksin ettekandjana aktsepteerida ja teile tutvustada.

Esimese punkti suhtes on ettepanek sõna "tunnistada" asendada sõnaga "lugeda". Tähendab: "Lugeda Eesti NSV-st nii territoriaalselt kui ka ühiskondlike organisatsioonide kaudu valitud NSV Liidu rahvasaadikute volitused lõppenuks." Samuti on ettepanek näidata siinkohal ära ka tähtaeg, millal see sanktsioneerida. Ettepanek on määrata kuupäevaks 6. september 1991. Mõeldav on kasutada ka kuupäeva 20. või 21. august, kuid arutelu õiguskomisjonis kinnitas seda, et antud juhul oleks kuupäev 6. september 1991 korrektsem ja oleks ka selgelt Ülemnõukogu-poolseks teatavaks tunnustuse avalduseks NSV Liidu poolsele tunnustusele meie iseseisvuse suhtes.

Aruteludes koos õiguskomisjoniga on jõutud konsensusele selles osas, et 2. ja 3. punkt võivad antud otsusest välja jääda. Teise punkti kommentaariks ma ütleksin nii palju, et tegemist on tõepoolest rohkem õigusliku selgitusega kui juriidilisi tagajärgi loova normiga, kuna Ülemnõukogu poolt vastu võetud 16. mai 1990. aasta seaduses Eesti Vabariigi Valitsuse ajutisest korrast punktis 4 on öeldud niimoodi, et Eesti Vabariigi territooriumil kehtivad NSV Liidu seadused seni, kuni need ei ole vastuolus Eesti Vabariigi poolt vastuvõetud seadusega, kui nad on vastu võetud kuni 16. maini. Pärast 16. maid vastuvõetud seadused vajavad juba kehtivuseks Eesti Vabariigi territooriumil vastava võimuorgani vastavat kinnitust.

Kuna 31. mai seadus on vastu võetud peale 16. maid ja otsest legaalset akti tema jõustumise kohta Eesti territooriumil ei ole tehtud, siis 2. punkt osutub tõepoolest vaid selgitavaks ja võib ka öelda, et liigseks. Kuivõrd me paneme 1. punkti sisse kuupäeva, siis antud otsus on selles mõttes ka tagasiulatuva jõuga. Aitäh!

Juhataja

Tänan väga, härra Raidla! Teile tahetakse esitada ka küsimusi. Palun, härra Sirendi!

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja, need saadikud olid okupatsioonivõimu esindajad ja ühtlasi ka okupeeritava rahva esindajad, tähendab, nad olid vastuolulises positsioonis. Mulle tundub ja ma tahan teada, kas ma arvan õieti, et meil ei ole õigust ega pädevust nende saadikustaatuse tühistamiseks, kuna neid valis rahvas. Mul on ettepanek muuta see dokument üleskutseks või palun neilt kõigilt, et nad teeksid avalduse oma sellise ebanormaalse suhte lõpetamise kohta. Tänan!

J. Raidla

Tähelepanelikul lugemisel selgub, et punkt 1 ei tühista ega lõpeta, vaid loeb lõppenuks nende volitused. See on Ülemnõukogu seisukoht, mis on rakendatav Eesti Vabariigi territooriumil. Kui NSV Liidu rahvasaadikud soovivad antud Ülemnõukogu otsust laiendada oma seesmist tahet väljendava tahteavaldusega, siis on see kaunis aktsioon, mis täiendab seda otsust.

M. Madissoon

Lugupeetud minister, mul oli umbes samasugune küsimus, aga ma täiendaksin seda sellest vaatevinklist, et kas meil on üldse vaja sellist otsust. Kas ei piisa 20. augusti otsusest, et automaatselt lõpetada ka nende volitused seoses riikliku iseseisvusega? Ja teiseks, kas Ülemnõukogul on juriidiliselt õige seda tühistada? Ma leian, et see otsus ei ole nagu vajalik, see peaks juba automaatselt toimima.

J. Raidla

Kaudse tõlgendusena 20. augusti otsusest võib tõepoolest sellise järelduseni jõuda, kuid see ei ole ju otsene tõlgendus. Ja pealegi see ei tarvitse olla mitte kõigile üheselt mõistetav. Praegusel juhul annaks antud otsuse esimene punkt väga ühese tõlgenduse, mis ei anna mingit võimalust mitmeti mõistmiseks. Ja teiseks: kui püstitada probleem antud otsuse juriidilisest õigsusest, siis see tähendab teie poolt probleemi laiendamist ka 20. augusti otsuse juriidilisele õigsusele, kuivõrd te oma eelmises küsimuses ise väitsite, et 20. augusti otsusest piisab võib-olla küll.

J. Telgmaa

Minu meelest võiks käesolevas otsuses sisalduda ka punkt, et sellest antakse teada ka NSV Liidu Ülemnõukogule, et nad teaksid, et need mehed ei esinda enam mitte kedagi.

J. Raidla

Jah, antud otsusest võiks NSV Liidu Ülemnõukogu informeerida küll. See oleks otstarbekas, kuid seda võib teha ka Ülemnõukogu Presiidium oma kaaskirjaga ja saata sellise otsuse NSV Liidu Ülemnõukogusse.

J. Allik

Lugupeetud härra Raidla! Kui te oleksite nii hea ja selgitaksite siiski selle otsuse sisulist mõtet, sest on ju tegelikult selge, et selline otsus on NSV Liidu Ülemnõukogu

mandaatkomisjoni pädevuses, kuna ta arvas välja nende saadikute valijad Nõukogude Liidu koosseisust, järelikult peab ta arvama sealt välja ka need saadikud, kes tõepoolest kedagi ei esinda. Ilmselt on kümnetes üleliidulistes organisatsioonides, liitudes ja seltsides ka Eesti esindajad, kuid nende volitustega me ei tegele, tähendab siin on midagi muud ka taga.

J. Raidla

NSV Liidu organite taolisest otsusest mul kahjuks informatsioon puudub. Kui sellist otsust oleks autentsel kujul võimalik esitada ja sellega tutvuda, siis tõepoolest võib-olla muutuks ka antud otsus vähem vajalikuks. Mis puutub teistesse organisatsioonidesse ja seltsidesse, siis minu teada ükski neist, mis tahes staatuses ta ka ei oleks, ei ole rahva esinduslik seadusandlik kogu. Tähendab, kui Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ei esita taolist seisukohta situatsioonis, kus Liidu otsus puudub, siis tuleb arvata seda, et Eestist valitud rahvasaadikud on volitatud osalema teise riigi seadusandliku organi töös.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Erinevate tasandite rahvasaadikute õigus ühistranspordi tasuta kasutamisele tugineb just nimelt NSV Liidu seadusele rahvasaadiku staatusest. Kui me selle seaduse nüüd Eesti Vabariigis tunnistame kehtetuks, kas me peaksime siis paralleelselt nägema eelarvest vahendite eraldamise selle kompenseerimiseks?

J. Raidla

Nagu ma eelnevalt märkisin, ei olegi antud seadus saanud kehtida Eesti Vabariigi territooriumil juriidiliselt korrektselt, kuna Ülemnõukogu 16. mai seaduse punkt 4 näeb ette teisiti. Antud juhul Eesti Vabariigi ja tollase Eesti NSV territooriumil vastavate soodustuste kasutamine on olnud dubleeritud ka Eesti enda normatiivaktidega. Antud otsuse põhjal langevad taolised soodustused ära NSV Liidu rahvasaadikutel.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra justiitsminister! Minu meelest on seoses Eesti Vabariigi tunnustamisega Nõukogude Liidu poolt küsimus iseenesest lahendatud. Aga selle otsuseprojekti kohta on mul siiski üks küsimus. Miks on see esitatud vabariigi valitsuse, mitte Ülemnõukogu Presiidiumi poolt? Tänan!

J. Raidla

Eelneva kümne minuti jooksul esitatud küsimused kinnitavad seda, et selline arusaam, mida te praegu oma küsimuses esitasite, ei ole mitte üleüldine. Miks see otsuseprojekt on esitatud vabariigi valitsuse poolt? See tuleneb valitsuse 3 x 3 programmist, mida härra peaminister Ülemnõukogule tutvustas. Kahtlemata oleks võinud ka Ülemnõukogu Presiidium taolise projekti esitada. Ilmselt on siin tegemist valitsusepoolse initsiatiiviga, mis realiseerus mõnevõrra kiiremini.

J. Lippmaa

Lugupeetud Jüri Raidla, selle otsuse lähtepunktiks on võetud meie 20. augusti otsus ja Eesti Vabariigi iseseisvuse tunnustamine NSV Liidu poolt. Miks me ei loe lõppenuks, lähtudes neist kahest otsusest, Nõukogude Liidu relvajõudude esindajate hulgast valitud vabariigi Ülemnõukogu saadikute mandaadid?

J. Raidla

Selline küsimus on ka eelnevalt päevakorral olnud ja seda on esitatud ka valitsuse liikmetele ja tema esindajatele. Valitsus peab aga endale lubamatuks sekkuda Ülemnõukogu enda siseasjadesse.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Selle otsuseprojekti sisu on arutanud ka õiguskomisjon. Ma palun kõnepulti härra Antoni!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Palun teie tähelepanu vaid mõneks minutiks. Valitsuse poolt esitatud otsuseprojekti "Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõpetamise kohta" arutati õiguskomisjonis. Selle arutelu tulemusena tehti justiitsministeeriumile, kes on antud projekti koostaja, mitmed ettepanekud. Õiguskomisjonil on hea meel, et justiitsministeerium leidis võimaliku olevat neid ettepanekuid aktsepteerida, ja härra Jüri Raidla poolt kanti need teile ette. Koos nende muudatuste ja täiendustega, millest teid informeeris Jüri Raidla, toetab õiguskomisjon antud otsuse vastuvõtmist.

Tundub, et eraldi vajab rõhutamist see, et Ülemnõukogu poolt otsuse vastuvõtmine, millega loetakse NSV Liidu rahvasaadikute volitused lõppenuks alates 6. septembrist k.a., on vaid aset leidnud juriidilise fakti tõlgendamine, küsimus NSV Liidu poolt Eesti Vabariigi

iseseisvuse tunnustamise õiguslikest järeldustest. Täites sellist funktsiooni, on antud otsuse vastuvõtmine õiguskomisjoni arvates vajalik, sest see võimaldab vaid üheselt, õiguslikult tõlgendada neid tagajärgi, mis said osaks Eesti Vabariigile NSV Liidu poolt Eesti Vabariigi riikliku iseseisvuse tagajärjel. Õiguskomisjon teeb ettepaneku võtta vastu antud otsus härra Jüri Raidla poolt ette kantud muudatuste ja täiendustega kui meie otsus, tõlgendamaks NSV Liidu poolt Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamist seoses NSV Liidu rahvasaadikute staatusega. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadikud, asume otsustama. Kohaloleku kontroll! Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 36.

Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti NSV-st valitud NSV Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta? Palun hääletada! Selle poolt on 62 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud rahvasaadikud! Enne kui me laiali läheme, tahaksin ma teid informeerida meie päevakorrast. Nimelt on juba praegu selge, et maksudega seotud küsimused ilmselt sellel istungjärgul käsitlemist ei leia, kuna rahandusministeeriumi tippjuhid ei viibi Eestis ja seetõttu ei saa nad tulla ka meile ette kandma. Seoses sellega on homne päev võib-olla mõnevõrra teiseilmeline. Meil seisab ees mitmete seaduste esimene lugemine. Ma paluksin teid nõustuda sellega, et homme juhatab Ülemnõukogu istungit härra Andrejev, ja aidata igati kaasa töö laabumisele.

Teade omandi- ja maareformi komisjonile. Teie töökoosolek toimub homme kell 9.00 ruumis 115. Päevakorras on omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse täiendamise projekt. Ma paluksin ka kodakondsuskomisjoni liikmeid panna omale kirja, et kodakondsuskomisjon tuleb kokku esmaspäeval, 7. oktoobril kell 10.00, selleks et vaadata üle lõplik muudatuste ja täienduste projekt. Ma juhin teie tähelepanu veel sellele, et meil on pooleli kodakondsuse projekti arutamine. Härra Leissonilt on saabunud ka otsuse alternatiivprojekt. Enne, kui me hakkame kõiki täiendusi käsitlema, peame ka selle alternatiivprojekti läbi arutama. Seda kõike aga me teeme järgmisel istungjärgul. Tänan teid ja nägemiseni!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
50. ISTUNGJÄRK
NELJAS ISTUNG
26. september 1991

Päevakorravälised avaldused

Juhataja (V. Andrejev)
Tere hommikust, lugupeetud saadikud! Palun asuda oma töökohtadele. Kohaloleku kontroll! Kohal on 66 rahvasaadikut, puudub 38.
Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on täna üks sünnipäevalaps. Õnnitleme härra Sovetnikovi juubeli puhul ja soovime talle palju õnne ja tugevat tervist! (Aplaus.)

S. Sovetnikov
Kallid kolleegid, sõbrad! Juhtus nii, et mind õnnitletakse juubeli puhul juba teist aastat järjest. Ma ei tea, kas see on hea või halb, kuid arvatavasti elan ma kaua. Ma ei ole mitte kunagi armees teeninud, kuid ma ütlen: "Teenin Eesti Vabariiki!" Tänan südamlike õnnitluste eest ja püüan õigustada teie usaldust! Suur tänu!

Juhataja
Lugupeetud Ülemnõukogu, reglemendi järgi on meil täna vaba mikrofon. Kas on sõna soovijaid? Jüri Liim, palun!

J. Liim
Austatud saadikud! Ma puudutan täna Eesti Metsaameti teemat, kuna see ametkond vajab abi. Loen teile eelinfoks ette ühe väikese dokumendi. See puudutab raiete peatamist õigusvastaselt võõrandatud maadel. Selles dokumendis on öeldud, et tuleb annulleerida vastavad raiepiletid, lõpetada uute valgustuslankide eraldamine ja väljaandmine. Metsakasutus, mis on vastuolus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusega omandireformi aluste seaduse rakendamise kohta ja käesoleva määrusega, loetakse ebaseaduslikuks. 29. augustil k.a. võttis Ülemnõukogu vastu otsuse asutustest, ettevõtetest ja organisatsioonidest, mis asuvad Eesti Vabariigi pinnal ja hakkavad alluma Eesti Vabariigile. Tuginedes sellele, võeti Eesti Metsaameti direktoraadi istungil 30. augustil, s.t. päev hiljem, vastu omapoolne otsus. Eesmärgiga alustada Nõukogude

Liidu armee ja laevastiku valduses olevate metsade, metsamaade ja metsamajandusliku kinnisvara ülevõtmist Eesti Vabariigi alluvusse, otsustati moodustada komisjon. Komisjonile tehti ülesandeks määrata dokumentaalselt kindlaks Eesti Vabariigi territooriumil asuvate sõjaväeüksuste käsutuses olevad metsamaad ja metsamajanduslik kinnisvara, määratleda metsade majandamiseks ülevõetavad funktsioonid ja tagada meiepoolne kontroll metsade majandamise üle, määratleda edasised tööetapid, metsade majandamise kord ja režiimid. Peale selle tehti komisjonile veel ülesandeks kahepoolse protokolli vormistamine ja sõjaväe valduses olevate metsamajanduslikku tähtsust omavate alade fikseerimine.

2. septembril käesoleval aastal võttis komisjoni esimees telefoniühenduse sõjaväe metskonnaga nr. 241. Metsaülem Frolov vastas, et temal ei ole volitusi ja tal tuleb pöörduda admiral Belovi poole. Komisjoni esimees paluski seda teha ning tulla 6. septembril Eesti Metsaametisse, et kirjutada alla vastavale protokollile edaspidiseks tööks. 2. septembril saadi ühendus ka Pavlovski sõjaväe metsamajandi metsaülema Lepiliniga. Lubati tulla 6. septembril Eesti Metsaametisse. Sel päeval aga Frolov Eesti Metsaametisse ei ilmunud, kuid tuli Lepilin ning teatas, et temal puuduvad igasugused volitused nimetatud küsimuste lahendamiseks. Talle tehti ettepanek võtta ühendust oma kõrgemalseisva organiga ning hankida vajalikud volitused, mida lubati ka teha. 9. septembril saatis komisjon tähitud kirjaga kutse nimetatud organisatsioonidele kohtumiseks Eesti Metsaametis 16. septembril, et kirjutada alla edaspidiseks tööks vajalikule protokollile. Sel päeval taheti teha sõjaväe metsamajandile ettepanek valmistada üleandmise dokumentatsioon ja lõpetada kõik raied ja metsamaterjalide realiseerimine ning anda kogu maa ja varandus üle Eesti Metsaametile.

16. septembril saatis Lepilin kirja, mis jõudis kohale 23-ndal. Selles oli öeldud, et mainitud küsimuses pöördus ta Moskvas asuvate kõrgemalseisvate juhtorganite poole. Sealt teatati, et kaitseministeeriumi käskude puudumise tõttu esialgu mingisugust tegevust antud küsimuses ette ei võeta. 23. septembril saabus Pavlovski sõjaväe metsamajandi esindaja Lepilin ka ise kohale. Ta informeeris, et korraldus Moskvast jõuab nendeni tavaliselt poole aasta jooksul.

Eesti Metsaameti moodustatud komisjon jõudis järeldusele, et Eesti Metsaameti käskkirja ei ole võimalik täita, kuna puuduvad läbirääkimiste partnerid, ning tegi ettepaneku pöörduda antud küsimuses Eesti Vabariigi Valitsuse poole palvega lülitada see läbirääkimiste küsimustikku NSV Liidu Kaitseministeeriumiga nende halduses olevate metsamaade ja metsamajandusliku vara üleandmiseks Eesti Vabariigi haldusesse.

Arvatavasti kõik ei teagi, kui huvitavad nimetused on sõjaväe metsamajanditel Eestimaal. Pavlovi metsamajand hõivab 59 500 hektarit ja kannab järgmisi nimetusi: Ostrovnoje, Primorskoje, Pavlovskoje, Dubrovskoje, Višnjovskoje. Ja kõik need nimetused on Eestis.

Esitatud on üksnes sõjaväe metskondade halduses olevad maad. Eesti Maa-ametiga käib koostöö ülejäänud metsa ja metsamaade väljaselgitamiseks, mis on otseselt erinevate sõjaväeosade käsutuses, kuid nende kohta puuduvad tegelikult täpsemad andmed. Paistab, et olukord ei allu kontrollile, kuna ei tunnistata Eesti Vabariiki.

Metsaamet tegutseb peaaegu salaja, et saada ülevaadet. Sellise luurega on suudetud kindlaks teha, et Eestist on viimasel ajal välja viidud 6213 tihumeetrit metsamaterjali. Väga raske on kontrollida saematerjali liikumist, kuna sõjaväelased kinnitavad, et palgid on toodud Venemaalt. Minule teadaolevatel andmetel on lauakoormatele antud ka litsentse. Oleks huvitav teada saada, milliste sõpruslepingute alusel. Metsarikkused on Eestilt praktiliselt ära võetud ja neid viiakse välja nagu sõjaväe pärusomandit. Sellisele röövimisele tuleks ometi lõpp teha! Kuigi oleme nüüd vabad, liigub endiselt võõras sõjavägi meie linnades ja teedel. Endiselt käib polügoonil tihe paugutamine ja ka lennukid loobivad jätkuvalt pomme. Alles eile liikus Aegviidu kandis 30 soomusmasinat ja sama palju veoautosid, hiljem veel 10-masinaline üksus. Ja mida sellelt armeelt siis minu arvates ikka loota on, kui peamees on Šapošnikov ja asetäitja Baranov? Millal kõik see lõpeb?

Ilmselt tuleb vastavad otsused, mis puudutavad sõjaväe liikumist, õppusi, eritsoone, maaeraldusi jne., siin saalis paika panna. Juhul, kui Nõukogude Liidu armee ei allu Eesti Vabariigi korraldustele, jääb meil üle pöörduda abi saamiseks rahvusvaheliste organisatsioonide ja ka ÜRO poole.

Eile oli ajalehes "Rahva Hääl" avaldatud artikkel pealkirjaga "Tuumareaktori demontaaž valitsuse kontrolli all". Kardan, et see pealkiri on tugevalt üle pakutud. Tundes Paldiski situatsiooni, olen sellise teate üle hämmingus. Siin on sõjaväelased meie valitsusele puhunud hambasse või nagu vene keeles öeldakse "вешать лапшу на уши". Minu arusaamise järgi riputavad sõjavägi ja valitsusmehed ühiselt lapšaad ka saadikute ja rahva kõrvadele. Aitäh!

R. Veidemann

Kallid kolleegid, hetkel ma olen siin selleks, et meelde tuletada üht ebameeldivat kohustust. Nimelt seda, et saadikutena me oleme mingil määral ka poliitilise kultuuri esireas ning peaksime seda esindama ja ka kandma. Ometi võisin ma lugeda "Päevalehest" rahvakoosolekute ülevaadet, kusjuures nendel koosolekutel esinesid meie kristlikud demokraadid, härra Hallaste ja härra Jürjo. Rahva ees esitati niisuguseid väiteid, millel polnud mingit katet, mis lihtsalt teenisid võib-olla reklaami, kuigi seda tuleb alati võtta teatud mööndustega. Kuidas suhtuda nendesse teadetesse, mis ütlevad, et härra Hallaste väidab, justkui oleksid 11 vene saadikut ära ostetud Rahvarinde poolt autoostulubadega ja härra Siim

Kallas, kes kinnitati Eesti Panga presidendiks, oleks vandunud truudust peaminister Savisaarele? Niisugused väited, peale selle, et need vajavad tõestamist, on lihtsalt puhtemotsionaalselt orienteeritud tasemele, mida minu meelest üks rahvasaadik endale lubada mitte mingil juhul ei või.

Kurb on see, et niisugust lahmimist, odava populaarsuse teenimist pean ma siin meelde tuletama meie kristlastest saadikutele. Ma saan aru küll, et siin on ajakirjanduski vahendanud mitmesuguste poliitikute üleskutset küll kodusõjale, pingete üleskruvimisele ja arveteõiendamisele, aga et sellesse seltskonda on sattunud ka kristlased, see on tõepoolest ebameeldiv ja kurb. Ma loodan, et niisugused avaldused jäävad edaspidi olemata, isegi siis, kui me siit laiali läheme. Mingil määral me võiksime tõesti esindada poliitilises kultuuris juba siiski uut taset. Tänan teid!

I. Toome

Lugupeetud juhataja, kolleegid! Viimasel ajal teeb mulle muret see läbimõtlematus, mis on ilmnenud mitmel pool välispoliitilises tegevuses. Alustan sellest teadaandest, mille tunnistajateks me kõik olime eile õhtul, kui me jälgisime uudiste programmi. See leiab kajastust ka tänases "Päevalehes" ja "Rahva Hääles". Ma loen selle teile ette. Eesti Vabariigi Välisministeeriumi pressiesindaja Tiit Pruuli teatel tunnustas Eesti Vabariik kolmapäeval Sloveenia iseseisvust. Sloveenia valitsusele saadetud vastavas noodis teatatakse, et Eesti valitsus on valmis sisse seadma diplomaatilised suhted Sloveeniaga. Eesti kutsub Jugoslaaviat ja teisi maailma riike üles tunnustama Sloveenia iseseisvust.

See on liialt tähtis otsustus, et seda võiks võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu või tema presiidiumi seljataga. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium ei tea sellisest otsustusest midagi. Samuti ei tea sellest ka Eesti Vabariigi Ülemnõukogu väliskomisjon. Kes oli see organ, kes Eesti Vabariigi nimel tunnustas Sloveeniat? Kas me oleme Ülemnõukogu poolt andnud kellelegi õiguse selliseid otsustusi vastu võtta Eesti Vabariigi nimel? Ma usun, et minu poolt saab kindlasti see küsimus esitatud valitsuse infotunnis valitsuse juhile, sest see on liialt skandaalihõnguline otsus.

Muide, me oleme nähtavasti esimene ÜRO riik, kes on tunnustanud Sloveenia iseseisvust. Ma ei vaidlustagi seda. Võib-olla me võtame selle otsuse vastu, kui me ühiselt arutame, läbi mõtleme ja kaalume selle otsuse vajalikkust, kuid seda tehakse alles siis, kui see protsess on läbinud taolise tee, mida tehakse riikides, kus ühiskonnaelu korraldus vastab normaalsetele demokraatliku elu nõuetele.

Teine küsimus on samuti skandaalihõnguline. Te olete kõik lugenud ajakirjandusest, kuulnud raadio ja televisiooni vahendusel, et meil justkui oleksid juba määratud väga mitmed suursaadikud ja seda eeskätt Põhjamaadesse. Ma spetsiaalselt, just diplomaatilistel kaalutlustel ei nimeta nende inimeste nimesid, sest nad on niigi pandud väga piinlikku olukorda. Mul oli hiljaaegu võimalus olla välismaal. Ma võin öelda, et need inimesed on sattunud väga piinlikku olukorda. Nagu te teate, on tõepoolest vormikohaselt nimetatud suursaadikuna ametisse härra Jaakson, kuid teised, kelle nimed on pidevalt läbi jooksnud ajakirjandusest, ei ole vormikohaselt ametisse nimetatud. Kuidas käib vormikohane ametisse nimetamine? Maailma praktika näeb ette, et riigi parlamendi välispoliitikaga tegelevad ringkonnad ja valitsuse ringkonnad arutavad kõigepealt ühiselt kandidatuurid läbi, seejärel valitakse välja kandidaat, keda ei avalikustata, vaid kooskõlastatakse vastava maa välispoliitilise juhtkonnaga, kuhu tahetakse diplomaat akrediteerida, ja siis, kui on saadud aktsept, tehakse avalik käik. Nüüd ma tahangi öelda, et Eesti Vabariigi puhul on kõik need sammud jäänud tegemata. Ma arvan, et härra Lennart Meri on püüdnud kuidagi taastada vana vaimu ja viinud selle väga tähtsa toimingu mingisuguse salatehingu või sobingu tasemele. See on väga piinlik ja ma usun, et väliskomisjon esitab ka vastava arupärimise välisministeeriumile.

Ma usun, et kõiki teid on üsna tõsiselt pannud mõtlema fakt, mis avalikustati mõni päev tagasi vabariigi ajakirjanduses. Me saime kõik teada, et valitsuse esimehe korraldusega on loodud väga huvitav struktuurilüli: juurdlusbüroo otsealluvusega Eesti Vabariigi Valitsusele. Ma arvan, et me ei tohi mitte mingil juhul jätta seda teemat ainuüksi ajakirjanike arutada. Millise Eesti Vabariigis kehtiva seaduse alusel loodi selline struktuuriüksus ja kes andis selleks volitused vabariigi valitsuse esimehele?

Ma arvan, et me peaksime kutsuma vabariigi valitsuse juhi järgmiseks infotunniks andma selgitusi selles küsimuses.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Nagu me eelnevast diskussioonist aru saime, ei saa suurem osa venekeelsest elanikkonnast Eesti Vabariigi kodakondsust. Ma arvan, et vabariik põrkab kokku ÜRO konventsiooniga kodakondsuseta isikute vähendamise kohta, kuna Nõukogude Liitu ei eksisteeri enam ja ka meil ei ole kodakondsust. Venemaa parlamendis töötatakse praegu välja kodakondsusseadust ja meil võib kujuneda ning ilmselt kujunebki huvitav olukord, kus terved rajoonid hakkavad koosnema Venemaa kodanikest ja see saab olema suureks probleemiks.

Kuid mina tahaksin hoopiski rääkida, mida praegu tehakse hariduse valdkonnas. Eesti Vabariigi Haridusministeeriumis on vastu võetud otsus, mille alusel kirjanduse programmist vene koolides lülitatakse välja ühed või teised kirjanikud. Juba praegu toimub seega pealetung vene kultuurile ja koolidele. Vabandage, kuid kes andis haridusministeeriumile õiguse määrata kindlaks, milliseid vene ja nõukogude klassikute teoseid peavad õppima meie lapsed? Ma toon teile näiteid, millised teosed lülitatakse välja kirjanduse programmist Eesti Vabariigi venekeelsetes koolides. Viies klass: Maksim Gorki "Laul tormilinnust"; Arkadi Gaidar "Timur ja tema meeskond", "Sõjasaladus", "Suits metsas", "Trummilööja saatus"; Krupskaja, Bontš-Brujevitš, Kržižanovski "Mälestusi Leninist ja tema võitluskaaslastest"; Konstantin Simonov "Suurtükiväelase poeg"; Mussa Jalil "Minu laulud"; Valentin Katajev "Polgu poeg". Kuues klass: Valentin Katajev "Valendab üksik puri"; Paustovski "Vanamees kirjus sinelis"; Boriss Polevoi "Jutustus tõelisest inimesest" – raamat, mis on tõlgitud rohkem kui seitsmesse maailma keelde, tunnustatud kogu tsivilisatsiooni poolt, lülitatakse Eesti Vabariigis vene koolide kirjanduse programmist välja! Seitsmes klass: Arkadi Gaidar "Kool". Kaheksas klass: Aleksandr Fadejev "Noor Kaardivägi". Üheksas klass: Ostrovski "Kuidas karastus teras". Ma ei saa aru, milles on süüdi 19. sajandi vene revolutsiooniline demokraat Tšernõševski, kelle teos "Mida teha?" on keelatud Eesti Vabariigi venekeelsetes koolides. Milles on süüdi see demokraat suure Eesti valitsuse ees? Ja muide, mulle tundub, et on täiesti ebakorrektne, kui lülitatakse välja Läti rahva kirjanik Lācis. Kas see on demokraatia? Tänan!

A. Käärma

Lugupeetud juhataja, auväärsed kolleegid! Viimasel ajal hakkab kujunema arvamus, mis põhineb kahele, teineteist täiendavale seisukohale põllumajanduse ja seega ka maaelu suhtes. Pärast pikka ootamist on nüüd lõpuks ilmunud põllumajanduskontseptsiooni tekst, mis põhjendab põllumajanduse sisulist kahjulikkust meie vabariigile, kuna liiga palju kulutatakse ressursse ja vähe toodetakse ning seetõttu on hulga kasulikum kulutada pool miljardit dollarit ja osta kogu toit sisse.

See idee on iseenesest väga kena, kuid seda segavad kaks pisikest asja. Üks on see, et poolt miljardit dollarit ei ole ja kusagilt ei paista ka, et seda oleks võimalik teenida. Ja teine: mida teha siis nende 80 000 põllumajandustöötajaga ja 20 000–25 000 inimesega, kes on seotud põllumajandussaaduste töötlemisega. Sellele probleemile pole veel lahendust leitud. Meil on liikunud viis või kuus projekti põllumajandusliku omandireformi seaduse kohta. Kõike seda on teinud neljast mehest koosnev grupp, kes muide süüdistab meid, et me pole suutnud ühtki projekti vastu võtta. Ainult et nad ei ole neid siiamaani korralikult ka esitanud. Viimased

projektid sisaldavad endas ka käsitlust, mis sisuliselt jätab maarahva ilma kõikidest nendest varadest, mida nad praegu kasutavad ja mille abil toodavad siiski toitu meie vabariigi inimestele. Nüüd tahetakse sisuliselt kogu see vara natsionaliseerida, välja arvatud muidugi see osa, mis tagastatakse endistele omanikele.

Seoses sellega ma tahaksin teile ette lugeda kolme Järvamaa majandi juhi kirja Ülemnõukogule ja kui te soovite tähelepanelikult kuulata, siis ehk saate ka aru nende murest. Kirja sisu on järgmine: "Seoses omandireformi läbiviimisega Eesti Vabariigis on alates 1990. aasta algusest välja töötatud ja majanditele edastatud mitu põllumajanduse omandireformi seaduse projekti. Kõigis neis on lähtutud põhimõttest, et tulevasteks eraomanikeks maal saavad kolhooside moodustamisel ühistatud vara endised omanikud, nende pärijad. Ei arvestata aga nende inimestega, kes on praeguseks ajaks juba aastakümneid maal töötanud, uusi väärtusi loonud ja rahvast toitnud. Omandireformi läbiviimisel ei saa arvestamata jätta ka seda, et üle 40 aasta ei olnud kolhoosi astunutel võimalust vara, mis kolhooside loomisel ühistati, vallata, kasutada ja käsutada. Maaelu viisid aga edasi ühismajandite töötajad, kusjuures ebaõiglaste kokkuostuhindade tõttu jäi suures osas nende töö tasustamata.

Keegi neist ei eita ühistatud vara omanike õigust neilt õigusvastaselt võõrandatud varale ning seetõttu alustasime ühistatud vara väärtuste hindamist ammu enne omandireformi seaduse vastuvõtmist. Samas aga palume äärmiselt tõsiselt kaaluda põllumajanduse omandireformi seaduse vastuvõtmisel praeguste maatöötajate saatust. Meie majandites on loodud oma töötajate kvalifitseeritud kaader, kes armastavad maatööd, teevad seda kohusetundlikult ning on loonud siia oma kodu.

Arvestades eeltoodut, palume lugupeetud saadikuid suhtuda põllumajanduse omandireformi seaduse vastuvõtmisse äärmiselt tähelepanelikult ja tõsiselt, näha siin ette alternatiivseid võimalusi ning mitte rakendada maatöötajate suhtes sundi, et mitte korrata 1949. aastal kollektiviseerimisel tehtud vigu."

Alla on kirjutanud Aravete ühismajandi esimees Ainomäe, "Estonia" ühismajandi esimees Kibe, "9. Mai" ühismajandi esimees Lieberg. Võib arvata, et tuntud punaparunid, aga ma usun, et need mehed on töötanud igaüks üle 30 aasta põllumajanduses, seda korraldanud ja nende töö on olnud korralik. Sellepärast me nähtavasti võiksime nende häält kuulda võtta. Aitäh!

N. Aksinin

Lugupeetud kolleegid! Ma pöördun teie poole kogu südamest ja eeskätt nende saadikute poole, kes esindavad kunsti- ja kultuurisfääri. Ma palun Enn Põldroosi, Teet Kallast ja teisi

võtta tarvitusele vastavad abinõud Tõnismäel igavese tule juures asuva Aljoša mälestussamba rüvetamise vandalismiaktide vastu. See Aljoša ei puutu ju üldse asjasse. Ta ei osale ja arvatavasti ka ei ole osalenud poliitikas, ta täitis sõduri vandetõotust, nii nagu on kohane igale normaalsele inimesele. Peale selle eesti rahva kultuuritase ei sobigi kokku nende aktsioonidega. Eriti solvavad on taolised aktsioonid veteranidele ja ei saa ju püstitada küsimust selliselt, et panna seda mälestussammast valvama keegi vanamees. Nähtavasti ei tasu meil võtta eeskuju Venemaast, kus isegi surnutelt on munder seljast võetud. Ehkki Venemaal lõhuti puid juba ammust ajast ja laastud lendasid hästi. 22. septembril me otsustasime asetada mälestussamba jalamile lilli, sest sel päeval vabastati Tallinn. Ja te võite arvata, kui kohutav oli astuda mälestussamba juurde: nagu kiuste oli enne seda kõik üle kallatud punase värviga ja sõdurile oli joonistatud mehe uhkus. Te mõistate, millest ma räägin – teistmoodi ei saa seda väljendada.

Asi on selles, et ajalugu on täpne teadus ja selle mis tahes võltsimine teeb ta väljamõeldiseks. Soovime me seda või ei, kuid nii see oli. Kuidas me seda ka ei nimetaks, kas okupatsiooniks või vabastamiseks, kuid Aljoša ei puutu asjasse. Peale kõige muu ma tean, et seoses Eesti Vabariigi iseseisvumisega kavatsevad paljud inimesed, kelle sugulaste nimed on igavese tule juures raiutud kivisse, pöörduda teie poole siia sõidu loa saamiseks. Lihtsalt häbi on vaadata, mis praegu toimub ja millises seisukorras on mälestussammas. Ma arvan, et meil on õigus nõuda kas või linnavõimudelt ja pöörduda nende inimeste poole, kes vastutavad selle eest. Mul on olnud võimalus viibida paljudes Euroopa riikides. Kujutage endale ette, et paljudes Saksamaa linnades seisavad vaenlaste monumendid ja kui inimesed lähevad nende juurde, siis nad mõtlevad millestki ja tuletavad meelde möödunut, kuid mitte mingil juhul ei sülita nad sinna ega viska värvi. Meil veteranidel on väga valus. Ma tahaksin pöörduda teie poole, et võtta tarvitusele selles plaanis mingid abinõud. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, ma teen ettepaneku, et viimane, kes kasutab täna vaba mikrofoni, oleks Kalju Koha. Olete nõus? Suur tänu! Sõna saab Arvo Junti.

A. Junti

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin avaldada toetust siin kõnelenud härra Toomele ja tema mõtetele selle kohta, et meie riiklus on väga raskes seisundis ja vajab tõsiseid arupidamisi, selleks et me suudaksime tervikuna korrastada oma võimustruktuuri,

saaksime vastu võtta selliseid otsuseid, mis oleksid aktsepteeritavad nii seadusandjate kui ka valitsusvõimude poolt.

Samal ajal ma tahaksin öelda, et see mure tuleneb sellest, et meie vana õigussüsteem on tõepoolest äärmiselt lünklik, meil ei ole olemas regulatiivset akti Ülemnõukogu kohta. Me rahuldume ja piirdume siiamaani Ülemnõukogu reglemendiga, mis asendab kohati põhiseadust. Meil ei ole olemas kõikehaaravat dokumenti valitsuse ja tema tegevuse reglementeerimise kohta. Meil puuduvad väga paljud muudki seadusandlikud ja normatiivsed aktid, mis on normaalse õigusriigi poole pürgiva ühiskonna jaoks tarvilikud.

Sloveenia tunnustamise kohta esitas härra Toome küsimuse, millises normatiivses aktis on antud valitsusele õigus sellisteks sammudeks. Ma tahaksin esitada samasuguse küsimuse vastu: aga öelge palun, millises normatiivses aktis on öeldud, et valitsus seda teha ei või?

Lugupeetud kolleegid, ma tahan veel kord meelde tuletada kõigile, et meil ei tuleks võib-olla mitte nii palju kritiseerida ja ette heita nendele, kes midagi teevad ja püüavad Eesti riiklust kuhugi viia, et mitte tagantjärgi iriseda ja viriseda. Meie kui seadusandjate ülesanne oleks just algatada regulatiivsete ja normatiivsete aktide vastuvõtmist, mis peaksid sätestama nii seadusandliku kui ka täidesaatva võimu vahekorra. Probleem ei ole ju selles, et keegi oma võimuvolitusi ületab. Meil lihtsalt ei ole kõik need küsimused reguleeritud. See on asja üks külg. Asja teine külg on meie jaoks võib-olla kurvem ja etteheitvam. Te mäletate väga hästi meie poolt arutlusele pandud valimisseaduse eelnõu, riigiõiguslike aluste dokumendi eelnõu, samuti mitmeid teisi riigiõiguslikku tähendust omavate dokumentide eelnõude arutamist siinsamas saalis mõned kuud tagasi. Ma mäletan väga hästi kõige selle ümber puhkenud ažiotaaži. Siinsamas saalis me ise võtsime need küsimused isegi arutluselt maha.

Lugupeetud kolleegid, me esitame etteheiteid nendele, kes teevad või tahavad midagi teha, kuid kõigepealt vaadakem, kas me ise seadusandjatena oleme püüdnud luua üldse seda situatsiooni, kus meil oleksid õigustatud etteheited nendele, kes tõepoolest Eesti riiklust taastada tahavad. Aitäh!

A. Paju

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Vaba mikrofon on üks ahvatlev, huvitav ja hästi sügava tagamaaga punkt meie reglemendis. Siin saab saadik välja öelda selle, mis temasse on kogunenud. Ma tahaksin pöörduda kolleeg Lebedevi poole. Kui ma teda kuulasin, siis tuli mulle meelde üks tõsimeelne lugu ühest mehest, kes oli paljaks röövitud ja kes selle peale naeris. Ta käest küsiti, mis sa, hull, naerad? Ta ütles, et nad röövisid temalt kõik, aga väga hea, et seda oli nii vähe. Nad röövisid ta paljaks, kuid tal on hea meel, et tema ei ole röövel,

nad võtsid talt raha ära, aga tal on hea meel, et nad jätsid elu alles. Sellest tuleneb üks arusaam: kui me oleme võitlejad, näiteks inimõiguste ja demokraatia eest ja nimetame siin kirjandusteoseid, mis on keelatud, siis tekib küsimus, kas see on ikka kõige õigem koht ja kõige õigem sõnastus. Võib-olla Eestimaal elav vene keelt kõnelev ja koolis käiv laps tahaks midagi muud lähemalt teada saada ja võib-olla on see kõige humaansem, sest ta elab ju Eestimaal. Ehk on selle pööranguga temaski võimalik luua hoopiski teistmoodi mõtlemine, vaatamata sellele, et ta kõneleb teist keelt.

Ja sellepärast, võttes kokku need mõtted, mis mul täna sündisid, kuulates kolleege, on mul üks huvitav südameseisund hinges. Liikudes ringi, tajud, et sinusse suhtutakse, sinu ees kummardatakse, õnnitletakse, ja kui kuuled oma kolleege mõtteid vahetamas, siis saad aru, et kutsutakse barrikaadidele, justkui polekski midagi muutunud. Mis on soodumus selleks, et me selle haprakese, mis on veel nõnda kaitsetu, kinnistaks tõeliselt kaardile? Kellest see kõigepealt oleneb? Kas meist siin saalis või otsustavad need, kes kuuluvad ja vaatavad meid? Üleeile ma püüdsin siin kõnelda sellest, mis on julgus. Selle julgusega me võitsime maailma. Aga millega me säilitame elu siin Eestimaal? Mõistame me seda alati või kaitseme ennast mingi huvitava oreooliga – me oleme vabadusvõitlejad, määratlemata ära, mis on see vabadus.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma kasutan ka ükskord vaba mikrofoni võimalust ja tahan teile meelde tuletada, et varsti saabub 1. november, mil vabariigi valitsus peab meile esitama uue riigieelarve. Eelarve on see põhidokument, mille alusel me tegelikult riiki juhime. Meil on väga suur osakaal riiklikel organisatsioonidel, kes kulutavad maksumaksjate raha eelarve kaudu. Kahjuks on aga meie maksuseaduste vastuvõtmise protsess jällegi aeglustunud. Paar nädalat tagasi me arutasime õlleaktsiisi maksu eelnõu, see ei leidnud aga vajalikku häälteenamust ja sisuliselt lükati Ülemnõukogu poolt tagasi.

Probleem on selles, et nii majanduskomisjon kui ka valitsuse esindajad, kes selle seaduseelnõu esitasid, ei oska asjale anda sisulist tähendust, miks see tagasi lükati, sest selles saalis ei esinenud ükski saadik, fraktsioon ega komisjon vastuväitega, et seaduseelnõu tuleb tagasi lükata. Selle kohta ei ole ka esitatud ühtegi motiveeritud põhjust. Võib-olla siiski, kui me ühte või teist seaduseelnõu siin arutame ja võtame vastu mingid otsused, siis me peame neid ka motiveerima. Antud hetkel on see seaduseelnõu tagasi lükatud, motivatsiooni ei ole ning tekib küsimus: mis saab edasi? Me peaksime endale siiski selgelt aru andma, et maksuseadused on need dokumendid, millega reguleeritakse tulude laekumist eelarvesse.

Eelarve on väga oluline dokument, minu meelest meie võimu ja valitsemise kõige põhilisem atribuut. Tänan tähelepanu eest!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Lubage mul informatsiooni korras üht-teist selgitada. Ma tahaksin vabandada oma keelevääratuse pärast ja palun teha protokolli parandus. Teosed ei ole mitte keelatud, vaid välja lülitatud kirjanduse kursusest. See on muidugi formaalne külg, kuid tegelikult ma loen, et see on omavoli. Neid küsimusi peavad lahendama õppealajuhatajad, õpetajad ja lapsevanemad, mitte aga Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi ametnikud, kes siiamaani suhtuvad negatiivselt vene ülikoolide asutamise ideesse. Tänan!

Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame oma tööd kinnitatud päevakorra järgi. Arutusele tuleb kuues päevakorrapunkt Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Eesti kaubandusliku meresõidu koodeksi rakendamise kohta" esimene lugemine. Ettekandja on Veeteede Ameti peadirektor Nathan Tõnnisson. Palun!

N. Tõnnisson

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvaesindus! Ma kutsun seda kaunis spetsiifilist ja rasket temaatikat, mida Eestis ei ole puudutatud 50 aasta jooksul, lühidalt esimeseks lugemiseks teile ette kanda. Sissejuhatuseks võib öelda, et merealast seadustikku või sellekohaseid normatiive ei ole Eesti NSV perioodil meil välja antud. Terves Nõukogude Liidus oli kehtestatud NSV Liidu kaubandusliku meresõidu koodeks ja see kehtis ka Eestis. Meil on isegi raske leida koodeksi eestikeelset tõlget.

Võib öelda, et teile läbivaatamiseks antud meresõidu koodeksi eelnõu on Eesti Vabariigi ajaloos esimene taoline dokument. Enne on Eestis erinevatel aegadel vastu võetud ainult erinevaid seadusi.

Nüüd tehakse esimene püüe see kodifitseerida. Antud materjalide ettevalmistamist alustas töögrupp 1989. aasta sügisel. Sel ajal tekitas see teatud mõttes arusaamatusi ja isegi naljatoonilist ütlemist, kuna eesmärgiks seati välja töötada merealane seadusandlus, mis lähtub Eesti kui iseseisva riigi positsioonist.

Meresõidu koodeksi projekt sätestab kaubandusliku meresõiduga seotud majanduslikud ja õiguslikud küsimused. Selle lähteallikaks või platvormiks oli Nõukogude Liidu kaubandusliku meresõidu koodeks, mis on vastu võetud 1968. aastal. Tegelikult on Liidu koodeks umbes 60% ulatuses täiesti tänapäeva tasemel ning rahvusvaheliselt aktsepteeritud. Sellegipoolest me Liidu koodeksit otseselt üle võtta ei saa, kuna see on tsentraliseeritud ja majandustegevus on monopoliseeritud.

Eesti koodeks koosneb 23 peatükist ja põhiline erinevus lähteallikatest on see, et omandisuhete suhtes laevadel ja sadamatel on võrdsustatud kõik Eesti Vabariigis kehtivad omandivormid. Kaubandusliku meresõiduga seonduv on muudetud reguleeritavaks Eesti Vabariigi riigivalitsemisorganite poolt. Nähakse ette Eesti laevaregistri ja teiste teenistuste ning talituste moodustamine, mida on tarvis ühel riigil ja mis kuulub ka ühe riigi kohustuste hulka. Meresadamatelt ja teistelt kommertsettevõtetelt on võetud ära riikliku kontrolli ja järelevalve teostamise funktsioonid.

Teatud peatükkidesse on sisse viidud uued, tänapäevased mõisted. Eriline tähelepanu on suunatud viimaste rahvusvaheliste konventsioonide alusel laevaomaniku vastutusele merereostuskahjustuse eest ning tuumalaeva operaatori vastutusele tuumakahjustuse eest.

Mida antud koodeks Eestile annaks? Esiteks ta täidaks juriidilise vaakumi, kuna praegu käib praktiline töö NSV Liidu koodeksi järgi. Eestis oma mereseadust ei ole. Teiseks ta võimaldaks alustada reorganiseerimist vastavalt tänapäevastele nõuetele ning kujundada välja riiklikud institutsioonid ja organid, mis on ette nähtud rahvusvaheliste konventsioonidega. Kolmandaks, kehtestada Eesti riigi kontroll oma territoriaal- ja sisemere üle ning järelevalve meresõidu ohutuse üle. Ühtlasi võimaldab see rahvusvaheliste konventsioonide järgimist Eesti Vabariigis. Neljandaks võib ütelda, et antud koodeksi vastuvõtmine on eeltingimuseks Eesti Vabariigi astumiseks rahvusvahelistesse mereorganisatsioonidesse, millest üks peamisi on International Maritime Organization Londonis. Teadmiseks nii palju, et eile me saime sealt kirja, kus on öeldud, et Eesti Vabariik on teretulnud läbirääkimistele antud organisatsiooni astumiseks, aga vaid tingimusel, et meil oleks kaasas rahvuslik mereõigus, et me oskaksime

öelda, missuguseid rahvusvahelisi merekonventsioone me oleme võimelised ratifitseerima. Meie osavõtluse määrab laevastiku suurus ja sellest tulenev osamaks.
See oleks lühidalt kõik koodeksi projekti kohta. Ma loeksin võib-olla ette Ülemnõukogu otsuse projekti.

Juhataja
Ei ole vaja. Kas Ülemnõukogul on küsimusi? Johannes Kass, palun!

J. Kass
Lugupeetud ettekandja, kas te peate piisavaks kaptenitele sätestatud kodakondsuse nõuet? Kas seda on tõesti võimalik täita alates 1. jaanuarist 1993? Võib-olla tuleks seda mõtet siin laiendada, kui võetakse vastu kodakondsusseadus.

N. Tõnnisson
Antud küsimust oleme arutanud projekti koostajatega, samuti mitmes komisjonis. Rahvuslikes laevaregistrites on kirjas, et kaptenid peavad olema riigi kodanikud, ja see on ka saanud maailmatraditsiooniks. Selle põhjuseks on see, et laeva vaadeldakse mereõiguse järgi kui riigi territooriumi ühte lahutamatut osa nii avamerel kui ka teise riigi territoriaal- ja sisevetes. Kõrgem administratiivvõim laevas on kapteni käes. Teatud eriolukorras antakse kaptenile korraldusi, mida võõra riigi kodanikud täita ei saa. Eriolukordades võivad võõra riigi kodanikud suunduda oma maale ja võib juhtuda, kus Eesti laevastikus näiteks kapten ei olegi võimeline juhtima laeva.
Praktiline olukord Eestis on praegu taoline, et meil ei ole küllaldaselt kapteneid. Viimasel ajal on tekkinud võimalus töötada välismaal, seal on teenimisvõimalused suuremad ning seetõttu meie kaptenite koosseis pidevalt väheneb. Eesti Merelaevanduses on momendil 87 laeva ja 140 kaptenit, neist 35 on eesti rahvusest. Teiste kaptenite kodakondsus tuleb alles lahendamisele.
Eesti Kalatööstuses on 52 laeva ja tänase seisuga 100 kaptenit, neist 4 on eestlased. See on tegelik tänane olukord. Muidugi põhjustab see kaunis suure kahtluse, kas 1993. aasta on päris reaalne. Õiguskomisjonis oli ka arvamus, et võib-olla märgiks selle aastaarvu ära ning pärast vaataks edasi, milliseks kujuneb tegelik olukord.

T. Mets

Lugupeetud härra ettekandja! Te mainisite, et Eestis on kaptenite osas suur põud. Kuid me teame ühtlasi ka olukorda, kus küllaltki suur arv eesti rahvusest kodanikke on lõpetanud terve rea Liidu kõrgemaid merekoole ja omavad küllaltki suurt praktikat. Praegu tekivad eeldused nende edutamiseks laevakapteniteks. Nii et küsimus ei ole minu arusaamise järgi mitte niivõrd kaptenite puudumises, kuivõrd eesti rahvusest meeskonna puudumises, tähendab meie merepoliitika puudumises, mis siiamaani ongi tekitanud suure tühiku.

N. Tõnnisson

Jaa, selles olen ma teiega täiesti nõus. Lähematel kuudel võetakse meil vastu valitsuse otsus merehariduse reorganiseerimise kohta, merekoolide ühendamise kohta. Teatavasti valmib Lasnamäel paari aasta jooksul uus õppeasutuse korpus ja need inimesed, kes kunagi olid sunnitud lahkuma meie süsteemist, on jällegi teretulnud. Kuid diplomeerimise suhtes on olemas rahvusvahelised konventsioonid. Laeva vanemohvitseriks ega ka kapteniks ei saa edutada inimesi, kes ei oma vastavat sõidupraktikat. Selleks on vajalik teatav ajavahe ja ma usun, et kui kõik läheb hästi, siis 5–7 aasta pärast on olukord normaliseerunud.

Juhataja

Suur tänu, härra Tõnisson! Rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekande teeb õiguskomisjoni liige Hillar Eller.

H. Eller

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon on Eesti kaubandusliku meresõidu koodeksit arutanud kolmel korral. Kevadel, kui me võtsime selle koodeksi enda menetlusse, saatsime me vastava projekti kõigisse komisjonidesse ja palusime nende arvamust antud projekti kohta. Paljud komisjonid reageerisid sellele ja edastasid oma ettepanekud õiguskomisjonile, kes on selles asjas juhtiv komisjon. Autorite kollektiiv, kes selle dokumendi välja töötas, suhtus Ülemnõukogu komisjonide poolt tehtud ettepanekutesse korrektselt ja teile väljajagatud parandusettepanekute loetelus on küllaltki selged põhjendused, miks üks või teine ettepanek on või ei ole leidnud aktsepteerimist autorite poolt.

Kuna meie riiklikus staatuses on toimunud muudatused, siis ma arvan, et eelnõu teisel lugemisel võtame arvesse kõik need ettepanekud, mis tehti komisjoni viimasel istungil. Õiguskomisjon tegi ülemöödunud nädalal autoritele ettepaneku võtta kasutusele koodeksi §-des 105, 177, 331 ja teistes, kus on toodud rahalised nõuded, mitte kasutada nõuete esitamisel

inflatsioonirublasid, vaid mõnda stabiilset valuutat, näiteks Prantsuse franke. See muudaks vastutuse astme stabiilsemaks. Seaduseelnõu autorid võtsid meie ettepaneku vastu ja lubasid esimese ja teise lugemise käigus leida sellele probleemile vajaliku lahenduse. Rohkem märkusi ja ettepanekuid õiguskomisjonil selle eelnõu kohta ei ole. Tänan!

Juhataja

Kas on küsimusi? Ei ole. Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, kui keegi ei ole vastu, siis lubage lugeda Eesti Vabariigi kaubandusliku meresõidu koodeksi eelnõu esimene lugemine lõpetatuks.

Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Järgnevalt asume arutama neljandat päevakorrapunkti: Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Eesti Vabariigi kohtuseaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse rakendamise kohta" esimene lugemine. Ettekandeks saab sõna justiitsministri asetäitja härra Rask. Palun!

M. Rask

Lugupeetud juhataja, lugupeetud seadusandlik kogu! Arutusele tulevad Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõud on põhimõtteliselt kohtureformi algatavad aktid. Neile aktidele peavad järgnema kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlust reguleerivad seadused, haldusmenetlust reguleerivad seadused ja samuti kohtuotsuste täitmist reguleeriv seadustik. Tulenevalt täna arutatavatest seaduseelnõudest peaks alguse saama kolmanda võimu loomine Eesti Vabariigis.

Hinnates reaalselt senist Eesti kohtusüsteemi, et saa me rääkida kohtust kui õigusemõistmise organist arenenud riikide mõttes. Kohtureformi esmane eesmärk on siiski iseseisva riigi sõltumatu kohtusüsteemi loomine. Kohtusüsteem oma universaalsuses peab saama

seaduskuulekate kodanike õiguste ja huvide kaitse organiks ning minetama oma senise hirmutava ja repressiivse rolli.

Tuleb öelda, et kohtusüsteem areneb koos ühiskonnaga, ja meil ei ole võimalik ette kiirustada: ei ole võimalik kohtusüsteemi ehitada paremini, kui töötavad teised riigiorganid. Samas ei ole võimalik teiste riikide seadusandlusest maha kirjutada kohtukorraldust või teisi seadusi, me peame arvestama reaalsust nii kaadri valiku, materiaalsete võimaluste kui ka ühiskonna õigusteadvuse osas.

Käesolevad seaduseelnõud on olnud juristide huviorbiidis ligemale aasta. Kohtute seaduse, kohtunike distsiplinaarmäärustiku ja kohtuniku staatuse seaduse väljatöötamine sai alguse veel Eesti NSV eksisteerimise ajal. Olulise pöörde nende seaduste ideoloogiasse ja põhimõttelisse ülesehitusse tõi Eesti riikluse muutumine. Sellest etapist alates on võetud mõlema eelnõu väljatöötamisel põhimõtteliselt aluseks Eesti Vabariigi 1938. aasta kohtute seadustik. Tuleb märkida, et 1938. aasta kohtute seadustikus on fikseeritud kohtusüsteem ja õigusmõistmise põhiprintsiibid, samaaegselt sisaldab see seadus väga palju kohtumenetluse ehk -protsessi norme, mis kaasaja tingimustes on otstarbekas sätestada eraldi seadustes, tsiviil- ja kriminaalprotsessi koodeksites. Sellest tulenevalt ei ole võetud kohtute seaduse eelnõusse sätteid, mis reguleeriksid ühe või teise konkreetse asja läbivaatamist kohtus.

Kohtute seadus on eelkõige alusseadus riigiorganite süsteemi loomiseks. Täpsemalt peab ühe või teise kohtu pädevuse sätestama juba protsessinormistik. Käesoleva eelnõu oluliseks erinevuseks 1938. aasta kohtute seadustikust on see, et kohtu kaadri komplekteerimine toimus sel ajal teistel alustel. On kurb reaalsus, et kohtunikuks saab valida ikkagi neid inimesi, kes meie endi keskel elavad, ning mingisugust konkurssi kohtunikuna töötamiseks seni veel märgata ei ole. 1938. aasta seadustik sätestas karmid konkursitingimused kohtunikuks saamisel ja vabariigi president valis esitatavate kandidaatide hulgast just need kõige õigemad ja paremad, määrates nad eluks ajaks kohtunikuks. Nimetatud konkurss tulenes ilmselt selleaegsest ühiskondlikust suhtumisest kohtu autoriteeti ja kohtu töö vajalikkusesse.

Praegusel hetkel peame seda kõike alles looma ja taastama. Vajalik on luua sotsiaalsete ja õiguslike garantiide mehhanism kohtunikuna töötamiseks. Kohtuniku staatuse seadus peab põhimõtteliselt looma sellise garantiide ja tagatiste süsteemi. Kohtunikuks saada on suhteliselt raske, kuid samaaegselt kohtunikukohalt tagandada on samuti raske. Me peame mõistma seda, et kohtunik ei ole tavaline riigiametnik, ta on kohtunik. Kohtunik ei tee oma töös meelepäraseid otsuseid, ei tee populistlikke ega kompromissotsuseid, vaid ta lahendab asju seaduse alusel. Sellest tulenevalt vajab kohtuniku töö erilist seaduse kaitset.

Põhimõtteliselt on loobutud kohtuniku staatuse määratlemisel privileegidest selles mõttes, nagu nad on olnud sotsialistlikus ühiskonnas. Kui te loete kohtuniku staatuse seaduse eelnõu, siis näete, et kohtunik vastutab halduskorras samamoodi nagu iga teine kodanik, kusjuures tema kriminaalvastutusele võtmise küsimus peab läbima teatud filtrid ehk eelastmed selleks, et kriminaalasi oleks juba algusest saadik otsustatud õigesti ja põhjendatult.

Peatudes lühidalt kohtuniku vastutuse küsimustel, märgiksin, et eelnõus on meie arvates piisavalt läbimõeldult paika pandud kohtunike distsiplinaarvastutuse probleemid. Esialgsete kavade kohaselt oli mõte teha kohtunike distsiplinaarvastutuse määrustik, kuid hilisema probleemistiku läbitöötamise juures jõudsime järeldusele, et distsiplinaarvastutuse küsimused on võimalik ja vajalik kokku kirjutada kohtuniku staatuse seadusesse. Selle viimane osa, kus räägitakse eelkõige majanduslikest ja sotsiaalsetest garantiidest, võib tekitada esimesel pilgul põhjendamatuid muigeid. Võib tekkida mõte, et mingit ametnike kihti soovitakse tõsta kõrgemale teistest või sättida nad paremasse olukorda teistest riigiteenistujatest. Kuid ma rõhutaksin veel kord seda, et kohtunik ei ole riigiametnik selle tavapärases mõttes, vaid ikkagi kohtunik.

Mõne sõnaga veel kohtute seadusest. Põhimõttelist tähtsust omab see, kuidas fikseeritakse seaduses kohtute süsteem. Meie poolt väljapakutud variandi järgi peaks Eesti Vabariigis olema kolmeastmeline kohtusüsteem. Halduskohtud on eelnõu kohaselt projekteeritud maa- ja linnakohtute juurde või eraldi halduskohtutena. See tähendab, et paikkondades, kus on vajadus nende asjade suure arvukuse tõttu moodustada eraldi halduskohus, tuleb halduskohus ka moodustada, aga samaaegselt on meil maakohti, kus väga edukalt maakohtu juures võiks töötada üks halduskohtunik, kasutades ära maakohtu kantselei- ja asjaajamisaparaati. See teeks õigusemõistmise oluliselt odavamaks.

Samaaegselt peame tõdema, et printsiibi elluviimine, mille järgi õigust mõistab ainult kohus, on senini väga tagasihoidlikul järjel. Meil mõistavad õigust eeluurimisorganid, prokurörid, seltsimehelikud kohtud ja kõikvõimalikud komisjonid. Need on õigusemõistjad, kes teevad lõviosa otsuseid, mis puudutavad otseselt kodanike saatust. Kui võtta puhtstatistiliste arvude järgi, siis langetavad kohtud hoopiski vähe otsuseid. Meie eesmärk on siiski kõigi õigusvaidluste lahendamine kohtus ja seetõttu on tarvis halduskohtuid kui teatud mõttes praeguste seltsimehelike kohtute, alaealiste asjade komisjonide ja administratiivkomisjonide asendusorganeid, kus oleks tagatud avalikkus, poolte osavõtt ja demokraatlik õiguslik asjaajamine.

Üks-üheselt ei saa halduskohut ja tänast seltsimehelikku kohut mitte mingil juhul samastada, sest on olemas terve rida administratiiv- ehk haldusasju, mis põhimõtteliselt peaksid kuuluma

mitte ametiisikute, vaid just nimelt kohtu kompetentsi. Teise astme kohtute – ringkonnakohtute – puhul on meil projekteeritud apellatsioonikohtud. Vahepeal meil säärast kohtuinstantsi ei olnud.

Ma tahaksin öelda, et ees seisab väga mahukas ja suur töö, mille õnnestumine oleneb sellest, kuidas ja kui õigel ajal me kõiki neid probleeme lahendame. Tahtsin sellega rõhutada momenti, et 1992. aasta juunis lõpevad praeguste rahvakohtunike volitused kuskil 80% ulatuses. 1992. aasta juuli on see aeg, kus peaks olema põhimõtteliselt kogu seadusandlus vastu võetud ning samaaegselt loodud kõik eeldused kolmeastmelisele kohtusüsteemile üleminekuks. Sellest tulenevalt on pakutud rakendusotsusesse kaks tähtaega. Kohtuniku staatuse seadus peaks jõustuma 1. jaanuarist 1992 ja kohtute seadus sama aasta 1. juulist. Pool aastat nende tähtaegade vahel annaks võimaluse uue kohtusüsteemi komplekteerimiseks kaadriga. Kaadrivaliku ja kogu organisatsioonilise töö tegemine selle aja jooksul on küllaltki pingeline. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, härra Rask! Paistab, et küsimusi ei ole. Kaasettekande teeb Ülemnõukogu õiguskomisjoni liige Ahti Kõo.

A. Kõo

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjoni nimel on mul teatada, et Eesti Vabariigi kohtute ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduste eelnõude läbitöötamiseks oli õiguskomisjoni poolt moodustatud spetsiaalne töögrupp, kus peale õiguskomisjoni liikmete osalesid ka Ülemnõukogu saadikud härra Rätsep ja härra Kass. Selle töögrupi poolt tehti seaduseelnõude suhtes mõningaid sisulisi, aga ka redaktsioonilisi parandusi, mis omakorda arutati läbi õiguskomisjonis ja leidsid seaduseelnõude autorite poolt valdavas enamuses aktsepteerimist. Sellest tulenevalt otsustas õiguskomisjon oma 10. septembri istungil pidada eespool nimetatud seaduseelnõusid arutamiskõlblikuks ja toetab mõlema arutamist Ülemnõukogu täiskogu istungil.

Lisaks eeltoodule on aga õiguskomisjoni ühine arvamus, et lugupeetud saadikute tähelepanu tuleks juhtida mõningatele probleemidele, mille üle meil arutelu toimus, selleks et anda ülevaade meie arvamusest ja mõtlemisainet ka teile. Kohtute seaduse eelnõus, aga samuti rahvakohtuniku staatuse seaduse eelnõus on kasutuses ülemkohtu kui kõrgema kohtu mõiste. Õiguskomisjonis me leidsime, et ülemkohtu kui termini kõrval peaks alternatiivsena võtma arutamisele termini "riigikohus", ja seda ennekõike ajaloolis-õigusliku järjepidevuse

seisukohalt ning lähtudes ka sellest, et ülemkohus kui nõukogude võimu struktuuri üks instants assotsieerub liialt ebameeldivalt endiste aegadega.

Edasi, kohtute seaduse eelnõus § 11 käsitleb prokuröri osavõttu asja arutamisest kohtus. Õiguskomisjonis oli poleemika selle üle, kas see käsitlus peaks olema sama üldsõnaline või detailsem. Mis aga puudutab prokuratuuri ülesandeid Eesti Vabariigis, siis see on omaette seaduse küsimus ja õiguskomisjoni poolt on seaduseelnõu autoritele tehtud ka ametlik ettepanek, et kiirendataks selle seaduseelnõu väljatöötamist.

Üsna põhimõtteline on probleem seaduste kohaldamisel tekkinud vaidluste lahendamise ja seaduste tõlgendamisega. Kui võtta Eesti Vabariigi kohtute seaduse eelnõu, siis seal käsitlevad seda §-d 28 ja 29, mille kohaselt, juhul kui konkreetse kohtuasja arutamisel tekivad kohtu koosseisus põhimõttelist laadi küsimused seaduse kohaldamisel, antakse asi arutamiseks ülemkohtu üldkogule. Seaduste tõlgendamiseks pöördub ülemkohtu üldkogu aga Ülemnõukogu poole. Nii on seaduseelnõus ja ruttan kohe kinnitama, et õiguskomisjon on samal seisukohal, kuid erineva käsitluse on esitanud Ülemkohus. Alternatiiv väärib täielikult tähelepanu. Põhimõtteliselt on Ülemkohtu ettepanek, et seaduste tõlgendajaks oleks ülemkohus, mitte aga Ülemnõukogu. Sellise maailmapraktikas tunnustatud tõlgendamispõhimõttega ei ole siiski seaduseelnõu autorid nõustunud ja ei nõustunud ka meie järgmistel kaalutlustel. Esiteks, vaid Ülemnõukogu poolt, see tähendab seadusandja poolt seaduse tõlgendamine annab seaduse tõlgendusele seadusega võrdväärse jõu. Teiseks, on ju tõsi seegi, et nõukogude võim on loonud meil 50 aasta jooksul ohtliku pretsedendi, kus ülemkohus oma tõlgendamistegevuses sisuliselt muutis seadusi teatud isikute suva järgi. Praegusel ajal ei ole Eesti Vabariigi õigusemõistmise praktikas, peame siin silmas kaadrit, teadmisi, traditsioone, veel midagi muutunud sedavõrd, et võiksime kindlad olla taolise pretsedendi mittekordumises. Seega, seaduste tõlgendamine kohtute poolt kui iseenesest tõesti operatiivsem ja kolmandat võimu kinnistav printsiip peaks jääma ootama oma aega. Oleme seisukohal, et kohtuvõim ei saa tekkida üksnes normatiivaktide näol, ta peab selleks kujunema läbi kohtute, nii nagu peab kujunema tõeline seadusandlik ja täitevvõim.

Ühe küsimusena kerkis meie aruteludel üles nn. kohtute desovetiseerimine. Õiguskomisjoni ja ka meie töögrupi poolt avaldati arvamust, et kaugeltki mitte kõik Eesti NSV kohtunikud ei sobi oma moraalsete, õiguslike ja poliitiliste tõekspidamiste poolest Eesti Vabariigi kohtunikeks. See on aga igal üksikjuhul rangelt individuaalne küsimus ning kuulub lahendamisele kohtunike ametisse nimetamisel.

Õiguskomisjon ei pea õigeks tuua seaduse teksti täiendavaid kriteeriume peale nende, mis on väljendatud Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõu kolmandas paragrahvis.

Nimetatud seaduseelnõu puhul tekkis õiguskomisjonil eriarvamus seadusandjaga ka § 33 lõige 3 osas. See vajab veel arutlemist. Praeguse seaduseelnõu selle sätte järgi tekib kohtunikul õigus nn. kohtunikupensionile pärast 15-aastast kohtunikuna töötamist. Õiguskomisjon pakub sellele lisaks, et pärast 5-aastast kohtunikuna töötamist tekib sama õigus ka neil, kes on vähemalt 10 aastat töötanud ametikohtadel, mis käesoleva seaduse §-s 3 lõige 7 loetakse võrdseks kohtunikuna töötamisega. Arvestada tuleb seda, et kohtute kaadri täiendamisele on kindlasti vajalik tõmmata ka neid, kes on pikka aega töötanud õigusorganites, ametites, mis on otseselt seotud seadusandluse ja kohtute tegevusega. Kuna kohtunik peab olema kogemustega jurist, siis ei oleks õige võtta talt ära seda aega, mis kulus kogemuste omandamiseks. See printsiip, et teatud ametikohtadel töötamine võrdsustataks kohtunikuna töötamisega, aitaks ka meil süvendada mujal maailmas levinud seisukohta, et kohtunikuks saadakse tänu praktilises elus kogutud auväärsele pagasile.
Lugupeetud kolleegid, need on olnud meil põhilised arutelu objektid. Seaduseelnõude kohta on ka üksikuid keelelisi parandusi, kuid need teeme teile teatavaks järgmisel lugemisel. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja
Suur tänu, härra Kõo! Näib et Ülemnõukogul ei ole teile küsimusi. Kui Ülemnõukogu nõustub, siis lubage lugeda Eesti Vabariigi kohtute ja Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse eelnõude esimene lugemine lõppenuks.

Eesti Vabariigi kalapüügiseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja
Arutusele tuleb viies päevakorrapunkt: Eesti Vabariigi kalapüügiseaduse eelnõu esimene lugemine. Ettekandja on keskkonnaminister Tõnis Kaasik. Palun!

T. Kaasik
Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Selleks, et meil oleksid õigused ja ka kohustused oma loodusvarade kohta, peame me looma vastava seadusandluse. Mis puudutab konkreetselt arutamisel olevat kalapüügiseadust, siis eelmine taoline seadus pärineb sõjaeelsest perioodist, täpsemalt aastast 1938 ja viimased 55 aastat on see küsimus

seadusandlikult praktiliselt reguleerimata. Puudus isegi Nõukogude Liidu kalapüügiseadus. Küsimust püüti reguleerida üksikaktide ja dokumentidega.

Eesti vetes olevaid kalavarusid võib hinnata umbes 0,6 miljonile tonnile. Kui me suudame reguleerida püüki, siis on need varud oma olemuselt isetaastuvad. Kuid nii ülepüügi kui ka reostamise tõttu on meie kalavarude seisund osaliselt halvenenud ning seetõttu on mõni liik, näiteks siig, minetanud oma isetaastavuse. Kui me mõistlikult suhtume kalavarudesse, siis me võime püüda oma vetest umbes 70 000 – 80 000 tonni kala aastas. See teeks iga Eestimaa elaniku kohta umbes 50 kg. Seega võiks kala olla ka Eesti ekspordiartikkel ja samuti mingil määral läbirääkimiste objektiks, et meie majandustsoonis saaksid püüda meie naabrid, kes seda senini traditsiooniliselt on ka teinud.

Seaduseelnõu koostamisel on lähtutud teatud põhinõuetest. Hästi lühidalt öeldes oleksid need järgmised. Esiteks, veekogude elusressursside varud kujutavad endast ühtset tervikut ja on Eesti Vabariigi riiklik omand. Seevastu varude haldamisel on peetud võimalikuks anda palju õigusi ja kohustusi kohalikele omavalitsustele. Teiseks, reguleeritud on ka teatud eelised, ja nimelt: eelis on kutselistel kaluritel, kohalikel elanikel ja organisatsioonidel. Kolmandaks, püüki tuleb hoida kontrolli all, et ei väheneks meie kalavarud ja säiliks terviklik veekogude ökosüsteem. Neljandaks, arvestatud on kalapüügi traditsioonilist jaotamist Läänemerel ranna- ja avamerepüügiks, mis erinevad püügiviiside, -vahendite ja valdavalt ka püügiobjektide poolest. Viiendaks, varude kasutajad peavad tegema ka teatud kulutusi varude säilitamiseks.

Seaduse koostamisel on arvestatud, et suur osa meie vete kalavarudest on eksterritoriaalsed liigid. Räim, kilu, tursk ja lõhe – need on kalad, mille püüki reguleeritakse rahvusvaheliselt. Tänavu septembris toimus Varssavi kalanduskomisjoni istung, kus määrati ära järgmise aasta kalapüügi kvoodid Läänemere-äärsetele riikidele. Täpsustuseks olgu öeldud, et Eesti ei ole veel Varssavi komisjoni liige, kuid läbirääkimised selles osas on juba käimas. Praegu on eraldatud kvoot ühiselt neljale iseseisvale riigile: Nõukogude Liidule, Lätile, Leedule ja Eestile. Lähemal ajal seisavad ees läbirääkimised selle kvoodi omavaheliseks jagamiseks. Seal, kus ei ole tegemist rahvusvahelise staatusega, on kalapüügi korraldamine eelistatult antud maakondadele, eeldusega, et nad edastavad osa õigusi ja kohustusi ka valdadele ja kalurikülladele.

Seaduseelnõu näeb ette ka kalakapitali moodustamise, kuna on vaja teha teatud üldisi kulutusi, mis on seotud kalavarude kaitse ja taastootmise, koolituse ja muude selliste asjadega. Loomulikult ei kasutata kalakapitali ainult tsentraliseeritult, vaid koostöös maakondade ja linnavalitsustega. Käesolevas seaduseelnõus ei ole kajastatud kalapüüki väljaspool Eesti

Vabariigi haldusala ega ka majanduslikke küsimusi, sh. kalandusettevõtlust ja kalakaubandust, kuna need küsimused ei ole antud seaduse objektiks.
Austatud saadikud! Vaatamata eelnõu näilisele kitsusele on seaduse tagapõhi siiski väga laiaulatuslik. Tema rakendamine puudutab suurt osa Eesti elanikkonnast, iga mehe kalapüügiõiguse kaudu koguni kõiki. Suur osa saab seadusel olema Eesti suveräänsete õiguste tagamisel rahvusvahelisel tasandil. Kutsun teid üles täie pingega töötama, et kalapüügiseadus saaks vastu võetud võimalikult kiiresti ja kvaliteetsena! Tänan tähelepanu eest!

Juhataja
Suur tänu, härra minister! Paistab, et saadikutel on teile küsimusi. Tõnis Mets, palun!

T. Mets
Lugupeetud härra minister, mina pöörduksin teie poole paari küsimusega. Teatavasti kulgeb Eesti majandustsoon peaaegu Rootsi majandustsoonini ja see on laiem tema territoriaalvetest. Kas Eesti omariikluse kehtestamisega tõuseb Eesti püügikvoot nüüd 100%-ni või jääb eelmisele tasemele, mis senimaani oli ainult 24% üldkvoodist? Kas me saame nüüd peremeheks või jaotame selle ikka veel Leningradi, Kaliningradi ja teiste püügirajoonide vahel ära? Kolmas küsimus puudutab meie looduskaitsepiirkonnas olevaid veekogusid. Kas seoses maaseadusega on ka selles osas oodata mingeid muudatusi? Näiteks Matsalu looduskaitsepiirkond, kus akvatoorium moodustab 350 km², on praktiliselt ära võetud aktiivsest kasutusest.

T. Kaasik
Mis puudutab Eesti majandustsooni ja selle kalavarude kasutamist, siis nende küsimuste juurde me tuleme veidi hiljem. Seepärast ma ei tahaks nendel probleemidel praegu pikemalt peatuda. Selge on see, et pärast majandustsooni kehtestamist muutume me nende varude peremeesteks ja igasugune kvootide teistele andmine on juba meie sisemine majandusküsimus. See võiks olla ka järgnevate läbirääkimiste objektiks.
Looduskaitsealadel nii Lahemaal kui ka Matsalus on suured veed ja kalapüük on seal lubatud ulatuses, mida võimaldab looduskaitseala üldrežiim. Ma näen ette, et see jätkub ka lähemas tulevikus, aga muidugi ta on reguleeritud vastavate looduskaitsealaste aktidega.

P. Grigorjev

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud härra minister! Mind huvitavad kaks küsimust.

Esiteks, mis tuleb endise ministeeriumi kalakaitseinspektsiooni asemele ja kas neid endisi funktsioone ei saaks üle anda moodustatavatele merepiiri kaitse üksustele, kes võiksid kohakaasluse alusel kaitsta ka kalavarusid? Teiseks. Ma tahaksin kuulda teie arvamust, kuidas anda litsentse kalapüügiks rajoonis, kus põrkuvad kokku Leningradi oblasti, Narva-Jõesuu alevinõukogu, Ida-Virumaa maakonna ja Sillamäe valdkonna territooriumid? Saate aru, et kitsal 15-kilomeetrisel alal on neli valdajat. Kuidas üldse on võimalik sellistes situatsioonides piiritleda kalapüügilitsentse? Tänan!

T. Kaasik

Esimene küsimus oli meie kalakaitseorganite staatuse kohta. Ilmselt küsija pidas silmas, et need allusid kuni viimase ajani Nõukogude Liidu Kalamajandusministeeriumile. Praegu on ette valmistatud otsus selle kalakaitseorgani likvideerimise kohta. Osaliselt tema baasil ja osaliselt ka keskkonnaministeeriumi halduses olevate teiste allüksuste baasil luuakse ühtne mere- ja kalakaitsega tegelev teenistus. Tõenäoliselt saab selleks Eesti Mereinspektsioon, kes kujuneks esimeseks lüliks tulevases rannakaitses. Olen küsijaga nõus, et tulevikus kujuneb meil välja ilmselt ühtne rannakaitse, kes tegeleb paljude küsimustega.

Mis puudutab seda kitsast ala, kus isegi erinevate riikide huvid on mängus, siis ilmselt me peame seal kehtestama oma territoriaalvee ja majandustsooni. Selleks on vaja Leningradi oblastiga läbirääkimiste käigus määrata kindlaks piirid tänast olukorda, traditsioone ning Eesti majanduslikke ja poliitilisi huve arvestades. Edasine jaotus on juba meie siseasi. Seadus näeb ette, et maakondadele eraldatakse kuni 2 meremiili laiused mereosad, kus nad on ka antud kalavarude peremehed.

K. Ellik

Lugupeetud spiiker, lugupeetud minister! Kas teile ei tundu, et see seaduseelnõu sisaldab liialt palju bürokraatiat? Kas harrastuslik kalapüüdja võiks hakkama saada vähemate dokumentidega? Teadagi on meil suur paberipuudus ja kas ikka peavad olema kõik need püügiload ja kalastuskaardid? Mis te vastaksite selle peale?

T. Kaasik

Seda küsimust oleme me kalastajate seltsiga arutanud ning võin öelda, et igal mehel on õigus püüda kala käsiõngega selleks ettenähtud veekogudest. Kui ta aga tahab mingite muude

vahenditega püüda, siis peab tal olema kalastuskaart. See ongi kogu bürokraatia. Kogu tsiviliseeritud maailmas on asjad niimoodi korraldatud. Ilma bürokraatiata ei saa ka riiki olla.

J. Liim

Lugupeetud minister, milline on kalade tervislik olukord meie merevetes? Kui midagi haiguslikku esineb, siis kus, millises vormis ja mis või kes on põhjustanud haigusvorme? Tänan!

T. Kaasik

Ammendavalt ma ilmselt sellele küsimusele vastata ei oska. Kunagi tegeles selle küsimusega Riias asuva vastava üleliidulise instituudi Tallinna osakond, mille juures oli ka kalahaiguste laboratoorium, kuid mul ei ole teada nende teadusliku töö täpseid tulemusi. Ainuke, mida ma tean, on see, et kalade tervisliku seisundiga on olnud tõsiseid probleeme. Matsalu piirkonnas ja ka mujal on kalades leitud kõrgendatud elavhõbedasisaldust, eriti kahjustatud on olnud kalamaks. See on muidugi üldine probleem ja teatud määral on selle uurimisega ka tegeldud.

Juhataja

Suur tänu, härra minister! Rohkem teile küsimusi ei ole. Vabandust, Jüri Liim soovib teist korda esitada küsimust. Palun!

J. Liim

Tänan! Ma tahaksin ainult täpsustada ja nimelt: kes teie arvates on põhjustanud selle haigusvormi, mida te praegu esile tõite.

T. Kaasik

Ma ei oska teile täpselt vastata, kuid Kasari jõe suudmes ja Matsalu lahes on tõenäoliselt selle põhjustanud põllumajanduses kasutatavad puhtimisained, mis sisaldavad elavhõbedat. Aga see ei pruugi olla lõplik otsus.

Juhataja

Suur tänu! Kaasettekandeks saab sõna Ülemnõukogu keskkonnakomisjoni liige Andrei Prii.

A. Prii

Austatud juhataja, austatud kolleegid! Keskkonnakomisjon on seisukohal, et Eesti Vabariigi kalapüügiseaduse eelnõu on küps tema arutamiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogus, kusjuures põhimõttelisi, seaduseelnõu aluseid muutvaid parandusi komisjoni arvates ei ole vaja teha. Komisjon soovitab Ülemnõukogu liikmetel pöörata erilist tähelepanu seaduseelnõu §-le 5, milline reguleerib kalavarude haldamist kolmel erineval tasandil: riiklikul, munitsipaal- ja eravalduse tasandil. Esitatud haldamisjaotus on komisjoni arvates otstarbekohane ning pärast redaktsioonilist laadi parandusi võib seda võtta kalavarude kasutamise põhimõtteliselt uut laadi õigusliku alusena.

Samaaegselt pöörab keskkonnakomisjon seaduseelnõu koostajate tähelepanu alljärgnevatele asjaoludele. Esiteks, seaduseelnõu sätetes, mis käsitlevad kalavarude kasutamise õigust, ei ole üheselt mõistetavat selgust. See puudutab seaduseelnõu paragrahve 6, 10, 11, 12 ja 16. Nendes sätestatakse, et kalavarude kasutamiseks on vaja kasutuskaarte, tegevuslitsentse, püügilubasid, kalavarude kasutamise lepinguid, kalapüügipiirkondi ja kalavarude kvoote. Tegelikult oleks vaja luua lihtne, väheste lubadega süsteem, kus oleks täpselt piiritletud kohaliku omavalitsuse ja riigivalitsemisorganite pädevus kalavarude kasutamiseks andmisel.

Teiseks on vaja täpsustada neid seaduseelnõu paragrahve, mis käsitlevad kohaliku omavalitsuse ja riigivalitsemisorganite vahekordi kalavarude kasutamise maksustamisel ja sellest laekuvate summade suunamisel ning seostada see maksuseadustega. Seaduseelnõu §-d 20 ja 28 sätestavad vastutuse ja kahjude tasumise kalapüügi reguleerimise õigusaktide rikkumise eest. Kui kõik on selge distsiplinaar- ja kriminaalvastutusega, siis tsiviilvastutuse osas on ilmnenud lahtised otsad. Täpsustada tuleks kahjutasude ning kompensatsioonide olemust ja nende kehtestamise korda. Otstarbekohaseks osutub seaduseelnõu nende sätete analüüsimine, mis reguleerivad kalaameti volitusi. Need puudutavad seaduseelnõu paragrahve 5, 8, 9, 10, 17, 18, 21 ja 27. Loomulikult ei tohiks kujuneda sisulise arutelu objektiks asjaolu, kas need volitused on kokku koondatud või üle terve seaduseelnõu hajutatud. Hajutamine on aga endaga kaasa toonud praktiliselt piiramatud võimufunktsioonid. Nii lubab seaduseelnõu § 21 kalaametil kehtestada kalapüügi ja veetaimede kogumise keeluaega, keelualasid ja muid piiranguid. Ilmselt on otstarbekohasem loobuda sellisest praktikast. Valitsusasutuse volitused tuleks täpselt fikseerida ja igasuguste piirangute rakendamisele anda laiem kõlapind.

Seaduseelnõu § 17 puudutab möödaminnes kalavarude kasutamise reguleerimise väga olulist ja rahvusvaheliselt tunnustatud hooba: kvooti. Seaduseelnõu jätab aga kvoodi olemuse ja selle seadustamise hoopiski lahtiseks. Vajalik oleks vähemalt ära näidata, millise

riigivalitsemisorgani otsusega muutub kvoot kasutamise aluseks. Kvoodi sünnilugu muidugi seadusega sätestada ei ole vaja.
Lisaks eeltoodule peab seaduseelnõus tegema rea redaktsioonilist laadi parandusi. Keskkonnakomisjon palub kõiki anda omapoolsed täiendused ja parandused seaduseelnõu kohta keskkonnakomisjonile reglemendis ettenähtud ajaks, s.o. järgmise istungjärgu esimese tööpäeva lõpuks. Tänan!

Juhataja
Suur tänu! Ülemnõukogul küsimusi ei ole. Kui Ülemnõukogu ei ole vastu, siis lubage Eesti Vabariigi kalapüügiseaduse eelnõu esimene lugemine lugeda lõpetatuks.
Enne järgmise päevakorrapunkti juurde asumist kuulutan välja vaheaja. Kohtume siin saalis kell 12.20.

V a h e a e g

Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta

Juhataja
Jätkame istungjärgu tööd. Sõna on härra Kaasikul.

T. Kaasik
Lugupeetud rahvasaadikud! Eesti Vabariigi Valitsus palub võtta kiireloomulise küsimusena 50. istungjärgu päevakorda Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" projekti arutelu. Oma eelmises sõnavõtus ma juba mainisin, et peaaegu on määratud kalapüügi kvoodid kogu endisele Nõukogude Liidu Läänemere osale. Lähiaegadel seisab ees nende kvootide jagamine nelja iseseisva riigi vahel ja seetõttu on küsimus kiireloomuline. Sellest oleneb ka meie tuleva aasta kalapüük.

Juhataja
Lugupeetud Ülemnõukogu, teeme kohaloleku kontrolli! Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 35.
Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada päevakorda pakutud kiireloomuline

küsimus? Palun hääletada! Selle poolt on 54 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud. Palun, härra Kaasik!

T. Kaasik

Eesti Vabariik kui mereriik peab kehtestama oma õiguskorra, mis korraldaks tema jurisdiktsiooni merel, laevaliikluse ja merekeskkonna kaitse, elusressursside kasutamise ja säilimise, teaduslike uuringute läbiviimise, maavarade kaevandamise merepõhjast ja vaidluste lahendamise. Nende küsimuste lahendamiseks on aluseks võetud 1982. aastal ÜRO poolt vastuvõetud mereõiguse konventsioon. Lubage, et ma mõne sõnaga peatun mõnedel selle konventsiooni põhimõtetel.

Konventsioon toob ära järgmised põhimõtted ja terminid. Esiteks, kaldariigi suveräänsus laieneb väljapoole tema maismaaterritooriumi ja sisevete piire tema juurde kuuluvale merevööndile, mida nimetatakse territoriaalmereks. Teiseks, kaldariigi suveräänsus laieneb õhuruumile territoriaalmere kohal, samuti ka merepõhjale ja maapõuele selle all. Kolmandaks, igal riigil on õigus kehtestada oma territoriaalmere laius piirini, mis ei ületa 12 meremiili, mõõdetuna lähtejoonest, milline on arvestatud konventsiooni sätete alusel.

Need kolm põhimõtet panevad paika territoriaalmere olemuse ja on tugevasti seotud majandustsooniga. Majandustsoon kujutab endast ala, mis paikneb väljaspool territoriaalmerd. Sellele laienevad konventsiooniga kehtestatud õiguslik kord ja kaldariigi õigused. Teiste riikide õigused ja vabadused reguleeritakse konventsiooni sätetega. Majandustsooni laius ei tohi ületada 200 meremiili, mõõdetuna lähtejoonest. Kaldariigil on oma majandustsoonis õigused elus- ja mitteelusressursside uurimisele, tootmisele ja säilitamisele merepõhjas, vetes selle kohal ja maapõues. Nimetatud tsoonis on õigus läbi viia majanduslikke uuringuid ja toota energiat vee-, hoovus- ja tuuleenergia kasutamise teel. Need õigused laienevad ka tehissaartele, ehituste ja rajatiste loomisele, kasutamisele, teaduslikele uuringutele, merekeskkonna kaitsele ja säilitamisele. Kolmas termin on "mandrilava". Läänemere puhul siin erilist küsimust ei teki, kuivõrd kogu Läänemere Eestile kuuluv osa on mandrilava piires. Majandustsoon on praegu reguleeritud vastavalt seadusele NSV Liidu riigipiiri kohta. Eesti Vabariigi piires oli määratud 27 punkti, millest lähtuti territoriaalmere ja majandustsooni kehtestamisel alates Vaidlo saarest põhja poole Loodeneemeni Saaremaal.

Hetkel tekivad kaks uut, Nõukogude Liidu raames seni reguleerimata küsimust. Üks puudutab Irbeni väina ja teine Riia lahte, mis varem kuulusid Nõukogude Liidu sisevete hulka. Muutunud olukorras on territoriaalmere arvestus- või lähtejoon vaja ära määrata ka Riia lahes ja Soome lahe idaosas.

Käesolev otsus on ette valmistatud kolmepunktilisena, kusjuures üks punktidest on ülddeklareeriva iseloomuga: kehtestada majandustsoon vastavalt rahvusvahelisele mereõigusele. Teine punkt teeb Eesti valitsusele ülesandeks välja töötada majandustsooni õiguslik režiim kahe kuu jooksul ja esitada see Ülemnõukogule. Kolmas punkt on tihedalt seotud nii territoriaalvete kui ka majandustsooniga. See on küsimus piirist, sest riigipiir merel kulgeb mööda territoriaalmere välist piiri, juhul kui see ei ole teisiti kehtestatud rahvusvaheliste lepetega. Valitsusele on tehtud ülesandeks pidada selles osas naabritega läbirääkimisi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra minister! Ülemnõukogul on teile küsimusi. Palun, Alar Maarend!

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul oleks küsimus punkti 3 kohta. Miks me hakkame nii kramplikult kasutama inglis- või ladinakeelseid termineid, kui meil on endil olemas ilusad eestikeelsed sõnad. Seetõttu on mul ettepanek asendada sõna "bilateraalsete" sõnaga "kahepoolsete". See on rohkem harjumuspärane. Tänan!

T. Kaasik

Ma ei näe siin mingit vastuolu vastava paranduse tegemiseks.

P. Jermoškin

Lugupeetud härra minister! Mulle näib, et üldiselt on see otsus vajalik. Minu arvates peaks otsuse punkt 3 olema esimene punkt, kuna kõigepealt me peaksime kehtestama piirid, kindlaks määrama majandustsooni ja territoriaalveed. Mulle näib, et otsuse punktide järjekord ei ole päris õige. Tänan!

T. Kaasik

Esimese punkti osas on küsimus tõesti deklaratiivset laadi. Ülemnõukogu deklareerib esimese punktiga oma tahet kehtestada majandustsoon vastavalt rahvusvahelistele õigustele. Me oleme seisukohal, et esimene punkt on aluseks järgnevatele. Kui Ülemnõukogu leiab, et me ei ole huvitatud majandustsoonist, siis langevad ära ka kõik läbirääkimised. Esiteks me deklareerime oma tahet ja seejärel alustame läbirääkimisi. Selles peitubki selle punkti mõte.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minu küsimus on analoogiline eespool küsitletuga. Ka minu meelest ei saa kehtestada midagi enne, kui me ei ole piiritlenud, mis see on. Me mäletame väga hästi Rootsi ja NSV Liidu vahel kestnud vaidlusi Gotlandi majanduspiiri ümber. Kui me otsuse esimeses punktis väljendame oma poliitilist riiklikku tahet, siis ma arvan, et me peaksime sõnastama selle natuke teistmoodi. Mitte "kehtestada", mis tähendab ju, et me määratleme kohe kindlaks, vaid "pidada vajalikuks" või midagi taolist. Sellises redaktsioonis on see otsus lihtsalt vastuoluline. Tänan!

T. Kaasik

Põhimõtteliselt ma aktsepteerin härra Käbini seisukohta. See on just nimelt mõeldud poliitilise, mitte juriidilise tahte väljendusena.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, härra ettekandja! Mul on selle üldiselt vajaliku otsuse puhul kaks küsimust. Esiteks: kas otsuse punktis 1 on teie arvates sõna "täies" vajalik või mitte? Teiseks, kuidas kõlab termin "majandusvöönd" inglise keeles?

T. Kaasik

Küsimus on selles, et rahvusvahelist mereõigust võib kasutada ka osaliselt, kuid antud juhul me deklareerime poliitilist tahet täies ulatuses, kuna Eesti on siiski traditsiooniline mereriik. Termin "majandustsoon" kõlab inglise keeles "economic zone".

J. Liim

Härra minister, kus on Eestil lähtejooned ja kui reaalne on territoriaalvete laiendamine? Tänan!

T. Kaasik

Ma ei oska sellele küsimusele vastata, kuna see on riikidevaheliste kahepoolsete läbirääkimiste objekt. Rahvusvaheliselt on määratud välised piirid territoriaalveele ja majandustsoonile, vastavalt 12 ja 200 meremiili, aga Läänemerel sageli ei anna piir välja isegi 12 meremiili, rääkimata 200 meremiilist. Muidugi ei saa me Läänemerel maksimaalse pikkusega merepiire.

A. Labassov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Seoses 1. punktiga tahan ma küsida, millal me jõudsime kindlaks määrata oma territoriaalveed. Minu teada pole me deklareerinud nende kokkulepete õigusjärglust Nõukogude Liidu suhtes, millega piiritleti Rootsi, Soome ja Nõukogude Liidu kontinentaalsed majandusvööndid. Aga ma arvan, et selles suhtes erilisi probleeme ei teki. Teine asi on see, et majandusvöönd algab territoriaalvete piirist. Kui me oleme Eesti Vabariigi õigusjärglased, nagu me oleme korduvalt kinnitanud, siis tuleb arvestada, kui kaugele ulatusid tol ajal territoriaalveed. Ilmselt tuleb kõigepealt kindlaks määrata territoriaalvete ulatus, et oleks selge, kust algab majandusvöönd. Peale selle tahaksin teada, kuidas kavatsetakse lahendada piiriküsimused Lätiga, kui me kehtestame uue territoriaalvete piiri.

T. Kaasik

Me ei ole oma naabritega territoriaalvete osas läbirääkimisi lõpetanud. Territoriaalmeri kuulub rannariigi piiridesse ja see on lihtsalt piiriküsimuste reguleerimine merel. Majandustsoon ei ole rannariigi territooriumi osa ja selleks on vaja erilist otsust. Teie küsimuse kohta võib öelda, et üks ei puuduta hetkel teist. Nagu ma korduvalt olen öelnud, on meil antud juhul aktuaalne väljendada poliitilist tahet majandustsooni huvitatusele. See on pikaajaline raske protsess. Eesti Vabariigi iseseisvuse päevil ei suudetud selles küsimuses isegi lätlastega läbirääkimisi lõpuni pidada. Mis puudutab konkreetselt Lätiga suhtlemist, siis peab ütlema, et piirid on siiamaani paika panemata, need on läbirääkimiste objektiks, kuid ei ole välistatud ka nn. halli tsooni olemasolu. Mõnel pool on hall tsoon olnud aastakümneid vaidlusalune territoorium, kuid sellest hoolimata käib elu edasi ja jagatakse kalakvoodid. Näiteks hiljuti Nõukogude Liidu ja Rootsi vahel reguleeritud Gotlandi-lähedane tsoon oli aastakümneid hall tsoon, aga elu läks ikka edasi.

T. Anton

Teie ettekandest ja Ülemnõukogu liikmetele jagatud seletuskirjast selgub, et otsuseprojekti sisuliseks autoriks on keskkonnaministeerium. Kas selle kohta on väljendanud arvamust ka välisministeerium?

Teine küsimus. Otsuse preambulas kõneldakse 1982. aasta ÜRO mereõiguse konventsioonist. Kas see vastaks diplomaatilistele tavadele, kui Eesti Vabariik võtaks kõigepealt seisukoha nimetatud konventsiooni suhtes? Tänan!

T. Kaasik

Alustan viimasest küsimusest. Mereõiguse konventsioon on suhteliselt uus dokument ja minu andmetel ei olegi seda veel lõpuni arendatud. Praegu on see dokument kõigi riikide poolt arvestatud kui alus mereõiguste lahendamiseks. Ilmselt tuleb meil anda mereõiguse konventsioonile omapoolne hinnang, s.t. kas me ühineme sellega või mitte. Tõenäoliselt saab see olema lähemal ajal, kuid ma ei tahaks, et selle läbi kannataks meie kiireloomuline küsimus. Mis puudutab esimest küsimust, siis antud otsuseprojekti töötas välja töörühm, kuhu kuulusid nii välis- kui ka justiitsministeeriumi esindajad, seda arutati ka Ülemnõukogu keskkonnakomisjonis.

A. Labassov

Lugupeetud juhataja! Peale ÜRO mereõiguse konventsiooni on veel kaks konventsiooni Balti mere kohta, mis määravad kindlaks riikide õigused ja kohustused oma territoriaalvete ja majandusvööndite piirides, pidades silmas Balti mere kaitset. Mil määral oleme valmis võtma enda peale vastutust selles töös, mida meie vabariik on kohustatud tegema keskkonnakaitse valdkonnas oma majandusvööndi ja territoriaalvete piires? Tänan!

T. Kaasik

Tõepoolest on olemas kaks spetsiifilist konventsiooni, mis puudutavad Läänemerd. Helsingi ehk Läänemere kaitse konventsioon kirjutati alla 22. märtsil 1974. aastal Helsingis ja tema tööorgan on Helsingi komisjon. Teine on kalapüügi ehk Gdanski konventsioon ja tema tööorgan on Varssavi komisjon. Mõlema komisjoniga on meie keskkonnaministeeriumil, valitsus- ja ka teadusasutustel väga pikaajalised traditsioonid. Kui me üldse räägime mingist prioriteetide järjekorrast, millega ühineda, siis esimene on Helsingi ning seejärel Gdanski konventsioon.

P. Priks

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Võib olla oleks otstarbekas otsuse nimetusest jätta välja sõna "kehtestama". Praegu me antud otsusega ei kehtesta ju majandusvööndit.

Juhataja

Härra Kaasik, kas te aktsepteerite seda ettepanekut?

T. Kaasik

Täielikult.

Juhataja

Ülemnõukogul rohkem küsimusi ei ole. Palun õiguskomisjonil esitada oma arvamus. Ülle Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Ma ei esita õiguskomisjoni arvamust, vaid pigem oma mõtteid seoses selle otsusega. Minu arvates näitavad esitatud küsimused, et saadikutel on otsuseprojekti kohta terve rida märkusi ja parandusi ning mulle tundub, et ka sisuliselt ei ole probleem nõnda lihtne, nagu siin on kolme punktiga püütud kirja panna. Sellepärast on mul ettepanek, et Ülemnõukogu kaaluks võimalust määrata selles küsimuses juhtivkomisjoniks meie väliskomisjon ja katkestada praegu selle otsuseprojekti arutelu. Vajadusel saaksid vahepeal selle otsuse kallal teha tööd ka teised komisjonid ja me võiksime jätkata selle küsimuse arutelu 51. istungjärgul. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, proua Aaskivi! Palun esitage oma ettepanek kirjalikult! Sõna saab Tõnu Anton.

T. Anton

Õiguskomisjonil ei ole olnud võimalik antud otsuseprojekti arutada, sest see jõudis minuni alles eile. Minu teada ka väliskomisjon ei ole jõudnud seda läbi arutada.

I. Toome

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Härra Anton juba ütles teile edasi selle informatsiooni, mida ma tahtsin öelda. Väliskomisjon ei ole tõesti jõudnud arutada seda otsuseprojekti. Põhimõtteliselt ma toetan Ülle Aaskivi ettepanekut.

Juhataja

Suur tänu! Härra Kaasik, te olete vaba. Lugupeetud Ülemnõukogu, asume otsustama. Laekunud on kaks ettepanekut. Kes on selle poolt, et katkestada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" arutelu?

Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 57 rahvasaadikut, vastu on 1 ja erapooletuid 1. Ettepanek on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame oma tööd. Arutusele tuleb viieteistkümnes päevakorrapunkt: Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu esimene lugemine. Ettekandja selles küsimuses on siseminister Olev Laanjärv. Palun!

O. Laanjärv

Lugupeetud juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Täna teile esitatud seaduseelnõu "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" ei ole mitte suunatud mingite radikaalsete muudatuste tegemiseks kehtivas seadusandluses, vaid see näeb ette kehtivas kriminaalprotsessi ja administratiivõigusrikkumiste koodeksis lõpuks ometi asendada sõna "miilits" sõnaga "politsei", sealhulgas koodeksi nendes sätetes, kus nähakse ette vastutus politseiametnikule vastu hakkamise, tema solvamise ja seadusliku korra mittetäitmise eest. Ülemnõukogu õiguskomisjoni ettepanekul, mida me ka toetame, on viimatimainitud seadussätetest välja jäetud sõnad "rahvamalevlane" ja "Eesti Kodukaitse". Nende asemel on ette nähtud kehtestada ühiskondliku ja lepingulise politseitöötaja õiguslik kaitse võrdväärselt politseiametnikuga. See puudutab seaduseelnõu esimese osa punkte 1 ja 2. Muuseas, rahvamalev on käesolevaks ajaks juba valitsuse otsusega likvideeritud. Lepingulise politseitöötaja näol on tegemist töötajaga, kes on määratud politseiametnikuks või politseiametniku ametikohale reeglina kuni üheks aastaks ning seetõttu kasutab ta ka politseiametniku õigusi. Meie arvates on tema õiguslik kaitse võrdsustatud politseiametniku õigusliku kaitsega ning teile esitatud seaduseelnõus ei vaja see erilist toonitamist. Praegu valmistatakse ette ühiskondliku politseitöötaja põhimääruse projekti ning see peab olema esitatud valitsusele 15. novembriks. Me tahame selle ühitada ka ettepanekutega politseiseaduse täiendamiseks ja muutmiseks.

Sisuliselt uudseks momendiks seaduseelnõus on ettepanek anda politseile õigus määrata halduskaristusi passirežiimi rikkumise eest, need oleksid administratiivõigusrikkumiste koodeksi §-d 193 ja 197. Mainitud asjade läbivaatamise õiguse andmine politsei pädevusse vähendaks administratiivkomisjonide töökoormust praeguses situatsioonis vähemalt poole võrra ning lõpetab nende kodanike, kes on kaotanud passi või elavad kehtetu passiga, mõttetu jooksutamise passilaua, konstaabli ja administratiivkomisjoni vahet. Pole ju taolise fakti tuvastamiseks, kus sisuliselt puudub vaidlus, vaja 10-liikmelise komisjoni otsust.

Seaduseelnõu annab võimaluse võtta operatiivselt administratiivvastutusele sissekirjutamata elamise eest isikuid, kes ei oma alalist elu- ja töökohta. Seni on see olnud seotud suurte raskustega, kuna need isikud vabatahtlikult administratiivkomisjoni lihtsalt ei ilmu. Seaduseelnõu näeb ette politseiametnike ringi laiendamist, kes omavad õigust vaadata läbi administratiivõigusrikkumiste asju ja määrata rahatrahv kuni 50 rubla. Nimetatud õigus on ette nähtud anda täiendavalt konstaablitele, politseiprefektuuride ja jaoskondade operatiivkorrapidajatele, kes praktiliselt nende probleemidega kokku puutuvad. Passiteenistuse politseiametnikele nähakse ette õigus määrata passirežiimi rikkumise eest administratiivkaristus, rahatrahv kuni 10 rubla.

Selgituseks nii palju, et politseikomissaride ja abikomissaride näol on meil tegemist politseijaoskondade juhtide ja nende asetäitjatega, kusjuures liikluspolitsei ja abikomissari näol on tegemist linna või maakonna politseiprefektuuri, liikluspolitsei juhi ja tema asetäitjaga. Seega esitatud seaduseelnõu aktsepteerib politseid kriminaalprotsessi ja administratiivõiguse rikkumiste seadusandlusest lähtudes ning annab politseile samasuguse õigusliku kaitse, kui see oli miilitsal.

Antud seaduseelnõu võib käsitleda kui sissejuhatust eelseisvatesse muudatustesse kriminaalseaduse protsessi ja administratiivõigusrikkumisi käsitlevasse seadusandlusse. Osa neist on juba valmis, teiste kallal veel töötatakse, sest elu näitab, et me ei suuda rahulikult ära oodata uute kriminaal- ja kriminaalprotsessi koodeksite ilmumist.

Paar sõna veel politsei abiteenistusest. Ühiskondliku politsei abiteenistuse kontseptsioon on välja töötatud ning praegu me töötame välja ka politsei abiteenistuse määrust. Nagu ma juba mainisin, peame esitama selle 15. novembriks valitsusele kinnitamiseks. Tänan tähelepanu eest ja olen valmis vastama teie küsimustele!

Juhataja

Suur tänu, härra Laanjärv! Ülemnõukogul on teile küsimusi. Hillar Eller, palun!

H. Eller

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Ajakirjanduse andmeil kirjutas peaminister Savisaar 8. septembril alla korraldusele, millega teie valitsemisalas asuvasse eriteenistusse moodustati juurdlusbüroo. Mul on sellega seoses kolm küsimust. Millal teie sellest korraldusest teada saite, kas enne või pärast dokumendi allakirjutamist, ning kas te olete võimeline meile taastama selle korralduse sisu? Teiseks, ma paluksin nimetada 8. septembril loodud juurdlusbüroo peamised tegevussuunad. Kolmandaks, miks siseministeerium ei teinud Ülemnõukogule vastavat ettepanekut paranduse sisseviimiseks politseiseadusesse?

O. Laanjärv

Juurdlusbüroo ei loodud mitte 8-ndal, vaid putšijärgsetel kuumadel päevadel ühel hilisõhtusel valitsuse istungil, millest mul ei õnnestunud osa võtta – seoses sellega, et olin valitsusjuhi korraldusel täitmas teisi ülesandeid. Juurdlusbüroo moodustamisest kuulsin ma järgmisel hommikul Eesti Raadiost. Valitsuse määrusega sellise organi moodustamine ei olnud millegagi kaetud ning seepärast me töötasime välja oma ettepanekud selle valitsuse määruse täitmiseks. Need on valitsusele üle antud 13. septembril. Ettepaneku sisu on lühidalt järgmine: kaitsepolitsei väljaviimine politseiameti struktuurist, riikliku kaitsepolitsei ameti moodustamine, sellele järgnevalt ka kaitsepolitsei funktsioonide väljatöötamine. Minu nägemuse järgi peaks sellele järgnema põhimääruse kinnitamine Ülemnõukogus. Leedu Vabariigi näol on meil selleks eeskuju olemas. Paralleelselt tuleks ära lahendada ka eriteenistuse küsimused. Need on kaks ise asja. Eriteenistus moodustati pärast 1990. aasta 15. mai sündmusi ja temale pandud funktsioonid on praegu kinnitatud põhimäärusega. See on hoonete ja esimeste isikute kaitse organiseerimine, samuti meile saabuvate isikute kaitse organiseerimine. Muid funktsioone nende praegune põhimäärus ette ei näe. Juurdlusbüroo viimine eriteenistuse struktuuri on minu arvates põhjendamatu, nagu see juurdlusbüroo mõiste ise. Tal ei ole praegu mitte mingisugust katet. Ta eksisteerib ainult valitsuse määruse näol. Ja siit me peame nüüd edasi minema. Nii valitsusele kui ka seadusandjale teen ma järgmised ettepanekud. Esiteks, eriteenistuse väljaviimine politsei struktuurist. Teiseks, eriteenistuse põhimääruse, kus nähakse ette kõik õigused ja kohustused, kinnitamine seadusandja poolt. Kolmandaks, kontrollifunktsioonide andmine näiteks kaitsenõukogule.

Ma ei tea, kui palju on lugupeetud saadikud tutvunud Leedu kaitseosakonna põhimäärusega, ütlen ainult nii palju, et seal on kaitseosakond allutatud presidendile. Meil ma näeksin ette kollektiivset kontrollorganit nii eri- kui ka kaitseteenistuse töö üle. Siseministeeriumi valitsemisalas salateenistuse loomist ei pea ma antud situatsioonis eetiliseks.

P. Lutt

Härra minister, ma jätkaksin samal teemal. Kui siiski niisuguse juurdlusbüroo loomine saab teoks, kui palju see läheb siis maksma? See oleks esimene küsimus. Teine küsimus. Öelge palun, kas teie ametkond tunnustab praegu Eesti Vabariigi tõelisi isikutunnistusi, mis on välja antud Eesti Vabariigi kodanikele enne 1940. aasta riigipööret? Paljudel inimestel on need alles ja nad tahavad hakata neid uuesti kasutama. Aitäh!

O. Laanjärv

Kui ei ole põhimäärust ja ei ole kinnitatud struktuuri, siis ei ole võimalik teha ka mingisugusele büroole või organisatsioonile eelarvet. Sellepärast jään ma sellele küsimusele vastuse võlgu. Üldiselt ma ütleksin, et see on küllaltki kallis asi, aga majanduslikke arvutusi pole seni keegi teinud.

Vastus teisele küsimusele. Lugupeetud seadusandjad, te ei ole ju ise võtnud vastu otsust nende isikutunnistuste kohta, mis oleks kohustuslik ka siseministeeriumi vastavatele organitele. Ma tean, et esmaspäeval valitsus arutab seda küsimust ja esitab oma seisukoha Ülemnõukogule.

P. Panfilov

Lugupeetud minister! Nagu teada, võttis Kaitseliit koos politseiga osa Eestimaa Kommunistliku Partei hoone hõivamisest ja kinnipitseerimisest. Siit ka teile küsimus. Kas nad olid kutsutud teie ametkonna poolt kui politsei ühiskondlikud abilised?

O. Laanjärv

Meil ei eksisteeri veel ühiskondlikke politseistruktuure ja ei ole kinnitatud ka nende põhimäärust. Kaitseliit ei olnud sinna kutsutud politsei poolt.

J. Kass

Lugupeetud minister! Kas te peate käesolevas seaduseelnõus olevaid täiendusi piisavaks, et saavutada mingitki edu üha kasvava kuritegevuse vastu? Kas siseminister leiab, et oleks vaja anda kas või ajutiselt täiendavaid volitusi politseile, et saavutada kontrolli kuritegevuse üle, kuid ma ei tahaks neid nimetada erivolitusteks? Kuna praegune politseikoosseis on nii, nagu ta on, siis täiendavate volituste andmine talle on ka omamoodi kahe teraga mõõk. Tänan!

O. Laanjärv

Loomulikult ei muuda see seaduseelnõu meie kriminaalses situatsioonis praktiliselt mitte midagi, see on lihtsalt praegu kehtivate koodeksite vastavusse viimine politseiseadusega.

Erivolituste kohta on politseiamet oma ettepanekud Ülemnõukogu komisjonile esitanud. Erivolitused või ükskõik millised täiendavad volitused on tõesti kahe teraga mõõk, mille kasutamise juures võivad tekkida ekstsessid, kuid praeguses kuritegelikus situatsioonis ilma riskita me arvatavasti midagi ära ei tee. Ma näeksin praegu erivolituste andmist teatud operatsioonide läbiviimise juures. 1969. aastal, kui viidi läbi operatsioone, mis olid vastuolus seadusandlusega, pöördusime me Ülemnõukogu Presiidiumi poole ajutiste erivolituste saamiseks, kuid siiamaani ei ole meile neid antud. Me olime sunnitud minema seda teed, et kooskõlastasime järelevalveorganiga ja prokuratuuriga ning sanktsioneerisime siseministri ja prokuröri tasemel teatud asju, näiteks masinate läbivaatamist ja isiku läbiotsimist otse sündmuskohal. Poolteise aasta jooksul ei kutsunud selline teguviis esile mingisuguseid erilisi kaebusi. Ma arvan, et kõige tähtsam on see, kelle suhtes erivolitusi rakendatakse. Ma usun, et lähitulevikus hakkab seadusandja selle küsimusega tõsisemalt tegelema. Kuid küsimus ei ole üksnes erivolitustes, vaid ka selles, kuidas tõmmata kaasa ühiskondliku korra kaitsele Eesti üldsust.

E. Tupp

Härra Laanjärv, vabandage, et ma vaevan teid veel kord juurdlusbürood käsitleva probleemiga, kuid ma tahaksin kuulda teie arvamust. Juhul kui luuakse kas juurdlusbüroo, vastuluure, luure või mõni muu riigi või rahanduslikku julgeolekut esindav keskus, siis kas te peate õigeks sellist olukorda, et eelnevalt ei peeta nõu Ülemnõukogu õiguskomisjoni ja riigikaitsekomisjoniga, võib-olla ka väliskomisjoniga? Kas te peate õigeks, et me saame sellest teada üksnes ajalehe vahendusel? Samas ei või me kindlad olla, kas see informatsioon vastab tõele. Teiseks, te rääkisite enne trahvidest ja ma sain aru, et te ei olnud ka ise rahul nende määrade suurusega. Kas teile ei tundu, et 10- ja 50-rublane trahv on praegustes tingimustes mõttetu? Minu arvates peaks neid tunduvalt suurendama. Tänan!

O. Laanjärv

Esimesele küsimusele on vastus ühene. Seda ma õigeks ei pea. Teatud ajavahemikul, kas augustis või septembri algul sündisid otsused, mis ei olnud lõpuni läbi mõeldud ja kaalutud. Nendest tuleb edasi minna juba rahulikult, sellepärast et midagi ei ole veel praktiliselt juhtunud. Politseiseaduse väljatöötamise juures oli meil tõesti tuge Ülemnõukogu

spetsialistide poolt härra Raskaga eesotsas ning seepärast ma kutsun üles meie seadusloomega tegelevaid spetsialiste, et nad tuleksid kokku ja hakkaksid vastavate dokumentide kallal kohe tööle.

Mis puutub trahvidesse, siis ma mäletan väga hästi, kui raskelt läksid liikluseeskirjade rikkumisega seonduvate trahvide tõstmise küsimused. Need ettepanekud on meil ka praegu olemas. Ma tooksin teile ühe näite. Käesoleva aasta 6 kuuga on liikluseeskirjade rikkumise eest nõutud sisse trahve, kui ma nüüd ei eksi, siis 3 miljoni 662 000 rubla eest. Möödunud aastal trahviti 850 000 rubla eest. Trahvisummade suurenemine ei ole aga meie liikluspilti eriti muutnud, olukord on jäänud praktiliselt samaks. See näitab seda, et massiline liikluseeskirjade rikkumine on meil väga suur. Ma ei näe olukorra paranemist ka trahvimäärade suuruse tõstmisega. Muidugi, kui te annate õiguse politseiametnikele trahvida kõigest 10 rublaga, siis seda raha on lihtsalt häbiväärne küsida.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Ma olen täiesti seda meelt, et härra Laanjärv on väga huvitav inimene ja veel huvitavam on valdkond, mida ta juhib, kuid ma tahaksin teile meelde tuletada ühte väikest pisiasja. Meie arutame praegu Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu. See on konkreetne seaduseelnõu. Meil ei ole praegu valitsuse infotund, kuid mulle tundub, et mõned kolleegid on selle pisiasja lihtsalt kahe silma vahele jätnud. Aitäh teile!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud minister! Ma tahaksin kõigepealt pöörduda härra eesistuja poole ja öelda, et te olete väga hea inimene, kuid mul on teile etteheide, sest te lubate härra Laanjärvel vastata küsimustele, mis ei ole seoses antud päevakorrapunktiga. Teine etteheide tuli just praegu, kuna te andsite sõna väljaspool järjekorda Ülle Aaskivile. Reglemendist tuleb ikkagi kinni pidada.

Edasi on mul küsimus lugupeetud ministrile. Ja nimelt: kas te olete minuga nõus, kui asendada teie poolt pakutud seaduseelnõu punktis 4 sõnad "kuni 50 rubla" sõnadega "kuni 1000 rubla"? Aitäh!

O. Laanjärv

Kui see asi käiks nii lihtsalt, siis ma oleksin nõus. Arvatavasti tuleb ettepanekute läbivaatamise juures, mis puudutavad trahve, hakata seda asja lahendama.

S. Petinov

Lugupeetud minister! Mul on teile küsimus seoses selle inetu olukorraga, mis hiljuti kujunes Sakala t. 1 majas. Teatavasti pitseeriti seal ka ruumid kinni ja seati sisse valvekord. Kui ma seal olen käinud, siis on inimesed minult küsinud, kes need niisugused seal valves on, sest pilt on tõepoolest vapustav. Ilma igasuguste eraldusmärkideta riietes inimesed sõna otseses mõttes magasid sinna paigutatud lavatsitel, suitsetasid, vandusid, mängisid kaarte. Kas siseministeeriumis kehtib veel distsiplinaarmäärustik, mis reglementeerib õiguskaitseorganite tegevust? Kes peab jälgima seda, kuidas õiguskaitseorganite töötajad ise käituvad? Tänan!

Juhataja

Härra minister, kui te ei taha vastata, siis te ei pea seda tegema. Kas te tahate vastata või ei?

O. Laanjärv

Ma arvan, et me võime härra Petinoviga sellest rääkida kuskil mujal.

P. Priks

Härra minister, kas te oleksite nõus vaatama selle trahvide asja veel kord läbi? Näiteks Kohtla-Järvel on piletita sõidu eest autobussis trahv 25 rubla. Meil on siin aga tegemist palju raskemate asjadega, kuid trahvisummad on tõesti tühised. Võib-olla tuleb see asi kuidagi ringi vaadata.

O. Laanjärv

Meie poolt on ette valmistatud täiendused ja arvatavasti tuleb need kõik läbi vaadata. Ma pean silmas mitte ainult administratiivtrahve, vaid tervet komplekti.

Juhataja

Suur tänu, härra minister, rohkem teile küsimusi ei ole. Sõna kaasettekandeks saab Ülemnõukogu õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton. Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon peab kõige pealt teie ees vabandama, sest enamik nendest küsimustest, mis esitati härra ministrile, ja ka teie ettepanekutest jäid õiguskomisjonis käsitlemata, sest õiguskomisjon tegeles Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõuga. Kui te lubate sellest eelnõust jätkata, siis

ma teen teile teatavaks, et õiguskomisjoni ettepanek oli leida korrektsem nimetus nendele ametiisikutele, keda seoses politseitöötajatega silmas peetakse. See ettepanek on siseministeeriumi ja politseiameti poolt vastu võetud ja viidud seaduseelnõu teksti sisse.
Nimetatud seaduseelnõu käsitleb eeskätt tehnilisi küsimusi. Sisu osas on põhjust tähelepanu pöörata vaid sellele, et protsessuaalõiguslike normide osas laiendatakse vähesel määral politsei õigusi. Niisiis, õiguskomisjonil on ettepanek teha eelnõus ette nähtud tehnilised parandused kolmes koodeksis: administratiivõigusrikkumiste koodeksis, kriminaalkoodeksis ja kriminaalprotsessi koodeksis. Tänan!

Juhataja
Suur tänu! Kui Ülemnõukogu ei ole vastu, siis lubage lugeda Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu esimene lugemine lõpetatuks.

Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär

Juhataja
Lugupeetud Ülemnõukogu, sõna kiireloomulise küsimuse esitamiseks saab välisministri asetäitja härra Müllerson.

R. Müllerson
Lugupeetud eesistuja! Eesti Vabariigi Valitsus võttis eile välisministeeriumi ettepanekul vastu otsuse Eesti Vabariigi ühinemisest tähtsaimate universaalsete rahvusvaheliste lepingutega, mis on välja töötatud ja vastu võetud ÜRO raames. Nende lepingute depositaariks on ÜRO peasekretär. Nagu te teate, võeti Eesti Vabariik 17. septembril vastu ÜRO liikmeks ning sellega avanes meil võimalus ühineda paljude rahvusvaheliste lepingutega, mis on meile hädavajalikud rahvusvaheliste suhete läbiviimisel. Näiteks diplomaatiliste suhete Viini konventsioon, Viini konsulaarsuhete konventsioon, erimissioonide konventsioon, lepingute õiguse konventsioon jne. Teise ploki moodustavad lepingud, mis käsitlevad inimõigusi, nagu inimõiguste pakt, konventsioon genotsiidi ja apartheiidi vastu, rassismivastane konventsioon jt.

Juhataja

Ma vabandan, kuid praegu me peaksime otsustama, kas me võtame selle küsimuse päevakorda.

R. Müllerson

Valitsus pöördub Ülemnõukogu poole palvega võtta päevakorda kiireloomulise küsimusena meie vabariigi ühinemine nende lepingutega.

I. Toome

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Väliskomisjoni nimel ma palun toetada seda ettepanekut. Meie arvates on see olulise tähtsusega ja väga kiireloomuline ning vajab kohest otsustamist.

Juhataja

Suur tänu! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 40.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada päevakorda pakutud kiireloomuline küsimus? Palun hääletada! Selle poolt on 51 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Ettepanek leidis toetust. Härra Müllerson, palun jätkake!

R. Müllerson

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lepingud võib jaotada kahte kategooriasse. Esiteks need, mis on meile hädavajalikud meie välissuhtlemises. Meie diplomaadid, kes töötavad välismaal, peaksid samuti omama privileege, mis on ette nähtud Viini konventsioonides. Me peaksime sõlmima lepingud niimoodi, nagu see on ette nähtud Viini 1969. aasta lepingute õiguse konventsioonis.

Teine plokk puudutab ÜRO raames sõlmitud ja üldtunnustatud inimõigusalaseid lepinguid. Nende dokumentide hulgas, mis teile praegu jagati, on ka ÜRO rahvusvahelise kohtu jurisdiktsiooni tunnustamise kohta käivad materjalid. Asi on selles, et kui meid võeti ÜRO liikmeks, siis me tunnistasime ka ÜRO rahvusvahelise kohtu põhikirja, aga selleks, et me saaksime kohtus kellegi riigi peale kaebuse esitada, peame olema ise tunnistanud ÜRO rahvusvahelise kohtu jurisdiktsiooni. See muidugi tähendab, et ka meid võidakse anda sellesse kohtusse, kuid üksnes riikide poolt, kes on ise tunnistanud samasugustel tingimustel nagu meiegi ÜRO rahvusvahelise kohtu jurisdiktsiooni. Peale selle on teile jagatud ka üks avaldus, mis puudutab genotsiidivastast konventsiooni. Asi on selles, et Ameerika Ühendriigid,

ühinedes 1986. aastal selle konventsiooniga, tegid reservatsiooni, milles on märgitud, et selle konventsiooni tõlgendamisel ja rakendamisel juhinduvad Ameerika Ühendriigid oma konstitutsioonist ja riigi siseõigusnormidest. Enamik Euroopa riike tegi avalduse, et nad ei tunnista niisugust Ameerika Ühendriikide reservatsiooni, kuna see on vastuolus rahvusvahelise õiguse normidega, ja minu arvates on see tõesti nii. Seepärast teeb ka Eesti valitsus ettepaneku, et me teeksime samasuguse avalduse, nagu on teinud enamik Euroopa riike, s.t., et meie ei tunnista Ameerika Ühendriikide vastavat reservatsiooni.

Teile esitatud lepingud on mõeldud ühinemiseks, mitte ratifitseerimiseks, kuna need on juba jõustunud. Sellepärast me saame nendega ainult ühineda. Eesti Vabariigile ei too need lepingud otseseid finantskohustusi. Kuid on ka palju teisi lepinguid, mis võivad tuua kaasa finantskohustusi, ja seepärast välisministeerium praegu tegeleb nendega. Me saatsime kõikidele ministeeriumidele teate, et nad esitaksid oma arvamuse lepingute kohta, millega oleks vajalik ühineda. Teile esitatud lepingud on universaalkonventsioonid, mis on tavaõiguse kodifitseerimise resultaat, ja need on hädavajalikud igale riigile, et ta saaks osaleda rahvusvahelistes suhetes.

See ongi lühidalt võib-olla kõik, mida ma tahtsin öelda. Kui teil on küsimusi, siis ma püüan nendele muidugi vastata. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, härra Müllerson! Paistab, et Ülemnõukogul on teile küsimusi. Aleksei Zõbin, palun!

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja, miks ei võiks koos selle otsusega esitada ka nende dokumentide loetelu, millega vabariik kavatseb ühineda? Vabandage, see on siiski olemas. Teine küsimus: öelge palun, kes ja millisel viisil hakkab ekspertiisi läbi viima vabariigis vastuvõetavate seadusandlike aktide vastavusest nendele dokumentidele, millega vabariik ühines?

R. Müllerson

Taoline ekspertiis on juba käimas. Eilsel valitsuse istungil me rääkisime sellest ja haridusminister ütles, et seadusandlike aktide projektide ettevalmistamisel nad võtavad arvesse 1989. aasta konventsiooni. Paljud teist on Põhiseadusliku Assamblee liikmed ning te teate, et Eesti Vabariigi põhiseaduse projektis on kõik need sätted, mis puudutavad inimõigusi, täielikult kooskõlas vastavate lepingute nõuetega. Samas peab aga ütlema, et

maailmas ei ole ühtegi riiki, kelle riigiõigus ja eriti -praktika oleks täiesti kooskõlas kõikide nõudmistega. Kuid on moodustatud ka spetsiaalsed kontrollorganid nagu ÜRO inimõiguste komitee, genotsiidikomitee ja mitmesugused teised organid, kes võivad öelda, kas meie seadused ja praktika on kooskõlas üldtunnustatud lepingutega. Ma tean, et põhiseaduse eelnõus on sees, et rahvusvahelised lepingud on kohustuslikud otseselt igale riigiorganile, üksikisikule ja ühiskondlikule organisatsioonile ning inimene võib minna kohtusse ja viidata lepingutele, ja kui riigiõigus on vastuolus lepingute sätetega, siis jäävad viimased jõusse. See on üks võimalikke garantiisid rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Te olete esitanud pika dokumentide loetelu, millega me peaksime liituma, ja ootate, et Ülemnõukogu langetaks selles suhtes otsuse. Väga paljud nendest dokumentidest on seotud sotsiaalsete, majanduslike, poliitiliste ja kultuuriliste õigustega ning paljude muude probleemidega. Kas nende lepetega ühinemine on Eesti Vabariigile antud ajaloolisel hetkel ülepea jõukohane või võtame me mõnede osas endale üle jõu käivaid kohustusi? Kas keegi on teinud sellist analüüsi? Aitäh!

R. Müllerson

Rahvusvahelistes lepingutes, mis puudutavad inimõigusi, on ainult minimaalsed kohustused ja enamik Euroopa riike garanteerib palju suuremaid inimõigusi, kui on ette nähtud nendes lepingutes. Teie kaudu käib praegu seadusandlik töö ja ma loodan, et te võtate arvesse kõiki neid lepinguid, millega me ühineme. Kui me ei osale nendes lepingutes, siis me ei saa kuuluda ka ÜRO liikmesriikide hulka. Mina usun, et Eesti Vabariik on põhimõtteliselt võimeline täitma neid lepinguid, kuigi see ei ole muidugi kerge.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma usun, et see, mida me praegu teeme, on alles esimene samm. Lähitulevikus esitatakse kindlasti veelgi lepinguid, milledega me peaksime ühinema. Ma tahaksin siin eeskätt viidata ÜRO Peaassamblee 1985. aasta 13. detsembri deklaratsioonile nende isikute inimõiguste kohta, kes elavad riigis, mille kodakondsusesse nad ei kuulu. Ilmselt peame ka selle tulevikus aluseks võtma. Kuid mul on ka üks ettepanek. Ja nimelt: kõik need dokumendid on olulise tähtsusega, neid on avaldatud mitmetes eriväljaannetes, aga ma leian äärmiselt vajaliku olevat, et vähemalt Ülemnõukogu liikmed

saaksid kõikide nende dokumentide koopiad. Ma arvan, et keel ei ole tähtis, kui neid ei ole eesti keeles avaldatud, siis piisab kas inglis- või venekeelsest tekstist. Tänan!

R. Müllerson

Me püüame teha nii, et te saaksite kõikide nende dokumentide koopiad. Muuseas, enamik inimõigusalaseid dokumente, millega me ühineme, on avaldatud selles raamatus. Ma nägin, et ka õiguskomisjoni liikmetel on see raamat olemas. Peale selle on otsuseprojektis kirjas, et avaldada kõik lepingud, milledega me ühineme, Riigi Teatajas. Mis puutub ÜRO 1985. aasta deklaratsiooni, siis ma pean ütlema, et deklaratsioonidega ei saa ühineda. Deklaratsioonid võetakse vastu ÜRO Peaassamblee poolt ja need on muidugi väga suure moraalse ja poliitilise jõuga soovitused, aga nendega riigid ei ühine, neid ei kirjutata alla ega ratifitseerita. Meil on palju niisuguseid deklaratsioone, mis me peaksime ka avaldama oma ajakirjanduses, et inimesed oleksid nendest teadlikud. Need on väga tähtsad deklaratsioonid, aga need ei ole juriidilised aktid.

S. Petinov

Lugupeetud ettekandja! Mul on teile üks küsimus. Teie selgitustest lähtudes sisaldavad ühinemiseks vajalikud rahvusvahelised dokumendid nende minimaalsete nõudmiste kogumi, mis on vajalik täita, et olla Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni väärilised esindajad. Kas me peame praegu teie arvates lähtuma nendest minimaalsetest nõuetest Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamisel Põhiseaduslikus Assamblees? Kas on võimalik pöörduda tagasi nende seadusandlike aktide juurde, mis ühel või teisel määral ei vasta nendele konventsioonidele, millega te soovitate meil ühineda? Kas Ülemnõukogu peab täiel määral orienteeruma nendele dokumentidele, nagu seda tehakse praegu CSCE raames? Tänan!

R. Müllerson

Iga riik ja iga riigiorgan peab orienteeruma nendes dokumentides ning seisma hea selle eest, et need oleksid rakendatud. Ma ütlesin juba, et konstitutsiooni projektis on inimõiguste sätted sees. Samas pean ütlema, et ma olen juba neli aastat olnud ÜRO inimõiguste komitees ja ma ei tea seni ühtegi riiki, kes ei rikuks inimõigusi. Kui riigi siseõiguse normid on vastuolus riigi rahvusvaheliste kohustustega, siis peab muutma riigi siseõiguslikke norme. See on niisugune üldprintsiip ja ma arvan, et selline pidev korrigeerimine peaks toimuma. Kui midagi on valesti, siis tuleb see viia kooskõlla meie rahvusvaheliste kohustustega.

A. Paju

Austatud ettekandja, andestage mulle juba ette, kui mu küsimus on võib-olla tingitud minu valest arusaamisest. Kui me võtame lisa 2, kus on projekt avaldusest, mis saadetakse ÜRO peasekretärile, siis seal on viidatud resolutsioonile. Kas see on siis midagi muud kui see otsuseprojekt, mida me praegu arutame? Ma ei saa hästi aru.

R. Müllerson

Ma võtan selle paranduse vastu. Muidugi on jutt sellestsamasest otsusest. Aitäh!

P. Priks

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Siin oli küsimus sellest, kas nende dokumentide täitmine on meile jõukohane, kuid mina püstitaksin küsimuse veidi teistmoodi. Ja nimelt arvestades olukorda, kus meie riigi staatust ei saa mõõta aastatega, vaid praktiliselt päevadega, kas on kindel, et ükski nendest dokumentidest ei avalda mingis punktis kahjulikku mõju meie arenevale riigile?

R. Müllerson

Ma võin teile absoluutselt kindlalt öelda, et ükski neist ei mõju kahjulikult. Need on üldtunnustatud lepingud ja need on meile hädavajalikud ning võivad mõjutada ainult positiivselt. Teile on esitatud 28 lepingut, kuid ÜRO raames on neid sõlmitud ligemale 100, peale selle eksisteerivad veel Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni lepingud, UNESCO lepingud jne. Me uurime praegu neid ja mõnedes neist võivad tõesti olla sätted, mis on meile üle jõu käivad nii majanduslikult kui ka finantsiliselt.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Ma jätkan Priidu Priksi mõtet, kus ta küsis, kas need dokumendid on kahjulikud või mitte. Antud juhul saan ma toetuda ainult teie sõnadele, sest mul omal puudub võimalus nende sisuga tutvuda. Ma vaatasin sellest raamatust, kuid paljusid lepinguid ei ole siin ära toodud. Kuidas on mõeldud sellele, et saadik saaks nende dokumentidega enne tutvuda? Mina isiklikult tahaksin nendega enne tutvuda. Saadikute kohus on teada neid dokumente, sest nende alusel me hakkame rajama riiki, lahendama kodakondsuse ja teisi probleeme.

R. Müllerson

Selles raamatus, mida te näitasite ja millele ma viitasin, on sees ainult lepingud, mis puudutavad inimõigusi. Seal ei ole neid lepinguid, mis puudutavad diplomaatilisi ja konsulaarprivileege ning immuniteete. Meie välisministeerium teeb kõik meist oleneva, et teil oleks võimalik tutvuda vajalike materjalidega. Kuid ma pean ütlema, et minu arvates on praegu ajaliselt lihtsalt võimatu põhjalikult tutvuda kõigi nende lepingutega. Kui te tahate, siis me teeme kõik, et need lepingud oleksid nii kiiresti kui võimalik avaldatud mitte ainult parlamendiliikmetele, vaid kõigile Eesti kodanikele.

Juhataja

Suur tänu, härra Müllerson, rohkem teile küsimusi ei ole. Kaasettekande antud küsimuses teeb väliskomisjoni liige Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Üldiselt olen ma selle vastu, kui kiireloomulisena võetakse päevakorda nii tähtsaid küsimusi. Aga tänane olukord on tõesti kiireloomuline, ka Eesti Vabariik sai kiireloomuliselt ÜRO liikmeks. Kui me tahame rahvusvaheliselt suhelda ja olla võrdväärne partner teistele rahvusvahelise õiguse subjektidele, siis me peame juba varem tunnistama selle suhtlemise hõlbustamiseks sõlmitud lepete ja konventsioonide kehtivust ka Eesti Vabariigi suhtes ja tema territooriumil. See sunnib meid täna tõesti natuke kiirustama. Eriti, mis puudutab diplomaatilise ja konsulaarsuhtlemise Viini konventsioone ja vastavaid fakultatiivseid lisaprotokolle. Eesti Vabariigi saatkonnad juba töötavad, erimissioonid suhtlevad ja ka Eestis viibib pidevalt välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide esindajaid. Kui nende staatus Eestis on ebaselge, siis toob see suhtlemises paratamatult kaasa mõningaid raskusi. Seetõttu ma kutsuksin nii välis- kui õiguskomisjoni nimel, kellega koos me arutasime neid küsimusi, Ülemnõukogu liikmeid ratifitseerima täna need lepingud, mis on toodud siin nimekirjas, hoolimata sellest, et need pole kõik veel kättesaadavad eesti ja vene keeles. Härra Kass ütles õigesti, et selles sinises raamatus, mis meile oli varem kätte jagatud, ei ole kõikide lepingute tekste.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogul on võimalus aidata kaasa kolme konventsiooni jõustumisele rahvusvahelisel tasandil. Nimelt, teile esitatud nimekirjast ei ole kolm dokumenti veel jõustunud. Need on rahvusvaheliste lepingute õigusjärgluse Viini konventsioon, Viini konventsioon rahvusvaheliste lepingute õigsusest riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide vahel ning Viini konventsioon riikide õigusjärglusest riigi vara, arhiivide ja võlgade suhtes.

Siin saab ka Eesti Vabariik anda oma panuse nende dokumentide jõustumiseks rahvusvahelises ulatuses.
Nüüd ma tutvustaksin veel ühte parandust, mis on välja pakutud otsuseprojekti punkti 4. On ettepanek asendada see natuke ebaõnnestunult sõnastatud tekst järgmiselt: "Teha Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks vormistada ühinemine antud otsuse lisas 1 loetletud lepingutega." Ja siis teksti järgi edasi. Selle ettepanekuga oli päri ka härra Müllerson. See vormistamine tähendab seda, et koostatakse dokument, millele Ülemnõukogu nimel kirjutab alla Ülemnõukogu esimees ja esitab deponeerimiseks ÜRO-s. Tänan!

Juhataja
Suur tänu, härra Maarend! Ülemnõukogul ei ole teile küsimusi. Lugupeetud Ülemnõukogu, teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 36.
Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär"? Palun hääletada. Selle poolt on 69 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid ei ole. Sellega on otsus vastu võetud.
Lugupeetud Ülemnõukogu, meie tööaeg on lõppenud. Nägemiseni!